

GRAD GRAČANICA

Nacrt

**Strategija razvoja
Grada Gračanica
za period 2023.-2027.godina**

Gračanica, decembar 2022.godine

**Strategija razvoja Grada Gračanica
za period 2023.-2027. godina**

decembar, 2022. godine

Sadržaj

1. UVOD	5
1.1. Svrha i značaj strateškog dokumenta	5
1.2. Regulatorni okvir	5
1.3. Proces izrade i konsultacija.....	6
2. STRATEŠKA PLATFORMA.....	8
2.1. Analiza situacije.....	8
2.1.1. Geografski položaj i prirodne karakteristike.....	8
2.1.1. Demografske karakteristike i kretanja	11
2.1.3. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji.....	13
2.1.4. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada	28
2.1.5. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja	33
2.1.6. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga.....	55
2.1.7. Zaštita okoliša	66
2.1.8. Stanje prostorno planske dokumentacije.....	83
2.1.9. Analiza budžeta i projekcije sredstava za finansiranje realizacije strategije razvoja.....	87
2.2. Strateško fokusiranje.....	95
2.3. Vizija razvoja	98
2.4. Strateški ciljevi.....	98
3. PRIORITETI I MJERE	104
3.1. Prioriteti za strateški cilj 1	104
Prioritet 1.1. Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica.....	105
Prioritet 1.2. Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća	108
Prioritet 1.3. Poboljšani razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja	109
Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe	111
3.2. Prioriteti za strateški cilj 2	113
Prioritet 2.1. Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa.....	114
Prioritet 2.2. Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“	118
Prioritet 2.3. Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama	119
Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život.....	121
Prioritet 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga	123
Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada.....	125
3.3. Prioriteti za strateški cilj 3	127
Prioritet 3.1. Unapređen sistem upravljanja otpadom.....	128
Prioritet 3.2. Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama	130
Prioritet 3.3. Poboljšani kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena.....	131

Prioritet 3.4. Pobješana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća	133
4. KLJUČNI STRATEŠKI PROJEKTI	135
4.1. Sanacija deponije komunalnog otpada „Grabovac“ u Gradu Gračanica (II faza)	135
5. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	140
6. USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA.....	142
6.1. Usklađenost sa strateškim dokumentima viših nivoa vlasti.....	143
6.2. Usklađenost sa globalnim ciljevima održivog razvoja	144
7. OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA.....	145
7.1. Implementacija.....	145
7.2. Monitoring i izvještavanje.....	146
7.3. Evaluacija.....	147
8. ANEKSI	150
Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima	151
Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta.....	200
Aneks 3. Izvod iz dokumenta Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.....	218
Skraćenice.....	220

Napomena: Pojedini izrazi koji se u dokumentu koriste u jednom gramatičkom rodu su neutralni i bez diskriminacije se odnose jednako na osobe svih rodova.

1. UVOD

1.1. Svrha i značaj strateškog dokumenta

Strategija razvoja Grada Gračanica za period 2023.-2027. godina (u daljem tekstu: Strategija razvoja) predstavlja integrisani multisektorski strateški dokument kojim se definišu javne politike i integralno usmjerava razvoj JLS Grada Gračanica i predstavlja osnovu za izradu Programa rada Gradonačelnika, godišnjeg programa rada službi Grada Gračanica, programa javnih investicija (PJI), trogodišnjih planova rada službi, dokumenta okvirnog budžeta (DOB) I godišnjeg budžeta. Strategija razvoja Grada Gračanica sadrži prioritete prostornog razvoja Grada Gračanica i usklađena je sa razvojnim pravcima definisanim u strateškim dokumentima Federacije i Strategije razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027.godine.

Proces izrade Strategije razvoja Grad Gračanica koordinirala je Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije-Odsjek za lokalni razvoj, dok se kroz radna tijela i druge koordinacione i participativne mehanizme osiguravalo učešće, poslovne zajednice, nevladinog sektora, te ostalih socio-ekonomskih aktera i zainteresiranih strana. U ovom procesu važnu ulogu je imao Gradski razvojni tim.

U procesu izrade Strategije koristili su se principi planiranja utvrđeni Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH od kojih izdvajamo:

- Otvoreni metod koordinacije (OMK)
- Vertikalna i horizontalna koordinacija nadležnih institucija u procesu planiranja i usklađivanja razvojnih prioriteta
- Ravnopravnost polova i jednake mogućnosti za sve građane i
- Partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnog planiranja.

Strategija razvoja Grada Gračanica za period 2023.-2027. godina u potpunosti je izrađena u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH kao i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH. Prilikom izrade Strategije u obzir su uzete i naučene lekcije iz procesa pripreme i implementacije prethodne integrirane Strategije razvoja Grada Gračanica za period 2016.- 2020. godina.

Strategija je usklađena sa relevantnim strategijama drugih nivoa vlasti u BiH, obavezama proizašlim iz procesa evropskih integracija, te ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda (SDGs). Ostvarenje razvojne vizije realizovaće se kroz 3 strateška cilja, razrađena u 14 prioriteta i 41 mjera. Pripremljen je indikativni finansijski okvir (budžet) za realizaciju Strategije, kao i indikatori za mjerenje stepena njenog ostvarenja.

1.2. Regulatorni okvir

Proces izrade Strategije razvoja Grada Gračanica proveden je u potpunosti u skladu sa odredbama Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i pripadajućim uredbama koji čine efikasan regulatorni okvir za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji BiH. Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem donesen je 2017. godine i čini temeljni normativni akt kojim je definisana svrha sistema kroz „transparentno i usuglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne

samouprave”, kao i „koordinacija i integracija strateških dokumenata i javnih i drugih finansijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta”.

Zakonom su pored ciljeva, utvrđeni i osnovni principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, definisane su vrste strateških dokumenata, kao i tijela odgovorna za razvojno planiranje i upravljanje razvojem. Zakonom je utvrđen i proces razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH, kao i postupci programiranja, monitoring, evolucije i izvještavanja o implementaciji strateških dokumenata, te finansiranje njihove implementacije. Zakon propisuje i dokumente koji se donose u postupku implementacije strateških dokumenata. U 2019.godini su doneseni i podzakonski akti koji bliže uređuju pitanja izrade i evolucije strateških dokumenata, te trogodišnjeg i godišnjeg planiranja (Službene novine Federacije BiH br.74/19 i 02/21) i to:

- Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredbu o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH
- Uredbu o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoring i izvještavanju u Federaciji BiH.

Proces izrade Strategije Grada Gračanica za period 2023.-2027.godina usklađen je sa propisanim odredbama u okviru prezentovanog regulatornog okvira.

Strategija razvoja Grada Gračanica za period 2023.-2027. godina je izrađena u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH kao i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH (Službene novine Federacije BiH, 74/19 i 02/21).

1.3. Proces izrade i konsultacija

Na osnovu Člana 27. stav 3 Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine i člana 9. Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“ broj: 74/19) i člana 10. Statutarne odluke Grada Gračanica u skladu sa Zakonom o Gradu Gračanica (“Službeni glasnik grada Gračanica broj: 01/19) Gradonačelnik je donio Odluku o izradi Strategije razvoja Grada Gračanice i Odluku o uspostavl razvojnog tim (RT) čime je zvanično pokrenut proces izrade Strategije razvoja Grada Gračanica , kao nastavak strateškog i planskog djelovanja u sveukupnom razvoju Grada.

Odlukom je propisano da je nosilac procesa izrade Strategije Gradski razvojni tim imenovan od strane Gradonačelnika grada Gračanica, a učesnici u procesu izrade su javne ustanove, javna preduzeća, nevladine organizacije i druge institucije i organizacije sa područja Grada Gračanica, te građani i drugi neformalni akteri, čije je učešće osigurano kroz radna tijela i druge koordinacione i participatorne mehanizme.

Proces izrade Strategije je koordinirao Gradski razvojni tim sačinjen od 37 članova, imenovan Rješenjem Gradonačelnika broj 02-24-03807-2020. od 15.10.2022.godine u čijem sastavu su :

1. Nihad Sinanović, koordinator - Šef Službe za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije;
2. Nihad Krajinović, član tima, – Predsjedavajući Gradskog vijeća Grada Gračanica;
3. Dženana Tukulj, član tima, Sekretar organa i Gradskog vijeća;
4. Alma Buljubašić, član tima - Šef Službe za upravu, društvene djelatnosti, boračko invalidsku zaštitu i zajedničke poslove;
5. Aida Hodžić, član tima - Šef Službe za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko-pravne poslove;

6. Mustafa Bajić, član tima - Šef Službe za civilnu zaštitu;
7. Muhibija Memić, član tima - Šef Službe za inspekcijske poslove – Inspektorat
8. Fernada Helić Čamdžić, član tima – Šef Odsjeka za lokalni ekonomski razvoj;
9. Lejla Čolo, član tima – Predstavnik Odsjeka za lokalni razvoj;
10. Nermina Trutović, član tima - Šef Odsjeka za privredu, poljoprivredu i ruralni razvoj;
11. Vanesa Mahmutović, član tima - Šef Odsjeka za budžet i javne nabavke;
12. Sajima Zaketović, član tima - Predstavnik Odsjeka za trezor i računovodstvo;
13. Muniba Čičkušić, član tima – Šef Odsjeka za prostorno uređenje;
14. Asim Arnaut, član tima – Šef Odsjeka za za stambeno-komunalne poslove i zaštitu okolice,
15. Haris Jukan, član tima – Predstavnik Odsjeka za geodetske i imovinsko pravne poslove;
16. Nihada Širbegović, član tima - Predstavnik Odsjeka za opće i pravne poslove, odnose sa javnošću;
17. Erhad Brkić, član tima – Savjetnik Gradonačelnika za nevladin sektor;
18. Sejda Jukan, član tima - Predstavnik Centra za pružanje usluga građanima;
19. Dževdet Čamdžić, član tima – Starješina vatrogasne jedinice;
20. Elvira Bašić, član tima - Predstavnik Odsjeka za opće i pravne poslove, odnose sa javnošću;
21. Nejra Naimkadić, član tima - Predstavnik Odsjeka za razvojne projekte i evropske integracije;
22. Nesib Okić, član tima – Šef unutrašnje organizacione jedinice Sportske sale;
23. Abida Jahić, član tima - Udruženje poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara Gračanica
24. Hazima Topčagić, član tima – Predstavnik nevladinog sektora;
25. Sead Terzić, član tima – Predsjednik Udruženja poslodavaca i samostalnih privrednika Gračanica;
26. Suad Helić, član tima - direktor „RPC Superfos Balkan“ d.o.o. Gračanica
27. Hasan Omerović, član tima – Predsjednik udruženja obrtnika Grada Gračanica;
28. Senad Memić, član tima - direktor Javnog preduzeća „Komus“ Gračanica
29. Senad Hamidović, član tima - direktor Javnog preduzeća „Vodovod i kanalizacija“ Gračanica
30. Admir Avdagić, član tima – „Eko Toplane“ d.o.o. Gračanica;
31. Minka Kurtović, član tima - direktorica Javne ustanove Gimnazija „Dr. Mustafa Kamarić“ Gračanica
32. Midhat Beganović, član tima - direktor Javne ustanove Mješovita srednja škola Gračanica
33. Murisa Ustavdić Šadić, član tima - direktorica Javne zdravstvene ustanove „Dom zdravlja“ Gračanica
34. Zaim Spahić, član tima - direktor Javnog preduzeća „Veterinarska stanica“ Gračanica
35. Sadmira Mehinović, član tima - šefica Biroa za zapošljavanje Gračanica
36. Sanela Mehmedović, član tima - direktorica Javne ustanove Dječije obdanište „Naša djeca“ Gračanica
37. Jasminka Begović, član tima – direktorica Javne ustanove „Centar za socijalni rad“ Gračanica.

Razvojni tim je održao _____ sastanaka na kojima je verifikovana Situaciona snaliza, a zatim i strateška platforma Grada Gračanica za period 2023-2027.godinu koja je zatim puštena u proces javnih konsultacija, koji je trajao mjesec dana i u toku njega su pristigle primjedbe i sugestije koje su ugrađene u finalnu verziju teksta Strategije razvoja Grada Gračanica za period 2023.-2027.godine.

2. STRATEŠKA PLATFORMA

2.1. Analiza situacije

Situaciona analiza lokalne zajednice je osnov za planiranje lokalnog razvoja i obuhvata sve aspekte života i razvoja lokalne zajednice. Analiza služi kao podloga za definiranje vizije i razvojnih pravaca lokalne zajednice, te razradu sektorskih planova lokalnog ekonomskog, društvenog i okolišnog razvoja.

Situaciona analiza obuhvata sljedeće segmente:

1. Geografski položaj i prirodne karakteristike
2. Demografske karakteristike i kretanja
3. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji
4. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada
5. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja
6. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga
7. Stanje okoliša
8. Stanje prostorno-planske dokumentacije
9. Analiza budžeta i projekcija sredstava za finansiranje strategije razvoja

U postupku izrade dokumenta Situacione analize koja je osnov za izradu strateškog dokumenta su prikupljeni svi podaci kako bi se analiziralo stanje pojedinačno za svaki segment i utvrdio stepen razvoja Grada Gračanica, te pravilno utvrdili fokusi razvoja i strateški pravci za razvoj.

Nosilac izrade Situacione analize je Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije - Odsjek za lokalni razvoj koji je u saradnji sa drugim organizacionim jedinicama prikupio i obradio podatke koji su prikazani u segmetima i obrađeni u dokumentu.

Podaci koji se nalaze u Situacionoj analizi, su prikazani zaključno sa 2020. godinom, a za pojedine segmente koji su procijenjeni kao izuzetno važni prikazani su podaci zaključno sa 2021. i 2022. godinom. Činjenica da Situaciona analiza prati trend kretanja više od 3 godine, u pojedinim dijelovima i više od 10 godina, je dobra za donošenje zaključaka o prijedlozima projekata, prioriteta i mjera.

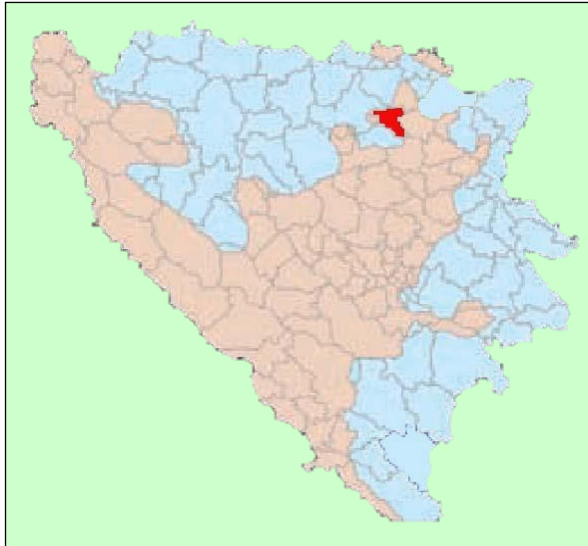
Cjelokupna analiza je bila na uvidu u konsultacijama mjesec dana prema postupku za raspravu, a sve primjedbe, sugestije, mišljenja i preporuke se poslije razmatranja uvršteni u nacrt dokumenta koji je prošao postupak javne rasprave.

2.1.1. Geografski položaj i prirodne karakteristike

2.1.1.1. Geografske karakteristike

Grad Gračanica se nalazi u državi Bosni i Hercegovini, u sjeveroistočnom dijelu države - Regiji Sjeveroistočna BiH (Regija SI), pripada Entitetu Federacija Bosne i Hercegovine, a u Tuzlanskom kantonu je šesta općina/grad sa površinom od 216,0 km². (slika 1, 2)

Slika (1): Geografski položaj Grada Gračanica u R BiH

Slika (2): Geografski položaj Grada Gračanica u Tuzlanskom kantonu

2.1.1.2. Komunikacijske karakteristike

Grad Gračanica se graniči sa gradovima Gradačac na sjeveru, Srebrenik na istoku te gradom Lukavac na jugoistoku, sa zapadne strane je općina Doboj Istok (Federacija BiH) i sa južne strane općina Petrovo (RS). Grad Gračanica je povezan sa susjednim općinama i gradovima Tuzlanskog kantona mrežom magistralnih, regionalnih i lokalnih puteva koji prolaze kroz naseljena mjesta grada, u dijelu grada postoji željeznička pruga, a u gradu Tuzla je aerodrom. Unutrašnja mreža lokalnih i nekategorisanih puteva koja se spaja sa magistralnim i regionalnim putevima.

2.1.1.3. Klima

Teritorij Grada Gračanica se prostire između 44° i 45° sjeverne geografske širine, u pojasu umjerenom-kontinentalne klime sa umjerenom toplim ljetima i umjerenom hladnim zimama.

Tabela __.

Opis Godina	Prosječna godišnja temperatura	Najniža temperature	Najviša temperatura
2016	14	6,9	23,5
2021	13,2	3,5	25,9

Izvor: Služba za civilnu zaštitu Grada Gračanica – 2021. godina

U 2021. godini Grad Gračanica ima prosječnu godišnju temperatura 13,2 °C, a prosječne godišnje padavine iznose 830 mm/m². Najniže temperature bilježe se u januaru sa prosječnom mjesečnom temperaturom -3,5 °C, a najviše u julu mjesecu sa prosječnom mjesečnom temperaturom 25,9 °C u 2021. godini. (Izvor: Služba za civilnu zaštitu Grada Gračanica – 2021. godina).

2.1.1.4. Prirodne odlike i razvojne mogućnosti

Prirodne odlike su da je teritorija Grada okružena planinama Trebavom i Ozrenom na jugu, a Konjuhom i Javorikom na sjeveru.

Reljef grada Gračanica se postepeno uzdiže iz Sprečkog polja počevši od 150 metara nadmorske visine (m n.v.) do vrhova kao što su Vis 692 m n.v., Sijedi krš 664 m n.v., Monj

532 m n.v. itd. Zemljište je nizijsko, područje do 200 m nadmorske visine i brdsko područje od 200 do 500 m nadmorske visine. Od ukupne površine Grada, 62 % površine je poljoprivredno zemljište odnosno površina od 13,3 hiljade hektara ili 0,23 ha /stanovniku, što je ispod prosjeka BiH koji iznosi 0,7 ha/stanovniku, šume i šumska zemljišta su oko 31 % površine i 7 % površine je neplodno zemljište.

Na padinama su pašnjaci, oranice, voćnjaci, listopadne i mješovite šume, a značajan dio flore čini raznovrsno ljekovito bilje. Od žitarica se uzgajaju, ječam, zob, pšenica, kukuruz i krmno bilje. Grad Gračanica je poznata i kao voćarski, stočarski, poljoprivredni i baštovanski kraj. Fenomen ovog prostora je, što su ljudi u dugom vremenskom razdoblju s proljeća kalemili voćke, ne samo u svojim voćnjacima, već u živicama, šikarama i šumama. Tako se događalo da ogroman broj stabala raznog voća ne pripada nikome tj. pripada svakome.

Značajan dio flore čini raznovrsno ljekovito bilje. Fauna je relativno skromna na što direktno utiče gustina naseljenosti i ljudsko prisustvo. Od divljih životinja, na ovom prostoru mogu se vidjeti zec, lisica, jazavac, srna, a od ptica fazan, prepelica, jastreb, u naseljima – golub. Relativno je bogat svijet živice i šikare. To je svijet sitnih ptica, glodara i insekata – koji je iznimno obilan i neistražen.

Grad Gračanica ima podzemne i površinske vode koje se pripadaju slivu rijeke Save, a na području grada se ulijevaju u 3 (tri) sliva rijeke: Spreče, Tinje i Bosne. Na području grada sliv rijeke Spreče prihvata Miričansku-Kosova rijeku, Kamenički-Basića potok, Moranjačku-Orahovičku rijeku, Lohinjsku rijeku, Pribavsku-Zmajevac-Tunjevačku rijeka, potok Hajdarovac, rijeku Sokolušu (sa pritokom Rijeka Drijenča, Babička Rijeka, Škahovička Rijeka, Piskavički potok, te Varoški potok i potok Japaga), Slanu rijeku, Stjepansku Rijeku i Klašnicu, sliv rijeke Bosne prihvata Lukavičku rijeku, a sliv rijeke Tinja Džakulsku rijeku sa pritokama Doborovačka i Vranovička rijeka.

Razvojne mogućnosti grada Gračanica vezane su za njen položaj u užem i širem regionu Sjeveroistočne BiH, kao i za prirodno-geografska i resursna obilježja prostora i slično, u osnovi svode se na slijedeće:

- Širi prostor Gračanice i Trebave interesantan je sa aspekta pojave nemetaličnih mineralnih sirovina kao što su: betonit, kaolin, kvarcni pijesak i tuf, keramičke i vatrostalne gline i krečnjaci.
- Naglašene akumulacije termo mineralnih voda u području sprečanskog rasjeda. Ležište ovog resursa je jedno od najvećih ne samo u BiH nego i na Balkanu. Eksploatacioni kapacitet ovih ležišta omogućuje zahvat vode sa barem 20 eksploatacionih bunara, orijentacionih dubina od 300 do 1.000 m, prosječnog kapaciteta cca 100 m³ u sekundi po bušotini. Termo mineralne vode pored energetskog potencijala imaju široki dijapazon primjene u zdravstvu, rehabilitaciji, turizmu, proizvodnji zdravstveno ispravne hrane, ribogojstvu, stočarstvu, zagrijavanje prostora, ekstrakciji ugljen dioksida i proizvodnji suhog leda, flaširanju vode itd.
- Zemljišni resurs - zemljište pogodno za proizvodnju zdrave hrane i uzgoj voća. Oranice su zastupljene sa 9.056 ha, voćnjaci sa 1.765 ha, livade 1.015 ha, pašnjaci 1.460 ha i šume 6.451 ha. Relativno velik potencijal u poljoprivredi (posebno oraničnim površinama kojih ima 9.056 ha) je važna dugoročna osnova za razvoj poljoprivrede i prehrambene industrije. Veći dio prostora grada poznat je kao voćarski kraj za uzgoj šljiva i jagodičastog voća. Šumsko bogatstvo, prirodni potencijali (Ćetovulja, Vis itd.) i kulturno-historijsko naslijeđe važan je osnov za razvoj turizma

2.1.1.5. Ključne prepreke razvoja

Među osnovnim preprekama koje stoje na putu dinamičnog razvoja su nizak stepen iskorištenosti potencijala pojedinih privrednih resursa (vodni resursi, poljoprivredno zemljište, šume, nemetalne mineralne sirovine, vrela termo mineralnih voda) i nedeminirano područje.

2.1.1. Demografske karakteristike i kretanja

Pogodnost prirodnih, geografskih i klimatskih odlika na prostoru grada Gračanica doprinijeli su da su ljudi prepoznali svoja staništa, nastanili se, počeli proizvoditi i graditi, organizovati život u različitim vidovima.

2.1.2.1. Ukupan broj stanovnika

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2021. godini na području Gračanice je živjelo ukupno 44.745 stanovnika, odnosno 10,30 % stanovnika TK.

Gračanica zauzima površinu od 216 km² sa gustom naseljenosti u 2021. godini od 207,20 stanovnika/km². Gustina naseljenosti u Gračanici znatno je veća od gustine naseljenosti u FBiH, koja iznosi 83,1 stan/km² i TK koja iznosi 164,0 stanovnika/km².

2.1.2.2. Struktura stanovništva (starosna)

Starosna struktura stanovništva u proteklom periodu mijenjala se u skladu sa općim tendencijama tipičnim za proces demografskog starenja. U strukturi stanovništva 67,9 % čini radno sposobni dio stanovništva, a 16,41 % su osobe starije od 65 godina što ukazuje na činjenicu da se ova populacija iz zrelog transformisala u tip starijeg stanovništva.

2.1.2.3. Stopa izdržavanog stanovništva

Stopa izdržavanog stanovništva predstavlja odnos ekonomskog neaktivnog stanovništva i radno aktivnog stanovništva. Pod „izdržavanim stanovništvom“ podrazumijevaju se djeca mlađa od 15 godina (6.962 djece) i stariji od 65 godina (7.381 starijih) koje izdržava radnoaktivni dio stanovništva (30.642 stanovnika). U 2020. godini stopa izdržavanog stanovništva je neznatno viša nego prethodnih godina i iznosila je 32 %, što znači da je veliki udio stanovnika koji nisu ekonomski aktivni.

2.1.2.4. Prostorni raspored stanovništva (po naseljenim mjestima/mjesnim zajednicam, u urbanim i ruralnim sredinama)

Na prostoru Grada Gračanica su naselja organizovana i raspoređena:

- u 23 (dvadeset tri) mjesne zajednice (MZ): Prijeko Brdo, Trnovci, Buk, Džakule, Doborovci, Gornji Doborovci, Vranovići, Soko, Škahovica, Piskavica, Babići, Gračanica, Lukavica, Stjepan Polje, Malešići, Lendići, Pribava, Donja Lohinja, Gornja Lohinja, Donja Orahovica, Gornja Orahovica, Miričina, Rašljeva kao i

- 2 (dva) područja od bivših mjesnih zajednica Donji Skipovac i Gornji Skipovac. (Slika 3).

Ova naselja su svrstana u dvije grupe i to: gradskog urbanog tipa i seoskog-razbijenog tipa. Urbana naselja zastupljena na području grada su MZ Gračanica i MZ Pribava, imaju standardne karakteristike urbanog gradskog područja.

Seoska naselja su razbijenog tipa i locirana su u nizijskom i brdskom dijelu grada.

Slika (3): Mjesne zajednice Grada Gračanica i područja

2.1.2.5. Prirodni priraštaj stanovništva

Pokazatelji prirodnog kretanja stanovništva su i dalje nepovoljni. Stopa nataliteta je u opadanju sa 11,48/1000 stanovnika iz 1999. godine na 7,07/1.000 st. u 2020. godini.

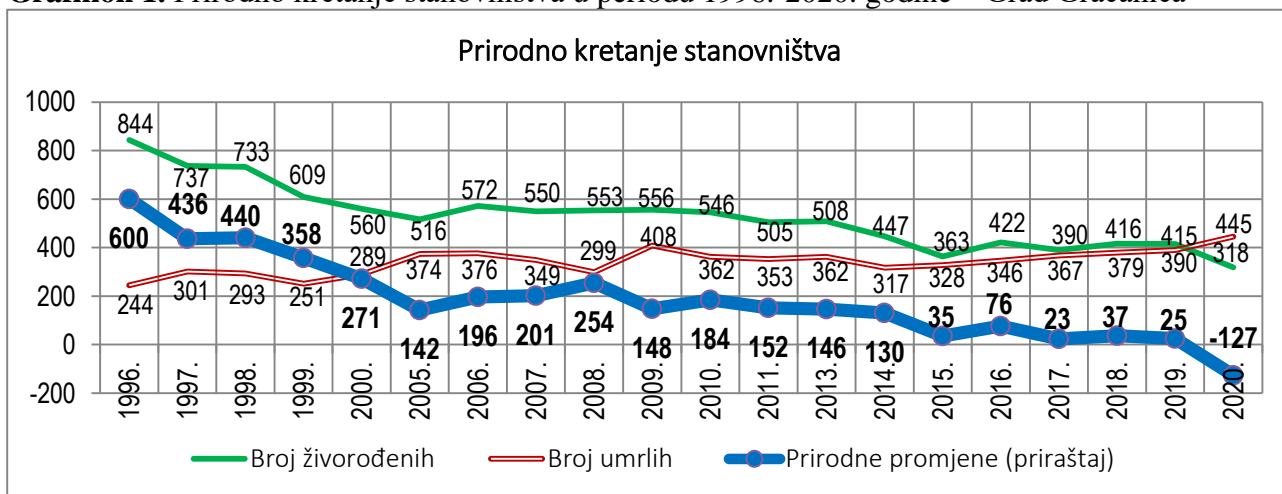
Stopa mortaliteta za 10 godina je porasla za 50 % sa 4,63/1.000 st. iz 1999. godine na 9,89/1.000 st. u 2020. godini.

Rezultat ovog kretanja je pad prirodnog priraštaja sa 6,85/1.000 stanovnika iz 1999. godine na -2,82/1.000 stanovnika u 2020. godini.

Ovakav demografski trend uslijedio je prvenstveno zbog deficitarnog rađanja i migracije stanovništva prema inostranstvu – Evropskoj uniji. Opadanje nataliteta je u zavisnosti od mlađe populacije koja zbog nepovoljne socio-ekonomske situacije napušta državu.

Podaci o prirodnom priraštaju stanovništva u periodu 1996. do 2020. godine predstavljeni su na sljedećem grafikonu:

Grafikon 1. Prirodno kretanje stanovništva u periodu 1996.-2020. godine – Grad Gračanica

Izvor: Federalni zavod za statistiku

2.1.2.6. Migracije stanovništva

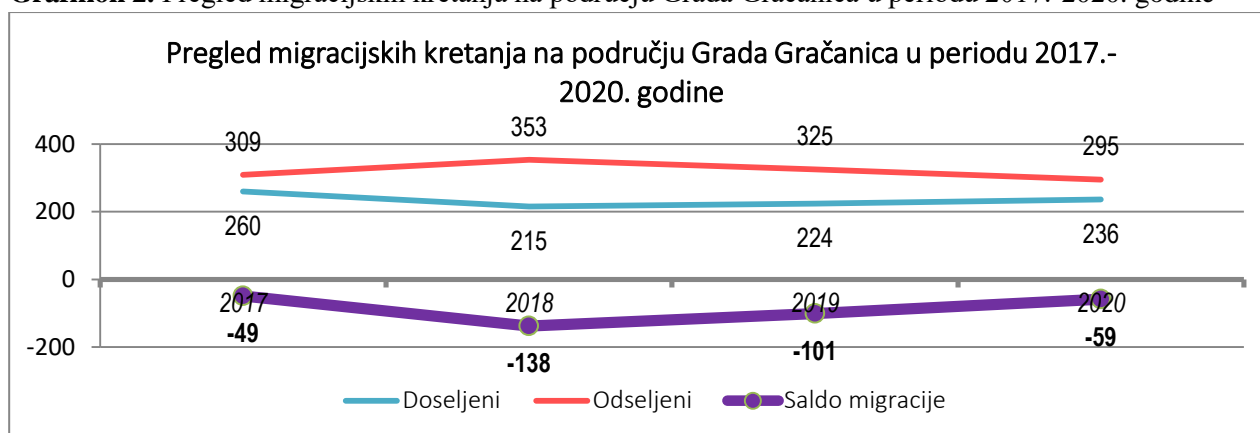
Glavna migraciona kretanja do 1991. godine su na području općine Gračanica bila iz ruralnih područja prema centru. Prema popisu stanovništva, u Gračanici je 1991. godine živjelo 59.134 stanovnika, od toga 72 % Muslimana, 0,2 % Hrvata, 23 % Srba i 4,6 % ostalih.

Dejtonskim sporazumom Općina Gračanica je smanjena u površini za 18,6 % i broju stanovnika za 18,99 %. Dio općine Gračanica pripao je Republici Srpskoj (MZ Boljanić, MZ Bosansko Petrovo Selo, MZ Kakmuž, MZ Karanovac, MZ Porječina, MZ Sočkovac, dio MZ Donji Skipovac i dio MZ Gornji Skipovac), a broj stanovnika smanjen je sa 59.134 stanovnika na 48.372 stanovnika.

A 1995. godine u Gračanici je našlo utočište 7.291 raseljenih stanovnika iz drugih naseljenih mjesta-općina kao što su: Zvornik, Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Doboje, Grapska, Derвента, itd. Većina tog stanovništva se vratila na „svoje“ tako da je sa 2020. godinom ostalo 367 stanovnika kojima nisu obezbijeđeni uslovi za povratak i oni su smješteni uglavnom u izbjegličkim naseljima na području grada.

Saldo migracija je negativan proteklih godina uslijed većeg broja odseljenih nego doseljenih. Saldo migracija 2020. godine je bio -59, a prethodne 2019. godine je bio -101, sa najviše odseljenih u okviru Federacije BiH. U nastavku slijedi prikaz salda migracija za prethodne četiri godine.

Grafikon 2. Pregled migracijskih kretanja na području Grada Gračanica u periodu 2017.-2020. godine

Izvor:

2.1.3. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

Grad Gračanica je sredina sa tradicijom i izuzetno razvijenim poduzetništvom u BiH.

2.1.3.1. Rang razvijenosti, porezni prihodi i odabrani indikatori razvoja

Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave ključni pokazatelj i komparativni indikator razvoja koji se koristi u Federaciji BiH.

Za izradu indeksa razvijenosti se koriste sljedeći indikatori: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stepen zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stepen obrazovanja radne snage.

Na osnovu indeksa razvijenosti, izvršeno je rangiranje razvijenosti lokalnih zajednica.

Prema rangu razvijenosti, Gračanica, sa indeksom razvijenosti od 0,86, se nalazi na 24. mjestu u trećoj grupi od 79 općina/gradova FBiH. Tuzlanski kanton se nalazi na šestom mjestu po rang razvijenosti od 10 kantona u FBiH, u II grupi od tri grupe.

Tabela 1. Nivo razvijenosti (za 4 od 79) općina/gradova FBiH u 2021. godini

Naziv općine/grada	Prihod od poreza na dohodak po stanovniku	Stepen zaposlenosti u %	Kretanje stanovništva	Učešće starog stanovništva	Stepen obrazovanja radne snage	Index razvijenosti	Rang	Grupa
0	1	2	3	4	5	6	7	8
Gračanica	0,69	1,04	1,08	0,99	0,98	0,94	24	III
Lukavac	0,88	0,90	0,85	0,91	0,99	0,90	31	III
Gradačac	0,59	0,96	1,02	1,01	0,81	0,86	35	III
Srebrenik	0,46	0,65	1,08	1,03	0,86	0,79	44	III
TK	0,64	0,90	0,98	1,00	0,75	0,84	6	II

Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2020" Obradio Federalni zavod za programiranje razvoja

Poreski prihodi po glavi stanovnika (prisutni broj stanovnika) u Gradu Gračanica u 2021. godini iznosili su 170 KM. Poreski prihodi po glavi stanovnika grada Gračanice čine 69,39 % u odnosu na prosjek FBiH, a 88,54 % u odnosu na prosjek TK iz 2020. godine.

Ukoliko analiziramo kretanje osnovnih indikatora razvoja Grada Gračanice u periodu 2016.-2020. godine, može se konstatovati da Gračanica ostvaruje pozitivan trend u većini indikatora uključujući iznos poreskih prihoda po stanovniku, pokrivenost uvoza izvozom, zaposlenost, plaće, penzije, što se vidi iz slijedećeg pregleda u kojem su dati i uporedni pokazatelji za Tuzlanski kanton.

Tabela 2. Osnovni indikatori razvoja Grada Gračanica i Tuzlanskog kantona u periodu 2016.-2021. godina

Elementi	Grad Gračanica						Tuzlanski kanton					
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Stanovništvo (broj)	45.229	45.260	45.128	45.033	44.985	44.745	443.053	441.902	440.351	438.811	437.607	434.424
Poreski prihodi po stan. u KM	95	105	124	135	144	170	110,9	126	123	143,3	167	192
Industrijska proizvod. - indeks	/	/	/	/	/	/	106,6	100	100	97,9	/	/
Pokrivenost uvoza izvozom u %	85	91	102,38	106,7	111,33	107,71	82,1	86,5	89	83,6	89,30	87,36
Zaposlenost (broj)	9.375	9.460	10.738	10.965	10.813	10.953	84.736	93.445	96.461	99.067	97.863	99.598
Stepen regis. zaposle. u %	29,6	30	34,5	35,5	35,3	36,0	26,7	27,3	31,1	32,3	32,2	33,1
Stepen aktivnosti u %	48	47	41,35	43,2	59,0	59,1	51	52	53	56,8	57,5	57,5
Nezaposlenost (broj)	8.675	8.254	7.570	7.101	7.261	7.022	91.693	87.103	80.989	75.461	77.112	73.295
Stepen registrovane nezaposlenosti u %	48	47	41,35	39,3	40,2	39,1	52	50,4	45,6	43,2	44,1	42,4
Neto plata - prosječna u KM	541	584	615	631	649	689	744	767	797	824	863	906
Penzija - prosječna u KM	338	340	364,07	382,09	392	390	387,6	392	423	444	457	458
Broj penzionera	5.758	5.804	5.833	5.991	6.159	6.161	70.827	71.049	71.244	71.935	72.472	72.149

Elementi	Grad Gračanica						Tuzlanski kanton					
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Broj poslovnih subjekata (prema podacima FZZS)	2.608	2.652	2.707	2.714	2.762	2.736	20.510	20.542	21.045	21.021	27.416	27.438
Broj preduzeća na 1000 stanovnika	58	45	60	60	61	61	59	47	61	62	63	63
Broj zaposlenih na jednog penzionera	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8	1,2	1,2	1,4	1,4	1,4	1,4

Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2015-2021" Obradio Federalni zavod za programiranje razvoja

Stepen zaposlenosti se računa u odnosu na radnosposobno stanovništvo. Stepenn aktivnosti = radna snaga/i radnosposobno stanovništvo x 100 (ILO Metodologija)

2.1.3.2. Opći podaci o privrednim kretanjima

Mala i srednja preduzeća su nosioci privrednog razvoja na našem području općine/grada.

Prema broju zaposlenih 76 % su mikro poslovni subjekti koji zapošljavaju do 10 zaposlenih lica, 18 % poslovnih subjekata zapošljavaju od 10 do 49 zaposlenih lica, 5 % poslovnih subjekata zapošljavaju od 50 do 249 zaposlenih lica, a samo 1 poslovni subjekat zapošljava preko 250 zaposlenih lica, a to je „Širbegović Inženjering“ d.o.o. (371 zaposleni).

Prema obrađenim podacima za 2021. godinu, u 459 firmi bilo je ukupno 8.272 zaposlenih, što je za 1,30 % više u odnosu na 2020. godinu, a za 0,41 % manje u odnosu na 2019. godinu.

Ukupan prihod je u porastu, nakon što je bio u padu 2020. godine što je bila posljedica Covid-19 pandemije.

U 2021. godini ukupan prihod ostvaren je u iznosu od 968,95 miliona KM što je za 22,46 % više u odnosu na 2020. godinu, a za 18,43 % više u odnosu na 2019. godinu.

I ukupna dobit raste sa 67,60 miliona KM koliko je iznosila u 2020. godini na 91,90 miliona KM u 2021. godini, što se vidi iz slijedeće tabele:

Tabela 3. Opći profil privrede Općine Gračanica/Grada Gračanica u periodu 2019.-2021. godine

Opći podaci	Sve privredne djelatnosti Grada Gračanica			Top 10 kompanija na nivou BiH		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Broj kompanija	449	448	459	10	10	10
Ukupan broj zaposlenih	8.306	8.166	8.272	18.641	21.194	21.843
Prosječan broj zaposlenih	18	18	18	1.864	2.119	2.184
Ukupan prihod od prodaje (000 KM)	818.150	791.259	968.952	7.376.768	6.389.963	7.739.798
Prihod od izvoza (000 KM)	208.678	208.931	257.666	623.731	498.549	699.442
Prosječan prihod od prodaje (000 KM)	1.822	1.766	2.111	737.677	638.996	773.980
Ukupna dobit (000 KM)	62.140	67.595	91.901	-39.807	258.638	437.552
Broj kompanija do 500.000 KM	282	274	276	0	0	0
Broj kompanija do 5.000.000 KM	131	136	139	0	0	0
Broj kompanija preko 5.000.000 KM prihoda	36	38	44	10	10	10

Izvor: LRC/BIS (Business Intelligence System) baza podataka (obrada Odsjek za lokalni razvoj)

Prema visini ukupnog prihoda 276 kompanija je ostvarilo ukupan prihod do 500.000 KM, 139 kompanija ostvarilo je prihod do 5.000.000.000 KM, a 44 kompanije ostvarile su preko

5.000.000.000 KM prihoda. Broj kompanija sa ukupnim prihodom do 5 miliona KM povećan je za 2 sa 274 na 276, kompanija preko 5.000.000 KM prihoda sa 38 na 44.

Dvadeset najuspješnijih firmi u 2021. godini ostvarilo je ukupan prihod od 531,66 miliona KM, što predstavlja 54,87 % ukupnog prihoda privrede JLS. Ukupan prihod ovih firmi je povećan za 23,9 % u odnosu na 2020. godinu, a povećan za 18,45 % u odnosu na 2019. godinu.

2.1.3.3. Ukupan prihod po djelatnostima

U 2021. godini 459 poslovnih subjekata ostvarilo je ukupan prihod u iznosu od 968,95 miliona KM, i viši je za

177,69 miliona KM ili 22,46 % u odnosu na 2020. godinu, a za 18,43 % u odnosu na 2019. godinu. U strukturi ukupnog prihoda, u dvije vodeće djelatnosti ostvareno je ukupno 79,74 % ukupnog prihoda i to u prerađivačkoj industriji 51,31 % i djelatnosti trgovine 28,43 % ukupnog prihoda privrede Grada.

2.1.3.4. Ukupan dobitak/gubitak po djelatnostima

U 2021. godini i pored Covid pandemije u privredi je iskazana ukupna dobit od 91,900 miliona KM (92,079 miliona KM dobiti, a 179 hiljada KM gubitka). Iskazana dobit u 2021. godini je povećana za 35,96 % u odnosu na 2020. godinu, za 47,89 %, u odnosu na 2019. godinu.

Kretanje finansijskog rezultata posmatrano po djelatnostima, ukupna dobit je ostvarena u svim djelatnostima izuzev Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) i Djelatnosti zdravstvene i soc., zaštite.

2.1.3.5. Broj privrednih subjekata po djelatnostima

U 2021. godini finansijske izvještaje podnijelo je 449 poslovnih subjekata, što je za 11 manje u odnosu na 2020. godinu. U strukturi ukupnog broja firmi 34,64 % ili 159 su u prerađivačkoj industriji, 29,41 % ili 135 su u djelatnosti trgovine.

Prema podacima iz statistike Grada Gračanica za 2021. godinu na području Grada Gračanica djeluje 867 obrta u kojima su zaposlene 1.332 osobe. U sektorskoj strukturi obrta u 2020. godini preovladavaju obrtnici koji djeluju u djelatnosti trgovine na veliko i malo (121), ugostiteljstva (106), prijevoznici (84), poljoprivrede (79), građevinarstva (52), agencije (58), frizerski saloni (42), prerada plastike (27), auto serviseri (24), farme pilića (22), pekare (18), zdravstvo (18), taksi prijevoznici (15), krojači (14) i dr. Pored navedenih obrta zastupljeno je još 46 različitih djelatnosti.

U periodu 2015.-2020. godine registrovano je ukupno 580 obrta, a objavljeno ukupno 359 obrta, što predstavlja razliku od ukupno 110 novoregistrovanih obrta.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2021. godinu broj obrta u Gračanici iznosi 1.207 obrt. Prema broju obrta Grad Gračanica se nalazi na 3. mjestu odmah iza Grada Tuzla (3.654) i Grada Gradačac (1.309).

2.1.3.6. Zaposlenost po djelatnostima

Ukupna zaposlenost u privredi u 2021. godini povećana je za 1,30 % u odnosu na 2020. godinu. Najveći rast zaposlenih je iskazan u Stručne, naučne i tehničke djelatnosti za od 26,09 % i Trgovini na veliko i malo, popravaka mot., vozila i motocikala od 4,65 %, dok je pad zaposlenih od 22,22 % 3,2 % ostvaren u djelatnosti Poljopriv., šumarstvo i ribolov.

Od ukupne zaposlenosti, 74,03 % ukupne zaposlenosti ostvaruje u prerađivačkoj industriji i djelatnosti trgovine na veliko i malo.

Detaljnijom analizom privredne strukture po djelatnostima, opća je konstatacija da se 51,31 % ukupnog prihoda, 49,75 % dobiti i 54,28 % zaposlenosti, ostvaruje u prerađivačkoj industriji. Na djelatnosti trgovine na veliko i malo, odnosi se 28,43 % ukupnog prihoda, 32,14 % dobiti i 19,75 % zaposlenosti privrede. Učešće građevinarstva u ukupnom prihodu iznosi 10,07 %, dobiti 10,49 % i zaposlenosti 11,62 %.

U prerađivačkoj industriji koja obuhvata 159 poslovnih subjekata, sa 4.490 zaposlenih, ostvareno je 497,14 miliona KM prihoda, odnosno 51,31 % ukupnog prihoda privrede, 45,72 milion dobiti ili 49,75 % ukupne dobiti privrede Grada.

U djelatnosti trgovine koja obuhvata 135 poslovnih subjekata sa 1.634 zaposlenih radnika (ili 19,75 % od ukupnog broja zaposlenih u privredi), ostvareno je 275,500 miliona KM ukupnog prihoda odnosno 28,43 % od ukupnog prihoda privrede, a 29,536 miliona KM dobiti ili 32,08 % od ukupne dobiti privrede Grada.

2.1.3.7. Prerađivačka industrija

Prerađivačka industrija koja obuhvata 159 poslovnih subjekata u 2021. godini, zapošljavala je 4.490 osoba ili 54,28 % ukupno zaposlenih u privredi, ostvarila je 497.140 miliona KM prihoda, odnosno 51,31 % ukupnog prihoda privrede. U odnosu na 2020. godinu ukupni prihod je viši za 24,82 %, a 49,75 % ukupne dobiti privrede Grada.

U periodu 2019.-2021. godine, ova grana privrede ostvaruje kontinuirani rast dobiti, izvoza i broja kompanija sa preko 5.000.000 KM prihoda (rast ukupne dobiti od 61,23 %, izvoza od 33,60 %, broja kompanija sa preko 5.000.000 KM prihoda 31,58 %). U odnosu na 2019. godinu ukupan broj zaposlenih je za 7 % niži.

Izvoz prerađivačke industrije kontinuirano raste. U 2021. godini prihodi od izvoza su povećani za 31,67 % u odnosu na 2020. godinu, a za 33,59 % u odnosu na 2019. godinu.

Učešće prerađivačke industrije u ukupnom prihodu od izvoza privrede iznosi 85,06 %.

U 2021. godini, u prerađivačkoj industriji je bilo 4.490 zaposlenih, što je 54,28 % zaposlenih u privredi Grada Gračanica. U odnosu na 2020. godinu broj zaposlenih je smanjen za 3,52 %.

2.1.3.8. Spoljnotrgovinska razmjena

Analizom spoljno trgovinske razmjene u periodu 2009.-2021. godini nastavlja se povećanje poslovne aktivnosti na stranom tržištu. U istom periodu ukupan obim spoljno trgovinske razmjene povećan je za 38,37 % (sa 412,09 na 570,20 miliona KM).

U 2020. godini pandemija COVID-19 uticala je na smanjenje uvoza za 17,32 miliona KM (sa 212 miliona KM na 194,9 miliona KM) i smanjenje izvoza za 9,44 miliona KM (sa 226,5 miliona KM na 217,09 miliona KM), a obim spoljnotrgovinske razmjene smanjen je za 26,8 miliona KM.

U 2021. godini sa ostvarenim uvozom od 274,52 miliona KM i izvozom od 295,68 miliona KM iskazan je pozitivan saldo od 21,15 miliona KM, a pokrivenost uvoza izvozom od 107,71 %, koji je iznad pokrivenosti uvoza izvozom FBiH koji iznosi 63,25 % i TK koji iznosi 87,36 %.

Učešće izvoza privrede Grada Gračanica iznosi 14,24 % u izvozu Tuzlanskog kantona, a 11,55 % od uvoza.

Od 2018. godine privreda Gračanice iz negativnog salda robne razmjene ulazi u pozitivan saldo robne razmjene (sa 4,94 miliona KM na 21,15 miliona KM).

Prema prosjeku izvoza po stanovniku od 6.608,00 KM/stanovniku u 2021. godini, Gračanica je za 38,24 % iznad prosječnog izvoza po stanovniku Tuzlanskog kantona (od 4.780,00 KM/stanov.), a za 49,74 % iznad prosjeka Federacije BiH (od 4.413,00 KM/stanovniku.).

Tabela 4. Prosjek izvoza po stanovniku u periodu 2015. – 2021. godine

Opis	Prosjek izvoza po stanovniku za period 2015-2021. u							Index
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020
F BiH	2.631	2.837	3.295	3.602	3.472	3.145	4.414	140,35
Tuzlanski kanton	2.395	2.864	4.053	4.411	4.083	3.819	4.781	125,19
Grad Gračanica	3.230	4.058	4.237	4.720	5.030	4.826	6.608	136,92

Izvor: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2015- 2021“ Obradio Federalni zavod za programiranje razvoja

Prema prosjeku uvoza po stanovniku od 6.135,00 KM/stanovniku, Gračanica je ispod prosjeka uvoza po stanovniku FBiH za 12,08 % (6.978,00 KM/stanovniku).

Tabela 5. Prosjek uvoza po stanovniku u periodu 2015.-2021. godine

Opis	Prosjek uvoza po stanovniku u KM za period 2015.-2021. u KM							Indeks
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2021/2020
F BiH	4.574	4.953	5.649	6.041	6.322	5.347	6.978	130,50
Tuzlanski	3.097	3.491	3.505	3.928	4.882	4.277	5.472	127,94
Grad	3.809	4.401	4.649	4.610	4.715	4.335	6.135	141,52

Izvor: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2015- 2021“ Obradio Federalni zavod za programiranje razvoja

U odnosu na prosjek uvoza po stanovniku Tuzlanskog kantona viša je za 12,08 % (koji iznosi 5.472,00 KM/stanovniku). Prema prosjeku uvoza po stanovniku (od 6.135,00 KM) Grad Gračanica je na četvrtom mjestu u TK.

U okviru Kantonalne privredne komore Tuzla je u toku 2017. godine osnovan klaster metalne i elektro industrije „Energy Investment“, kao rezultat identifikovane potrebe za zajedničkim plasmanom roba i usluga u cilju jačanja konkurentnosti i bolje vidljivosti na tržištu nekoliko kompanija iz tog sektora sa područja Tuzlanskog kantona. Članice pomenutog klastera su preduzeća Tehnopetrol d.o.o. Tuzla, Deling d.o.o. Tuzla, Index d.o.o. Gračanica, Umel Dalekovodmontaža d.o.o. Tuzla i Rudar d.o.o. Tuzla.

2.1.3.9. Investicije u proizvodne objekte

U periodu od 2011. do 2021. godine zabilježen je pozitivan trend rasta investicija. U ovom periodu 105 kompanija je investiralo u proizvodno poslovne objekte ukupne površine od 189.357 m².

U strukturi investicija najveći broj proizvodno-poslovnih objekata pokrenut je u MZ Gračanica u poslovnoj zoni, zatim slijedi MZ Stjepan Polje, MZ Donja Lohinja i druge MZ.

2.1.3.10. Podsticaji

Grad Gračanica od 2018. godine, redovno dodjeljuje podsticaje privrednim subjektima putem javnog poziva u saradnji sa slijedećim organizacijama: UNDP BiH u sklopu Projekta općinskog okolišnog i ekonomskog upravljanja MEG; Fondacija Mozaik putem Omladinske banke Gračanica; Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u BiH – CEFE program podrške poduzetništvu u gradovima Gračanica i Srebrenik, USAID-ov Program podrške marginaliziranim grupama (PPMG) - Program podrške marginalizovanim grupama žena i

Investicijska fondacija IMPAKT Sarajevo – IMPAKT Inkubator poslovnih ideja na području Grada Gračanica.

Grad Gračanica je u saradnji sa UNDP projektom ekonomskog i okolišnog upravljanja MEG u 2018., 2019. i 2020. godini implementirala pilot projekat vezan za dodjelu podsticaja privrednim društvima i obrtima s područja Grada Gračanica s ciljem unapređenja konkurentnosti Gračaničkih kompanija nabavkom opreme i/ili alata koji će doprinijeti:

- 1) povećanju proizvodnih kapaciteta za postojeće proizvode,
- 2) povećanju stepena finalizacije postojećih proizvoda i/ili,
- 3) omogućiti proizvodnju novog finalnog proizvoda,
- 4) u 2020. godini smo dodali još jedan kriteriji, a to je zaštita od širenja SARS – Covid 19 virusa.

Firme iz Gračanice kojima se dodijele podsticaji su imale obavezu da finansijski učestvuju u implementaciji projekta sa minimalno 20 %, te da za određeni iznos podsticaja izvrše zaposlenje osoba kako slijedi: 5.000 KM za subjekte male privrede koji će zaposliti najmanje 2 osobe, do 10.000 KM za subjekte male privrede koji će zaposliti od 3 do 5 osoba, do 20.000 KM za subjekte male privrede koji će zaposliti od 6 do 10 osoba, do 30.000 KM za subjekte male privrede koji će zaposliti 11 ili više osoba.

Ukupno posmatrajući Grad Gračanica i MEG projekat su tokom trogodišnje implementacije podsticaja utrošili 219.360,47 KM, a za navedeni iznos gračaničke kompanije su kreirale 83 nova radna mjesta te implementirale projekte u ukupnom iznosu od 931.051,70 KM. Pregled podsticaja po godina može se vidjeti u narednoj tabeli:

Tabela 6. Pregled podsticaja u period 2018.-2020. godine – Grad Gračanica i MEG

	2018	2019	2020
Broj firmi kojima je pružena podrška	7	6	8
Ukupna vrijednost projekta (KM)	691.886,7	691.886,7	81.795
Učešće grada i MEG projekta (KM)	79.732,47	79.732,47	53.628
Ukupan broj novozaposlenih	28	28	18

Izvor: Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća Grada Gračanica

U 2018. godini Grad Gračanica je dodijelio ukupno 79.732,47KM za 7 kompanija koje su kreirale 28 novih radnih mjesta, te implementirale projekte u vrijednosti od 691.886,70 KM.

U 2019. godini Grad Gračanica je dodijelio ukupno 53.628 KM za 6 kompanija koje su kreirale 18 novih radnih mjesta, te implementirale projekte u vrijednosti od 81.795 KM.

U 2020. godini Grad Gračanica je dodijelio ukupno 86.000,00 KM za 8 kompanija koje su kreirale 37 novih radnih mjesta, te implementirale projekte u vrijednosti od 157.370,00 KM.

U toku 2020. godine ukupna novčana podrška ostvarena je u iznosu od 2.082.734,00 KM, što je za 25,4 % povećanje u odnosu na 2019. godinu.

U 2020. godini povećane su novčane podrške iz Budžeta Kantona za 89 % sa 399.384 KM na 755.631 KM, a novčane podrške iz Budžeta FBiH povećane su za 5,2 % sa 1.26 miliona KM na 1,32 miliona KM.

U registar poljoprivrednih proizvođača prema podacima iz 2020. godine upisano je ukupno 2.640 poljoprivrednih proizvođača, a u registru obrta upisano je 103 poljoprivredna obrta. Pored toga djeluju i 26 privrednih društava, 3 zadruge i 2 udruženja. U okviru USAID-ovog Programa podrške marginaliziranim grupama (PPMG) - Programa podrške marginalizovanim

grupama žena, koji je započeo u 2020. godini, a završen u 2021. godini, udruženim sredstvima Grada Gračanica i USAID/PPMG formiran je preduzetnički fond za žene, iz kojeg su dodijeljena sredstva putem javnog poziva te je registrovano 6 biznisa od strane nezaposlenih ženskih osoba starosti do 35 godina.

U sklopu zajedničke saradnje između Investicijske fondacije IMPAKT i Grada Gračanica u 2021. godini realizovan je program IMPAKT inkubator poslovnih ideja. Program je realizovan uz podršku Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC). Formirano je 5 novih inovativnih biznisa od strane mladih osoba do 35 godina, utrošena su sredstava u iznosu odnosno vrijednost projekta u 2021. godini po izvorima 40.000,00 KM.

Na osnovu ukupnih kretanja u poljoprivredi može se zaključiti da programi novčanih podrški pozitivno utiču na rezultate započelih i otvaranje novih procesa u poljoprivrednom sektoru na području našeg Grada.

2.1.3.11. Stanje poduzetničke infrastrukture

Na području Grada Gračanice pored stare poslovne zone sa površinom od 81 ha, uspostavljena je i nova poduzetnička zona (radna zona I, II, III), površine od 152,7 ha (ukupno 233,7 ha) sa relativno dobro razvijenom infrastrukturom, koja je u većinskom privatnom vlasništvom te mogućnostima za greenfield i brownfield investicije u različite privredne grane, prema urađenim Regulacionim planom Radna zona I, II, III“ u Gračanici od strane Arhitektonskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Što se tiče ostalih poduzetnički potpornih institucija na području Grada Gračanica iste nisu razvijene (razvojne agencije, poduzetnički centri, poslovni inkubatori, naučno-tehnološki parkovi i klasteri). Obzirom da na nivou Grada Gračanice ne postoji lokalna razvojna agencija potpisan je Sporazum o poslovnoj saradnji sa Udruženje za razvoj NERDA koja djeluje na području Sjeveroistočne BiH. Na nivou Tuzlanskog kantona nije uspostavljena Kantonalna razvojna agencija.

Industrijske zone nemaju dovoljno električne energije i razvijene distributivne mreže što prilično otežava razvoj industrijskih zona u njenim kapacitetima, a odgovornost je na E.P. BiH sa kojom Lokalna uprava i privrednici trebaju zajednički nastupiti u rješavanju ovog problema.

Projekat sajma poduzetništva i obrta u Grad Gračanica 2010. godine pokrenulo je Udruženje Poslodavaca sa Općinom Gračanica, zamišljen je u osnovi kao prezentacija dostignuća u privredi Grada Gračanica i široj regiji općina i gradova okruženja sa ciljem da se na jednom mjestu okupe privrednici prevashodno proizvodnog sektora, a i drugih djelatnosti. Cilj je bio da Gračanica postane Sajamski grad privrede i poduzetništva.

2.1.3.12. Turistički potencijali i turistička infrastruktura

Grad Gračanica se odlikuje sa značajnim turističkim potencijalima, imajući u vidu bogato kulturno-historijsko naslijeđe, turistički potencijal banjско-rekreacijskog kompleksa Terme, blizinu međunarodnog aerodroma Tuzla itd.

Grad Gračanica se nalazi u C kategoriji turističkog mjesta zajedno sa Kalesijom i Kladnjem, a sve prema Odluci o kategorizaciji turističkih mjesta donesenoj od Ministra trgovine, turizma i saobraćaja u Vladi Tuzlanskog kantona (Službene novine broj 16/2021) dok se u kategoriji A nalaze Tuzla, Gradačac, Lukavac i Srebrenik, u kategoriji B Banovići i Živinice, a u kategoriji D Čelić, Doboј Istok, Sapna i Teočak.

Negativne strane nedostatka adekvatnog smještaja posebno su izražene prilikom organizacije većih sportskih, kulturnih, sajamskih i drugih dešavanja.

U odnosu na Tuzlu, Lukavac, Gradačac, Srebrenik Kalesiju i Kladanj, Gračanica ima manje smještajne kapacitete, a slično kao Živinice i Banovići. Smještajni kapaciteti na prostoru Grada Gračanica su nedovoljni, raspolažemo sa jednim hotelom – Hotel Sax, dosadašnji objekat Hotela Tilia trenutno nije u funkciji, obzirom da je mali broj smještajnih kapaciteta, mali je broj noćenja.

Novi smještajni kapaciteti od 40 dvokrevetnih soba i 7 apartmana će biti obezbijeđeni izradnjom Hotela Etna koja je u toku i sanacijom objekta “Afrodita” smještaja u domaćinstvu, kapaciteta 15 osoba na lokaciji u centru grada.

U 2021. godini u odnosu na 2020. godinu primijetan je rast broja turista za 47,50 %, a broja noćenja 45,77 %, što pokazuje da su umanjene negativne posljedice mjera uvedenih zbog globalne pandemije korona virusa Covid-19. Također, povećano je i učešće stranih turista i noćenja te je od ukupno 1.006 turista, evidentirano 44,7 % domaćih i 55,3 % stranih turista, a od 1.844 noćenja, 42,8 % je domaćih i 57,2 % stranih.

U 2021. godine ponovnim aktiviranjem Turističke zajednice Gračanica, otvoren je Turistički ured Gračanica i imenovan turistički voditelj Ureda.

Definisana je slijedeća vizija razvoja turizma grada Gračanica: „Grad Gračanica kao odredište banjsko-rekreativnog, poslovnog, kulturno-historijskog, dentalnog, wellness, sportskog, agro-turističkog i ruralnog turizma, čiji se razvoj bazira na održivom korištenju ljudskih, prirodnih i kulturnih potencijala i maloj privredi, koji osigurava privredni razvoj Grada i stvara okruženje privlačno za njegovanje zdravlja, odmor i investiranje.“

Da bi se ostvarila ova vizija, potrebno je definirati strateške razvojne ciljeve turističkog razvoja Grada Gračanica:

1. Podsticati organizovane oblike saradnje turističkih faktora,
2. Identificirati, valorizirati i aktivirati turističke resurse grada,
3. Podsticati i razvijati poduzetništvo u turizmu,
4. Promovisati grad kao odredište banjsko-rekreativnog, poslovnog, kulturno-historijskog, dentalnog, wellness, sportskog, agro-turističkog i ruralnog turizma.

Turistički ured je preduzeo aktivnosti na postavljanju web stranice Visit Gračanica, izrađena je i uređena mobilna aplikacija kao i Viber stikeri, izabrano je idejno rješenje izgleda suvenira, a faza izrade suvenira turističke zajednice je završena te su suveniri u prodaji, a procedura izrade letka u toku.

Turistički ured učestvuje kao organizator, suorganizator i/ili donator, manifestacija kao što su motorijade, kosijade, traktorijade, biciklijade, grahijade, u saradnji sa udruženjima žena organizovan je Gastro festival tradicionalnih jela.

Potencijali za razvoj turizma

Gračanica je danas grad uronjen u zelenilo, sa dva veća parka te čaršijom, nekadašnjim privrednim, zanatskim i trgovačkim središtem grada. Nekadašnja stara čaršija je uslijed savremene izgradnje uveliko izmjenila svoj izgled, izgubivši mnogo od tradicionalnog ambijenta i kulturnog naslijeđa.

Čaršija je i mjesto održavanja tradicionalnog gračaničkog vašara, koji se svake godine održava na Kasum, 8. novembra i traje tri dana. Vašar se prvi put spominje 1604. godine i smatra se da

je i najstariji narodni godišnji vašar-sajam u Bosni, koji u kontinuitetu privlači na hiljade posjetitelja, samo u toku ratnih dejstava i proglašene pandemije korona virusa nije održana ova manifestacija, ali se nastavlja.

Turistički potencijali grada su znatni i budući razvoj bi se, uz valorizaciju postojećih resursa, trebao jednim dijelom oslanjati i na umrežavanje domaćih ponuđača i turističkih aktera sa ciljem stvaranja zaokružene ponude što bi moglo dati zamah razvoju turizma.

Što se tiče prirodnog naslijeđa Grad ne raspolaže osnovnim podacima, posebno biodiverziteta kao što su podaci o broju ha „divljeg“ zemljišta, močvarnog zemljišta, itd. Grad nema ni jednog zaštićenog staništa, a time ni podataka o broju ugroženih biljnih vrsta, ranjivih biljnih vrsta, ugroženih i ranjivih životinjskih vrsta.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju III namjena površina, granice urbanih područja i granice građevinskih zemljišta izvan urbanih područja, član 16. definisani su slijedeći prostori za banjско-lječilišnu, turističku, sportsko-rekreacionu namjenu: zona Terme; agroturistički bazen Donja Spreča; područje Soko, neposredno zaštitno područje zaštićenog nacionalnog spomenika graditeljske cjeline Soko; područje Monja; područje Sijedog krša; - područje Gaja; područje gradskih parkova; područje rijeka: Sokoluše, Lukavice rijeke i Džakulske rijeke.

Granice prostora za banjско-turističku, sportsko-rekreacionu i vikend namjenu utvrđuju se planovima nižeg reda i odlukama o provođenju tih planova (urbanistički plan, regulacioni plan, plan parcelacije i urbanistički projekat)“.

Kulturno naslijeđe ovog područja obilježavaju spomenici koje karakteriše: raznovrsnost, slojevitost i izvrsnost koje se može pratiti u kontinuitetu, a kojii su stavljeni pod zaštitu tako da:

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju III namjena površina, granice urbanih područja i granice građevinskih zemljišta izvan urbanih područja, članom 44. na teritoriji općine Gračanica utvrđuju se i stavljaju pod zaštitu prirodna područja i to:

1. Prirodno područje: Planina Trebava na području općine Gračanica (kotlina Četoviljske rijeke od izvorišta do škole u Prijekom Brdu, vrhovi Sijedi krš, Vis, Zvijezda, Javor, zatim šume Šamunica, Badnjevac, izvorišni dio Lukavice rijeke do crkve u G. Skipovcu i gornji dio Javorskog, odnosno Svinjskog potoka).

2. Pejzaži: Hadžikadin han; Područje Doborovaca „Borik“; Područje Bukve (jedinstveno područje „Borik - Bukva“); Područje „Sijedi krš – Vis“; Područje „Monja“; Područje Gaj – Gračanica; Područja rijeka: Lukavica i Džakulske rijeke; Područje planine Ratiš - Miričina, Rašljeva; Područje brda Stražba i Lepar – Gračanica; Područje brda Hotilj - D. Orahovica; Područje brda Debeljak – Stjepan Polje.

3. Lovišta: Lovište Šemunica; Lovište Kruškova dola.

4. Izvori mineralne i slane vode: Ibrići u Malešićima - mineralna voda; slana voda Lendići - Stjepan Polje; mineralna voda u naselju polje - Miričina; mineralizovani izvori Badnjevac i Čelebuša - Soko.

Pejzažno-parkovske površine: Kulture crnog i bijelog bora Muderizovo brdo k.č. 4075 Gračanica; Kulture lipe i hrasta – šuma iznad stambenog naselja Luke i Halkomeda; Pojas šume oko grada Gračanice; Kultura crnog i bijelog bora Drenovača i Delića vis – Lukavica.

Vidikovci: Gaj – Gračanica; Hurije-Straževac-Gračanica; Grič – Gračanica; Monj- Doborovci; Stražba - Gračanica.

Geomorfološki spomenici: pećina Šuplji kamen – Malešići; pećina Babići; pećina Stjepan Polje

Hidrološki spomenici: cijeli tok rijeke Sokoluše; cijeli tok rijeka: Lukavica i Džakulske rijeke; vodopad na Babičkoj rijeci; vodopad Hrid Malešići; vodopad u Gornjoj Miričini.

Dendrološki spomenici: zasebna i u drvoredu stabla lipa i ostalih visokostablašica u centru grada i u ulici ArmijeBiH.

Parkovske površine: park u centru grada Gračanica - k.č.broj: 3592 n. pr.k.o. Gračanica; park ispred zgrade općine Gračanica – k.č. broj: 3036 n. pr. k.o. Gračanica.

Radi obezbjeđivanja zaštite, unutar utvrđenih posebno vrijednih područja, svi zahvati na biljnom pokrivaču i na zemljištu, kao i građevinski radovi (provođenje sanacionih i nužnih podzemnih infrastrukturnih radova uz obavezu privođenja zemljišta prvobitnom stanju) mogu se vršiti samo u skladu sa izdatim odobrenjem za građenje nadležnog organa.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju *III namjena površina, granice urbanih područja i granice građevinskih zemljišta izvan urbanih područja, član 47.* definisani su prostori: ” Vrijedna i zaštićena područja kulturno-istorijskog nasljeđa“:

Na području općine/Grada Gračanice **Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika**, proglasila je nacionalnim spomenicima sledeća područja, cjeline i objekte:

1. **Arheološko područje** - neolitsko naselje Korića Han-Gračanica;
2. **Graditeljska cjelina** - Stari grad Soko;
3. **Graditeljska cjelina** Soko džamija u Sokolu;
4. **Historijska građevina** - Sahat kula-Gračanica;
5. **Historijska građevina** - Kuća Mare Popović-Gračanica;
6. **Historijska građevina** -Donja džamija u zaseoku Delići-Lukavica;
7. **Historijska građevina** - Konak- Vijećnica-Gračanica;
8. **Graditeljska cjelina:**Lipanjka (Hadži Džaferova-Lipa) džamija sa haremom-Gračanica;
9. **Historijski spomenik** Hram vaznesenja gospodnjeg s ikonostasom-Gračanica.

Na području Grada Gračanica pored ovih nacionalnih spomenika evidentirani su i spomenici iz raznih perioda:

- **Predhistorija:** prahistorijska nekropole lokalitet Barice-Gornja Orahovica; prahistorijsko naselje-lokalitet Bilanovo Brdo-Gornja Orahovica; lokalitet Borik i Korića Han-Gračanica; praistorijsko naselje Dolovi-Brijeg-Osoje-Donji Skipovac; pojedinačni nalaz lokalitet Džakule; praistorijska ostava lokalitet Gornja Lohinja; praistorijska ostava lokalitet Monj-Doborovci, proistorijska ostava lokalitet Pašalići-Gračanica; praistorijska ostava lokalitet Vranovići; praistorijska gradina lokalitet Vuknić-Gračanica; prahistorijsko naselje lokalitet Bučica-Gračanica;);

- **Srednji vijek:** nekropola stećaka lokalitet Babići; nekropola stećaka lokalitet Škahovica; nekropola stećaka lokalitet Piskavica; urbana cjelina-historijska-urbana cjelina centra sa sačuvanim pojedinačnim objektima zapadno-evropskog eklekticizma (granice date regulacionim planom Centar);

- **Predosmansko i Osmansko razdoblje:** sakralni objekti Ahmet Pašina(Čaršijska) džamija-Gračanica; sakralni objekat Čiriš džamija u naselju Čiriš-Gračanica;

- pojedinačni spomenici kulture: mezarluci-groblje uz Čarijsku džamiju (posebno se ističe nišan Abdulatif Efendije)-Gračanica; Mula Dedin mezar-naselje Lipa-Gračanica; Staro Turbe u Čaršiji (kod Etne) naselje Centar-Gračanica; Groblje-mezarluk na mjestu porušene (1936. godine) srednje ili Gojsalića džamije u naselju Drafnići-Gračanica; Groblje-mezarluk u sklopu Čiriš džamije u naselju Čiriš-Gračanica;

- stambeni objekti: kuća Blagojevića u naselju Centar-Gračanica; Zgrada stare apoteke u naselju Centar-Gračanica; Kuća Helića u naselju Centar-Gračanica; Zgrada (ranije SIZ-a stanovanja) u naselju Centar-Gračanica;

- dućani: svi objekti regulacionim planom Centar predviđeni za revitalizaciju

- **Period Austro-Ugarske uprave** – Osman Kapetanova medresa izgrađena 1889. godine, pripada pseudo-maurskom stilu u naselju Centar-Gračanica;

-Spomenici i spomen obilježja:

A) spomenici i spomen obilježja II svjetskog rata su:

spomenik i spomen kosturnica žrtvama II svjetskog rata podignut 1959. godine, lokacija Gradski park u naselju Centar-Gračanica; Spomen ploča žrtvama II svjetskog rata-podignuta 1954. godine-lokalitet naselje Centar-Doborovci, obnovljen 2009. godine; Spomen-kompleks-Doborovci žrtvama II svjetskog rata rekonstruisana 1984. godine područje Monj-Doborovci; Spomen kosturnica sa pločom žrtvama II svjetskog rata podignuta 1983. godine, obnovljen 2010. godine, obnovljen 2012. godine-Donja Lohinja; Spomen česma, obilježje žrtvama II svjetskog rata podignuta 1961. godine-Donja Orahovica; Spomen ploča i spomen česma žrtvama II svjetskog rata podignuta 1959. godine-Gornja Lohinja; Spomen obilježje sa kosturnicom žrtvama II svjetskog rata podignuto 1983. godine - Gornja Orahovica; Spomen ploča-I partizanska ćelija podignuta 1959. godine-lokacija Gaj-Gračanica; Spomen ploča žrtvama II svjetskog rata podignuta 1958. godine – lokacija Udružena škola naselje Centar-Gračanica; Spomen ploča žrtvama II svjetskog rata podignuta 1959. godine - Malešići; Spomenik žrtvama fašizma (II svj. rata) lokacija kod Štamparije - naselje Lipa - Gračanica; Spomen ploča borcima 5. i 2. Vojvođanske udarne brigade podignuta 1957. godine, obnovljena 2007. godine - lokacija kod zgrade Opće bolnice-Gračanica; spomen-bista Josip Broz Tito podignuta 2008. godine lokacija gradski park - Gračanica;

B) Spomen obilježja iz odbrambeno oslobodilačkog rata 1992.-1995. godine su:

spomen obilježje – Centralno spomen obilježje šehidima, poginulim borcima i civilnim žrtvama rata 1992-1995, lokacija općinski park naselje Centar-Gračanica - podignuto 2010. godine; spomen obilježje u MZ Stjepan Polje - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Džakule-podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Trnovci - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Doborovci - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Pribava - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Donja Lohinja - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Vranovići - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Gornja Orahovica - podignuto 2009. godine; spomen obilježje u MZ Lukavica - podignuto 2010. godine; spomen obilježje u MZ Malešići - podignuto 2010. godine; spomen obilježje u MZ Rašljeva - podignuto 2010. godine; spomen obilježje u MZ Piskavica - podignuto 2011. godine; spomen obilježje “Šehidi Babića”-Babići - podignuto 2011. godine; spomen obilježje “Mensur

i Hava” preko puta Šarene džamije u naselju Centar - Gračanica-podignuto 2013. godine; spomen obilježje u MZ Miričina - podignuto 2014. godine; spomen obilježje u MZ Škahovici - podignuto 2014. godine; spomen obilježje u MZ Donjoj Orahovici - podignuto 2015. godine; spomen obilježje u MZ Gornji Doborovci - podignuto 2015. godine; spomen obilježje u MZ Miričina - podignuto 2015. godine; spomen obilježje u MZ Soko - podignuto 2014. godine; spomen obilježje u MZ Babići - podignuto 2017. godine; spomen obilježje u MZ Buk - podignuto 2018. godine; spomen obilježje lokacija Vis u MZ Babići - podignuto 2019. godine; spomen obilježje u MZ Donja Orahovica - podignuto 2019. godine;

Vrijednosti naslijeđa u pravilu se ne mogu kompenzirati novim vrijednostima, tako da:

- spomeničke cjeline kao što su: na više lokacija u MZ Gračanica kao što su Džamija Trepanići (Pervane); Džamija Drafnići; Džamija Potok; Tekija na Lipi; Šehid na Korića hanu; Šehitluci na Hurijama; Groblje Režići; Nišani na Kuli; Pravoslavno groblje iza Suda; Pravoslavno groblje Perkine bašče; Katoličko groblje ispod Vjetrenice; Jevrejsko groblje na Klancu; Mezarje Džamište; Kučukalića kuća; Hifziefendića kuća; Groblje Mednica; Stari hotel; Staro mezarje u Rijeci; Mezarje Blagalište; Staro mezarje u MZ Soko; Brezik; Kamen; Četovilja; Duje; Veresika;

- Graditeljsko: Džamija u Rašljevi; Borik; Vakufski Hotel; Stara apoteka; Blagojevića kuća; Džabića kuća; Staro kino; Begova kuća; Zukijevića kuća; Sulejman begova džamija u Gornjoj Orahovici;

- Etnološko: Stare bosanske kuće u MZ Gornja Orahovica i Miričina, predstavlja bogatstvo na području našeg grada koje treba zaštititi, promovirati i iskoristiti u turističke svrhe.

Značajno bogatstvo kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa je jedno od najvrednijih činilaca ovog prostora. Kroz proces zaštite i uređenja naslijeđe treba prilagoditi potrebama savremenog čovjeka. Osnovni cilj zaštite i uređenja kulturno-istorijskog i prirodnog naslijeđa je da se isto na najbolji način valorizuje i zaštititi te preda generacijama koje dolaze kao svjedočanstvo našeg doba.

Razvojni problemi turizma Grada Gračanica

Nedovoljna i nikakva marketinška prezentacija turističkih potencijala Grada Gračanica, u samom gradu, pa onda u okruženju i šire, kao i činjenica da je bio prekid u radu Ureda turističke zajednice Grada Gračanica koji bi trebao aktivno nastaviti rad u saradnji sa predstavnicima Gradske uprave.

Negativne strane i razvojni problem predstavlja i nedostatak adekvatnog smještaja što se posebno primijeti prilikom organizacije većih sportskih, kulturnih, sajamskih i drugih dešavanja. Nedostaci turističke ponude su i u nepripremljenosti turističke infrastrukture, uključujući i smještajne kapacitete, ali i u sekundarnim sadržajima iz pratećih proizvodnih i uslužnih djelatnosti koje mogu biti u funkciji turizma. Također, već postojeće atraktivne lokacije su nedovoljno uređene i obilježene, a nedostaju i ugostiteljski objekti šireg asortimana ponude. Slaba strana je i ljudski faktor u sistemu turističkog informiranja i vodičke službe. Isto tako i promocija destinacije je nedovoljna s nedovoljno turističkih materijala koji bi je predstavljali na turističkim tržištima.

2.1.3.13. Poljoprivreda

Poljoprivreda kao jedna od grana ekonomije koja je aktivna na lokalnom razvoju zahvaljujući dobrim klimatskim uslovima, prirodnim bogatstvima i tradicionalnom opredjeljenju stanovništva da se bavi poljoprivrednom djelatnošću.

Poljoprivredni potencijali

Na području Grada Gračanica u Registar poljoprivrednih gazdinstava i Registar klijenata, koje vodi Odsjek za privredu, poljoprivredu i ruralni razvoj prema stanju u maju 2022. godine upisano je ukupno 2.917 poljoprivrednih gazdinstava i to 2.775 porodičnih gazdinstava i 142 pravna subjekata (28 privrednih društava, 3 zadruge, 107 obrta, 2 udruženja i 2 ostali pravni subjekti), od kojih je oko 500 gazdinstava koji apliciraju za ostvarivanje prava za novčanu podršku prema gradskim, kantonalnim i federalnim nivoima a na području Grada Gračanica.

Poljoprivredna proizvodnja organizovana je putem Zemljoradničke zadruge „Gračanka“ Gračanica koja je jedna od najboljih zadruga na području BiH, privatnih poljoprivrednih gazdinstava i Udruženja poljoprivrednika poljoprivrednih inženjera i tehničara. Zadruga ima 1.200 zadrugara koji su upisani kao osnivači „vlasnici zadruge“, a njih oko 900 su kooperanti od kojih Zemljoradnička zadruga vrši otkup. Broj kooperanata se mijenja u zavisnosti od prinosa krastavaca, mlijeka, tovne junadi, nekada i ljekobilja i puževa.

Površine sitnog posjeda poljoprivrednog zemljišta i stanovništvo sa tradicijom u poljoprivrednoj proizvodnji stvorili su preduslove za proizvodnju i preradu poljoprivrednih proizvoda, što ima za posljedice: nizak stepen produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, visoki transportni troškovi, mala ulaganja u poboljšanje kvaliteta zemljišta, nepovoljni uslovi tržišta zemljištem, otežana zaštita okoliša. Kao rezultat toga su manji prinose i smanjuje se održivost poljoprivrednih gazdinstava, jer na malim posjedima nije moguće zasnivati razvoj ratarske proizvodnje zbog smanjena mogućnost primjene mehanizacije, otežanog odvodnjavanje i navodnjavanje, poštivanje plodoreda, Gradnja infrastrukture i slično.

Na području Grada su preduzete aktivnosti na aktiviranju protugradnog sistema, postavljanjem protugradne stanice.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju *IV - poljoprivredno, šumsko i druga zemljišta, vodne površine i zaštitne zone*, Poljoprivredno zemljište, član 33. definisane su smjernice i mjere:

“U cilju očuvanja, zaštite i što racionalnijeg korištenja poljoprivrednog zemljišta neophodno je pridržavati se smjernica i mjera datih Prostornim planom: razvojem (uređenjem) poljoprivrednog zemljišta hidro i agro melioracijama u dolini rijeke Spreče, Džakulske rijeke i Lukavice; proizvodnjom hrane u vodi (akvakultura); izmjenom sjetvene strukture u korist usjeva za direktnu ljudsku ishranu (umjesto za stoku); proizvodnjom hrane u zaštićenom prostoru (staklenici, plastenici, gljivarnici i sl.)”; a u dijelu Šumsko zemljište, član 34 i 35 definisane su smjernice i mjere:

”U cilju kvalitetnog korištenja šuma i šumskog zemljišta potrebno je: predvidjeti mjere i programe deminiranja; vršiti kontrolu uticaja zagađivača; vršiti kontrolu propadanja uspostavljanjem monitorniga; vršiti kontrolu od požara; vršiti kontrolu od štetočina i bolesti; pri čemu posebnu pažnju posvetiti korištenju neškodljivih biopreparata; vršiti kontrolu od drugih negativnih čovjekovih utjecaja (protivzakonito prisvajanje, pustošenje, krčenje, mehaničko oštećenje, krivolov i dr.)”

Vrijednost i struktura ukupne individualne poljoprivredne proizvodnje

Vrijednost ukupne individualne poljoprivredne proizvodnje kontinuirano se povećava sa 33,64 miliona KM iz 2017. godine na 53,49 miliona KM u 2020. godini.

U odnosu na prethodnu godinu povećana je za 14,81 % (sa 46,81 miliona KM na 53,49 miliona KM), što je dijelom rezultat podsticaja.

Za proizvodnju je utrošeno je 32,32 miliona KM od toga 7,15 miliona KM u naturi, a 25,18 miliona KM u novcu. Sa amortizacijom od 1,48 miliona KM, ostvaren je mješoviti dohodak (neto dodana vrijednost) od 19,68 miliona KM, što je povećanje od 42,19 % u odnosu na 2019. godinu, kada je ostvareno 13,84 miliona KM.

U strukturi ukupne poljoprivredne proizvodnje najviše su zastupljeni: proizvodnja povrtnog bilja 32,94 %, živinarstvo 17,56 %, proizvodnja žita 14,20, stočarstvo 12,90 %. Govedarstvo zauzima značajno mjesto, a peradarska proizvodnja, s obzirom na tradiciju i dugogodišnje iskustvo, predstavlja značajan potencijal za rast i razvoj.

Investiciona ulaganja u individualnu poljoprivrednu proizvodnju, preradu i drugo

Ukupna investiciona ulaganja u individualnu poljoprivrednu proizvodnju smanjena je za 75 %, sa 680.000,00 KM iz 2019. godine na 240.000,00 KM u 2020. godini.

Na području Grada Gračanica najveći dio investicija u 2020. godini je prikazano u slijedećoj tabeli:

Tabela 7. Investicije individualne poljoprivredne proizvodnje po karakteru izgradnje (2016.-2020. godina) na području Gračanica

R. b.	Vrsta investicije	Iznos u KM					Učešće u %				
		2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
1.	Izgradnja novih kapaciteta	150.000	150.000	250.000	50.000	50.000	33,33	37,5	55,56	6,85	20,83
2.	Rekonstrukcija, dogradnja i modernizacija	250.000	200.000	50.000	300.000	90.000	55,56	50	11,11	41,10	37,50
3.	Održavanje nivoa postojećih kapaciteta	50.000	50.000	150.000	380.000	100.000	11,11	12,5	33,33	52,05	41,67
UKUPNO		450.000	400.000	450.000	730.000	240.000	100	100	100	100	100,00
INDEX (baza 2016.god.)		baza	88,89	100,00	162,22	53,33					

Izvor: Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije Grada Gračanica (Odsjek za privredu, poljoprivredu i ruralni razvoj), Obračun bruto vrijednosti proizvodnje

Prema karakteru izgradnje najveći dio investicija u 2020. godini se odnosi na održavanje nivoa postojećih kapaciteta 41,67; za rekonstrukciju, dogradnju i modernizaciju 37,50 %, a samo 20,83% na izgradnju novih kapaciteta.

Podrška primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji

Sa aspekta razvojnih problema i potreba, uočeno je da na području Grada Gračanica su nedovoljni kapaciteti postojećeg uređenog tržišta za prihvatanje domaće poljoprivredne proizvode, te su izgrađene hladnjače. U prethodnom periodu su preduzete aktivnosti na realizaciji podsticaja za poljoprivrednu proizvodnju što rezultira povećava stepen opremljenosti modernijom mehanizacijom u poljoprivredi.

U narednom periodu, potrebno je povećati kvalitet i kvantitet podsticaja poljoprivrednim proizvođačima kroz regresiranje kamata, financiranje zapošljavanja i pomoći pri kupovini opreme te kroz dostupne mehanizme, uz suradnju sa poljoprivrednim proizvođačima, provoditi aktivnosti na organiziranju otkupa poljoprivredne proizvodnje i time jačanja položaja

poljoprivrednih proizvođača na našem području. Ovom aktivnošću bi se proaktivno djelovalo i na smanjenje nezaposlenosti, a moguće i na smanjenje migracija stanovnika.

Na osnovu ukupnih kretanja u poljoprivredi može se zaključiti da programi novčanih podrški pozitivno utiču na rezultate započelih i otvaranje novih procesa u poljoprivrednom sektoru na području našeg Grada, s ciljem da se ostvari: povećanje obima poljoprivredne proizvodnje, zadovoljenje domaćeg tržišta vlastitim proizvodima, stvaranje tržišno orjentisanih proizvođača, povećanje sjetvenih površina i privođenje kulturi neobrađenog obradivog poljoprivrednog zemljišta i veće zapošljavanje.

2.1.4. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

Na području grada Gračanica, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2021. godinu, od ukupno 44.745 stanovnika je 30.389 ili 67,92 % stanovnika radno sposobno stanovništvo starosne dobi između 15 i 65 godina. Od tog broja stanovnika, samo 17.975 odnosno 40,17 % je aktivno uključeno na tržište rada i predstavlja radno aktivnu radnu snagu.

Od toga 10.953 stanovnika je zaposlenih i 7.022 stanovnika je nezaposlenih, a registrovanih u evidenciji Zavoda za zapošljavanje. Ova analiza ne obuhvata sivu ekonomiju koja kreira neregistrovanu zaposlenost, kao i zaposlenost u neformalnom sektoru i zaposlene u sektoru poljoprivrede. Ukupan broj zaposlenih (10.953 osoba), manji je od zbira broja penzionera i broja nezaposlenih koji iznosi 13.183 (od toga u 2021. godini je 6.161 penzioner, a 7.022 nezaposlenih osoba).

Stopa nezaposlenosti u 2021. godini iznosi 39,10 %, što predstavlja pad u odnosu na 2017. godinu kada je iznosila 46,60 %. Stopa nezaposlenosti zaostaje za predratnim nivoom (1991. godine stopa nezaposlenosti je iznosila 29,79 %).

Pojašnjenje: NEZAPOSLENA LICA su lica bez zaposlenja, sposobna za rad i starosne dobi od 15 do 65 godina, prijavljena na spisku u evidenciji biroa za zapošljavanje.

Stopa zaposlenosti od 36,00 % je iznad stopa zaposlenosti Tuzlanskog kantona (33,10 %) i FBiH (35,10 %).

Tabela 8. Stepenn zaposlenosti Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godine sa uporednim pokazateljima za TK i FBiH

Stepenn zaposlenosti	Period 2015. -2021. godine						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Grad Gračanica	24,10%	29,60%	30,00%	34,48%	35,50%	35,30%	36,00 %
TK	23,70%	26,70%	27,30%	31,10%	32,30%	32,20%	33,10 %
FBiH	27,90%	29,40%	30,20%	34,40%	34,80%	34,40%	35,10 %

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja „Socio ekonomski pokazatelji po općinama u 2015-2021. godini“

Formalna zaposlenost je relativno dobra, ali je stvarna situacija mnogo bolja. Na formalnom tržištu sudjeluje više od polovine radno sposobnog stanovništva (59,46 % u 2021. godini), a 36,02 % radno sposobnog stanovništva je formalno zaposleno.

Ovaj pokazatelj ukazuje na relativno dobru stopu formalne zaposlenosti.

Stvarna situacija na tržištu rada je mnogo bolja iz dva razloga.

Kao prvo, neformalni radnici (uključujući i većinu poljoprivrednika) i neplaćeni pomažući članovi se smatraju neaktivnim osobama iako rade i doprinose porodici i domaćinstvu (Rezultat

samozapošljavanje i zapošljavanje u poljoprivredi se vide iz registra poljoprivrednika kojih se prema podacima za maj 2022. godine vodi 2.775 poljoprivrednika).

Kao drugo, prema podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje, 12.710 su nositelji zdravstvenog od toga (10.439 iz radnog odnosa, 656 samostalnih djelatnosti, 201 dobrovoljnih osiguranika i 1.414 inostranih osiguranika).

Ako ovom broju dodamo 2.775 poljoprivrednika (kao neformalnu radnu snagu), registrovanih u registru poljoprivrednika, na tržištu rada je zaposleno ukupno 13.725 osoba što je za 17,95 % više u odnosu na 1991. godinu kada je broj iznosio 11.636 zaposlenih.

Međutim još uvijek ostaje 4.247 osoba iz formalne radne snage koji ostaju nezaposleni.

2.1.4.1. Struktura nezaposlenosti u Gradu Gračanica

Prema trenutno dostupnim podacima, tržište rada u Bosni i Hercegovini suočeno je sa nedostatkom kvalifikovane radne snage. BH privrednici imaju problem pronalaska radnika i održavanja proizvodnog procesa. Istovremeno na evidencijama ustanova koje posreduju u zapošljavanju i vode baze podataka o nezaposlenim licima, prisutan je veliki broj osoba koje traže zaposlenje, što ukazuje na neusklađenost ponude i potražnje na tržištu radne snage, ali i pogrešnog načina vođenja evidencije o nezaposlenim licima.

Poseban specifikum tržišta rada u Bosni i Hercegovini jeste podjela radnih mjesta prema spolu (muška i ženska radna mjesta) koja je primarno zasnovana na kulturološkim predrasudama, jer u stvarnosti većina radnih mjesta je ravnopravno dostupna i muškarcima i ženama. Ovakva situacija otežava poslodavcima pronalazak radnika, odnosno radnicima pronalazak radnog mjesta.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (podaci iz 2021. godine), u gradu je nezaposleno 7.022 osoba, od čega je 4.532 ili 64,54 % žena.

U strukturi nezaposlenih dominiraju žene u starosnoj grupi preko 55 godina, pa onda u starosnoj grupi u rasponu od 24 do 45 godina, a najviše zvanično nezaposlenih muškaraca se nalazi u starijim starosnim grupama preko 55 godina.

U Gradu Gračanica obrazovna struktura registrovanih nezaposlenih osoba, prema zvaničnim podacima, najviše je nezaposlenih koji spadaju u grupu kvalifikovanih (2.813 odnosno 40 % od ukupnog broja registrovanih nezaposlenih osoba). Postoji i značajan broj nezaposlenih nekvalifikovanih (2.116), što predstavlja poseban problem sa aspekta mogućnosti njihove zapošljivosti.

2.1.4.2. Prosječne plaće i penzije

Prosječne neto plaće neznatno rastu. U posmatranom periodu od 12 godina od 2008. do 2021. godine prosječna neto plaća je povećana za samo 32,50 % (sa 520 na 689 KM).

U odnosu na prosječnu plaću TK niža je za 23,95 %, a u odnosu na FBiH je za 30,82 % niža. U poređenju sa gradovima/općinama na području TK, od 13 općina/gradova po prosječnoj plati Grad Gračanica se nalazi na 12. mjestu.

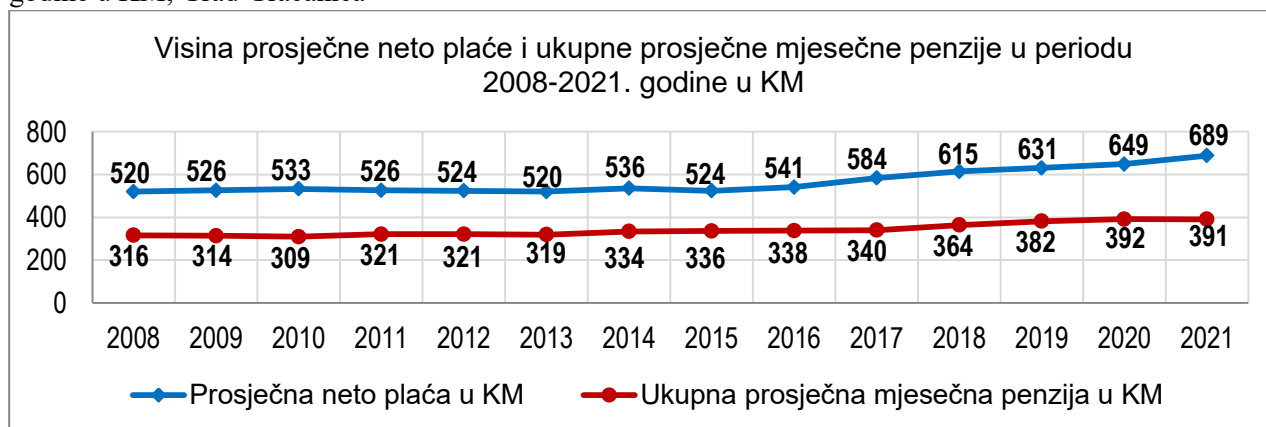
Tabela 9. Prosječna neto plaća općina/gradova u TK u periodu 2016-2021. godine sa uporednim podacima za FBiH -TK

Opis	Prosječna neto plaća						FBiH = 100 za 2021. godinu
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Banovići	844	859	916	911	979	1.017	102
Čelić	625	662	675	655	688	776	78
Doboj-Istok	532	539	561	571	591	630	63
Gračanica	541	584	615	631	649	689	69
Gradačac	602	620	650	692	715	767	77
Kalesija	622	656	680	701	735	765	77
Kladanj	647	672	714	733	738	775	78
Lukavac	764	769	792	802	846	868	87
Sapna	776	815	860	914	973	1.017	102
Srebrenik	626	653	684	715	726	752	76
Teočak	770	775	807	852	892	950	95
Tuzla	874	894	923	965	1.016	1.074	108
Živinice	725	757	781	777	791	811	81
Tuzlanski kanton	744	767	797	824	863	906	91
Federacija BiH	839	860	889	928	956	996	100

Izvor: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2016-2021“ Obradio Federalni zavod za programiranje razvoja

Nizak nivo prosječnih plaća direktno se odražava na nizak nivo prosječnih penzija. U periodu od 2008. do 2021. godine ukupna prosječna penzija porasla je za samo 23,71 %, odnosno sa 315,51 KM na 390,31 KM (a prosječne plaće su porasle za smo 32,48 % odnosno sa 520,09 KM na 689,00 KM). **Prosječna mjesečna penzija iz 2021. godine iznosi 56,65 % prosječne neto plate.**

Grafikon 3. Visina prosječne neto plaće i ukupne prosječne mjesečne penzije u periodu 2008-2021. godine u KM, Grad Gračanica

Izvor: “Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2008-2021“ Obradio Federalni zavod za programiranje razvoja

Odnos broja zaposlenih u odnosu na broj penzionera je povećan sa 1,6 iz 2017. godine na 1,78 u 2021. godini i približan je koeficijentu iz 2008. godine kada je iznosio 1,82.

Prema podacima Federalnog zavoda za PIO/MIO za 2021. godinu sa područja grada Gračanica penziju prima ukupno 6.161 penzioner, od toga starosnu penziju prima 3.038 ili 49,31 %, invalidsku 1.125 ili 18,26 % i porodičnu 1.998 ili 32,43 % penzionera.

U periodu od 2008. do 2021. godine broj penzionera povećan je za 35,47 % odnosno sa 4.548 penzionera na 6.161 penzionera.

U posmatranom periodu od 12 godina ukupna prosječna mjesečna penzija povećana je za samo 24,15 % (sa 315,51 KM iz 2008. godine na 391,71 KM u 2021. godini).

U 2021. godini prosječna penzija grada Gračanica je niža od prosječne penzije TK za 14,75 %, a za 17,47 % u odnosu na FBiH.

Tabela 10. Indikatori o prosječnim mjesečnim penzijama u periodu 2009.-2021. godine – Grad Gračanica

Godina	Opis	Broj zaposlenih na 1 penzionera	Ukupna prosječna mjesečna penzija u KM	Prosječna starosna penzija u KM	Prosječna invalidska penzija u KM	Prosječna obiteljska penzija u KM
2021	F BiH	1,50	472,91	535,52	397,55	393,05
2021	TK-a	1,38	457,85	533,04	383,93	379,89
2009	Gračanica	1,75	313,89	359,51	282,44	292,88
2010	Gračanica	2,19	308,59	353,25	278,92	287,27
2011	Gračanica	1,65	321,12	369,74	278,92	297,00
2012	Gračanica	1,61	321,03	346,82	279,40	290,38
2013	Gračanica	1,58	319,00	369,00	284,00	292,00
2014	Gračanica	1,53	334,00	384,00	296,00	304,00
2015	Gračanica	1,61	336,10	386,69	296,41	301,34
2016	Gračanica	1,63	338,28	391,43	297,20	298,86
2017	Gračanica	1,63	340,22	394,08	297,49	298,37
2018	Gračanica	1,84	364,07	418,77	317,35	319,43
2019	Gračanica	1,83	382,09	434,91	335,48	336,33
2020	Gračanica	1,76	391,71	443,82	345,56	341,94
2021	Gračanica	1,78	390,31	439,28	347,89	339,73
Index 2021/2009		101,71	124,36	122,15	121,94	116,39

Izvor: "Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH 2009-2020" Obradio Federalni zavod za programiranje

Raste broj penzionera u ukupnom broju stanovnika sa 8,76 % iz 2008. godine na 13,77 % u 2021. godini. Starenje stanovništva je uobičajeno, ali ima uticaj na sistem socijalnog osiguranja zbog sporijeg rasta stope zaposlenosti.

Prema podacima za 2021. godinu omjer primatelja penzija (osobe starije od 64 godine - 6.161 osoba) i potencijalnog broja radnika koji mogu uplaćivati doprinose (osobe starosti od 15 do 64 godine - 30.398 osoba) iznosi 4,93. Međutim stvarni omjer penzionera i radnika koji plaćaju doprinose fondovima socijalnog osiguranja u 2020. godini je iznosio 1,76. Najveći odnos penzionera i zaposlenih radnika je bio 2010. godine kada je iznosio 2,19.

2.1.4.3. Rezultati anketiranja poslovnih subjekata iz 2017. godine

Tokom 2017. godine u okviru projekta GIZ EU Prolocal izvršeno je anketiranje odabranih poslovnih subjekata, vodećih privrednih djelatnosti proizvodnje i prerade drveta, plastike i metala. Sumirani rezultati anketa objavljeni su u dokumentu „Analiza lanca vrijednosti“.

Rezultati ove analize ukazuju da se većina privrednih subjekata suočava sa značajnim problemima (tržišta, ljudskih resursa, tehnologija i uslova privređivanja), od kojih su mnogi zajednički bez obzira na industrijsku granu:

Tržište. Većina privrednih subjekata ima problem sa izlaskom na tržište. Ovo se posebno odnosi na tržište EU, na kojem postoji konkurencija, a koje se pokazalo kao ključno za napredak BH privrede. Prije svega, BH privrednici često nedovoljno poznaju tržište da bi mogli pravilno usmjeriti svoju proizvodnju, a još više, potencijalni kupci na tim tržištima nedovoljno ili ništa ne znaju o proizvodima i proizvodnim mogućnostima BH firmi. Ako se želi postići

pomak po ovom pitanju, onda se ne može oslanjati na to da će kupci sami doći. Ovdje mora postojati proaktivan pristup. Nadalje, ponuda i tražnja na tržištu EU i drugim svjetskim tržištima se stalno mijenja, stari proizvodi se poboljšavaju, uvode se novi. Ukoliko BH firme ne mogu da prate tehnološke i tržišne trendove, ne mogu ni biti konkurentne. Razvoj proizvoda nije jednostavna stvar i zahtijeva veliko znanje i velika ulaganja, ali bez toga nema opstanka.

Ljudski resursi i znanja. Kvalifikovani ljudi na svim nivoima proizvodnje su deficitarni: od majstora, tehničara do rukovodilaca proizvodnje i inženjera. Kod postojećeg inženjerskog kadra znanje i vještine se često zasnivaju na znanju starijih, iskusnih inženjera, od kojih su mnogi vrlo kompetentni u proizvodno-tehnološkom dijelu. Međutim, problem sa ovim kadrom je nivo znanja po pitanju novih tehnologija. Evropska konkurencija koristi nove tehnologije za projektovanje i često na tome zasniva svoju prednost. Takođe, jedna od najvažnijih stvari kod ljudskih resursa u ovim firmama je nedostatak ljudi i kapaciteta za kvalitetan tržišni nastup. Evropska konkurencija na ovu oblast mnogo polaže i ulaže u praćenje promjena na postojećem tržištu, pronalaženje novih tržišta, praćenje konkurencije, predviđanje budućih tržišnih trendova itd. Kod većine naših firmi, ova funkcija je zanemarena i malo je ljudi koji se na ovakav način bave tržištem. Ovaj profil ljudi morao bi biti obrazovan i sa tehnološkog i sa tržišno-ekonomskog aspekta.

Tehnologija. Većina proizvođača ima ili potpuno zastarjelu opremu koja se što prije mora zamijeniti ili opremu koja je zastarjela, ali još neko vrijeme može služiti. Takva oprema povećava troškove održavanja, a time se povećavaju i troškovi proizvodnje. Osim toga, korištenje zastarjele opreme u proizvodnji zahtijeva veliki udio ručnog rada. Osim u slučajevima kada su preduzeća fokusirana na pojedine tržišne segmente gdje nema proizvodnje u velikim serijama, ovakva proizvodnja najčešće nije konkurentna na domaćem, a posebno na evropskom i drugim tržištima.

Poslovno okruženje i uslovi za poslovanje. Po pitanju okruženja u kom posluju, naša preduzeća su u dosta nepovoljnijem položaju u odnosu na evropsku konkurenciju. Zakonska regulativa koja se odnosi na poslovanje privrede je veoma komplikovana pa su preduzeća dužna da se pridržavaju preko 20 zakona vezanih za veliki broj fiskalnih i parafiskalnih dažbina te oko 30 zakona koji govore o kaznenim odredbama, a preduzeće je dužno da u toku godine preda preko 100 raznih prijava i obrazaca.

U skladu sa zaključcima iz dokumenta „Analiza lanca vrijednosti“ i strateškim fokusima iz Strategije lokalnog razvoja Općine Gračanica za period 2016.-2020. godine (strateški fokusi: Iskoristiti konkurentnost Grada kao poduzetničkog centra, za otvaranje novih radnih mjesta, zadržati i privući mlade, iskoristiti potencijale u poljoprivredi, koristiti prednosti prekogranične saradnje, osigurati zaštitu životne sredine putem izgradnje komunalne infrastrukture i jačanja međuopćinske saradnje, koristiti turističke potencijale i osigurati očuvanje kulturno-historijske baštine).

U prethodnom periodu (pet godina) su nastavljene započete aktivnosti na stvaranju povoljnog poslovnog okruženja realizacijom ključnih prioriteta ekonomskog sektora, u partnerstvu sa udruženjima koja djeluju na području Grada, a posebno Udruženjem poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara, Udruženjem poslodavaca i samostalnih privrednika, Udruženjem obrtnika i NVO, odnosno pomagati svim zainteresovanim licima u kreiranju i realizaciji novih radnih mjesta.

Grad Gračanica je pogodna sredina za razvoj privrede tako da nivo razvoja je učešće prerađivačke industrije u ukupnom prihodu od izvoza privrede iznosi 79,67 %.

Prirodni uslovi u pogledu zemljišta, vode, klime i slično za razvoj poljoprivrede su potencijalno zadovoljavajući.

2.1.5. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

Od 01. aprila 2019. godine, Općina Gračanica dobija status Grada Gračanica.

U posljednjih 30 godina Općinu/Grad Gračanica su posjećivali predstavnici i delegacije raznih država, tako da su ostvareni kontakti na raznim nivoima, a kao rezultat su bratimljeni gradovi i općine. Općina Gračanica je bratimljena sa gradom Fleury les Aubrais iz Francuske, gradom Formia iz Italije i Općinom Pljevlja iz Crne Gore, a ostvarena su bratimljenja mjesnih zajednica sa gradovima i općinama kao što je: MZ Lukavica sa gradom San Mauro Pascoli iz Italije, MZ Škahovica sa gradom San Giorgio in Basco iz Italije, a MZ Miričina sa Cadoneghe iz Italije.

Dugogodišnje prijateljstvo ima istinske kulturalne i ekonomske impulse i razvija se na obostrano zadovoljstvo. Donešene su odluke o bratimljenju sa turskim gradom Mustafa Kemal-paša u oblasti Burssa-Turska.

2.1.5.1. Obrazovanje

Na području Grada Gračanica Obrazovanje je organizovano u 25 ustanova za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, od toga: 2 obdaništa (1 javno i 1 privatno), 20 osnovnih škola (11 centralnih i 10 područnih) i 2 srednje škole.

Ovim obrazovanjem obuhvaćeno je ukupno 6.283 djece/učenika, što je 16,47 % manje u odnosu na 2009. godinu, od toga: predškolskim obrazovanjem obuhvaćeno je 219, osnovnim obrazovanjem 4.366, srednjim obrazovanjem 1.653 učenika.

Visokoškolske ustanove na području FBiH pohađa 1.952 studenta sa područja Grada Gračanica.

Osnovnu školu pohađaju učenici raspoređeni u 11 osnovnih škola (dvije gradske i 9 ruralnih škola) i 10 područnih škola, u kojima nastavu izvodi 382 nastavnika.

Značajno mjesto u muzičkom segmentu pripada Javnoj ustanovi Osnovna muzička škola Gračanica, koja od 08.07.2020. godine djeluje samostalno (ranije „Paralelna muzička škola“ koja je djelovala u okviru J.U. Osnovna škola „Hasan Kikić“).

Predškolski odgoj i obrazovanje

Na području Grada Gračanica rade 2 predškolske ustanove:

- 1 javna predškolska ustanova na tri lokacije (naselje “Grades”, naselje “Luke” i Centralno u naselju “Centar”) čiji je osnivač Općinsko vijeće Gračanica i
- 1 privatna predškolska ustanova, a broj privatnih predškolskih ustanova se nije mijenjao u proteklih 5 godina.

Uključenost djece u predškolsko obrazovanje u posljednjih pet godina se konstantno povećava i u pedagoškoj 2020/2021 godini je za 32,72 % veći u odnosu na 2015/2016. godinu. U poređenju sa 2015. godinom povećan je broj djece u dječijim vrtićima na 1.000 stanovnika u Gradu Gračanica sa 3,13 na 4,86.

Broj nastavnog osoblja u predškolskim ustanovama u proteklom razvojnom periodu bilježi rast i u 2020/2021. iznosio je 17 nastavnog osoblja što predstavlja povećanje od 21,43 % u odnosu

na 2015/2016 pedagošku godinu, odnosno prosječan broj djece predškolskog uzrasta na jednog nastavnika u 2020/2021 iznosi 12 djece što je u skladu sa propisanim pedagoškim standardima od 16 djece.

U J.U. Dječije obdanište „Naša djeca” Gračanica u program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja uključena su djeca s teškoćama u razvoju, a djeca sa teškoćama u razvoju ne dobijaju nalaz komisije za ocjenjivanje prije šeste godine tj. procjena se vrši tek prilikom upisa u prvi razred osnovne škole. J.U. Dječije obdanište „Naša djeca” raspolaže sa tri objekta smještene na tri odvojene lokacije u gradu. Centralni objekat, namjenski građen, površine 586 m² nalazi se u ulici Mejdan Džedid sokak broj 8, sa kapacitetom prijema cca stotinu djece. Podružni objekat „Luke”, površine 278 m² nalazi se u ulici „Zlatnih ljiljana bb” sa kapacitetom prijema cca šezdesetero djece. Podružni objekat „Grades” smješten je u stambenoj zgradi i nalazi se u ulici „Lamele“. Kapacitet prijema ovog objekta je cca četrdesetero djece. Prostorni kapacitet J.U. Dječije obdanište „Naša djeca“ iznosi cca 220 djece. Popunjenost kapaciteta iz 2020. godine iznosi 95,46 %, što pokazuje porast u odnosu na 2015. godinu od 20,5 %. Od 2019. godine J.U. Dječije obdanište „Naša djeca“ Gračanica je proširila kapacitete za dvije odgojno obrazovne grupe Mješovitog uzrasta, čime je dostigla svoj maksimum što se tiče prostornog kapaciteta.

Posljednjih godina sve je veća zainteresovanost za Predškolski odgoj i obrazovanje što rezultira formiranjem listi čekanja. Najveći broj djece na listi čekanja je uzrasta od 1-3 godine tj. djeca jasličkog uzrasta, kako Ustanova nije u mogućnosti formirati više od dvije grupe uzrasta djece od 1-3 godine to je cca 40 djece, što je malo uzimajući u obzir veličinu područja Grada Gračanice. Također potreba roditelja za produženi boravak djece (školski obveznici od 1. do 3. razreda osnovne škole) gdje bi djeca boravila u Ustanovi odakle bi bili odvođeni u školu i vraćeni u Ustanovu.

Neke od započetih mjera energetske efikasnosti predviđene Akcionim planom energetske održivog razvoja Grada Gračanica koje se odnose na oblast obrazovanja, a koje su realizovane do kraja 2020. godine su:

-Fotonaponske ćelije, utopljanje i zamjena stolarije na objektu JU obdanište „Naša djeca“ u Gračanici i

-Izrada energetskog certifikata na objektu JU obdanište „Naša djeca“ u Gračanici.

Da bi se proširili postojeći kapaciteti JU Dječije obdanište i dugoročno riješili problem nedovoljnog kapaciteta, potrebno je da se izvrši nadzidičavanje Centralnog objekta za jednu etažu, zaposli veći broj stručnih radnika različitih profila (profesori predškolskog odgoja, pedagogi, psiholozi, defektolozi, medicinske sestre, kuhari, spremačice).

Proširivanjem postojećih kapaciteta JU Dječije obdanište „Naša djeca“ i otvaranjem područnih odjeljenja u drugim mjesnim zajednicama osim mjesne zajednice Gračanica, doprinosi se unaprijeđenju uslova za ekonomsko osnaživanje žena i zapošljavanje žena.

Osnovni odgoj i obrazovanje

Osnovnim obrazovanjem u školskoj 2020./2021. godini obuhvaćeno je oko 4.013 učenika ili 28 % manje u odnosu na školsku 2008./2009. godinu. Osnovnu školu pohađaju učenici raspoređeni u 11 osnovnih škola (dvije gradske i 9 ruralnih škola) i 9 područnih škola u kojima nastavu izvodi 396 nastavnika. Osnovna škola Hasan Kikić osnovana je 1886. godine i nosila je naziv Narodna osnovna škola Gračanica.

Značajno mjesto u muzičkom segmentu pripada „Paralelnoj muzičkoj školi“ koja je bila u okviru J.U. Osnovna škola „Hasan Kikić“, a samostalno djeluje od 2020. godine.

U dvije gradske škole sa područnim školama, pohađa 1.914 učenika, u 9 seoskih školu pohađa 2.323 učenika. Broj učenika na 1.000 stanovnika opao je sa 103 iz 2008. godine na 94 u 2020. godini.

Iz statističkih podataka vidljivo da se smanjuje broj učenika što je karakteristika društveno-ekonomskog trenutka, smanjenog nataliteta, ekonomskog i socijalnog statusa mladih i smanjenja broja stanovnika.

Redovno osnovno obrazovanje se realizuje u 21 objektu, uključujući centralne i područne škole. Trend broja učenika koji pohađaju osnovno obrazovanje se nastavio smanjivati, tako da je broj osnovaca u školskoj 2020/2021. smanjen za 1.317 učenika u odnosu na 2008/2009. godinu. Osnovni razlog smanjenja broja učenika u osnovnim školama u uskoj je vezi sa smanjenjem stope prirodnog priraštaja na Grada Gračanica, kao i napuštanjem stanovništva i odlaskom u zemlje EU.

Objekti u kojima se izvodi nastava osnovnog obrazovanja su objekti na kojima je potrebno izvršiti mjere za stvaranje povoljnijih uslova za rad a neke od započetih mjera energetske efikasnosti predviđene Akcionim planom energetske održivog razvoja Grada Gračanica koje se odnose na oblast obrazovanja, a koje su realizovane do kraja 2020. godine su: zamjena stolarije, uvođenje toplinskog gijanja, utopljavanje objekata, itd.

Neke od započetih mjera energetske efikasnosti predviđene Akcionim planom energetske održivog razvoja Grada Gračanica koje se odnose na oblast obrazovanja, a koje su realizovane do kraja 2020. godine su:

- Zamjena stolarije i daljinsko grijanje na objektu JU II OŠ u Gračanici
- Utopljavanje i zamjena stolarije na objektu JU OŠ „DONJA ORAHOVICA“
- Zamjena stolarije na objektu JU OŠ „Doborovci“, Područne škole u Vranovićima
- Zamjena krovnog pokrivača i dijela stolarije na objektu JU OŠ „Soko“ u Sokolu
- Izvršena zamjena krovnog pokrivača na objektu JU OŠ „Gornja Orahovica“ u Gornjoj Orahovici
- Zamjena vanjske stolarije i krovnog pokrivača na objektu JU OŠ „Lukavica“ u Lukavici
- Zamjena vanjske stolarije i krovnog pokrivača na sportskoj sali objekta JU OŠ „Hasan Kikić“ u Gračanici

Opremljenost školskih objekata nije u skladu sa standardima.

Na to ukazuju slijedeći indikatori:

- Vodu za piće nemaju 3 osnovne škole (Soko, Stjepan Polje, Donja Orahovica),
- Sportsku salu nema 5 škola (MŠŠ, Gimnazija; OŠ: Doborovci, Soko, Gornja Orahovica),
- Informatička opremljenost izuzetno niska (na raspolaganju od 0,015 do 0,52 računara po učeniku),
- Fizički pristup djeci sa posebnim potrebama nije obezbijeđen u 5 škola (MŠŠ, Gimnazija; OŠ: Soko, Donja Orahovica, Gornja Orahovica).

Osnovnu školu u školskoj 2020/2021 godini pohađa 50 učenika sa posebnim potrebama, a najviše ih pohađa J.U. OŠ „Hasan Kikić“ Gračanica 22 učenika.

Srednje obrazovanje

Srednje obrazovanje organizovano je u dvije srednjoškolske ustanove:

-Javna ustanova Mješovita srednja škola Gračanica (J.U.MŠŠ Gračanica)(osnovana još 1925. godine i tokom godina mijenjala nazive) i

-Javna ustanova Gimnazija „Dr. Mustafa Kamarić” Gračanica (J.U. Gimnazija „Dr. Mustafa Kamarić”Gračanica) (svrstana kao najstarijih i najznačajnijih gimnazija u Tuzlanskom kantonu a formirana je 10.09.1959. godine).

Srednje obrazovanje pohađa 1.669 učenika, od toga u Mješovitoj srednjoj školi 1.415 učenika, a u Gimnaziji „Dr. Mustafa Kamarić” 254 učenika, sa kojima radi 174 profesora.

U MŠŠ učenici se obrazuju za 23 stručna zanimanja i zvanja (Zavarivač, Elektromehaničar, Vozač motornih vozila, Frizer – vlasuljar, Trgovac EU VET, Kuhar EU VET, Automehaničar, Elektroničar mehaničar EUVET, Stolar EU VET, Krojač EU VET, Keramičar-teracer; Mašinski tehničar – operater na CNC mašinama, Mašinski tehničar za kompjutersko projektovanje, Elektrotehničar energetike, Medicinska sestra – tehničar, Zubni tehničar, Farmaceutski tehničar, Turistički tehničar EU VET, Građevinski tehničar EU VET, Arhitektonski tehničar EU VET, Ekonomski tehničar (finansijsko računovodstveni smjer) EU VET, Ekonomski tehničar poslovno pravni EUVET, Tehničar za bezbjednost drumskog saobraćaj).

Prema podacima FZS, na početku školske 2020/2021, u Gradu Gračanica je zabilježeno prosječno 9,62 učenika na 1 nastavnika, što je iznad prosjeka TK koji iznosi 8,71 i FBiH koji iznosi 8,36 učenika na jednog nastavnika. Prema istom izvoru u školskoj 2020/2021 godini u sistemu srednjih škola zaposleno je 174 nastavnika i ovaj broj bilježi rast u odnosu na 2015/2016 kada je zabilježeno 171 nastavnika u srednjem obrazovanju. Broj učenika koji napuštaju srednje obrazovanje u posljednjih sedam godina kreće se u prosjeku 0,42 % od ukupnog broja učenika. Kao i osnovnu školu, srednju školu više napuštaju učenici muškog spola (M).

Obzirom da je većina srednjih škola TK građena prije 25 godina i da je vrlo malo uloženo u njihovu rekonstrukciju i adaptaciju, ispravnost sanitarnih čvorova dovodi se u pitanje.

Nijedna srednja škola ne posjeduje sale za odvijanje nastave tjelesnog i zdravstvenog odgoja, ali imaju mogućnost da u te svrhe koriste malu i neuvjetnu dvoranu Društva za tjelesno vaspitanje(DTV) “Partizan” građenoj 1947. godine. Za tu namjenu je predviđen Privredno-kulturno-sportski-centar (PKSC) Gračanica koji nije završen i potrebno je da se realizuju unutrašnji radovi, ali je izvršeno utopljavanje objekta.

Projekat Završetka PKSC-a integrisan je u aktuelni Plan javnih investicija TK. Na sportskoj Sali „Luke“ u Gračanici, izvršeno je utopljavanje i zamjena stolarije i postavljanje fotonaponskih panela i solarnih kolektora na krovu sportske sale.

Obje srednje škole imaju opremljene kabinete informatike, ali nije u skladu sa standardima i naglašena je potreba za njihovim osavremenjavanjem.

U MŠŠ uslovi za organizaciju i izvođenje praktične nastave i laboratorijskih vježbi su relativno dobri. Iako se praktična nastava realizira u radionicama koje zadovoljavaju standarde prostora i opreme nedostaje savremena oprema. Za neka zanimanja nema uslova, a za pojedina zanimanja praktična nastava se realizira i u radionicama ili pogonima lokalnih privrednih društava.

Fizički pristup djeci sa posebnim potrebama nije omogućen u objektima srednjih škola. Kako tehnika i tehnologija stalno napreduju potrebno je kontinuirano ulagati sredstva u opremanje kabineta i specijaliziranih učionica kako bi se pratio trend napretka i razvoja. Trenutno škole ulažu sredstva u opremanje kabineta i specijaliziranih učionica u skladu sa svojim mogućnostima, što nezadovoljava u potpunosti zahtjeve za realizaciju nastave.

U prvi razred/godinu u školskoj 2020/2021. godini u osnovne i srednje škole i visoko školske ustanove upisano je ukupno 1.636 učenika i studenata, prema spolu (749 M : 887 Ž).

Stipendiranje učenika i studenata

U cilju podrške učenicima i studentima u budžetu Općine/Grada izdvajaju se sredstva za stipendiranje učenika srednjih škola i studenata. Broj i iznos stipendija iz godine u godinu se povećava u skladu sa mogućnostima budžeta.

U periodu od 2005. do 2020. godine ukupan broj stipendija povećan je sa 54 na 122 prosječno godišnje, a ukupna izdvajanja za stipendije povećana su sa 38.000 KM iz 2005. godine na 115.800 KM u 2020. godini.

U školskoj 2020/2021. godini, a ukupna izdvajanja iz budžeta za stipendije za srednjoškolsko i visoko obrazovanje iznosilo je 115.800 KM za ukupno 122 stipendija od toga 50 stipendija za srednje obrazovanje, a 71 stipendija za visokoškolsko obrazovanje

Visoko obrazovanje

U periodu 2010. – 2020. godine sa područja grada Gračanica na prvu akademsku godinu upisano je ukupno 9.583 studenata, prosječno 871 godišnje.

Od ukupno upisanih studenata cca 87 % se upisuje na Univerzitet u Tuzli i u Sarajevu. Zbog blizine studija povećava se broj upisanih studenata na Univerzitet u Tuzli, a smanjuje broj upisanih na Univerzitet u Sarajevu.

U akademskoj 2020/2021. godini upisano je ukupno 760 studenata sa područja grada Gračanica na prvu godinu na univerzitetu i fakultetu na području F BiH. Od toga, 251 student je upisan na prvu godinu na univerzitetima na području Tuzlanskog kantona. Broj studenata upisanih u prvu godinu opao je za 13,83 % sa 882 iz 2015/2016. godine na 760 u 2020/2021. godini.

Obrazovanje i obuka odraslih

Na području TK obrazovanje odraslih se vrši u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih, a to su lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, odnosno lica starija od 18 godina koja su završila osnovno obrazovanje u redovnom školovanju i druga lica koja se obrazuju, a da pri tome nemaju status učenika ili studenta. Obrazovanje i obuku odraslih mogu provoditi tehničke i stručne škole, škole za obrazovanje odraslih, ustanove za obrazovanje, smještaj i brigu lica s poteškoćama u fizičkom i psihičkom razvoju.

Na području TK sve osnovne škole mogu organizovati osnovno obrazovanje odraslih.

Na Listi organizatora obrazovanja odraslih upisanih u Registar organizatora obrazovanja odraslih nalaze se dvije ustanove:

- Javna ustanova Mješovita srednja škola Gračanica i
- Privatna ustanova Centar za obrazovanje odraslih Gračanica.

Programi obrazovanja odraslih su bazirani na prekvalifikaciji, doškoloivanju, usavršavanju, osposobljavanju, osnovnom obrazovanju i vaspitanju odraslih, neformalnom obrazovanju-

kursevi stranih jezika i informatike, autoškola, (kao aktuelni: međunarodni atesti za zavarivanje, medicinari, kurs njemačkog jezika itd.)

2.1.5.2. Kultura, sport i slobodno vrijeme

Do kraja 2017. godine oblast kulture i sporta je bila u resornoj nadležnosti Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta, ali od 01.01.2018. godine kada je formirano Ministarstvo kulture, sporta i mladih koje je u skladu sa strateškim opredjeljenjima Vlade Tuzlanskog kantona, usmjerenih prema razvoju oblasti kulture, sporta i unaprijeđenja položaja mladih, tokom 2018.-2020. godine nastavilo da implementira planirane mjere i aktivnosti u resornoj oblasti.

Kultura

Kulturni život Grada Gračanice danas održavaju Javne ustanove i veći broj kulturno-umjetničkih društava, udruženja građana te kreativnih pojedinaca.

Centralno mjesto zauzima Javna ustanova Bosanski kulturni centar Gračanica (J.U. BKC Gračanica) koja djeluje kao javna ustanova za kulturu, informisanje i obrazovanje, u vlastitoj zgradi sa ukupnom površinom od oko 3.000 m². Javna ustanova „Bosanski kulturni centar“ Gračanica, smještena je u „Novom domu kulture“ izgrađenom u periodu od 1976. do 1979. godine. U okviru BKC-a kao posebne organizacione jedinice djeluju Radio Gračanica (osnovana 1969. godine), Narodna biblioteka “Dr. Mustafa Kamarić” (koja baštini tradiciju Narodne biblioteke Gračanica, osnovane 1928. godine), kao i Kino (čiji začeci padaju u razdoblje pred Drugi svjetski rat, a ima veću pozorišnu i kino dvoranu). BKC raspolaže i savremenim galerijskim prostorom, izgrađenim 1999. godine, u okviru kojeg je izložena stalna postavka Zavičajne muzejske zbirke, a formiran je i atelje akademskog slikara Semira Osmanhodžića. Također, raspolaže i prostorom Kuglane, Disco kluba, Kafe-a, prostranim višenamjenski holom za različite izložbene postavke, Mala sala za predavanja i predstavljanja te prostorijama administracije i uprave. Prostorije BKC-a koriste udruženja i organizacije (KUD „Adem Alić“, Šahovski klub Gračanica, Vijeće mladih Gračanica i Udruženje mladih „Anea“ Gračanica).

JU BKC organizira više kulturnih događaja, uključujući godišnji Festival dječijeg teatra Bosne i Hercegovine, zatim tradicionalnu manifestaciju “Ljetne večeri pod lipama Gračanice”, kao i veći broj drugih kulturnih događaja (promocija knjiga, pozorišnih predstava, umjetničkih i tematskih izložbi itd.).

Na prostoru grada Gračanica aktivan je i veći broj udruženja građana i društava koji djeluju u oblasti kulture, poput BZK “Preporod”, KUD “Adem Alić” i drugih udruženja u Gračanici, zatim kulturno-umjetničkih društava i udruženja građana u Stjepan Polju, Malešićima, Škahovici, Doborovcima, Miričini, Lukavici, itd. U novije vrijeme, u oblasti kulture sve više dolaze do izražaja udruženja žena i njihova djelatnost (u Lukavici, Sokolu, Škahovici, Pribavi, Donjoj Orahovici, Donjoj Lohinji, Miričini, Stjepan Polje, Piskavica, Doborovci i dr.).

Značajan doprinos kulturi predstavlja i časopis za kulturnu historiju “*Gračanički glasnik*”, koji još od 1996. godine izlazi dva puta godišnje, u izdanju Izdavačke kuće “Monos”, časopis je baziran na kulturnu historiju, ali obrađuje i druge društvene teme vezane za lokalnu zajednicu. Časopis je okupio više stotina saradnika iz zemlje i inostranstva, uključujući i veći broj univerzitetskih profesora i istaknutih stručnjaka, a pokrenuo je i niz projekata vezanih za očuvanje, promociju i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog nasljeđa grada Gračanica.

Kulturne aktivnosti na području Grada Gračanica su pretežno vezane za objekte Domova kulture koji su se gradili u svim mjesnim zajednicama, u kojim su se obezbijedili prostori za rad mjesnih zajednica i kulturno-obrazovne potrebe.

U mjesnoj zajednici Gračanica mrežu kulture čine ustanove kulture: bibliotečka djelatnost, kulturno umjetnički amaterizam i drugi kulturni sadržaji čiji je najčešći prostor za izvođenje objekat Bosanski kulturni centar.

Biblioteka. U sastavu BKC-a je i biblioteka „Dr. Mustafa Kamarić“, a njena osnovna i najvažnija djelatnost je rad sa korisnicima.

Tokom 2021. godine biblioteku je posjetilo 4.017 lica, a na čitanje je izdat 4.466 naslov, a krajem 2021. godine knjižni fond Biblioteke brojao je 41.177 knjižnih jedinica, od čega 28.584 u odjeljenju za odrasle i 12.593 u odjeljenju za djecu.

Zadatak Biblioteke je da pruži što kvalitetnije usluge svim svojim korisnicima, kako bi zadovoljila njihove informativne, obrazovne, kulturne i rekreativne potrebe. Čitaonica je i mjesto susreta korisnika, ali i mjesto održavanja raznih programskih sadržaja. Tokom 2021. godine oko 50 različitih edukativnih i kreativnih sadržaja. Biblioteka pored redovnih aktivnosti obavlja i poslove prikupljanja, obrade, čuvanja i obnavljanja i korištenja historijske građe.

Na području grada djeluju i sljedeće biblioteke: biblioteka sa čitaonicom J.U. Gimnazije „Dr. Mustafa Kamarić“ Gračanica, biblioteka J.U. Mješovite srednje škole Gračanica, biblioteka J.U. O.Š. „Hasan Kikić“ Gračanica i biblioteka J.U. O.Š. Druge osnovne škole Gračanica, a ostale osnovne škole nemaju odgovarajuće prostorije biblioteke, ali raspolazu sa određenim fondom knjiga.

U okviru JU BKC djeluje **galerija i kino sala** koja je zastarjela pa je u toku 2020-2021. godine rekonstruisana, kao i Galerija na čijem opremanju se radi, a završena je tehnička opremljenost Radio Gračanice.

Na području grada održavaju se **tradicionalne manifestacije** „Ljetne večeri pod lipama Gračanice“, „Oktobar mjesec knjige“, „Festival dječijeg dramskog stvaralaštva“, „Sarajevo film festival“, „Promocija Gračaničkog glasnika“, organizuje se i tradicionalni gračanički vašer.

Sport

Začeci sporta modernog doba u Gračanici zabilježeni su u periodu između dva svjetska rata. Djelovalo je nekoliko nogometnih klubova i sportskih sekcija u okviru Sokolskog društva. Po završetku Drugog svjetskog rata, u jesen 1945. godine, formiran je Fudbalski klub „Bratstvo“ i kao takav je najstariji sportski kolektiv na području grada Gračanica. Takmičio se u tadašnjim ligama sjeveroistočne Bosne, a od 2000. godine se takmiči u Prvoj ligi BiH. NK „Bratstvo“ je najmasovniji sportski kolektiv koji okuplja sve selekcije različitog uzrasta. Nosilac je razvoja nogometa u Gračanici.

Nakon izgradnje rukometnog igrališta u Gračanici, 1955. godine i tri godine upornog rada entuzijasta, rukometna ekipa iz Gračanice uključuje se u prvo zvanično takmičenje u okviru Sreske rukometne lige Tuzla, u kojoj se takmiči od 1958. do 1962. godine, a kasnije u regionalnoj i Republičkoj rukometnoj ligi BiH. U toku najintenzivnije agresije na BiH, 1994. godine, gračanički rukometaši se ponovo okupljaju i počinju sa treninzima. Najveći rezultat u historiji kluba postigli su, osvojivši titulu prvaka BiH, u sezoni 1999/2000. godina. Prvi ženski rukometni klub u Gračanici osnovan je 1959.g odine. Rukometašice Gračanice takmičile su se

u raznim ligama republičkog ranga. Prvu zvaničnu utakmicu, poslije rata odigrale su u Gradačcu 24. oktobra 1998. godine.

Sveukupni nosilac razvoja odbojke na području našeg grada je Ženski odbojkaški klub "Gračanica". Formiran je 1997. godine, a najveći uspjeh postiže 2006. godine kada se plasira u Premijer ligu BiH.

U dosadašnjoj sportskoj historiji Gračanice najuspješniji sportski kolektiv je Malonogometni klub "Kaskada" Gračanica. Osnovan je 1997. godine, a u svojoj kratkoj historiji ima četiri titule prvaka BiH i jedan osvojen KUP, a nastupio je u Kupu malonogometnih šampiona Evrope, gdje je zauzeo sedmo mjesto. U sezoni 2006/2007 MNK "Kaskada" Gračanica je osvojila titulu šampiona Federacije BiH, kao i titulu šampiona Bosne i Hercegovine.

Prvi košarkaški klub u Gračanici osnovan je 1972. godine. Sve do 1992. godine takmičio se pod imenom KK „Bratstvo“ u Republičkoj košarkaškoj ligi. Nakon pauze u toku rata, ponovo je zaigrao pod imenom KK „Gračanica“ 1996. godine. Tri godine kasnije, u sezoni 1999/2000. godina, zauzima peto mjesto u Prvoj košarkaškoj ligi BiH. U 2004. godini iz lige A-2 prelazi u ligu A u kojoj se i sada takmiči.

Osim ovih sportova u gradu djeluju dva karate kluba sa izuzetnim rezultatima, džudo klub, šahovski klub, biciklistički klub i još desetak nogometnih klubova.

Sportskom djelatnošću bave se slijedeći sportski kolektivi: NK „Bratstvo“ Gračanica, NK „Mladost“ Malešići, FK „Lokomotiva“ Miričina, NK „Jedinstvo“ Lukavica, NK „Mladost“ Doborovci, NK „Pribava“ Pribava, NK „Stjepan Polje“ Stjepan Polje, NK „Orahovica 74“ Orahovica, MNK „Kaskada“ Gračanica, RK „Gračanica“ Gračanica, RKV „Gračanica 1956“ Gračanica, KK „Gračanica“ Gračanica, Ž.O.K. „Gračanica“ Gračanica, Šahovski klub „Gračanica“ Gračanica, Karate klub „Gračanica“ Gračanica, ŽKK „G-stars“ Gračanica, Judo klub „Pribava“ Pribava, Biciklistički klub „Gračanica“ Gračanica, Bilijarski klub "Billy" Gračanica, Plesni klub "Rock step" Gračanica, Stonoteniski klub "SET" Gračanica, Karate klub „Lavovi“ Miričina, Sportski savez Grada Gračanica.

U poređenju sa ranijim periodom možemo slobodno konstatovati da su sportski i kulturni sadržaji znatno napredovali i radili za materijalnu osnovu okruženja.

Povodom prigodnih datuma održavaju se tradicionalni malonogometni turiniri, povodom Dana šehida, kao i rukometni turnir „Halid Žunić“

Mrežu objekata sporta i fizičke kulture čine objekti sportskih centara i sportskih dvorana, otvoreni sportski tereni, igrališta, kao i otvorena kupališta i bazeni.

Infrastrukturu za sportske aktivnosti na području Grada Gračanica čini: 8 nogometnih igrališta, igralište sa umjetnom travom, gradska dvorana, 18 sportskih poligona za usluge škola i mjesnih zajednica.

Sportska sala „Luke“ Gračanica je osnovana 2001. godine, kada je na principu javno privatnog partnerstva sagrađen objekat sporteke sale. U cilju što kvalitetnije podrške sportu i kulturi na svim nivoima, Grad Gračanica je 2010. godine otkupio sportsku salu „Luke“ od većinskog vlasnika Kompanije Širbegović.

Privredno-kulturno-sportski centar „Bazen“ je centar u izgradnji, sa velikom površinom otvorenih terena, objekat je planiran da zadovolji prvenstveno potrebe učenika dvije srednje škole (J.U. Gimnazija „Dr. Mustafa Kamarić“ i J.U. Mješovita srednja škola), a zatim i ostale

potrebe građana na jednom mjestu. U prethodnom periodu izvršeno je pokrivanje objekta, a konačan završetak objekta (zavisi od obezbijedenih finansijskih sredstava), djelimično se izvode radovi na uređenju ulaznog dijela, vanjsko uređenje parcele.

Nosilac razvoja Gračaničkog sporta je Sportski savez grada Gračanica. Lokalna zajednica mnogo ulaže u sportsku infrastrukturu i razvoj sporta u cijelini.

Sportski savez Grada Gračanice koji svojim djelovanjem u saradnji sa sportskim Udruženjima i klubovima koji su udruženi u Savez provodi sve sportske aktivnosti na području Grada Gračanice. Sportski savez formiran je 1999. godine. Na području Gračanice aktivna su 22 sportska kluba i udruženja iz sportova: fudbal, košarka, rukomet, odbojka, karate, judo, biciklistički, šahovski, bilijar, ples i stoni tenis.

Prioritet rada Sportskog saveza Grada Gračanica je stvaranje uslova za uključivanje što većeg broja mladih u organizovanje sportske aktivnosti, posebno učenika osnovnih škola sa poteškoćama u razvoju. U prethodne 2 godine 46 učenika J.U. O.Š. "Hasan Kikić" iz Gračanice je uključeno u sportske aktivnosti kroz realizaciju projekta "Igra kao značajan faktor djece sa poteškoćama u razvoju" kojeg realizuju pedagozi tjelesne kulture u saradnji sa Sportskim savezom.

Neke od započetih mjera energetske efikasnosti predviđene Akcionim planom energetske održivog razvoja Grada Gračanica koje se odnose na oblast obrazovanja, a koje su realizovane do kraja 2020. godine su:

- Utopljavanje, zamjena stolarije i daljinsko grijanje na sportskoj sali „LUKE“ u Gračanici,
- Postavljanje fotonaponskih panela i solarnih kolektora na krovu sportske sale u Gračanici,
- Ugradnja vanjske stolarije na objektu sportska sala „BAZEN“ u Gračanici,
- Utopljavanje objekta sportske sale „BAZEN“ u Gračanici.

Slobodno vrijeme

Građani Grada Gračanica su pokretni, poduzetni, okretni i ništa im nije daleko, a za zadovoljavanje svojih potreba u slobodno vrijeme koriste pogodnosti u neposrednoj okolini.

Na području Grada Gračanica na dvije lokacije postoje izgrađeni uređeni kompleksi bazena u MZ Donja Orahovića (privatno vlasništvo) na kojima građani traže osvježanje u ljetnim danima, kao i u MZ Gračanica na uređenom kompleksu "TERME" gdje su bazeni sa termalnom vodom (privatno vlasništvo). Na nekim od privatnih parcela postoje izgrađeni bazeni za kupanje.

Na lokalitetu "Terme" se svake godine organizuje škola-obuka učenika/ca neplivača osnovnih škola sa područja Grada Gračanica. Kroz ovaj projekat, svake godine prođe 100 učenika, od kojih 80 % savlada osnovne tehnike plivanja i steknu zvanje plivača-početnika.

Od zimske sezone 2015/2016 na području Grada Gračanica postavljenjem klizališta organizovana je svake godine škola klizanja. Kroz aktivnosti klizanja u trajanju od 45 dana, preko 5.000 mladih se klizalo što je gradu dalo jednu posebnu vrijednost.

Aktivnosti Sportskog saveza usmjerene su na: Školska takmičenja učenika osnovnih i srednjih škola u okviru MOI-a, Kantonalna i Federalna takmičenja u okviru MOI-a, Učešće u obilježavanju 2. juna dana Općine Gračanica/Grada Gračanica, Ulična trka za učenike/ce

osnovnih i srednjih škola, Otvoreno prvenstvo općine/grada u stonom tenisu, Otvoreno prvenstvo općine/grada u odbojci na pijesku, Šetnje učenika i građana pod motom “U susret proljeću“, “Moje zdravlje, moja sposobnost je u mojim rukama“, “Moja domovina - moj ponos“, “Upoznaj ljepote svog zavičaja“, “Tradicionalni marš Zečev gaj“, Edukacija sportskih trenera “Savremeni trenažni proces“ i „Nove tehnologije u sportu“, Tradicionalna manifestacija “Izbor najboljeg sportiste općine/grada Gračanica“. Nažalost 2020. godine od planiranih 28 aktivnosti realizovano je samo 5 zbog pandemije COVID -19. Problem: Nedostatak adekvatnih uslova za sportske uslove u skadu sa standardima. Potreba: U narednom periodu završiti i staviti u upotrebu PKSC Gračanica, obzirom da je to potreba i 2.000 učenka srednjih škola (MSSŠ Gračanica i Gimnazija Dr. „Mustafa Kamarić“).

Duhovne potrebe građani ostvaruju u vjerskim zajednicama i objektima kojih na području grada ima za tri konfesije, objekti za: građane islamske vjeroispovijesti, građane pravoslavne vjeroispovijesti i građane katoličke vjeroispovijesti.

2.1.5.3. Zdravstvena i socijalna zaštita

Kapacitet zdravstvenih usluga na području Grada Gračanica čini mreža sekundarnog i primarnog nivoa zdravstvene zaštite. Socijalnu zaštitu realiziraju stručni uposlenici organizirani u javne ustanove, ustanove socijalne zaštite.

Socijalna prava građana se ostvaruju putem Poslovnica Zavoda zdravstvenog osiguranja Centra za socijalni rad koji postoji još od 1975. godine, a socijalna zaštita je definisana kao „organizovana društvena djelatnost usmjerena na obezbjeđenje socijalne sigurnosti građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe“. Socijalnom potrebom se smatra trajno ili privremeno stanje u kome se nalazi građanin ili porodica, prouzrokovano ratnim događajima, elementarnim nesrećama, općom ekonomskom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinaca ili iz drugih razloga, koje se ne mogu otkloniti bez pomoći drugog lica.

Zdravstvena zaštita

Primarna zdravstvena zaštita je organizovana u JZU Dom zdravlja Gračanica i 8 područnih ambulanti, 22 timova porodične medicine, jedna hitna pomoć, 8 apoteka i 2 savjetovališta koji rade na unaprijeđenju zdravstvene zaštite kroz prevenciju i edukaciju. Osim pomenutog primarna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru organizovana je i u dvije ginekološke ordinacije, ordinaciji opće medicine i pet stomatoloških ordinacija.

U okviru osnovne djelatnosti JZU Dom zdravlja Gračanica, putem svojih službi, pruža zdravstvene usluge stanovništvu grada Gračanica iz domena primarne zdravstvene zaštite i dijela specijalističko-konsultantske zdravstvene zaštite.

Nastavljena je aktivnost reforme zdravstva u smislu razvijanja i jačanja porodične medicine, edukacije timova porodične medicine iz određenih oblasti. Prema zahtjevima AKAZ - Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine, **JZU Dom zdravlja Gračanica ispunio je uslove za akreditaciju** tako da od 2014. godine je certificirana i krajem iste godine prva grupa građana dobila je elektronske zdravstvene kartice.

U JZU Dom zdravlja Gračanica na dan 31.12.2020. godine bilo je zaposleno 215 zaposlenika (195 na neodređeno vrijeme i 20 na određeno vrijeme). Od 215 zaposlenih, 72 zaposlenika – zdravstveni radnik sa VSS od čega 59 doktora medicine (22 specijalista, 29 doktora medicine i 8 doktora medicine na specijalizaciji); 6 stomatologa (od čega 2 specijalista, a jedan na specijalizaciji); 1 inženjer medicinske radiologije, 2 dipl. inženjera laboratorijske dijagnostike, 3

diplomirane medicinske sestre/tehničara, 1 diplomirani fizioterapeut; 6 zaposlenika sa VŠS, 93 zaposlenika sa SSS i 44 nemedicinska radnika.

Pored svakodnevnih i redovnih poslova iz svog djelokruga rada, tokom 2019. godine Ustanova je obavljala i sistematske preglede radnika iz pojedinih ustanova i preduzeća kao i preglede kandidata za polaganje vozačkih ispita i obavljanje ljekarskih pregleda za nabavljanje, držanje i nošenje oružja i municije. U JZU Dom zdravlja Gračanica aktivno učestvuje kao potpisnik Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici 2014. godine. Protokol definiše uloge i odgovornosti pojedinačnih subjekata zaštite – Policijska uprava, JU Centar za socijalni rad, JZU Dom zdravlja, Općinski sud, Udruženje građana Viva žene Tuzla, obrazovne ustanove i Općina/Grad Gračanica. Iz budžeta Grada redovno se izdvajaju sredstva za finansiranje smještaja žrtava u sigurnu kuću.

U JZU Dom zdravlja Gračanica aktivno učestvuje kao potpisnik Protokol za prevenciju i postupanje u slučajevima prosijačenja i drugih oblika eksploatacije djece u gradu Gračanica 02.03.2021. godine pored gradonačelnika Nusreta Helića potpisali su predstavnici JU Centar za socijalni rad Gračanica, Policijska uprava Gračanica, JZU Dom zdravlja Gračanica, Aktiv direktora osnovnih škola, Mješovita srednja škola Gračanica, Općinski sud u Gračanici i Udruženje „Zemlja djece u BiH“ Tuzla. Protokol se zasniva na osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta kao što su pravo djeteta na život, opstanak, mehanizmi koji će preventirati i suzbiti prosijačenje djece u gradu Gračanica, a djeci žrtvama osigurati sveobuhvatnu i adekvatnu zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju.

U JZU Dom zdravlja Gračanica aktivno učestvuje u okviru projekta „Unapređenje zaštite žrtava nasilja na području Tuzlanskog kantona“ definisane su Smjernice za izradu Plana tretmana i zaštite žrtava nasilja smještenih u Sigurnoj kući, koje će biti nadogradnja, odnosno aneks postojećeg Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici za Grad Gračanica.

Na osnovu programa sačinjenog u Higijensko epidemiološkoj službi redovno se vrše imunizacije djece i omladine školskog uzrasta, kao i vakcinacija stanovništva protiv gripe i drugih zaraznih oboljenja.

Vodeće zarazne bolesti u 2020. godini bile su: ARI-akutne respiratorne infekcije + ILI-bolesti slične gripi (3.860), COVID-19 (779), Varicella (91), Enterocolitis ac. (32) i Herpes zoster (14). U protekloj godini prijavljena su tri slučaja smrti od zaraznih bolesti, jedan uzrokovan sepsom, drugi influenza pneumoniom i treći od akutnog gastroenterocolitisa.

Početkom 2020. godine Svjetska zdravstvena organizacija proglasila je globalnu pandemiju izazvanu korona virusom (COVID-19). Na osnovu izvještaja JZU „Dom zdravlja“ Gračanica za period 01.01.–31.12.2020. godine na području grada Gračanica prijavljeno je ukupno 779 oboljelih slučajeva od korona virusa COVID-19, od toga je po mjesnim zajednicama: Babići – 32, Doborovci 32, Donja Lohinja 18, Donja Orahovica 42, Džakule 12, Gračanica 342, Gornja Orahovica 18, Lukavica 38, Malešići 29, Miričina 29, Pribava 28, Piskavica 10, Prijeko Brdo 1, Rašljeva 2, Stjepan Polje 81, Soko 23, Škahovica 24, Trnovci 9 i Vranovići 9 oboljela.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u periodu 2008.-2019. godine uočavaju se pozitivni trendovi za slijedeće indikatore: Broj stanovnika/ljekara sa 944 na 549, Broj stanovnika/1 stomatologa–sa 25.969 na 5.629.

Na nivou grada javno-zdravstvene aktivnosti se obavljaju putem higijensko-epidemiološke službe Doma zdravlja. Osnovne aktivnosti javnog zdravstva se odnose na očuvanje i

unaprijeđenje zdravlja planiranjem i provođenjem mjera nadzora nad zaraznim i nezaraznim oboljenjima, osiguranja zdravstvene ispravnosti hrane, vode, vazduha i predmeta opće upotrebe, nadzora okoliša, promocije zdravlja, prevencije oboljenja te provođenje redovnih zdravstveno-statističkih istraživanja. Značajna djelatnost javnog zdravstva predstavlja i informisanje cjelokupne javnosti i političara o vodećim zdravstvenim problemima i prioritetima, kao i prijedlozima za njihovo rješavanje.

Sekundarni nivo zdravstvene zaštite organizovan je na nivou JZU Opća bolnica „dr. Mustafa Beganović” koja je od juna 2015. godine u nadležnosti Tuzlanskog kantona.

Javnu zdravstvenu ustanovu Opća bolnica “Dr. Mustafa Beganović” Gračanica osnovalo je Općinsko vijeće Gračanica od 24.03.2000. godine, tako da je Rješenjem kantonalnog suda u Tuzli 2001. godine izvršen upis Javne zdravstvene ustanove Opća bolnica “Dr Mustafa Beganović” Gračanica u sudski registar, a to je jedina ustanova ovakvog tipa na Tuzlanskom kantonu. Prema novom Zakonu o zdravstvenoj zaštiti osnivačka prava nad Općom bolnicom preuzeo je Tuzlanski kanton 15.06.2015. godine. Odlukom o preuzimanju osnivačkih prava na Javnom zdravstvenom ustanovom Opća bolnica „Dr. Mustafa Beganović“ Gračanica.

Gravitaciono područje Opće bolnice je: Grad Gračanica, Općina Doboj Istok i dijelovi općina/gradova Gradačac, Srebrenik i Lukavac.

Opća bolnica „Dr. Mustafa Beganović” pruža zdravstvene usluge kroz specijalističko-konsultativnu i bolničku zdravstvenu zaštitu sekundarnog nivoa.

Pružanje specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovano u okviru prijemnih i specijalističkih ambulanti, kabineta, savjetovališta i dnevne Bolnice sa sadržajima predviđenim Zakonskim propisima za Opće bolnice.

Bolnička zdravstvena zaštita se pruža po zahtjevu primarne zdravstvene zaštite i odjeljenja Bolnice i obuhvata: prijem i liječenje bolesnika, planiranje dijagnostičkih i terapijskih postupaka, konsultativni rad, konzilijarnu zdravstvenu zaštitu, zdravstveno prosvjeđivanje, informisanje i savjetovanje bolesnika, planiranje i provođenje otpusta, vođenje medicinske dokumentacije, kontrolu kvaliteta i poboljšanje kvaliteta usluga, stručno-metodološku pomoć drugim zdravstvenim ustanovama, davanje stručnih mišljenja po zahtjevu sudova i drugih organa i sprovođenje zdravstveno-edukativnih sadržaja.

Bolnica, saglasno Statutu, ima slijedeće organizacione jedinice prvog nivoa podjele poslova za specijalističko-konsultativnu i bolničku zdravstvenu zaštitu: Urgentni blok, Interno odjeljenje, Hirurško odjeljenje, Odjeljenje za anesteziju, reanimaciju i intezivno liječenje, Odjeljenje pedijatrije, Odjeljenje ginekologije, porodiljstva i neonatologije, Odjeljenje neurologije, Dijalizni centar, Bolnička apoteka, Odsjek za transfuziju, Mikrobiološki laboratorij, Kabinet za radiološku i ultrazvučnu dijagnostiku i Biohemijsko-hematološki laboratorij.

Od ukupno 44.745 stanovnika grada Gračanica, (Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku), zdravstvenom osiguranjem obuhvaćeno je 94,97 % odnosno 42.495 osiguranika (podaci Matične evidencije Zavoda za zdravstveno osiguranje TK za 2021. godinu). U ukupnom broju osiguranika 59 % su žene nositelji osiguranja. U strukturi nositelja zdravstvenog osiguranja: 38,15 % ili 10.534 zaposlenih (iz radnog odnosa) su nositelji osiguranja za 6.618 ili 44,47 % članova porodice; 29,61 % ili 8.659 primalaca penzije su nositelji osiguranja za 2.107 ili 14,16 % članova porodice, 15,54 % ili 4.292 nezaposlenih lica su nositelji osiguranja za 2.626 ili 17,00 % članova porodice; 4,7 % ili 1.311 inostranih

osiguranika su nositelji osiguranja za 2.294 ili 15,42 % članova porodice i 4,35 % ili 1.202 inostranih penzionera su nositelji osiguranja za 454 ili 3,05 % članova porodice. Na osnovu podataka Opće bolnice i Zavoda za javno zdravstvo Tuzla za period 2015.–2019. godina, može se konstatovati da je najveći broj od bolesti krvotoka, drugi po veličini su bolesti tumora, slijede bolesti organa za disanje i varenje, te ostale vrste bolesti.

Apoteke

Na području grada djeluje **16 privatnih apoteka** i **JZU „Gradska apoteka“ sa 8 ispostava** u 7 mjesnih zajednica (Soko, Gornja Orahovica, Džakule, Miričina, Malešići, Donja Orahovica i Gračanica) koje obavljaju djelatnost u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, Zakonom o lijekovima i dr.

Na osnovu ugovora sa Zavodom za zdravstveno osiguranje Tuzlanskog kantona (TK) u Tuzli sve apoteke vrše i izdavanje lijekova na recepte sa esencijalne liste lijekova osiguranim licima Zavoda za zdravstveno osiguranja Tuzlanskog kantona (TK). Kada je u pitanju prostor i oprema, apoteke ispunjavaju sve zakonske uslove za rad, što je utvrdila i Komisija Ministarstva zdravstva Tuzlanskog kantona (TK) prilikom registracije.

JZU „Gradska apoteka“ Gračanica, obavlja farmaceutsku zdravstvenu zaštitu na primarnom nivou na području općine/grad Gračanica. Ova zdravstvene ustanova djelatnost obavlja u centralnom objektu u MZ Gračanica i u 7 apoteka u MZ-a, a rad je zasnovan na Politici kvalitete koja polazi od zadovoljnog pacijenta, kreativnog timskog rada i stalnog unaprijeđivanja usluga.

U cilju podizanja kvalitete usluga u 2014. godini uspostavljen je sistem sigurnosti i poboljšanja kvaliteta zdravstvenih usluga prema zahtjevima standarda koje je odredila Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu FBiH (AKAZ).

Socijalna zaštita

Socijalnu zaštitu realiziraju stručni uposlenici organizirani u javne ustanove, dok u gradovima/općinama djeluju i centri za socijalni rad kao višefunkcionalne stručne ustanove socijalne zaštite. U svakoj općini/gradu Kantona osnovan je Centar za socijalni rad, ali je nedovoljan broj ostalih ustanova socijalne zaštite. Ustanova socijalne zaštite na području grada Gračanica je Dječje selo "SOS Kinderdorf" Gračanica.

Socijalnu zaštitu građani se ostvaruju putem Centra za socijalni rad koji u Gračanici postoji još od 1975. godine, a kao Javna ustanova djeluje od 1995. godine. Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom i Zakonom o osnovama socijalne zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom.

Kantonalnim zakonom propisani su korisnici socijalne zaštite i prava iz socijalne zaštite koja korisnici mogu ostvariti. Korisnici socijalne zaštite su: djeca bez roditeljskog staranja; odgojno zanemarena djeca; odgojno zapuštena djeca; djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama; osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju (djeca i odrasle osobe: slijepi i slabovidni, gluhi i nagluhi, sa poremećajem u govoru i glasu, sa tjelesnim oštećenjem i trajnim smetnjama u fizičkom razvoju, smetnjama u psihičkom razvoju (lakog, umjerenog, težeg i teškog stepena), sa kombinovanim smetnjama (višestruko ometene u razvoju); materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe; stare osobe bez porodičnog staranja; osobe sa društveno negativnim ponašanjem i osobe i porodice u stanju socijalne potrebe, kojima je uslijed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik socijalne zaštite.

Korisnicima se pružaju sljedeći oblici socijalne zaštite, odnosno sljedeća prava: (1) novčana i druga materijalna pomoć; (2) osposobljavanje za život i rad; (3) smještaj u drugu porodicu; (4) smještaj u ustanove socijalne zaštite; (5) usluge socijalnog i drugog stručnog rada i (6) kućna njega i pomoć u kući.

JU Centar za socijalni rad Gračanica obavlja poslove iz oblasti socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom a ova oblast socijalne zaštite regulisana je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH i kantonalnim Zakonom o zaštiti osoba od nasilja u porodici.

U J.U. Centar za socijalni rad od ukupno 9 zaposlenih, 5 su stručni radnici (3 socijalni radnici, 1 psiholog i 1 pravnik).

Socijalna zaštita porodice, njenih članova i građana pojedinaca ostvaruje se otkrivanjem i umanjnjem, odnosno otklanjanjem posljedica uzroka koji dovode do stanja socijalne potrebe i ostvarivanjem prava na pojedine oblike socijalne zaštite.

Osnovna prava koja mogu ostvariti pojedinac i porodica su: stalna novčana pomoć, novčane naknade za pomoć i njegu druge osobe, druga materijalna pomoć, osposobljavanje za život i rad, smještaj u drugu porodicu, smještaj u ustanove socijalne zaštite, jednokratna novčana pomoć, zdravstveno osiguranje, kućna njega i pomoć u kući, naknada umjesto plaće ženi-majci koja je u radnom odnosu, naknada umjesto plaće ženi-majci koja nije u radnom odnosu

Broj korisnika pomoći koje se isplaćuju putem J.U. Centar za socijalni rad u periodu 2015.-2020. godine smanjen je sa 3.244 na 2.552. U strukturi korisnika pomoći 7,8 % ili 199 su korisnici stalne novčane pomoći, 23 % ili 581 su korisnici novčane naknade za njegu i druge osobe; 17,05 % ili 435 su korisnici jednokratne novčane pomoći 20,3 % ili 519 su korisnici zdravstvenog osiguranja, a 20,6 % ili 526 su korisnici dječijeg dodatka.

U periodu od 2009. do 2020. godine broj osoba koje pripadaju **ranjivim grupama** (maloljetnici i odrasli), povećan je za 80,79 % sa 1.619 na 2.927. U 2020. godini odnos ranjivih grupa maloljetnika i odraslih je 33,52 % maloljetnika : 66,48 % odraslih. Posmatrano po polnoj strukturi približno je jednako učešće oba spola (odnos je 43,28 % M: 56,71 % Ž). Ranjivu grupu maloljetnika od 981 čine djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarene i zapuštene djece, djece čiji je razvoj ometen porodičnim problemima i djeca sa mentalnim i fizičkim smetanjama. Ovaj broj nije zanemarljiv. U strukturi maloljetnika 71,66 % ili 703 su djeca čiji je razvoj ometen porodičnim problemima, a 16,5 % ili 162 su odgojno zanemarena i zapuštena djeca, 9,17 % ili 90 su djeca sa mentalnim i fizičkim smetanjama, a 2,7 % ili 26 su djeca bez roditeljskog staranja. Ranjive grupe odraslih čini 1.946 osoba od toga: 27,19 % ili 529 osobe ometene u psihičkom i fizičkom razvoju i osobe sa invaliditetom, 48,97 ili 953 materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe, 4,99 % ili 97 stare osobe bez obiteljskog staranja, 13,05 % ili 254 osobe društveno negativnog ponašanja, 5,81 % ili 113 osobe i obitelji u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potrebna pomoć. U strukturi ranjivih grupa odraslih raste broj materijalno neosiguranih i za rad nesposobnih osoba sa 291 iz 2009. godine na 953 osoba u 2020. godini. Učešće ove ranjive grupe čini 48,97 od ukupnog broja ranjive grupe-odraslih. Broj osoba ometenih u psihičkom i fizičkom razvoju i osoba sa invaliditetom njih 529 učestvuje sa 27,18 % u ukupnom broju ranjive grupe odraslih.

Kada je u pitanju boračko-invalidska zaštita vidljivo je da je broj ratnih vojnih invalida smanjen sa 419 iz 2009. godine na 378 u 2020. godini od toga učešće žena ostalo isto (4). Iznos prosječne invalidnine nije znatnije povećan po svim kategorijama invaliditeta u odnosu na

2009. godinu. U periodu 2009.-2020. godine prosječna invalidnine za I kategoriju invaliditeta za koju je 100 % potrebna pomoć druge osobe povećana je za 127 % (sa 765,40 KM na 1.735,00 KM). Ostale invalidnine su za oko 13 % povećane. Prema podacima za 2020. godinu kategoriju civilnih žrtava rata čini ukupno 47 osoba od toga 53,2 % ili 25 su žene. U 2020. godini prosječna invalidnina civilnih žrtava rata se kretala od 598 KM za I kategoriju do 115 za VI kategoriju invalidnosti. U periodu od 2015. do 2020. godine nije došlo do bitnih promjena u visini invalidnina.

Broj korisnika prema vrstama i stepenu oštećenja u periodu 2015.-2020. godine povećan je za 77 % sa 231 na 408 korisnika.

Posmatrano po starosnoj strukturi 38,73 % su starosna grupa od 19-25 godina, 21,32 % su starosna grupa od 10 do 14 godina, 16,67 % su starosna grupa od 6 do 9 godina, 16,18 % su starosna grupa od 15 do 18 godina i 7,11 % su starosna grupa od 0 do 5 godina.

U periodu 2015.-2020. godine ukupan broj korisnika prava po osnovu tjelesnog oštećenja povećan je za 17,86 % sa 1.478 na 1.742 korisnika. Od ukupno 1.742 korisnika prava prema stepenu invaliditeta 467 ili 26,8 % su korisnici lične invalidnine I grupe, 387 ili 22,2 % su korisnici lične invalidnine II grupe, 249 ili 14,29 % korisnici prava na pomoć i njegu od strane drugog lica za I grupu invaliditeta, 334 ili 19,2 % korisnici prava na pomoć i njegu od strane drugog lica za drugu grupu invaliditeta i 305 ili 17,5 % korisnici prava na ortopedski dodatak.

Prema podacima za 2020. godinu u SOS Dječije selo Gračanica smješteno je 6 djece, a u Prihvatni centar Duje-Klokotnica-Općina Doboj istok smješteno je 29 odraslih osoba.

J.U. Centar za socijalni rad Gračanica aktivno učestvuje kao potpisnik Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici 2014. godine. Protokol definiše uloge i odgovornosti pojedinačnih subjekata zaštite – Policijska uprava, JU Centar za socijalni rad, JZU Dom zdravlja, Općinski sud, Udruženje građana Viva žene Tuzla, obrazovne ustanove i Općina/Grad Gračanica. Iz budžeta Grada redovno se izdvajaju sredstva za finansiranje smještaja žrtava u sigurnu kuću.

J.U. Centar za socijalni rad Gračanica aktivno učestvuje kao potpisnik Protokola za prevenciju i postupanje u slučajevima prosijačenja i drugih oblika eksploatacije djece u gradu Gračanica 02.03.2021. godine pored gradonačelnika Nusreta Helića potpisali su predstavnici JU Centar za socijalni rad Gračanica, Policijska uprava Gračanica, JZU Dom zdravlja Gračanica, Aktiv direktora osnovnih škola, Mješovita srednja škola Gračanica, Općinski sud u Gračanici i Udruženje „Zemlja djece u BiH“ Tuzla. Protokol se zasniva na osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta kao što su pravo djeteta na život, opstanak, mehanizmi koji će preventirati i suzbiti prosijačenje djece u gradu Gračanica, a djeci žrtvama osigurati sveobuhvatnu i adekvatnu zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju. J.U. Centar za socijalni rad Gračanica aktivno učestvuje u okviru projekta „Unapređenje zaštite žrtava nasilja na području Tuzlanskog kantona“ definisane su Smjernice za izradu Plana tretmana i zaštite žrtava nasilja smještenih u Sigurnoj kući, koje će biti nadogradnja, odnosno aneks postojećeg Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici za Grad Gračanica.

Grad Gračanica uključen je u Projekat Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine - mapiranja naselja lokalnih zajednica u kojima žive Romi. Cilj projekta je izvršiti mapiranje romskih naselja, a dobijene podatke iskoristiti za dalji proces pripreme projekata u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave i traženje dodatnih sredstava u okviru IPA sredstava i drugih raspoloživih donatora.

2.1.5.4. Stanovanje

U oblasti stanovanja i stambene izgradnje na području grada Gračanica je ostvaren napredak u rješavanju stambenih problema, poboljšanju standarda stanovanja i smanjenju stambenog deficita. U gradskom području stambeni objekti su najrasprostranjenija fizička urbana struktura dok su u vangradskim područjima uglavnom disponirani individualni objekti, koji formiraju strukturu manjih ili većih stambenih naselja. Individualna stambena izgradnja bila je lišena stručnog i društvenog usmjeravanja a tretirana je kao individualni problem koji rješavaju „svoj stambeni problem“.

Stanje u kolektivnom stanovanju u odnosu na podatke iz 1991. godine se promijenilo, tako da je došlo da promjene u procesu privatizacije- u vlasničkom odnosu na stanovima u Gračanici kojih je ukupno bilo 814 stanova, a po ostalim MZ ukupno 86 stanova.

U periodu od 1991. do 2010. godine imamo izgradnju novih objekata kolektivnog stanovanja u privatnom vlasništvu za potrebe tržišta na 5 lokacija sa ukupno 120 novih stanova.

U periodu od 2011. do 2020. godine imamo izgradnju više novih objekata kolektivnog stanovanja u privatnom vlasništvu za potrebe tržišta na više lokacija.

Stanje u područjima individualnog stanovanja je poboljšano tako da su: stari objekti koji su dotrajali srušeni, na tim lokacijama izgrađeni novi, u zonama stanovanja izvršene parcelacije i dozvoljena gradnja stambenih ili stambeno poslovnih objekata, čime je povećan standard snabdijevanja u naseljenim mjestima.

Niska ekonomska moć građana utiče negativno na prodaju stanova koji su građeni za tržište. Najveći broj stambenih jedinica u individualnom stanovanju se daje u zakup.

Novi odnosi u oblasti stanovanja, uslovljeni društveno-ekonomskim sistemom i tržišnim odnosima, “prenose” brigu oko rješavanja stambenog problema sa države na građanina-korisnika. Građani će, u skladu sa racionalnom organizacijom prostora i u skladu sa svojim mogućnostima i potrebama, rješavati svoj stambeni problem i birati oblik stanovanja koji im najviše odgovara.

Međutim, Grad je dužan da pruža različite oblike pomoći kako bi budući graditelji što adekvatnije rješavali svoja stambena pitanja. Grad, brine oko rješavanja stambenog pitanja: za različite socijalne kategorije stanovništva, invalide, boračku populaciju i druga lica. Grad će preduzimati posebne mjere kako bi olakšala rješavanje stambenog pitanja mladih i školovanih ljudi, kako bi se isti egzistencijalno vezali za područje, odnosno grad u kome žive. Pored ove neprofitne stambene izgradnje, Grad će stvoriti prostorne i druge uslove za tržišnu stambenu izgradnju.

Procjena stambenih potreba za budući period utvrđuje se na osnovu podataka o postojećem stambenom fondu, o deficitu stanova, prognoziranom porastu stanovništva i domaćinstava, raslojavanju domaćinstava, povećanju standarda u cilju zadovoljenja višeg nivoa prostornog i tehničkog standarda stanova, naknadi stambenog fonda koji se ruši u cilju prostornog razvoja i izgradnje različitih gradskih sadržaja itd.

Nedostatak osnovnih ulaznih podataka za ocjenu intenziteta stambene izgradnje koji bi se trebao ostvarivati u budućem periodu na području Grada i korijenite izmjene u svim segmentima složenog sistema stanovanja uslovile su potrebu da se u ovom momentu struktuiraju samo neka stručna opredjeljenja koja bi trebalo uvažavati pri daljnjem

programskom radu na koncipiranju srednjoročnih programa stambene izgradnje, za koje postoje prostorne pretpostavke da se realizuju.

Struktura imovine u vlasništvu grada Gračanica čini: zemljište, stanovi (2020. godine ukupno 506,06 m² odnosno 78 stambenih jedinica, od toga 12 individualni stanovi (u kućama) i 66 stanova u objektima kolektivnog stanovanja), poslovni prostori, kao i Ostalo: zgrade i društveni domovi, kanalizacija, vodovodi, garaže, izbjegličke kuće, poligoni, spomen obilježja, javna rasvjeta, komp.oprema, grijanje, panoi, kanc.oprema, motorna vozila, semafori, parkomati, kontejneri i sl.

Izbjeglička naselja kao dio naselja sa izgrađenim kućama u kojima su stambene jedinice-tako da ukupno u naseljima postoji 125 stambenih jedinica, koje se nalaze u mjesnim zajednicama Gračanica (10 stan. jed.), Lendići (10 stan. jed.), Lukavica (8 stan. jed.), Rašljeva (14 stan. jed.), Gornja Lohinja (12 stan. jed.), Donja Orahovica (8 stan. jed.) i Miričina (15 stan. jed.). Izbjegličko naselje sa elementima naselja (drugi objekti) sa izgrađenim kućama stambene jedinice je izgrađeno u mjesnoj zajednici Doborovci (48 stan. jed.).

2.1.5.5. Civilno društvo

Civilno društvo je širok pojam koji obuhvata nevladinu organizaciju i široke grupe stanovništva bez pravne registracije njihovih aktivnosti tj. formalne i neformalne grupe građana i udruženja.

Grad Gračanica ima dugogodišnju tradiciju organizovanja građana s ciljem unaprijeđenja njihovog položaja i razvoja mogućnosti, tako da je dobro razvijen nevladin sektor u Gračanici i njegovu sposobnost kreiranja uspješnih rješenja prepoznale su mnogobrojne nevladine organizacije i mreže u BiH i inozemstvu, kao i međunarodni donatori, što posebno rezultira uspješnim projektima i širenjem kapaciteta našeg grada.

Na području grada Gračanica registrovano je 107 udruženja različitih djelatnosti među kojima su najbrojnije sportske. Od ovog broja 60 je aktivno, a registrovane za djelatnosti i to: 27 za sport, 2 za obrazovanje, 5 humanitarnih organizacija, 5 organizacija invalida, 2 strukovna udruženja, 12 ostalih organizacija, pojedina za kulturu, mlade, ekologiju, turizam.

U cilju uspostavljanja i unaprijeđenja međusobnih partnerskih odnosa lokalna zajednica je sa NVO potpisala Sporazum između Općinskog vijeća, Općinskog načelnika i NVO.

Usvojeni su od strane Općinskog vijeća i kriteriji za raspodjelu novčanih sredstava iz oblasti sporta i fizičke kulture i kulture.

Od **nevladinih organizacija** koja doprinose razvoju privrede i poljoprivrede:

- Udruženje poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara (prema podacima iz februara 2021. godine ima 193 članova),
- Udruženje poslodavaca i samostalnih privrednika grada Gračanica (osnovano 2001. godine),
-Udruženje obrtnika (član Obrtničke komore TK), Lovačko društvo "SRNDAĆ" (danas broji 602 člana, organizovano u 19 sekcija i ima ukupnu površinu lovišta od 22.226 ha, od toga na lovne površine otpada 17.856 ha, a na nelovne površine 4.640 ha)
- Udruženje pčelara "Bagremovac" Gračanica (osnovano 29.03.2006. godine, ima 97 članova pčelara sa 2.150 košnica),
- Udruženje roditelja djece i omladine sa posebnim potrebama "Futura" (osnovano 2009. godine, trenutno broji 50 članova, od čega su 43 člana roditelji kao redovni članovi i 43 nominalna člana djeca i mladi sa invaliditetom (starosna dob od 10 do 30 godina), a 7 članova su prijatelji Udruženja koji svesrdno pomažu roditeljima u ostvarivanju zadatah

ciljeva. Udruženje nema zaposlenike nego članove čiji je angažman volonterski. Svi članovi su žene, majke djece i mladih sa invaliditetom, starosti od 22 do 55 godina),

- Udruženje mladih „ANEA“,
- Gračaničko keranje i dr.

2.1.5.6. Analiza položaja i potreba mladih Grada Gračanica

Na području Grada Gračanica se pitanju mladih posvećuje pažnja, tako da Komisija za pitanja mladih djeluje kao stalno radno tijelo Gradskog vijeća kao i Vijeće mladih, a kao rezultat je sistematizirano u Gradskoj upravi radno mjesto referenta/suradnika/slужbenika za pitanja mladih. Trenutno ne postoji strateški dokument koji je usmjeren na poboljšanje položaja mladih (Strategija prema mladima), ali su Strategijom prema mladima Tuzlanskog kantona definirana četiri ciljna ishoda politike prema mladima Tuzlanskog kantona: 1. Jednake mogućnosti za dosezanje punog potencijala u učenju i razvoju 2. Ekonomska i socijalna sigurnost 3. Sigurno, ekološki čisto i ugodno okruženje 4. Aktivno učešće u razvoju zajednice.

U periodu od 2014. do 2018. godine u Općini/Gradu Gračanica postoje proračunska izdvajanja za stručno osposobljavanje, stipendije, proračun za mlade, potporu kulturnom stvaralaštvu mladih, tekuće transfere NVO i mladima, omladinski centar, Vijeće mladih i prvi biznis mladih. Dodjela grantova za mlade se vrši na bazi javnog poziva koji uključuje kriterije koji su sukladni Zakonu o mladima FBiH. Izdvojena proračunska sredstva variraju od 180.056 KM u 2014. godini do maksimalnih 225.266 KM u 2017. godini. U 2018. godini, izdvojena proračunska sredstva su se smanjila na iznos od 204.033 KM, što čini umanjeње od 21.233 KM u odnosu na 2017. godinu. Institut za razvoj mladih KULT proveo je istraživanje položaja i potreba mladih Grada Gračanica 2021. godine, u sklopu procesa izrade Lokalnog akcionog plana politike prema mladima 2021.-2027. godina. Institut za razvoj mladih KULT proveo je istraživanje položaja i potreba mladih Grada Gračanica 2021. godine, u sklopu procesa izrade Lokalnog akcionog plana politike prema mladima 2021.-2027. godine. Anketari, koji su također mladi, anketirali su 370 mladih osoba sa područja Grada Gračanica. Ispitanici su birani metodom slučajnog uzorka, u dobi između 15 i 30 godina.

Tematske cjeline obrađene ovim istraživanjem su: Obrazovanje i nauka mladih; Rad, zapošljavanje i poduzetništvo mladih; Socijalna briga mladih; Zdravstvena zaštita mladih; Kultura i sport mladih; Aktivizam mladih (učesće, volontiranje, mobilnost); Sigurnost mladih.

Na osnovu rezultata istraživanja, broj mladih koji poslije posljednjeg završenog stepena obrazovanja nije nastavilo dalje obrazovanje iznosi 38,7 %. Osoba koje su upisale neku školu ili studij na višem nivou ima 59,3 %. Od ukupnog broja osoba koji su nastavili daljnje školovanje u nekoj školi ili na višem nivou, njih 4,5 % je taj proces obrazovanja prekinulo ili nije završilo (nije steklo zvanje za koje se počelo školovati). Gotovo dvije trećine mladih u Gračanici ne prima stipendiju odnosno 64,9 %, a 24,3 % mladih nije u procesu obrazovanja. Od onih koji su odabrali opciju da primaju stipendiju, najviše ih prima stipendiju od općine/grada odnosno 4,3 % mladih.

Po osnovu dostupnih rezultata popisa vezanih za zaposlenje mladih u Gradu Gračanica vidimo da od ukupnog broja mladih do 24 godine koji iznosi 6.519, zaposleno je bilo 1.268 ili 19,5 % mladih. Broj muškaraca je veći od broja žena u svim navedenim kategorijama.

Mladi u Gračanici imaju izrazito mali procenat mobilnosti kada je u pitanju rad u drugim općinama/gradovima i lokalnim zajednicama ili rad izvan granica BiH. Naime 89,2 % mladih u

Gračanici nisu radili izvan svoje lokalne zajednice. Kada je u pitanju rad izvan granica BiH, taj procenat se penje na 94,6 % onih koji nisu radili.

U Gračanici uključenost mladih u volonterske aktivnosti procentualno iznosi 27,8 %, a više od trećine odnosno 67 % mladih nije bilo uključeno u organiziranu volontersku aktivnost u prethodnoj godini dana.

Mladi u Gračanici, svakodnevno najčešće informacijama pristupaju putem internet portala, odnosno njih 65,5 % koristi Internet portale kao izvor informacija. Sa druge strane radio ne koristi 59,4 % mladih, dok časopise i magazine ne koristi 53,3 % mladih u Gračanici.

Kada govorimo o identitetu i povezanosti mladih sa različitim razinama vlasti u i izvan BiH nikakvu povezanost sa EU osjeća 35,9 % mladih u Gračanici. Na drugoj strani 51,6 % značajno osjeća se vezanim za narod, 50,3 % za grad u kojem žive te 53,8 % se osjeća značajno vezanim za entitet u kojem žive.

Prema rezultatima odgovora, 45,7 % mladih u Gračanici ne poznaju nekog da je bio žrtva jednog od navedenih oblika nasilja. Na drugoj strani kada su u pitanju žrtve nasilja koje poznaju, najdominantniji oblici su međuvršnjačko nasilje 33,2 %, nasilje online 18,6 % i 17 % nasilje u porodici.

Kada je u pitanju slobodno vrijeme 57,6 % mladih više od pet sati dnevno provodi u druženju sa porodicom, dok isto to vrijeme 46,2 % mladih provodi u druženju s prijateljima uživo. Više od polovine mladih u Gračanici odnosno 59,5 % je zainteresirano ili veoma zainteresirano za kulturu i umjetnost, dok je 28,1 % mladih koji su niti zainteresirani niti nezainteresirani.

2.1.5.7. Socijalna, imovinska i lična sigurnost građana

Socijalnu, imovinsku i ličnu sigurnost građana na području grada Gračanice ostvaruju djelovanjem institucija gradske uprave i otvorenih poslovnica.

Socijalna prava građana

Socijalna prava građana se ostvaruju tako što u gradu Gračanica djeluje od 1975. godine Poslovnica Zavoda zdravstvenog osiguranja koja je u sastavu Kantonalne administrativne službe Kantonalnog Zavoda zdravstvenog osiguranja Tuzla, odnosno Federalnog zdravstvenog osiguranja Sarajevo.

Poslovnica PIO/MIO

U gradu Gračanica od 2010. godine djeluje Poslovnica PIO/MIO (penziono-invalidsko osiguranje) koje je u sastavu Kantonalne administrativne službe PIO/MIO Tuzla, odnosno Federalnog zavoda PIO/MIO Mostar, u kojoj građani mogu ostvariti svoja prava, pribaviti obavještenja, vršiti provjere, podnositi zahtjeve, itd.

Udruženje penzionera Gračanica koje je veoma aktivno i svojim radom doprinosi poboljšanju položaja penzionera.

Ispostava Porezne uprave

U gradu Gračanica od 2011. godine djeluje Ispostava Porezne uprave koje je u sastavu Kantonalne Porezne uprave Tuzla, odnosno Federalne Porezne uprave Sarajevo, u kojoj građani mogu ostvariti svoja prava (pribaviti obavještenja, uvjerenja, vršiti provjere, podnositi zahtjeve, itd.), kao i privredni subjekti sa područja grada koji mogu ostvariti svoja prava (vršiti podnošenje prijave za upis i promjene upisa u jedinstvenom sistemu registracije, kontrole i

naplate doprinosa registracija obveznika uplate doprinosa i osiguranika), što u mnogom olakšava svakodnevni rad.

Imovinska sigurnost građana

Imovinska sigurnost građana ugrožena je pojavama prirodnih i drugih nesreća koje mogu pogoditi i područje grada Gračanica.

Prirodne nesreće i elementarne nepogode

Pod prirodnim nesrećama i elementarnim nepogodama podrazumijevaju se događaji koji su uzrokovani djelovanjem prirodne sile na koje ljudski faktor ne može uticati, a to su: potres, poplava, visoki snijeg i sniježni nanosi, olujni ili orkanski vjetar, grad, prolom oblaka, klizište, suša, hladnoća te masovne pojave ljudskih, životinjskih i biljnih bolesti.

Područje Grada Gračanica u posljednjih 20 godina je zadesilo više elementarnih nepogoda, u kojima su nastale materijalne štete.

Tehničko - tehnološke nesreće podrazumijevaju događaje koji su izmakli kontroli pri obavljanju određene djelatnosti ili upravljanja određenim sredstvima za rad i rad sa opasnim stvarima, naftom i njenim derivatima i energetskim plinovima tokom njihove proizvodnje, prerade, upotrebe, skladištenja, pretovara, prijevoza ili uklanjanja, čije posljedice ugrožavaju ljude i materijalna dobra, dok druge nesreće podrazumijevaju velike nesreće u cestovnom, željezničkom, zračnom ili pomorskom prometu, požar, rudarske nesreće, rušenje brana, atomske, nuklearne ili druge nesreće koje čovjek uzrokuje svojim aktivnostima (rat, vanredno stanje ili drugi oblici masovnog stradanja ljudi i materijalnih dobara).

Zaštitu i spašavanje provode građani, organi vlasti, privredna društva i druga pravna lica, službe zaštite i spašavanja, štabovi, jedinice i povjerenici civilne zaštite, u okviru svojih prava i dužnosti, a na principima saradnje, solidarnosti i uzajamnosti svih učesnika u sprečavanju, otklanjanju ili ublažavanju posljedica djelovanja prirodnih i drugih nesreća.

Zaštita i spašavanje života i zdravlja ljudi ima prioritet u odnosu na sve druge zaštitne i spasilačke aktivnosti. U slučaju prirodne ili druge nesreće svako je dužan pomagati u skladu sa svojim mogućnostima i sposobnostima.

Edukacija građana uglavnom se provodi preko medija, putem lokalnog Radio Gračanice, različitim uputama, obavijestima i tematskim emisijama. Služba za civilnu zaštitu je izradila Podsjetnik za ponašanje u prirodnim nepogodama koji je u nekoliko navrata distribuiran učenicima u osnovnim školama kao i građanima prilikom različitih manifestacija. U suradnji sa Opdinskim i Kantonalnim Crvenim križem vrši se edukacija i provodi takmičenje učenika osnovnih škola iz oblasti pružanja prve pomoći kao i o svjesnosti o postojanju mina u okruženju.

Također je za primjetiti da i pored iznimno velike uloge civilne zaštite u toku aktivnosti koje su se provodile kao odgovor na prirodne nepogode to ipak nije rezultiralo poboljšanjem kapaciteta civilne zaštite ni u ljudskom, a ni u tehničkom segmentu. Isto tako niti izmjene zakonske regulative iz oblasti zaštite i spašavanja nisu išle u pravcu povedanja efikasnosti, pojednostavljenju procedura odnosno osiguranja vedeg finansiranja službi CZ i sl.

I pored velikih šteta koje posljednjih godina uzrokuju prirodne nepogode i na privatnim stambenim objektima i na poljoprivrednim površinama nema pokazatelja o osiguranju istih.***Lična sigurnost građana***

Ličnoj sigurnosti građana Grada Gračanica doprinosi kvalitetan rad Policijske stanice Gračanica, rad Veterinarske stanice Gračanica, osiguravajućih društava, itd.

Policijska stanica Gračanica djeluje u sastavu Uprave policije MUP-a Tuzlanskog kantona i izvršava poslove i zadatke iz svoje nadležnosti u skladu sa Zakonom o unutrašnjim poslovima Tuzlanskog kantona i drugim propisima koji regulišu oblast unutrašnjih poslova, Pravilnikom o unutrašnjoj sistematizaciji MUP TK, Programom rada PU Gračanica uputstvima I smjernicama MUP TK-a, u cilju stvaranja što sigurnijih uslova za život i rad svih građana grada Gračanica.

Osnovni ciljevi ovog organa su: osiguranje najvišeg stepena profesionalizacije policijskih usluga u zajednici, zaštita imovine i ljudi, osiguranje poštivanja važećih zakona i propisa, sprečavanje krivičnih aktivnosti i održavanje javnog reda i mira, a sve u zajedničkom cilju poboljšanja uslova života svih građana. U periodu 2011.-2020. godine smanjen je broj krivičnih djela 897 u 2011. godini na 306 u 2020. godini. Od toga broj krivičnih djela po poznatom počiniocu smanjen je sa 248 u 2011. godini na 143 u 2020. godini, a broj krivičnih djela po nepoznatom počiniocu smanjen je sa 643 u 2011. godini na 163 u 2020. godini., Povećan je procenat ukupne rasvjetljenosti sa 46,48 % iz 2011. godine na 70,59 % u 2020. godini.

U strukturi kriminaliteta u 2020. godini najviše su zastupljeni imovinski delikti sa 53 % (162), ostala krivična djela sa 17,32 % (53), krvni delikti sa 8,82 % (27) i narkomanija sa 7,52 % (23)

Policijska uprava Gračanica aktivno učestvuje kao potpisnik Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici 2014. godine. Protokol definiše uloge i odgovornosti pojedinačnih subjekata zaštite – Policijska uprava, JU Centar za socijalni rad, JZU Dom zdravlja, Općinski sud, Udruženje građana Viva žene Tuzla, obrazovne ustanove i Općina Gračanica. Iz budžeta Grada redovno se izdvajaju sredstva za finansiranje smještaja žrtava u sigurnu kuću.

Policijska uprava Gračanica aktivno učestvuje kao potpisnik Protokol za prevenciju i postupanje u slučajevima prosijačenja i drugih oblika eksploatacije djece u gradu Gračanica 02.03.2021. godine pored gradonačelnika Nusreta Helića potpisali su predstavnici JU Centar za socijalni rad Gračanica, Policijska uprava Gračanica, JZU Dom zdravlja Gračanica, Aktiv direktora osnovnih škola, Mješovita srednja škola Gračanica, Općinski sud u Gračanici i Udruženje „Zemlja djece u BiH“ Tuzla. Protokol se zasniva na osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta kao što su pravo djeteta na život, opstanak, mehanizmi koji će preventirati i suzbiti prosijačenje djece u gradu Gračanica, a djeci žrtvama osigurati sveobuhvatnu i adekvatnu zaštitu, rehabilitaciju i reintegraciju.

Policijska uprava Gračanica aktivno učestvuje u okviru projekta „Unapređenje zaštite žrtava nasilja na području Tuzlanskog kantona“ definisane su Smjernice za izradu Plana tretmana i zaštite žrtava nasilja smještenih u Sigurnoj kući, koje će biti nadogradnja, odnosno aneks postojećeg Protokola intervencija u slučajevima nasilja u porodici za Grad Gračanica.

Velika gustina i intenzitet saobraćajnih tokova, poboljšanje vozno-dinamičkih osobina automobila, visoki procenat učešća motornih vozila u saobraćajnom toku sa kojima upravljaju i vozači koji nisu u punoj mjeri stekli profesionalne navike za upravljanje, a u većem broju slučajeva, nemaju ni povoljne psihofizičke osobine, kao i porast gustine naseljenosti u naseljima, dovode do značajnog povećanja preduslova za stvaranje opasnih situacija u kojima se u velikom broju slučajeva i događaju saobraćajne nezgode. Isto tako broj saobraćajnih nezgoda i težina njihovih posljedica zavise i od sastava putne mreže, nivoa organizacije saobraćaja, saobraćajne kulture, discipline vozača i pješaka i pouzdanosti transportnih sredstava.

U posmatranom periodu od 2011. do 2020. godine ukupan broj saobraćajnih nezgoda smanjen je za 40,42 % (sa 428 na 255 slučajeva), smanjen je i ukupan broj saobraćajnih nezgoda sa materijalnom štetom za 52,04 % (sa 319 na 153 slučaja), broj poginulih lica je smanjen na 0 sa 3, a broj lakše povrijeđenih je smanjen za 12,14 % (sa 140 na 123). Svi ostali indikatori su u porastu.

U 2020. godini u odnosu na 2019. godinu broj saobraćajnih nezgoda sa teškim tjelesnim ozljedama je ostao isti, broj saobraćajnih nezgoda sa materijalnom štetom je povećan za 8,51 %. Ostali indikatori su u padu

Zaštita ljudi od bolesti životinja

Na području Grada Gračanica djeluje JP "Veterinarska stanica" d.o.o. Gračanica koja je osnovana 1946. godine. Kao javna ustanova koja provodi veterinarsko-zdravstvene mjere sprečavanja i širenja zaraznih bolesti životinja. Svoju djelatnost obavlja u veterinarskim ambulantomama u Gračanici i Doborovcima, veterinarskoj apoteci i ambulanti u Lukavici i veterinarskoj apoteci u Gračanici. Na kraju 2020. godine bilo je 9 zaposlenih, a struktura zaposlenih je bila: 4 diplomirana veterinara, 1 pripravnik doktor veterinarske medicine, 3 veterinarska tehničara i higijeničar. Dvije veterinarske ambulante, u Doborovcima i Lukavici su zbog neprofitabilnosti ukinute na početku 2020. godine.

U Gračanici ima organizovana i Privatna veterinarska praksa – ambulanta i poljoprivredne apoteke.

Obzirom da je Grad Gračanica bila distrikt veoma kontagiozne bolesti ANTRAX (crni prišt, bedrenica), koja spada u skupinu zoonoza (prenosi se na ljude), iz godine u godinu veterinarska stanica je usmjerena na prevenciju, cijepljenje, otkrivanje i sl. na navedenu bolest. Da bi spriječila mogućnost ponovnog javljanja antraksa na području grada Gračanica i njenog širenja među životinjama (sve vrste toplokrvnih životinja) i ljudi, kao i ekonomske štete i smrtnih slučajeva kod ljudi, JP Veterinarska stanica planira cijepljenje goveda i ovaca. Planom budžeta se trebaju obezbijediti sredstva za ove namjene u 100 % iznosu, jer sredstva za ove namjene su nedovoljna u odnosu na moguće posljedice. Osnovni cilj je da se ova bolest nikada više ne pojavi na području grada Gračanica, jer su opasnosti od ove zarazne bolesti izloženi ljudi i životinje na cijelom području grada (kontaktom, zaraženim mesom i dr.). Prioritet je da se u cjelosti zaštite na prvom mjestu uzgajivači, zatim konzumenti i drugi stanovnici sa područja grada, ali isto tako i domaće životinje.

Pored bolesti antrax, velika pažnja je usmjerena i na bjesnilo (rabies), kako slivatično tako i urbano. Kako je lov na divljač vrlo popularan sport u gradu Gračanica, tako su lovački psi prva rizična skupina podložna ovoj zoonozi, samim tim i njihovi vlasnici. U saradnji sa Lovачkim društvom "Srndać" iz Gračanice planira se 100 % vakcinacija lovačkih pasa, pasa i mačaka u ruralnim i urbanim područjima.

U narednom periodu neophodno je donijeti dugoročan Program zaštite od antraxa i drugih bolesti sa finansijskom konstrukcijom, kao i program zbrinjavanja pasa lualica.

Osiguravajuća društva

U gradu Gračanica djeluje više osiguravajućih društava kroz svoje poslovnice koje je u sastavu Kantonalne -Tuzla, odnosno Federalnih društava, kao što su osiguravajuća društva za razne vrste osiguranja (lična osiguranje, osiguranja imovine, vozila, itd.).

2.1.6. Stanje javne infrastrukture i javnih usluga

Grad Gračanica je povezan sa susjednim općinama/gradovima Tuzlanskog kantona mrežom magistralnih, regionalnih i lokalnih cesta koje prolaze kroz naseljena mjesta našeg grada.

Magistralni put M4 povezuje grad Gračanica sa susjednim općinama/gradovima Doboj, Doboj Istok, Lukavac i Tuzla. Regionalni putevi Gračanica-Srnice i Donja Orahovica-Srebrenik povezuju grad Gračanica sa susjednim gradovima Srebrenik i Gradačac.

Magistralnom cestom M-4 (Tuzla-Doboj) povezana je sa Evropskom cestom E-73 (buduća cesta V-c), Doboj Slavonski Brod.

2.1.6.1. Stanje saobraćajne infrastrukture

Grad Gračanica preduzima sve aktivnosti da poboljša stanje saobraćajne infrastrukture realizacijom projekata koji se odnose na izgradnju novih, sanaciju i rekonstrukciju postojeće mreže saobraćajne infrastrukture.

Cestovna mreža

U Gradu Gračanica unutrašnja mreža lokalnih i nekategorisanih puteva koja se spaja sa magistralnim i regionalnim putevima omogućava stanovnicima iz svih dijelova grada da za vrlo kratko vrijeme stignu na planirana odredišta.

Izgrađene su kvalitetne saobraćajnice kojima su povezane mjesne zajednice sa centrom grada, završeni i drugi infrastrukturni i komunalni objekti, stvoreni bolji uslovi za razvoj sportskih i drugih društvenih aktivnosti za potrebe svih građana, itd.

Što se tiče stanja u kojem su pojedine ceste nađene, sve što je karakteristično za pojedinu cestu evidentirano je u tabelama. Zajedničko za većinu cesta je sljedeće:

- Magistralne i regionalne ceste, uglavnom imaju uredno postavljenu saobraćajnu signalizaciju (vertikalnu i horizontalnu) i ona se prilično dobro održava;
- Lokalne ceste nemaju saobraćajnu signalizaciju;
- Ulice u MZ Gračanica su djelimično opremljene saobraćajnom signalizacijom (završen je Projekat horizontalne i vertikalne saobraćajne signalizacije na području MZ Gračanica);
- Održavanje makadamskih cesta je otežano i uglavnom se svodi na posipanje posipnim materijalom koji brzo odnesu oborinske vode koje teku kolovozom (naročito na usponima i padovima), jer kanali i propusti ostaju neočišćeni, a živice neiskrčene;
- Kod cesta sa asfaltnim kolovoznim zastorom održavanje se svodi samo na saniranje udarnih rupa (i to nije temeljito i blagovremeno), dok se rigoli, kanali i propusti ne čiste, a živice ne krče. Izuzetak su MZ Gračanica i MZ Rašljeva koje su temeljito sanirali svoje ceste i ulice u toku 2017. godine;
- Još uvijek je prisutan određeni broj nesaniranih klizišta i odrona zemljišta koji su oštetili ceste.

Sistemi za odvodnju odvodno površinskih voda su većim dijelom zatvoreni, zapušeni ili su im profili suženi, tako da u vrijeme velikih kišnih padavina, otapanja snijega i slično nisu u mogućnosti prihvatiti i odvesti površinske vode. Zbog toga je česta pojava plavljenja i magistralne ceste i stambenih i drugih objekata, što ima za posljedicu prekid saobraćaja, štete na objektima, vodovodnim i drugim instalacijama. Navedene pojave najčešće su u mjesnim zajednicama Donja Orahovica, Pribava, Gračanica i Stjepan Polje. Tako je zbog nemogućnosti odvođenja površinskih voda i 24.04. 2014. godine u popodnevnim satima došlo do plavljenja magistralne ceste M-4 u Donjoj Orahovici u dužini od 300 m i plavljenja 7 stambenih i 3

poslovna objekta u centru Orahovice, plavljenje nekoliko stambenih i privrednih objekata u Pribavi, Gračanici i Stjepan Polju.

U nadležnosti grada je ukupno 177,17 km cesta, od toga nekategorisane ceste 42,3 km, a lokalne ceste 134,80 km. Ukupno je asfaltirano 140,71 km (nekategorisane ceste 35,90 km, a lokalne ceste 104,81 km), neasfaltirano je 36,46 km (nekategorisane 6,40 km, lokalne ceste 30,06 km).

U periodu 2014.-2020. godine u cestovnu infrastrukturu uloženo je ukupno 7.984.090 KM od toga za izgradnju i sanaciju saobraćajne infrastrukture 94,19 %, za redovno održavanje csta 4,91 %, a za izgradnju i održavanje horizontalne i vertikalne signalizacije 0,90 %. U istom periodu asfaltirano je ukupno 39,75 km, uređeno 1,08 km trotoara. U periodu 2014.-2020. godine, ukupno je asfaltirano 39,75 kilometara cesta, prosječno godišnje 4,92 km. Uređeno je 1,1 km trotoara, sve mjesne zajednice su povezane sa centrom asfaltnom cestom, a samo jedno naseljeno mjesto nije povezano asfaltnom cestom sa centrom.

Projekat „Kružni tok kod Bosanskog kulturnog centra Gračanica“ integrisan je u aktuelni Plan javnih investicija TK na prijedlog Grada Gračanica, obzirom da isti nije planiran i predložen od strane J.U. Direkcija regionalnih cesta Tuzlanskog kantona u čijoj je nadležnosti. Potrebno je izraditi projekte za kružne tokove bitne za lakše odvijanje saobraćaja na području grada Gračanica: na magistralnoj cesti Tuzla-Doboj (sadašnji semafori, raskrsnica kod preduzeća Plamingo/Korića Han), na Korića Hanu, raskrsnici kod Fortune.

Motorizacija

Na području Grada Gračanica motorizacija se razvija brže nego ekonomija. U 2020. godini ostvaren je nivo motorizacije od 317 motornih vozila na 1.000 stanovnika što je 93 % više u odnosu na 2009. godinu kada je nivo motorizacije bio 164 vozila na 1.000 stanovnika.

Broj motornih vozila raste sa 9.656 koliko je iznosio 2009. godine, na 14.267 motornih vozila u 2020. godini. U strukturi motornih vozila 12.155 ili 85,20 % su putnički automobili. Prema kategoriji starosti 26 % motornih vozila su starosti od 11 do 15 godina starosti, a 58 % više od 16 godina. Prema podacima za period 2017.-2020. godine u strukturi motornih vozila u 2020. godini 12.155 ili 85,20 % su putnički automobili, a 1.381 ili 9,68 % su teretna vozila.

Prema kategoriji starosti motornih vozila 8.200 ili 57,48 % su starosti preko 16 godina, 3.740 ili 26,21 % su starosti od 11 do 15 godina, 1.536 ili 10,77 % su starosti od 6 do 10 godina, a samo 4,16 % su starosti od 1 do 5 godina.

U 2020. godini u prema kategoriji starosti 30 % ili 12 autobusa su starosti od 11 do 15 godina, a 24 autobusa ili 59 % su starosti preko 16 godina.

U 2020. godini prema kategoriji starosti teretnih vozila 25 % su starosti od 6 do 10 godina, 31 % su starosti od 11 do 15 godina i 32 % su starosti preko 16 godina

Prema kategoriji starosti u 2020. godini 75 % traktora su starosti preko 16 godina.

U 2020. godini u strukturi motornih vozila 12.155 ili 85,20 % su putnički automobili. Prema kategoriji starost putničkih automobila 21,15 % su starosti od 11 do 15 godina, a 67,47 % su starosti više od 16 godina.

Od 11 radnih mašina u 2020. godini, 6 mašina je starosti do 1 godine, samo jedna radna mašina je starosti od 11 do 15 godina, a 2 mašine su starosti više od 16 godina.

Željeznički saobraćaj

Željeznički saobraćaj zbog svoje specifičnosti i niza prednosti je također veoma zastupljen u Tuzlanskom kantonu, ali se radi isključivo o prijevozu tereta. Naime, dana 15.12.2019. godine, nakon 133 godine kontinuiteta u prijevozu putnika željeznicom, Tuzla i Tuzlanski kanton su zbog neizdvajanja u moderniziranje i tehničko opremanje, ali i neafirmisanosti građana da koriste željeznice kao održivi način prijevoza, ostali bez sigurnijeg, udobnijeg i ekološki prihvatljivijeg vida saobraćaja. Do tada, putnički željeznički prijevoz na Tuzlanskom kantonu obavljale su Željeznice Republike Srpske i to na relaciji Doboj-Tuzla-Doboj.

Na području grada Gračanica željeznička pruga (Tuzla Doboj ukupne dužine 57,6 km) prolazi samo kroz područje mjesne zajednice Miričina, gdje postoji putnička stanica, a preostali dio željezničkog pravca Doboj-Petrovo-Tuzla je pripao općinama u RS, koje su u neposrednoj blizini i povezane cestovnim pravcima sa našim gradom. Željeznička mreža na području Tuzlanskog kantona nije elektrificirana, osiguranje stanica je klasično, električno i osiguranje elektro-mehaničkim blok uređajima.

Poznata činjenica da željeznički transport ima niz prednosti u odnosu na cestovni naročito u masovnom transportu te blizina željezničkog pravca Doboj - Petrovo - Tuzla može imati povoljan uticaj na razvoj našeg grada.

Zračni saobraćaj

Glavna veza grada Gračanica sa regionalnim transregionalnim i međunarodnim saobraćajnicama su: Gračanica-Autoput Zagreb-Beograd (67 km), Gračanica-Aerodrom Sarajevo (160 km), Gračanica-Aerodrom Zagreb (290 km), Gračanica-Aerodrom Beograd (235 km) i Gračanica-Aerodrom Tuzla (50 km).

Razvoj zračnog saobraćaja na području TK i osnivanjem JP „Međunarodni aerodrom Tuzla” stvorile su se osnovne pretpostavke za razvoj i unaprijeđenje zračnog saobraćaja na području TK, gdje je stavljeno težište na prijevoz putnika, sa planom postepenog razvijanja kargo prijevoza.

Preko Međunarodnog aerodroma se u 2019. godini vršio prijevoz putnika prema sljedećim destinacijama: Dortmund, Malmo, Friedrichshafen, Baden-Baden, Billund, Frankfurt-Hahn, Memmingen, Eindhoven, Berlin, Basel, Gothenburg, Cologne.

Međutim, pojavom pandemije COVID 19 u martu 2020. godine zaustavljen je snažan i nagli rast servisa koje pruža Međunarodni Aerodrom Tuzla. Zbog ograničenja putovanja koja su nametnuta svim inostranim letovima, 17.03.2020. godine privremeno su obustavljeni svi letovi iz i prema Tuzli. Kao rezultat restriktivnih mjera i zaustavljanja prometa robe i putnika, u aprilu i maju 2020. godine nisu zabilježeni komercijalni letovi te se sa ponovnom uspostavom letova u junu prevezlo 19.456 putnika, što ipak predstavlja umanjeње od 67,37 % u odnosu na isti period prethodne godine.

Pored putničkog saobraćaja, a nakon ispunjavanja svih tehničkih uslova i dobivanja dozvole za izvoz namirnica animalnog porijekla na Međunarodnom aerodromu Tuzla, potpisan je ugovor sa avio kompanijom Turkish airlines te su početkom juna 2016. godine uspostavljeni čarter kargo letovi iz Tuzle za Istanbul.

U tu svrhu izgrađena je i hladnjača sa 140 m² skladišnog prostora i mogućnošću rada u temperaturnom režimu od -18 do +8 °C, na lokaciji koja je u neposrednoj blizini Platforme-II koja primarno služi za opslugu teretnih zrakoplova.

Javni saobraćaj

Na području Grada Gračanica (povezanost gradskog područja) može se zaključiti da je javni prijevoz putnika dobro razvijen, te da su sve mjesne zajednice uvezane u sistem javnog prijevoza putnika. Na stvaranje preduslova za bolju pokrivenost teritorije Grada javnim prijevozom putnika veliki uticaj ima i modernizacija (asfaltiranje) cesta, na čemu se u posljednjih desetak godina veoma mnogo učinilo u pozitivnom smislu.

Javni saobraćaj je relativno razvijen i u narednom periodu treba da postane dominantan vid prijevoza stanovništva Grada. Linije javnog saobraćaja treba da opsluže sve centre Grada i sekundarne centre, kao i veća naselja kružno i radijalno.

Od kapaciteta i kvaliteta funkcionisanja javnog prijevoza u velikoj mjeri zavisi planirana organizacija korištenja prostora Grada Gračanica te stoga javni prijevoz mora biti jedan od osnovnih strateških komponenti prostornog razvoja.

U 2022. godini započeta je izrada Elaborata o organizaciji javnog linijskog gradskog i prigradskog saobraćaja na području grada Gračanica.

Taksi djelatnost na području Grada Gračanica u 2020. godini je obavljalo 15 taksi prijevoznika iz čega se vidi da ovaj vid saobraćaja nema značajno mjesto u oblasti prijevoza putnika u Gradu Gračanica. U poređenju sa 2009. godinom broj registrovanih taksi prijevoznika povećan je sa 7 na 15 prijevoznika. Taksi prijevoznici nisu organizovani i djeluju samostalno i nemaju dispečerski centar.

Kao što je trend u svijetu, tako se i u Gradu Gračanica učesnici u saobraćaju su i oni koji koriste **električne automobile, romobile i druga električna motorna vozila.**

U cilju bezbjednosti u saobraćaju potrebno je izvršiti izmjene propisa, koji su u nadležnosti viših nivoa vlasti.

2.1.6.2. Stanje tehničke infrastrukture

Na području Grada Gračanica su u posmatranom periodu bila velika ulaganja i došlo do napretka u stanju tehničke infrastrukture.

Elektroenergetska infrastruktura

Napajanje električnom energijom vrši se iz elektro-energetskog sistema Federacije. Grad se električnom energijom snabdijeva iz termoelektrane Tuzla i isporuka je uredna.

Plasman i (prenos) električne energije vrši se elektroenergetskim objektima i dalekovodima od 400, 200 i 110 KV. Elektroenergetsku mrežu za grad Gračanica čine 110 KV pravci Gračanica - Doboj 1, Gračanica - Lukavac i Gračanica - Doboj.

Područje grada Gračanica pokriveno je elektro mrežom. U 2020. godini, dužina nisko - naponske mreže na području grada Gračanica iznosi 938 km, a dužina visoko – naponske mreže na području grada Gračanica iznosi 192 km.

Poslovna jedinica distribucije u Gračanici ima dežurna lica u smjeni (Elektromontere) koji dežuraju 24 h na dan. Transformatorska stanica 110/10 kV Gračanica smještena je u Sprečanskoj dolini industrijskoj zoni (vlasništvo Elektroprenosa BiH a.d. Banja Luka) i nalazi se u plavnoj zoni, tako da isti moraju preduzeti mjere na zaštititi građevina od poplava koja je od posebnog interesa i za grad Gračanica i kako bi i u uslovima prirodnih i drugih nesreće obezbijedili nesmetano snabdijevanje električnom energijom.

PTT saobraćaj

Na području grada djeluje jedno javno preduzeće JP PTT saobraćaja BiH, koja ima nadležnost za postavljanje i održavanje telekomunikacijskih uređaja - veza.

Fiksni saobraćaj

PTT saobraćaj odvija se bez većih problema kako u pogledu telefonskog saobraćaja tako i po pitanju prijema i distribucije pošte i paketa.

BH Telecom djeluje u općinama/gradovima koje pripadaju Tuzlanskom kantonu.

Broj fiksnih priključaka u 2010. godini iznosi 12.981 korisnika.

U 2020. godini broj fiksnih priključaka smanjuje se na 6.922 (na osnovu podataka za BH Telecom), a znatno je povećan broj internet korisnika na preko 10.000 korisnika. Razlog tome je da korisnici sve više koriste mobilne mreže i internet za komunikaciju.

Internet

Područje grada je pokriveno mrežom mobilne telefonije i Internet je u funkciji, sa prvom puštenom mrežom od 1979. godine koja se stalno usavršava, jer već nadolazi 5G mreža koja je u postupku standardizacije. U 2010. godina broj korisnika mobilne mreže je 1.204 korisnika.

Broj korisnika interneta samo za BH Telecom iznosi 7.680, s tim da sve 23 mjesne zajednice imaju Internet konekciju i izraženo kroz broj Internet konekcija u odnosu na broj stanovnika je 17,07 % je još nepovoljnije i ukazuje na vrlo značajnu informatičku nepismenost stanovnika grada.

Pokrivenost grada mobilnim signalom je 99,50 %. Pokrivenost područja sa mobilnim signalom je osigurana od tri GSM operatera: BH Telecom, Eronet i Mtel, ali nema prikupljenih podataka o pojedinačnim korisnicima.

Karakteristike tržišta mobilne telefonije su: Podijeljeno tržište mobilne telefonije, Monopolski položaj GSM operatera, Usluge mobilne telefonije su preskupe, Ne nudi se dovoljno kvalitetan paket usluga, Karakteristike fiksne i mobilne telefonije imaju odraz na broj i kvalitet Internet usluga.

2.1.6.3. Stanje komunalne infrastrukture i usluga

U skladu sa Odlukom o komunalnim djelatnostima na području Grada Gračanica obavljaju se sljedeće komunalne djelatnosti: Snabdijevanje pitkom vodom; Odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda; Snabdijevanje toplotnom energijom; Obavljanje javnog prijevoza putnika; Održavanje čistoće; Odlaganje komunalnog otpada; Održavanje javnih površina; Održavanje javnih parking prostora, Održavanje grobalja; Obavljanje pogrebnih poslova; Tržnice i pijace; Održavanje javne rasvjete; Obavljanje kafilerijskih poslova; Dekorisanje; Obavljanje dimnjačarskih poslova.

Obavljanje komunalnih djelatnosti ostvaruje se putem: javnih preduzeća komunalne djelatnosti; pravnog ili fizičkog lica na osnovu ugovora o povjeravanju komunalnih poslova; na osnovu Ugovora o koncesiji u skladu sa Zakonom o koncesijama i mjesnih zajednica, na njihov prijedlog, a na osnovu odluke Gradskog vijeća.

Voda, kanalizacija i održavanje čistoće

Grad Gračanica obezbjeđuje obavljanje komunalnih djelatnosti.

Voda

Vodosnabdijevanje odnosno snabdijevanje stanovništva pitkom vodom je prioritet na području Grada Gračanica, te se gradska vlast tako i odnosi u određivanju prioriteta ulaganja za naredni period.

Upravljanje vodovodom i kanalizacijom u gradu povjereno je preduzeću JP "Vodovod i kanalizacija" d.o.o. Gračanica (sa 51 % državnog kapitala kojim upravlja Grad Gračanica i 49 % privatnog kapitala, koje egzistira od 1962. godine tako da danas vodovodnu mrežu čini 179 km na području centra) koje obavlja komunalne djelatnosti:

- **snabdijevanja pitkom vodom** - zahvatanja, prečišćavanja, kontrole kvaliteta i distribucija vode za piće vodovodnom mrežom do mjernog instrumenta korisnika, uključujući i mjerni instrument, odnosno zajednički mjerni instrument kod objekata kolektivnog stanovanja, kao i održavanje javnih hidranata, (Snabdijevanje stanovništva vodom u gradu Gračanica riješeno je gradskim sistemom snabdijevanja sa prirodnih izvorišta vode (tri u Sokolu, jedan u Škahovici) te četiri izvorišta bunara (Sklop II i Sklop III iz Kamenoloma, Hadžijina voda i Seljanuša), a na nivou mjesnih zajednica riješeno je mjesnim vodovodima iz prirodnih izvorišta i bunara).

- **odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda** - skupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda od priključka korisnika na zajedničku kanalizacionu mrežu, odnosno do prvog kontrolnog okna, tretmana otpadnih voda u uređaju za prečišćavanje, crpljenje, odvoz i zbrinjavanje fekalija iz septičkih jama i odvođenje atmosferskih voda.

JP "Vodovod i kanalizacija" d.o.o. Gračanica je preduzeće koje je rješavajući problem stalnih gubitaka vode u mreži, saniranjem vodovodnih mreža zamjenom starih cementazbesnih za nove cijevovode, riješilo dio problema u vodosnabdijevanju i kao prvo preduzeće u BiH uvelo elektronsko očitavanje na daljinu utroška vode za potrošače odnosno za sve korisnike na području koje je pod njihovom upravom.

Preduzeće svakodnevno ulaže velike napore provodeći aktivnosti na unaprijeđenju Sistema vodosnabdijevanje na području Grada Gračanica, te je u narednom periodu potrebno izraditi "Pravilnik o tehničkim uslovima priključka na vodovodnu i kanalizacionu mrežu" koji bi se daljim razvijanjem vodosnabdijevanja i drugih ruralnih područja primjenjivao u cilju unaprijeđenja vodosnabdijevanja područja Grada Gračanica.

U prethodnom periodu broj domaćinstava koja koriste vodu iz lokalnih sigurnih kontrolisanih vodovoda u 2020. godini iznosi 6.528 i veći je za 4,17 % u odnosu na 2015. godinu kada je iznosio 6.267 domaćinstava.

Što se tiče kvaliteta vode u sistemu, osnovna je karakteristika da dolazi do zamućenja prirodnih vrela u Sokolu i Škahovici u vrijeme kišnog perioda i otapanja snijega, kada se izvorišta stavljaju van pogona. U tom periodu se intenzivnije eksploatiše voda iz bušenih bunara. Dezinfekcija vode se vrši na 8 (osam) mjesta u sistemu, kao i kontrola rezidualnog hlora. Bakteriološka kontrola uzoraka vode je rađena tokom godine na više punktova i ukupno je urađeno 219 bakterioloških analiza. Isto tako vršene su kontrole u fizičko-hemijskom pogledu, tako je Zavod za javno zdravstvo TK ukupno obradio 76 uzoraka fizičko-hemijske analize sa više punktova za sva izvorišta u toku 2020. godine. Prosječna cijena od 0,60 KM/m³ za domaćinstvo i 2,20 KM/m³ za privredu nije se mijenjala za posljednjih petnaest godina. Značajne aktivnosti su usmjerene na povećanje procenta naplate, čiji rezultati su i postignuti. Procenat naplate sa 75 % koliko je iznosio u 2005. godini je povećan na 95 % u 2020. godini.

Snabdijevanje vodom na nivou mjesnih zajednica riješeno je mjesnim vodovodima iz prirodnih izvorišta i bunara.

Investiranje u vodovodnu infrastrukturu

U cilju poboljšanja vodosnabdijevanja u periodu 2014-2019. godine prosječno godišnje je ulagano 854.482 KM. Prema strukturi ulaganja 62 % su investicije u izgradnju vodovodne infrastrukture, 6,44 % se odnosi na rekonstrukciju, a 31,31 % na održavanje vodovodne infrastrukture.

Ukupne investicije u vodovodnu infrastrukturu u 2020. godini iznose 574.407 KM, što je za 9,38 % manje u odnosu na 2019. godinu (ukupna ulaganja u 2019. godini iznose 633.836 KM)

U periodu 2015-2020. ukupna ulaganja u vodovodnu infrastrukturu iznosila su 4.849.077 KM, prosječno godišnje 808.179,50 KM.

Jedna od najznačajnijih investicija u vodovodni sistem se realizuje u okviru WATSAN projekta.

U cilju unaprijeđenja vodosnabdijevanja u narednom periodu potrebno je: Nastaviti aktivnosti na iznalaženju prirodnih resursa za vodosnabdijevanje sa akcentom na očuvanje i racionalno trošenje postojećih; Izvršiti tehničko snimanje i analizu svih postojećih uređenih i neuređenih lokalnih vodovoda sa evidentiranjem cjelokupne imovine i izgrađene postojeće infrastrukture i broja korisnika koji se opslužuju; Da se obrati pažnja da se izgrade samoodrživi sistemi u lokalnim mjesnim zajednicama i vodovodima po pravilima i uputstvima struke i zakonskih propisa kao i u skladu sa domaćim i svjetskim trendovima u oblasti vodosnabdijevanja i odvodnje; Sprovesti procese identifikacije, klasifikacije, popisivanja i uknjižavanja imovine kako vodovodnog tako i kanalizacionog sistema; Izraditi strateške dokumente i planove razvoja i samoodrživosti lokalnih vodovoda Grada Gračanica na osnovu pokazatelja iz analize te određivanje pravaca razvoja; Održavanje, znavljanje i proširenje infrastrukture mora biti kontinuirani proces na nivou Grada Gračanice, kako bi mogao pratiti užurbani urbani razvoj; Ulagati u kvalitetne kadrove kroz obrazovni sistem (SSS i VSS); Organizovati edukacije i podizati svijest stanovništva o zaštiti okoliša, prvenstveno voda i vodotoka, a samim time i sistema odvodnje; Kadrovsko jačanje službe za komunalne djelatnosti; Uvođenje novih tehnoloških rješenja u vodovodne i kanalizacione sisteme.

Sakupljanje i tretman otpadnih voda (kanalizacija)

Poseban problem predstavljaju otpadne vode. Razvojem privrede i naselja (tj. rastom stanovništva) u proteklom periodu sa rastom potrošnje vode enormno su se povećavale i količine otpadnih voda.

Na području općine/grada Gračanica količina otpadnih voda iznosi cca 3.000 m³/dan.

Kanalizacijom je obuhvaćen uglavnom gradski centar dok je problem još uvijek evidentan u većini mjesnih zajednica u kojima stanovništvo koristi sopstvene septičke jame sa ili bez preliva (9 % od ukupnog broja priključenih na vodovod). Djelimično je riješena kanalizaciona mreža u MZ Miričina, Pribava, Stjepan Polje i Malešići. Rješavanje ovog problema je otežano i zbog specifične konfiguracije zemljišta koje otežava i poskupljuje izgradnju.

U 2020. godini na kanalizacionu mrežu ukupno je priključeno 6.594 korisnika, od toga 5.800 su priključci za domaćinstva i 794 priključci za pravne subjekte.

Prema podacima za 1991. godinu i za period 2014.-2020. godine ukupan broj priključaka na kanalizacionu mrežu povećan je za 112 %, sa 3.100 u 1991. godini na 6.594 iz 2020. godine.

Cijena otpadnih voda iznosi 0,2 KM/m³ i nije se mijenjala od 2005. godine. Procenat naplate je znatno povećan, sa 75 % u 2005. godini na 95 % u 2020. godini.

U periodu 2015.-2019. godine ulaganja u kanalizacionu infrastrukturu iznosila su 3.582.432 KM (prosječno godišnje 597.072 KM), od toga 86,55 % za izgradnju, 1,88 % za rekonstrukciju i 11,55 % za održavanje.

U periodu 2015-2020. ukupna ulaganja iznosila su 3.836.491 KM, prosječno godišnje 639.415,17.

Ukupne investicije u kanalizacionu infrastrukturu iznosile u 2020. godini iznose 363.157 KM, što je za 41,03 % više manje u odnosu na 2019. godinu (ukupna ulaganja u 2019. godini iznose 615.827 KM)

U cilju unaprijeđenja sakupljanja i tretmana otpadnih voda u narednom periodu potrebno je: - nastaviti aktivnosti na omogućavanju da svi korisnici na području Grada Gračanica imaju redovno i uredno prikupljanje i odvođenje otpadnih i oborinskih voda kroz izgrađene sisteme, sa krajnjim opredjeljenjem odvodnje do postrojenja za prečišćavanje; - da se u svim urbanim područjima Grada Gračanica sistemski pristupi rješavanju prikupljanja odvodnje i tretmana otpadnih voda; - nastaviti rad na redovnom održavanju vodotoka, izradi programa sanacije i redovnog održavanja; - raditi na unaprijeđenju svijesti da je neophodna izgradnja separativnih sistema odvodnje, oborinske neovisno od otpadnih fekalnih voda.

Čistoća površina

Održavanje čistoće odnosno obavljanje komunalne djelatnosti i omogućavanje građanima nesmetano kretanje je drugi prioritet na području Grada Gračanica, te se Gradska vlast tako i odnosi u određivanju prioriteta ulaganja za naredni period.

„Pod održavanjem čistoće podrazumijevaju se poslovi čišćenja i pranja javnih površina, uklanjanja snijega i poledice sa javnih površina, te sakupljanje i odvoz komunalnog otpada na sanitarnu deponiju” svrstano u komunalne djelatnosti i dodijeljeno J.P. Komus d.o.o. Gračanica tako da se „Pod održavanjem javnih površina podrazumijeva se održavanje javnih saobraćajnih površina, pješačkih staza i pješačkih zona van zelenih površina, trgova i otvorenih odvodnih kanala, javnih zelenih površina (pješačkih staza i pješačkih zona unutar zelenih površina), hortikultura, urbanog mobilijara (javnih satova, javnih česmi, fontana i javnih nužnika), spomen parkova, dječijih obdaništa, parkovskog mobilijara, žardinjera.” (član 114. Odluke o vršenju komunalnih djelatnosti i komunalnom redu, „Službeni glasnik općine Gračanica”, broj: 5/07).

Za održavanje zelenih površina po Programu Grada zaduženo je J.P. „Komus“ d.o.o. Gračanica, dok su prema zakonu, građani dužni da održavaju svoje privatne posjede.

Održavanje čistoće na području Grada Gračanica je povjereno JP "Komus" d.o.o. Gračanica koje obavlja komunalne djelatnosti:

- **održavanje čistoće** - čišćenje i pranje javnih površina, uklanjanje snijega i poledice sa javnih površina, sakupljanje i odvoz komunalnog otpada na sanitarnu deponiju,
- **odlaganje komunalnog otpada** - obrađivanje i trajno odlaganje komunalnog otpada na sanitarnu deponiju, otvaranje, saniranje i zatvaranje deponije po posebnim propisima,

- **održavanje javnih površina** - održavanje javnih saobraćajnih površina, pješačkih staza i pješačkih zona van zelenih površina, trgova i otvorenih odvodnih kanala, javnih zelenih površina (pješačkih staza i pješačkih zona unutar zelenih površina), hortikultura, urbanog mobilijara (javnih satova, javnih česmi, fontana i javnih nužnika), spomen parkova, dječijih igrališta, parkovskog mobilijara, žardinjera,
- **tržnice i pijace** – uređivanje i održavanje tržnice i pijace (zatvoreni i otvoreni prostori na kojima se pružaju usluge obavljanja prometa živežnih namirnica i drugih proizvoda),

-**dekorisanje** –ukrašavanje javnih površina i prostora povodom državnih i vjerskih praznika, te održavanja kulturnih, zabavnih, sportskih, sajamskih i drugih manifestacija prigodnih ukrasnim rekvizitima.**JP “Komus” d.o.o. Gračanica je prvo preduzeće koje je realizacijom projekta doprinijelo smanjenju troškova uvođenjem “Selektivnog odvajanje otpada na mjestu nastanka” koji su građani podržali svojim aktivnim učešćem.**

Na području Grada Gračanica prikupljanje i odvoz otpada je organizovano u 21 mjesnoj zajednici.Po nalogu Komunalnog inspektora kao i u saradnji sa Lovačkim društvom “Srndać” iz Gračanice se vrši uklanjanje uginulih životinja, pasa i mačaka u ruralnim i urbanim područjima. JP "Veterinarska stanica" d.o.o. Gračanica koje obavlja komunalne djelatnosti: kafilerijskih poslova - poslovi hvatanja napuštenih i izgubljenih životinja te daljnje postupanje sa njima u skladu sa Zakonom o zaštiti i dobrobiti životinja, te neškodljivo uklanjanje životinjskih leševa sa javnih površina u saradnji sa JP "Komus" d.o.o. Gračanica.

Održavanje javne rasvjete, što podrazumijeva održavanje objekata i uređaja javne rasvjete kojom se osvijetljavaju prometne i druge javne površine, je pod ingerencijom Grada Gračanica, a obavljanje djelatnosti se putem javnih nabavki povjerava najpovoljnijem ponuđaču koji putem naloga izvršava zadatke.

Na osnovu pisanog ugovora o povjeravanju komunalnih djelatnosti povjerava se:

- **obavljanje javnog prijevoza putnika** (prijevoz putnika u javnim prijevoznim sredstvima na linijama na području grada Gračanica, a obavljaju ga privatna preduzeća prema utvrđenim, usaglašenim i odobrenim voznim linijama).
- **održavanje javnih parking prostora** (održavanje prostora i objekata u kojima se pružaju usluge parkiranja motornih vozila – obavlja ORVI-COMERC d.o.o. Gračanica kojem je povjereno upravljanje parkinzima, tako da se redovno vrši kontrola rada Parkomata koji je postavljeni prema Odluci o parkinzima i parkiranju).
- **obavljanje dimnjačarskih poslova** (provjeravanje ispravnosti i funkcionisanja dimnovodnih kanala i uređaja za loženje-povjereno je JP KOMUS d.o.o. Gračanica, a obavljaju ga i registrovana fizička lica).
- **obavljanje komunalnih djelatnosti** je povjerio JP "Komus" d.o.o.Gračanica, te pravnim licima čiji su osnivači vjerske zajednice i crkve, a koji ispunjavaju zakonske uslove za obavljanje obavljanje sljedećih komunalnih djelatnosti:
- **obavljanje pogrebnih poslova**, (opremanje i prijevoz umrlih lica do mezarja-groblja-obavljaju 2 privatna pogrebna društva i JP “Komus” d.o.o. Gračanica);
- **održavanje mezarja-grobalja**, (upravljanje, održavanje i uređivanja prostora i objekata
- (mrtvačnice, kapele i sl.) za obavljanje ispraćaja i sahrane umrlih lica. Održavanje mezarja-grobalja može se povjeriti i mjesnim zajednicama koje ispunjavaju zakonske i podzakonske uslove za to, a obavljanje komunalne djelatnosti

Toplifikaciona infrastruktura

Grad Gračanica je povjerila snabdijevanja toplotnom energijom pravnom licu Eko Toplane na osnovu Ugovora o koncesiji, koja ima raspoloživi kapacitet proizvodnje toplotne energije, a u

grejnoj sezoni 2008-2009. je puštena u rad Toplana koja kao gorivo koristi biomasu čija čađ, leteći pepeo i sumpor dioksid je smanjen. Samo prisustvo čađi u atmosferi je pogodovalo stvaranju magle i smoga u zimskom periodu. Upoređivanjem stanje kvaliteta zraka u ljetnom i zimskom periodu, dolazi se do zaključka da je kvalitet zraka mnogo lošiji u zimskom periodu, a to je posljedica postojanja velikog broja individualnih ložišta. U periodu od 2008. do 2019. godine u sistem daljinskog grijanja uključeno je 417 domaćinstava i 144 poslovnih subjekata (kotlom na biomasu snage 6.000 kW).

Najveći dio objekata koji su na sistemu daljinskog grijanja Eko Toplane se nalazi u centru Gračanice.

Realizacijom primjene mjera povećanja energetske efikasnosti se može obezbijediti dodatna potrebna količina toplotne energije kojom će se zagrijavati planirani objekti.

Procijenjena godišnja količina uglja koji se neće spaliti u okolinu iznosi oko 5.000 tona, što je značajan pomak u cilju zaštite okoliša. Od 2021. godine, 100 % -tni vlasnik "Eko Toplane" d.o.o. Gračanica je firma "Sirko" d.o.o. Gračanica.

Eko Toplane d.o.o. Gračanica planira kupovinu drobilice za biomasu, ugradnja separatora biomase kako bi dobili što bolji kvalitet biomase, povećali iskoristivost, a s druge strane obezbjedili sigurnost i nezavisnost u pogledu nabavke biomase, s obzirom da cijena iste konstantno raste i da je velika potražnja na tržištu. U planu je i asfaltiranje kruga postrojenja Eko Toplane d.o.o. Gračanica kako bi lager za skladištenje biomase bio u što boljem stanju, čime se doprinosi većem kvalitetu skladištenja i upotrebe biomase. Također u tom pogledu Eko Toplane d.o.o. Gračanica u koordinaciji sa gradskom, kantonalnom i federalnom vlasti priželjkuje aktivno učešće u nekim od projekata pošumljavanja, sve sa ciljem osiguranja stabilnosti i kontinuiteta kada je u pitanju nabavka kvalitetne biomase za potrebe snabdijevanja toplotnom energijom grada Gračanica.

Projekat Toplifikacija grada Gračanica integrisan je u aktuelni Plan javnih investicija TK.

2.1.6.4. Stanje administrativnih usluga lokalne samouprave

Lokalna samouprava podrazumijeva pravo građana da neposredno ili preko svojih izabranih predstavnika sudjeluju u odlučivanju o poslovima od općeg interesa koji su značajni za život i razvoj lokalne zajednice.

Zakonodavnu vlast na području Grada Gračanica ima i vrši Gradsko vijeće, a izvršnu vlast Gradonačelnik.

Gradsko vijeće je predstavničko tijelo građana koje donosi gradske propise-odluke i druge akte u okviru prava i dužnosti grada iz samoupravnog djelokruga grada. Gradsko vijeće u sazivu 2020-2024. godine se sastoji od 30 vijećnika (od toga 28 muškaraca i 2 žene.). Prema podacima iz 2020 godine u Gradskom vijeću participira (zastupljeno je) 7 političkih stranaka: SDP sa 13 vijećnika, SDA sa 9 vijećnika, SBiH, BPS 3 vijećnika, BOSS 1 vijećnik, SBB 1 vijećnik, koalicija SDU-SPU sa 1 vijećnikom i Naša stranka sa 1 vijećnikom. Mandat vijećnika Gradskog vijeća je 4 godine. Gradsko vijeće ima 7 stalnih radnih tijela – Komisija.

Gradonačelnik je nosioc izvršne vlasti i zastupa grad Gračanicu. U obavljanju poslova iz samoupravnog djelokruga Grada, nadležan je da provodi gradsku politiku i izvršava gradske propise, izvršava Gradu povjerene poslove od strane federalne i kantonalne vlasti, a putem 7 službi za upravu, odnosno osnovnih organizacionih jedinica, 14 odsjeka i Sportska sala:

- Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije sa 4 odsjeka;
- Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko pravne poslove sa 3 odsjeka;
- Služba za upravu, društvene djelatnosti, boračko invalidsku zaštitu i zajedničke poslove sa 2 odsjeka;
- Služba za civilnu zaštitu sa 2 odsjeka;
- Služba za internu reviziju;
- Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća sa 4 odsjeka i Sportska sala;
- Služba za inspekcijske poslove – Inspektorat.

Radi lakšeg ostvarivanja prava građana i obavljanja poslova iz nadležnosti gradskih službi za upravu, za jedno ili više naselja osnovano je 9 mjesnih uredu izvan sjedišta gradske službe za upravu i to u MZ: Dobrovci, Džakule, Lukavica, Malešići, Miričina, Donja Orahovica, Gornja Orahovica, Soko i Stjepan Polje.

Administrativne usluge

U cilju pružanja kvalitetnih usluga našim građanima Gradonačelnik je u prethodnom periodu izvršio modernizaciju opreme, edukaciju kadrova, uređenje prostora za rad, itd., tako da je u periodu od 2005. do 2020. godine od početnih 65 računara u 2005. godini, broj korisničkih računara povećan je na 84 u 2009. godini, a na 157 u 2020. godini. U periodu od 2014. do 2020. godine u nabavku opremu ulagano je cca 27.000 KM prosječno godišnje.

Broj predmeta je povećan za 17,35 % sa 6.425 iz 2014. godine na 6.696 u 2020. godini, istovremeno procenat riješenih predmeta raste sa 97,00 % na 98,84 %, dok je procenat prenesenih predmeta 3,0 % koliko je iznosilo u 2014. godini, a 3,16 % u 2020. godini.

Zadovoljstvo korisnika administrativnim uslugama se redovno mjeri od 2007. godine i pokazuje povećanje stope zadovoljstva sa 94 % iz 2008. godine na 100 % u 2020. godini.

Na lokalnom nivou Grad Gračanica pruža uslugu ovjere potpisa, rukopisa, rukoznaka izvan službenih prostorija grada Gračanica osobama koje su nepokretne bilo zbog bolesti ili starosti izlaskom na teren tj. lice mjesta gdje osoba stanuje.

Popuna upražnjenog radnog mjesta državnog službenika u organu državne službe vrši se u skladu sa zakonom na način za koji se, u zavisnosti od konkretne potrebe, odluči rukovodilac organa.

Ljudski resursi

Politika upravljanja ljudskim resursima i čitav sustav ljudskih resursa je zasnovan na Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji gradskih organa uprave i zakonskim propisima. Na početku kalendarske godine donosi se Program edukacije uposlenih, a u budžetu se planiraju sredstva za te svrhe.

Sistem direktnih pokazatelja o stanju efikasnosti i aktivnosti javne uprave posebno u pružanju raznovrsnih usluga građanima, uveden je 2007. godine. Od tada se vrši redovno anketiranje građana (poreskih obveznika) o njihovom zadovoljstvu ili nezadovoljstvu radom općinske/gradske uprave, posebno pružanjem administrativnih i javnih usluga.

Analizom rezultata, ispitivanja zadovoljstva korisnika usluga došlo se do rezultata da je 100 % ispitanih građana zadovoljno pruženim uslugama.

Procenat od 100 % zadovoljstva uslugama potrebno je analizirati s osvrtom na izabrani uzorak. Podaci o procentu neriješenih više od 3 % predmeta može ukazati na određen stepen nezadovoljstva uslugama.

Visok je nivo razvijenosti informacionog sistema i primjene IT u radu organa uprave. Na 116 uposlenih koristi se 84 računara sa pristupom na internet. U toku 2001. godine uveden je elektronski način poslovanja kroz aplikaciju upravljanja dokumentima i predmetima "LOTUS".

Usvojen je CAF - Akcioni plan 2020-2021 (Okvir samoprocjene za upravljanje kvalitetom). Uvođenjem CAF modela za upravljanje kvalitetom uočeni su nedostaci u smislu organizacijske strukture, funkcionisanje interne i eksterne komunikacije, uključivanja uposlenih u proces upravljanja te njihovoj motivaciji. Uz pomoć Agencije izvršena je analiza stanja, identifikovane su snage i oblasti za poboljšanje te sačinjen akcioni plan za unaprijeđenje rada organizacije i institucionalizovana potreba za stalnim poboljšanjem.

Ocjena stanja efikasnosti javne uprave

Grad Gračanica je koristeći jedan od glavnih resursa, ljudski potencijal i poduzetnički duh u prethodnim godinama zabilježila vidan napredak u svom sveukupnom razvoju.

Indeks razvijenosti jedinica lokalne samouprave je ključni pokazatelj i komparativni indikator razvoja koji se koristi u Federaciji BiH od strane Federalnog zavoda za programiranje razvoja i objavljuje u dokumentu Socioekonomski pokazatelji po općinama/gradovima u Federaciji Bosne i Hercegovine. Za izradu indeksa razvijenosti se koriste sljedeći indikatori: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stepen zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stepen obrazovanja radne snage.

Od 79 Općina/Gradova FBiH, 7 je u prvoj grupi sa indeksom razvijenosti od 1,27 do 2,37 u drugoj grupi je 9, u trećoj grupi je 34, u četvrtoj grupi je 15, u petoj grupi 14 općina.

Na osnovu indeksa razvijenosti, izvršeno je rangiranje razvijenosti lokalnih zajednica. Po rangu razvijenosti, Gračanica, sa indeksom razvijenosti od 0,94, se nalazi na 23. mjestu od 79 općina/gradova FBiH. U odnosu na druge općine/gradove u Tuzlanskom kantonu u povoljnijem je položaju u odnosu na grad Srebrenik koji je na 45. mjestu i grad Gradačac koji je na 36. mjestu prema rangu. Tuzlanski kanton se nalazi na petom mjestu (grupa II), po rangu razvijenosti od 10 kantona u FBiH.

2.1.7. Zaštita okoliša

Kako je zaštita okoline nesumnjivo jedna od najzahtjevnijih i najsloženijih aktivnosti, koja zadire u sve dijelove organizacije ljudskoga društva, neophodno je imati uspostavljen sistem zaštite okoline (entitet, kanton, općina/grad), koji treba biti kvalitetan upravo na nivou kanton-općina/grad, što je od posebne važnosti za Tuzlanski kanton i Grad Gračanicu, kada se ima u vidu pritisak na kvalitet okoline i samo stanje kvaliteta okoline.

Općina/Grad je radila Lokalni akcioni ekološki plan zaštite okoline za period 2012-2017 (LEAP 2012.-2017.) kome je produžen period provođenja do 2022. godine tako da je važeći do 2022. godine.

2.1.7.1. Stanje zraka (kvalitet i upravljanje)

Zagađenje zraka se sve više smatra značajnim rizikom po zdravlje stanovništva.

Područje Grada Gračanica nalazi se pod utjecajem Termoelektrane Tuzla, tako da je prisutno zagađenje vazduha, prije svega od sumpordioksida i azotnih oksida. Pošto se ne vrše mjerenja

zagađenja vazduha, ne raspolaže se sa odgovarajućim vrijednostima zagađenja, odnosno podacima o učešću pojedinih zagađivača.

Najznačajniji pritisak na kvalitet zraka na području Grada Gračanice, postoji zbog emisija od privrednih subjekata, zbog grijanja stambenog, poslovnog i javnog prostora, a potom, zbog emisija iz saobraćaja, emisija sa deponija otpada i emisija od poljoprivrednih djelatnosti.

S druge strane, ono što se može uočiti kao pozitivan trend je kontinuirano povećanje broja postrojenja i pogona koji su već pribavili ili su uprocenu pribavljanja okolinske dozvole, što upućuje na to da se emisije štetnih materija dovode u propisima definisane granice.

Kako bi se u budućnosti moglo brže i efikasnije utjecati na unaprijeđenja kvaliteta zraka neophodno je postojeći monitoring kvaliteta zraka proširiti i na druge polutante, a industriju obavezati na dosljedniju primjenu postojećih zakona koji ih obavezuju na redovan monitoring emisija i izvještavanje.

Visoke koncentracije zagađujućih materija u zraku, koje su u znatnom porastu u period sezone grijanja, pokazuju da su sektor zgradarstva, a posebno individualna ložišta takođe jedan od značajnijih zagađivača zraka. Zbog bogatstva ovog regiona ugljem, veliki broj domaćinstava ga koristi za zagrijavanje.

Najefikasnija mjera za suzbijanje negativnog uticaja individualnih ložišta na kvalitet zraka bi trebala biti nastavak proširenje mreže daljinskog grijanja, jer podrazumijeva gašenje individualnih ložišta i njihovo priključenje na sistem daljinskog grijanja. Takođe, potrebno je istaći važnost termičke izolacije objekata, kao mjere za smanjenje emisije zagađujućih materija u zrak, obzirom da je uglavnom nizak stepen termičke izolacije objekata razlog za visoku potrošnju energije za grijanje prostora.

Veliki pritisak na kvalitet zraka dolazi i iz sektora saobraćaja, što je uglavnom posljedica naglog povećanja broja vozila u saobraćaju regionalnom cestom koja prolazi kroz centar grada Gračanice.

Međutim, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku u Gračanici je u posljednjih šest godina došlo do kontinuiranog povećanja broja vozila starosti preko 16 godina.

Praćenje kvaliteta zraka u Tuzlanskom kantonu se prati putem pet mjernih stanica od kojih je samo jedna mjerna stanica radila tokom cijele 2016. godine. Tri mjerne stanice su radile manje od 72 dana godišnje (20 % od ukupnog vremena).

Grad Gračanica ne raspolaže mobilnom stanicom za mjerenje kvaliteta zraka.

Zagađeni zrak, pored toga što utiče na različite načine na zdravlje ljudi i čitav ekosistem služi i kao sredstvo zagađenja kopna i vode. Zagađenje zraka zavisi prvenstveno od tipa zagađivača. Glavni izvori zagađenja zraka kod nas su zagrijavanje prostora, industrijske aktivnosti i saobraćaj.

Najčešće zagađujuće materije su ugljenmonoksid (CO), sumpordioksid (SO₂), azotdioksid (NO₂) i mikročestice čađi. Ugljenmonoksid je veoma otrovan gas, a nastaje prilikom nepotpunog sagorijevanja fosilnih goriva. Emisije ugljenmonoksida potiču uglavnom od saobraćaja.

Uvođenjem linija gradskog prijevoza na relaciji industrijska zona - Pašalići mogao bi se takođe dati doprinos u poboljšanju kvaliteta zraka i smanjenju buke u gradu, s obzirom na činjenicu da je na ovako malom prostoru registrovan veliki broj motornih vozila.

Na području grada nema ni jednog preduzeća koje posjeduje sistem za upravljanje okolišem prema ISO standardu.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju V- zaštita i unapređenje okoliša, član 63. definisane su aktivnosti: U cilju poboljšanja kvaliteta zraka uvode se slijedeće aktivnosti i mjere: smanjiti emisije štetnih polutanata u skladu s postojećim propisima; ostvarivanje mogućnosti što većeg korištenja daljinskog sistema grijanja na urbanom području Gračanica i razvijanja mogućnosti korištenja i na drugim područjima; smanjenje uticaja saobraćaja primjenom katalizatora i ostalih tehničkih rješenja na vozilima, unapređenje korištenja javnog saobraćaja, korištenje kvalitetnijeg goriva i sl.

2.1.7.2. Buka

Promet je najveći izvor buke u urbanom dijelu grada i značajan izvor vibracija, o čemu nema podataka ni informacija. Dugotrajno izlaganje jakim zvucima štetno djeluje na sluh, ali i na cjelokupno stanje organizma.

Buka jačine 40 do 50 dB izaziva psihičke smetnje, 60 do 80 dB izaziva rastrojenost vegetativnog nervnog sistema, 90 do 110 dB slabljenje sluha i iznad 120 dB izaziva povredu slušnog aparata.

Polazeći od činjenice da zaštita okolice obuhvata vrlo široku oblast (otpad, emisije u zrak, buku nuklearno zračenje i dr.), ovom pitanju se mora posvetiti posebna pažnja i dati mjesto koje mu pripada.

2.1.7.3. Stanje u pogledu vodnih resursa (korištenje, zaštita i upravljanje)

Širi prostor Gračanice i Trebave je dosta interesantan s aspekta pojave nemetalčnih mineralnih sirovina kao što su: bentonit, kaolin, kvarcni pijesak, tuf, keramičke i vatrostatne gline i krečnjaci.

Posebno su naglašene akumulacije termomineralnih voda u području sprečanskog rasjeda. Ležište ovog resursa je jedno od najvećih, ne samo u BiH, nego i na Balkanu. Eksploatacioni kapaciteti ovih ležišta omogućuju zahvat vode sa barem 20 eksploatacionih bunara, orijentacionih dubina od 300 do 1.000 m, prosječnog kapaciteta cca 100 kubika u sekundi po bušotini. Energetski potencijal se vrijednuje od 4-14 MW term po bušotini, što prognozno daje snagu od cca 200 MW, a što je ekvivalent od 160.000 tona nafte ili 700.000 tona uglja Kreka. Dosadašnji nivo istraženosti omogućuje definiranje prioriternih pravaca daljih istraživanja na desnoj strani rijeke Spreče (oko 7 bušotina).

Međutim, prioritetni zadatak bi bio izrada prvog probnog eksploatacionog bunara na prostoru Čelahuše. Termomineralne vode, pored energetskog potencijala, imaju širok dijapazopn primjene u zdravstvu, rehabilitaciji, turizmu, proizvodnji zdrave hrane, ribogojstvu i stočarstvu, zagrijavanju prostora, ekstrakciju ugljen dioksida i proizvodnji suhog leda, flaširanje vode itd. Kao opšti zaključak je da područje Gračanice sadrži veoma vrijedne hidrotermalne potencijale.

Izvorišta Terme Gračanica su po svom sastavu hipertermalna Na-Ca-Mg mineralna voda. Ove vode su rijetke i daju široke mogućnosti liječenja, a prije svega za slijedeće indikacije: reumatska oboljenja, povrede lokomotornih sistema, bolesti probavnih organa, bolesti žuči, diabetes, bolesti srca i krvnih sudova, bolesti disajnih puteva itd. U našoj zemlji nemamo prirodnih lječilišta sa ovakvim karakteristikama. Može da se koristi kao kupka, da se pije ili za

inhalaciju. Veliki je broj potencijalnih korisnika, a prije svega ratni vojni invalidi, industrijski radnici i rudari, sportisti, ali i velika populacija ostalih.

Područje grada Gračanica obiluje bogatim vodenim potencijalom. Kroz gotovo sve mjesne zajednice protiče neka rijeka ili potok koje nisu opterećene industrijskim zagađenjem, a koje bi se pored ostalog mogle iskoristiti i za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta. Vodotoke karakteriše nepostojanost vodnog režima, kratkotrajan nadolazak većih količina vode i dugotrajnost manjih i vrlo malih voda. Svi vodotoci imaju nizak vodostaj i manji protok vode izuzev rijeke Spreče koja je i najveći vodotok na ovom području dužine 37 km. Poseban problem zbog zagađenosti vode predstavljaju gotovo svake godine poplave koje prouzrokuju štete na poljoprivrednim kulturama na površini oko 200 ha poljoprivrednog zemljišta najboljeg kvaliteta (I-III klase).

Stanje vodotoka rijeke Spreče

Rijeka Spreča je desna pritoka rijeke Bosne i pripada slivnom području rijeke Save. Izvire ispod brda Velja Glava u selu Snagovo (općina Zvornik) i teče kroz područja općina/ gradova: Kalesija, Živinice, Lukavac, Petrovo, Gračanica, Doboj Istok i Doboj. Dužina rijeke Spreče je 137,5 kilometara sa površinom sliva od 1.947,7 km². Dužina riječnog toka Spreče od brane "Modrac" do ušća u rijeku Bosnu iznosi 72 km (dužina riječnog toka Spreče za područje grada Gračanica je oko 31 km). Međutim, kako vazdušno rastojanje iznosi svega 34,5 km, očigledno je da rijeka Spreča ima izrazito meandriranje.

Slivu rijeke Spreče koja protiče na području Grada Gračanica (dužine cca 31 km), pripadaju Kosova - Miričanska rijeka koja se uliva u rijeku Spreču u Miričini, Basički potok i Rašljevska rijeka u koju se ulivaju Moranjačka i Mala rijeka koja se u D. Orahovici uliva u rijeku Spreču, Lohinjska rijeka koja teče iz G. Lohinje, a u D. Lohinji se uliva u Spreču, Pribavski potok koji se uliva u rijeku Spreču u Pribavi, rijeka Sokoluša koja teče iz Sokola u koju se ulivaju Škahovička rijeka, Piskavička rijeka, Babički potok i rijeka Drijenča i u Gračanici se uliva u rijeku Spreču, Stjepanska rijeka koja se uliva u rijeku Spreču u Stjepan Polju i kod svih prilikom jačih kišnih padavina javljaju se bujični tokovi, erozija i znatna akumulacija nanosa.

Kada je u pitanju plavljenje Sprečkog polja posebno treba ukazati na činjenicu da je korito rijeke Spreče na području Grada Gračanica Gračanica neuređeno, mjestimično obraslo, nedovoljnog kapaciteta i devastirano, što dovodi do čestog izlivanja rijeke Spreče. Stoga, zbog nedovoljnog kapaciteta prirodnog korita rijeke Spreče, uz mjestimične niske obale, obraslost korita i velikih nanosa, koji sprečavaju tečenje, pri nailasku vode dolazi do plavljenja okolnog zemljišta, infrastrukturnih objekata. U posljednjih 10 godina na području Gračanice, svake godine su se desile poplave manjih ili većih razmjera, po nekoliko puta godišnje, na području skoro svih mjesnih zajednica u dolini rijeke Spreče.

Obzirom na bujični karakter svih vodotoka na području Grada Gračanica te da prirodna korita vodotoka imaju malu propusnu moć, koja je rezultat niza prirodnih faktora (uska korita sa niskim obalama, zaraslost obala vegetacijom, zatrpanost korita riječnim nanosom, značajan stepen meandriranja) i antropogenih faktora (divlje deponije smeća i krutog otpada pored i u samim vodotocima, stihijska i nekontrolisana gradnja različitih građevinskih objekata bez vodnih akata ili sa njima, ali bez poštivanja preciziranih uslova), za neophodne radove na čišćenju prirodnih korita vodotoka na području Gračanice, koji kao mjera ne pružaju trajnu zaštitu od poplava, ali značajno povećaju proticajni kapacitet vodotoka i dovode do smanjenja

šteta od poplava, procijenjena visina potrebnih finansijskih sredstava se kreće u rasponu od 5 do 10 miliona KM.

Zbog nedovoljno formiranih korita dolazi do izlivanja voda iz korita i plavljenja određenih prostora.

Obilne i dugotrajne kišne padavine i naglo topljenje snijega uzrokuju intenzivno doticanje velikih količina vode u vodotoke, koji ih ne mogu u potpunosti prihvatiti što izaziva izlivanje vode iz korita vodotoka i dovodi do pojave poplava.

Do poplava, takođe, dolazi, nizvodno od hidroakumulacija (HA) „Modrac”, na području /grada Lukavac, grada Gračanica, opštine Petrovo, općine Doboj Istok i grada Doboj i zbog isticanja velikih količina vode preko preliva brane HA „Modrac” (juni 2010. godine, maj i avgust 2014. godine, mart 2017. godine i juni 2020. godine).

Na području grada Gračanica ukupna dužina vodotokova je 98 km, od toga 31 km je dužina vodotoka rijeke Spreče (I kategorija) i 66 km dužine ostalih vodotokova na našem području (II kategorija), od kojih je ugroženo 6.000 stanovnika.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju V- *zaštita i unapređenje okoliša, Infrastrukturne površine i zaštitni pojasevi, član 57. Definisani su zaštitni pojasi i aktivnosti: Zaštitni pojas uz vodotoke rijeka i potoka na području općine/grada Gračanica utvrđuje se u skladu s planskim dokumentima i Zakonom o vodama Federacije BiH i Tuzlanskog kantona.*

Da bi se ugrožena područja i objekti zaštitili od poplava potrebno je izvršiti: regulaciju rijeke Sokoluše i Drijenče na dijelu toka kroz urbano područje Gračanica; izvršiti regulaciju rijeke Spreče - cijeli tok u skladu s planovima višeg reda; uređivati –regulisati korita vodotoka u relativno uskim dolinama.

Kvalitet vode-otpadne vode

Najčešće posljedice unosa enormnih količina zagađenja u vode sliva Spreče su hemijska neispravnost, odnosno povišen sadržaj teških metala, amonijaka, nitrata, cijanida, fenola, mineralnih ulja i emulzija, kao i mikrobiološka neispravnost uz povišeno prisustvo ukupnih bakterija. Na osnovu višegodišnjeg praćenja kvaliteta voda, utvrđeno je da su svi vodotoci u daleko lošijem stanju u odnosu na zakonski utvrđeni kvalitet i da po kvalitetu voda odgovaraju III-IV kategoriji - klasi voda. Vodotoci, prijemom zagađenja preko svojih pritoka, konstantno su opterećeni visokim teretom zagađenja i zbog toga skoro po svim pokazateljima kvaliteta, odgovaraju III-IV kategoriji - klasi voda.

Rijeka Spreča je, nažalost, postala otvoreni kolektor za sve otpadne vode sa područja 12 opština sliva, a ono što najviše zabrinjava je činjenica da trenutne količine voda u vodotocima sliva, mogu prihvatiti tek 1,7 % ukupnog zagađenja koje se svakodnevno unosi (ukupan kapacitet vodotoka u slivu rijeke Spreče u odnosu na bilans tereta zagađenja iznosi 1,68 % (na 1.000.000 ES stvarnog tereta zagađenja, ukupni prijemni kapacitet vodotoka iznosi je 16.800 ES).

Za eliminisanje efekata toksičnosti u vodama sliva Spreče, potrebna je količina od oko 300 m³/s vode za razblaženje, a Spreča ima protok od 24,3 m³/s (8,1 %). Takva situacija je rezultat niskih proticaja u vodotokovima, oscilacija u količinama vode (bujični karakter, brana akumulacije Modrac), relativno visoke naseljenosti u slivu i relativno razvijene industrije, što onemogućava samoprečišćavanje vodotoka. Većina voda u slivu ne zadovoljava standarde kvaliteta.

Akumulacija Modrac, posebno u plićim dijelovima, ne zadovoljava ni II kategoriju kvaliteta vode posmatrajući parametre kao što su otopljeni kisik i otopljena organska zagađenja (utrošak KMnO₄), a utvrđene su prekoračene koncentracije azotnih i fosfornih jedinjenja, željeza, mangana, a i ostalih teških metala (Pb, Zn, Cr, Cu, Al).

Kvalitet voda – Otpadne vode od privrednih djelatnosti; -Kvalitet voda – Otpadne vode od poljoprivrednih djelatnosti i proizvodnje hrane

Jedan od najznačajnijih disperznih izvora zagađenja voda su poljoprivredna djelatnost, uzgoj i eksploatacija šuma, te ruralna naselja sa razuđenim stambenim objektima. Osim toga i sama ambalaža repromaterijala koji se u poljoprivredi koriste stvara dodatne količine čvrstog otpada koji, opet, vrlo često završava odbačen u vodotokove.

Procjenjuje se da je ukupna površina poljoprivrednog zemljišta u slivu Spreče negdje oko 120.000 ha, a najviše obradivih površina je u Kalesiji, Lukavcu, Tuzli, Živinicama, Petrovu i 173 u Gračanici (i to ukupno oko 65 % svih površina). Gornji i srednji tok rijeke Spreče karakterišu intenzivna poljoprivredna proizvodnja i prisustvo znatnog broja većih pogona za proizvodnju i preradu hrane (stočarstvo, klaonice, postrojenja za preradu voća i povrća, peradarske i stočne farme, proizvodnja sokova).

Nažalost, veoma mali broj poljoprivrednih proizvođača poznaje ili primjenjuje standarde tipa Global GAP, HACCP i sl., tako da je evidentan prekomjeran / nepotreban unos materija koje zagađuju zemljište, a time i vode. Zbog takve prakse, istraživanja pokazuju da su kvalitet i struktura zemljišta zbog svih vrsta zagađenja u dobroj mjeri narušeni, tako da više nemamo zdravu kristalnu rešetku zemljišta u dolini rijeke Spreče.

Zaštita od vode - vodna infrastruktura

Pokrivenost vodotokova infrastrukturom (prvenstveno u službi zaštite od poplava) je nedovoljna, pa iako se dio opravdanja za trenutno stanje može tražiti u činjenici da je veliki broj infrastrukturnih objekata oštećen ili uništen tokom rata, da su sredstva koja stoje na raspolaganju za ove svrhe nedovoljna ili teško dostupna, evidentno je da ne postoji čvrsta koordinacija raznih sektora pri donošenju propisa (šumarstvo, vodoprivreda, prostorno planiranje...) što bi umnogome olakšalo prevazilaženje postojećih problema. Isto tako, mali broj, stepen oštećenja i nedostatak sredstava za održavanje ili izgradnju novih kanala za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta i ostalih infrastrukturnih objekata, ugrožava i privredne djelatnosti i stanovništvo.

Obzirom na bujični karakter svih vodotoka na području Grada Gračanica te da prirodna korita vodotoka imaju malu propusnu moć, koja je rezultat niza prirodnih faktora (uska korita sa niskim obalama, zaraslost obala vegetacijom, zatrpanost korita riječnim nanosom, značajan stepen meandriranja) i antropogenih faktora (divlje deponije smeća i krutog otpada pored i u samim vodotocima, stihijska i nekontrolisana gradnja različitih građevinskih objekata bez vodnih akata ili sa njima, ali bez poštivanja preciziranih uslova), za neophodne radove na čišćenju prirodnih korita vodotoka na području Gračanice, koji kao mjera ne pružaju trajnu zaštitu od poplava, ali značajno povećaju proticajni kapacitet vodotoka i dovode do smanjenja šteta od poplava, procijenjena visina potrebnih finansijskih sredstava se kreće u rasponu od 5 do 10 miliona KM (Regulacija rijeke Sokoluše, koja protiče neposredno pored prve zaštitne zone izvorišta Sklop, regulisati u dužini od cca 500 m).

Do sada smo u saradnji sa Ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva TK i F BiH, Agencija za vodno područje rijeke Save, izradili više glavnih projekata regulacije korita rijeke Sokoluše i završili regulaciju korita rijeke na tom području. U toku 2018. godine Agencija za vodno područje rijeke Save je pokrenula aktivnosti na izradi Glavnog projekta regulacije rijeke Spreče od mosta za Petrovo do izlaza iz Miričine i isti je završen, tako da je urađena dokumentacija za uređenje korita rijeke Spreče na cijelom potezu za koju se nadamo da će se u narednom periodu obezbijediti sredstva za realizaciju.

2.1.7.4. Stanje zemljišta (korištenje, zaštita i upravljanje)

Nekontaminirano zemljište na području grada Gračanica predstavlja značajan prirodni resurs. Preko 80 % poljoprivrednog zemljišta je brdovito (300-600 m.n.v.) srednjeg kvaliteta pogodnog za poluintenzivnu stočarsku i voćarsku proizvodnju. Oko 25 % poljoprivrednog zemljišta je pogodno za intenzivne poljoprivredne aktivnosti uglavnom u nizijskim predjelima u dolini rijeke Spreče.

Veoma mali dio obradivog zemljišta se navodnjava, iako postoje mogućnosti značajnog povećanja ovih površina. Oko 25 % oraničnih površina spada u kategorije I-IV klase i ovo zemljište treba u potpunosti zaštititi. Takođe, važno je napomenuti da je očekivana rizična površina od mina na području grada Gračanica 8.876.930 m², što iznosi 4,09 % ukupne površine grada. Značajne površine najkvalitetnijeg poljoprivrednog zemljišta su I-III klase u dolini rijeke Spreče. Ovo zemljište (minimalno 220 ha) je gotovo svake godine ugroženo i od izlivanja rijeke Spreče.

U cilju podrške poljoprivrednim proizvođačima Općina Gračanica je 2001. godine uz podršku QIF-a (EU QIF-Sredstva brzog djelovanja EU) podržala formiranje „Udruženja poljoprivrednika, poljoprivrednih inženjera i tehničara“, koje prije svega pruža savjetodavne i informativne usluge, kao i pomoć pri korištenju prava na kantonalne i federalne podsticaje i subvencije u poljoprivredi.

Prirodni uslovi u pogledu zemljišta, vode, klime i slično su relativno zadovoljavajući za razvoj poljoprivrede. Zemljoradnička zadruga „Gračanka“, jedna je od najboljih zadruga na području BiH. Djelatnost Zadruga Gračanka je proizvodnja voća i povrća u saradnji sa kooperantima kojih je u tom sektoru 600. U sastavu zadruge je i 550 kooperanata koji su bazirani na proizvodnji mlijeka. Broj članova zadruge je 193, a trenutno zaposlenih je 20, a ukupan broj kooperanata je 1.150. U ponudi firme su krastavac kornišon, paradajz, krompir i ostalo povrće za industrijsku preradu, ali i za svježnu prodaju na tržnicama.

Promjene u prirodnom okolišu

Ne postoji katastar niti monitoring promjena u prirodnom okolišu, koji bi pružali pravovremene podatke o potencijalnim zagađivačima zraka, zemljišta i vode, te pratili promjene na zemljišnom prostoru nastale nerazumnim korištenjem.

Promjene na tržištu energije direktno utiču na kontinuitet isporuke i na cijenu produkta. S jedne strane rat i iskustvo nas tjera da tražimo alternativne izvore energije, s druge to isto iskustvo ukazuje na potrebu oslanjanja na sopstvene izvore enregije.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju IV - poljoprivredno, šumsko i druga zemljišta, vodne Površine i zaštitne zone, Zaštićena prirodna područja, član 44. definisani su spomenici: Dendrološki spomenici: zasebna i u drvoredu stabla lipa i ostalih visokostablašica u centru grada i u ulici Armije BiH, kao i

Parkovske površine: park u centru grada Gračanica i park ispred zgrade općine/grada Gračanica.

Zatim su definisana područja i pejzaži:

1. Prirodno područje - Planina Trebava na području općine/grada Gračanica (kotlina Četoviljske rijeke od izvorišta do škole u Prijekom Brdu, vrhovi Sijedi krš, Vis, Zvijezda, Javor, zatim šume Šamunica, Badnjevac, izvorišni dio Lukavice rijeke do crkve u G. Skipovcu i gornji dio Javorskog, odnosno Svinjskog potoka).

2. Pejzaži: Hadžikadin han; Područje Doborovaca – „Borik”; Područje Bukve (jedinstveno područje „Borik - Bukva”); Područje „Sijedi krš – Vis”; Područje „Monja”; Područje Gaj – Gračanica; Područja rijeka: Lukavica i Džakulske rijeke; Područje planine Ratiš – Miričina, Rašljeva; Područje brda Stražba i Lepar – Gračanica; Područje brda Hotilj - Donja Orahovica; Područje brda Debeljak – Stjepan Polje.

3. Lovišta: Lovište Šemunica; Lovište Kruškova dola

4. Izvori mineralne i slane vode: Ibrići u Malešićima - mineralna voda; slana voda Lendići – Stjepan Polje; mineralna voda Miričina – polje; mineralizovani izvori Badnjevac i Čelebuša – Soko.

Zatim, **Pejzažno-parkovske površine:** Kulture crnog i bijelog bora Muderizovo brdo-Gračanica; Kulture lipe i hrasta– šuma iznad stambenog naselja Luke i Halkomeda-Gračanica; Pojas šume oko grada Gračanice; Kultura crnog i bijelog bora Drenovača i Delića vis – Lukavica.

Vidikovci: Gaj – Gračanica; Hurije – Straževac- Gračanica; Grič – Gračanica; Monj - Doborovci

- Stražba- Gračanica

Geomorfološki spomenici: pećina Šuplji kamen – Malešići; pećina Babići; pećina Stjepan Polje

Hidrološki spomenici: cijeli tok rijeke Sokoluše; cijeli tok rijeka: Lukavica i Džakulske rijeke; vodopad na Babičkoj rijeci; vodopad Hrid Malešići; vodopad u Gornjoj Miričini

Dendrološki spomenici: zasebna i u drvoredu stabla lipa i ostalih visokostablašica u centru grada i u ulici ArmijeBiH,

Parkovske površine: park u centru grada Gračanica i park ispred zgrade općine/grada Gračanica.

Mineralni izvori

Na području naselja Džebe u MZ Stjepan Polje registrovane su gline, a na ostalim dijelovima općine/grada potencijalna nalazišta metalčnih i nemetalčnih mineralnih sirovina.

Od rudnih nalazišta interesantna su dva kamenoloma (Kamenolom „Drijenča“ i kamenolom “Gramat,„) sa procijenjenim količinama nalazišta od 5,44 miliona m³ kamena, sa prosječnom godišnjom eksploatacijom od 89.927 m³, procijenjeni vijek iskorištavanja iznosi 40 godina.

Na području Gračanice u dolini rijeke Spreče bušenjem je utvrđeno prisustvo termomineralnih voda. Pored ljekovitog svojstva, termomineralne vode imaju i značajan energetski potencijal (za razvijanje staklenika i slično).

Od ostalih mineralnih sirovina neophodna su detaljna istraživanja u cilju utvrđivanja njihovih eksploatacionih karakteristika.

Alternativni izvori energije

Promjene na tržištu energije direktno utiču na kontinuitet isporuke i na cijenu produkta. S jedne strane rat i iskustvo nas tjera da tražimo alternativne izvore energije, s druge to isto iskustvo ukazuje na potrebu oslanjanja na sopstvene izvore neregije.

Sa stanovišta podmirenja razvojnih i tekućih potreba, alternativni izvori energije predstavljaju jedan od ključnih razvojnih problema kod obnove regiona i države.

Razmotrene su mogućnosti i efekti primjene tople prirodne vode za zagrijavanje urbanih i industrijskih sredina. Primjenom toplotnih pumpi, jedan eksploatacioni bunar snage 11 MW, može zagrijati cca 1.000 m² stambenih površina ili oko 3 ha staklenika. Kaskadno iskorištenje toplote (hoteli, banje, staklenici, ribnjaci i sl.) u mnogome bi povećali efekat iskorištenja prirodne toplote iz izvorišta vode.

2.1.7.5. Stanje šumskih eko sistema (korištenje, zaštita i upravljanje)

Šumsko bogatstvo na površini od 7.245 ha predstavlja važan potencijal za razvoj drvoprerađivačke industrije kao i za razvoj turizma posebno lovnog turizma. Uglavnom su zastupljene bjelogorične šume na talasastim terenima na nadmorskim visinama od 300-600 m.n.v.

U područjima šuma u zadnje vrijeme značaja je izgradnja individualnih vikend objekata, te su pojedini dijelovi pretvoreni u vikend naselja.

Prema podacima zemljišnog katastra, šume na području općine/grada pokrivaju 7.245 ha ili samo 1,61 km² na 1.000 stanovnika, što je preko 6 puta manje od svjetskog prosjeka. Ovaj pokazatelj je još porazniji ako se upoređi i kvalitet šuma. Naime, na području općine/grada Gračanica, od 7.245 ha šuma, rangiranih po kvalitetu u 6 klasa, oko 3.277 ha ili 51 % je u kategoriji 1-3 klase.

Pristupni seoski i šumski putevi su prohodni i održavaju se. U narednom periodu potrebno je raditi na podizanju lovnotehničkih i lovnouzojnih objekata. U ratnom periodu na pojedinim područjima vršena je neplanska sječa pa je u narednom periodu potrebno posvetiti pažnju planskom pošumljavanju, čime bi se izvršila i zaštita od erozije.

Zaštićene vrste u lovištu su: srna, zec, fazan, vjeverica, divlja svinja, jarebica, poljska prepelica, divlja patka, divlja guska, šljuka, grlica, divlji golub, jastreb i sova. Nezaštićene vrste u lovištu: lisica, jazavac, puh, velika i mala lasica, tvor, svraka, vrana, kreja i čaplja.

Tome u prilog ide i činjenica da na području općine/grada postoji dosta aktivno Udruženje lovaca „SRNDAĆ” koje gazduje lovištem, broji 500 članova, a u svom vlasništvu ima 15 lovačkih kuća u mjesnim zajednicama, sagrađenih priložima članova.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju IV- *poljoprivredno, šumsko i druga zemljišta, vodne Površine i zaštitne zone*, Zaštićena prirodna područja, Lovišta, član 44. definisana su lovišta: - Lovište Šemunica, - Lovište Kruškova dola.

Ovi predjeli nisu prostorno zaštićeni nego se svakodnevno narušavaju njihove vrijednosti.

2.1.7.6. Upravljanje otpadom

Sistem upravljanja čvrstim otpadom na području grada je nadležnost Grada Gračanica.

Osnovni princip upravljanja otpadom jeste cijena tretmana otpada koju mora platiti proizvođač otpada.

Postoji veliki broj postojećih i mogućih zapreka koje bi mogle uticati na mogućnost uvođenja promjena u sadašnjim institucionalnim strukturama, kao što su: nedostatak finansijskih sredstava, nedostatak kadrova i infrastrukturnih potencijala. Većinu potrebnih promjena moguće je ostvariti samo ukoliko se shvati značaj funkcije upravljanja otpadom za zaštitu okoline i stvaranja ugodnog ambijenta u Gračanici za kvalitetno življenje i unosno poslovanje.

Upravljanje otpadom u srednjoročnom i dugoročnom periodu uključuje realizaciju regionalne sanitarne deponije kao najracionalnijeg rješenja, ne isključujući mogućnost razvoja i drugih oblika upravljanja otpadom (spaljivanje, reciklaža, pirolitička postrojenja).

Deponija "Grabovac"

Sistem upravljanja čvrstim otpadom na području grada je povjerena Javnom preduzeću „Komus“ d.o.o. Gračanica i to je ujedno i osnovna djelatnost ovog preduzeća. Kao i u svim gradovima na kantonu tako i kod nas gradska deponija „Grabovac“ predstavlja veliki problem. Planom prilagođavanja upravljanja otpadom za deponiju Grabovac koji je urađen 2009. godine, a 2011. godine odobren od strane Federalnog ministarstva okoliša i turizma navedeno je da uz primjenu odlaganja na „entitete“ ili nivoe, postojeća deponija se može koristiti još 4 godine. Taj rok je istekao 2015. godine i rješavanje pitanja deponije izuzetno HITNO.

Deponija je pretrpana i pored svih mjera poduzetih da se smanje količine koje se odlažu na nju (uvođenje selektivnog odvajanja otpada, komposišta i dr.) kako bi joj produžili rok korištenja nemoguće je to činiti u nedogled. Ovakvo stanje deponije je potpuno neprihvatljivo te je iz tih razloga odlučeno da se uradi sve kako bi se promijenili uslovi trajnog deponovanja komunalnog otpada.

Prema podacima iz Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju V- *zaštita i unapređenje okoliša, Odlaganje otpada, član 65. definisane su aktivnosti:*

“U okviru Općine/Grada treba preduzeti sljedeće aktivnosti za odlaganje otpada: smanjenjem količine ukupnog otpada; recikliranjem što veće količine otpada; integralnim zbrinjavanjem i ekonomskim iskorištenjem svih organskih ostataka; uvođenjem sistema upravljanja otpadom kao dio sistema upravljanja okolinom u skladu sa standardom ISO 14000 čiji je opći cilj podrška zaštite okoline; stvaranjem uvjeta za diferenciranje otpada po vrstama na nivou potrošačke jedinice (domaćinstva, preduzeća), postavljanjem posuda za odlaganje smeća po vrstama; edukacijom stanovništva; opremanje i ekipiranje ekološko-komunalne policije; obnavljanjem opreme JKP; na postojećoj deponiji (stara ciglana) uspostaviti minimum uslova sanitarne deponije; sanirati nelegalne deponije, pristupiti izradi projekata za realizaciju općinskog/gradskog plana upravljanja otpadom i trajnog rješenja odlaganja otpada u skladu sa propisima; zabranom odlaganja pojedinih vrsta industrijskog otpada na odlagalištu čvrstog otpada; odvojenim skupljanjem opasnog otpada;-izgradnjom deponije građevinskog otpada”.

U periodu 2006. - 2022. godine Općina/Grad Gračanica i JP Komus d.o.o. su realizovali neke od navedenih aktivnosti.

U prethodnom periodu Općina/Grad Gračanica je bila orjentisana prema regionalnoj deponiji u Huskićima, od koje se zvanično odustalo i taj problem je pušten na lokalni nivo. Sve općine/gradovi na kantonu su se suočile sa velikim problemom, jer rješavanje ovih pitanja iziskuje ogromna finansijska sredstva što sama lokalna zajednica nije u mogućnosti obezbijediti. U 2020. godini je grad Gračanica orijentisan prema Regionalnoj deponiji Doboju u Doboju, a od jula 2022. godine se planira odvoz otpada na Regionalnu deponiju Živinice.

U toku 2016. godine kroz projekat koji je sufinansiran od strane Ministarstva okoliša i turizma Federacije BiH urađen je „IDEJNI PROJEKAT za sanaciju postojeće deponije komunalnog otpada grada Gračanica i izgradnju pratećih sadržaja prilagođenih regionalnom konceptu odlaganja.

Projekat Sanacije postojeće deponije integrisan je u aktuelni Plan javnih investicija TK, a obuhvata aktivnosti: Izoliranja starog otpada od okoline; Uspostavljanje sistema za prihvatanje i tretman procjednih voda, sistema odvodnje površinskih voda, sistema za otplinjavanje odlagališta; Rekultivaciju i ozelenjavanje cijele površine deponije.

U dijelu deponije Grabovac uređeno je reciklažno dvorište za razdvajanje i baliranje prikupljenog ambalažnog otpada koji se isporučuje reciklažnim centrima. Reciklažno dvorište je ograđeno betonskim stubovima i žičanom mrežom a unutrašnjem dijelu je smještena presa, mlin za mljevenje plastike, mala vaga i nastrešica sa trakom za razdvajanje otpada.

Nabavkom kolske vage od 2017. godine količine otpada evidentiraju se vaganjem u tonama.

Uvođenjem evidencije u tonama uočena je da je pretvorba m³ u tone davala pogrešan rezultat, (smanjenje količine otpada u 2017. godini u odnosu na prethodni period je rezultat tačnog mjerenja, a ne preračunavanja).

Cjelokupne količine otpada koje se prikupljaju tokom godine se adekvatno pohranjuju- odložu na gradsku deponiju Grabovac, dio se isporučuje operateru za upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom.

Od ukupno 11.590,72 tona prikupljenog otpada iz 2020. godine 74,21 % se odnosi na otpad iz domaćinstva. Prema vrstama otpada 95,49 % je mješani komunalni otpad, dok se samo 5 % odnosi na odvojeno prikupljanje otpada (ambalaža od plastike, metalna ambalaža, staklena ambalaža, kabasti otpad, otpad sa tržnice i dr.),

U odvoz smeća uključeno je ukupno 10.018 korisnika (9.268 domaćinstava i 750 pravnih lica). Procenat pokrivenosti odvozom smeća kontinuirano se povećava od 2015. godine sa 56,8 % na 69,73 % u 2020. godini.

Organizovanim prikupljanjem otpada obuhvaćene su 21 MZ. U odnosu na 2015. godinu broj MZ obuhvaćenih organizovanim prikupljanjem otpada povećan je za 8 MZ. Broj individualnih domaćinstava uključenih u organizovano prikupljanje otpada u 2020. godini 4 puta u odnosu na 2015. godinu (sa 1.984 domaćinstva na 8.049).

Uvođenje selektivnog odvajanja otpada započeo je 2012. godine i bili prva Općina u Federaciji koja je uvela prikupljanje ambalažnog otpada na mjestu nastanka. To je ostvareno na slijedeći način:

Nabavkom 7.860 tipskih kanti od 120 litara i vreća (žutih i plavih) te smo omogućili korisnicima individualnim domaćinstvima da se aktivno uključe u projekat selektivnog prikupljanja otpada.

U odnosu na broj korisnika Sve mjesne zajednice su obuhvaćene ovom uslugom i sa 2020. godinom 8.049 korisnika potpisalo je ugovor sa JP „Komus“ d.o.o. Gračanica kojim su se obavezali da će komunalni otpad odlagati u tipske kante, a ambalažni otpad u plave i žute vreće. Plave vreće su predviđene za skupljanje papira, a žute za PET, tetrapak, limenke i ostalu ambalažu.

2.1.7.7. Upravljanje prostorom i okolišom, stanje gradskog zelenila

Prostor je pored ljudi najveće bogastvo svake države. Upravljanjem prostorom je od najveće društvene važnosti.

Grad Gračanica raspolaže kopnenim prostorom na kome se grade individualni i kolektivni objekti za stanovanje, proizvodni i uslužni objekti koji služe za zadovoljavanje različitih potreba stanovništva.

Upravljanje prostorom se primjenjuje kroz prostorne planove koje grad posjeduje i vlasničke odnose koji se rješavaju u imovinskim postupcima.

U današnje vrijeme nesređenog stanja moguće su zloupotrebe i stihijsko postupanje, tako da imamo pojava „bespravne gradnje“, „uzurpiranje javnih površina“ itd., ali se te pojave rješavaju putem organa uprave.

Evidentirane prirodne vrijednosti nisu dovoljno istražene, niti su provedene adekvatne mjere zaštite i uključivanje u razvoj Grada.

Zelene površine

Pojam zelene i rekreacione površine podrazumijevaju se: zelene površine (park-šume, parkovi, drvoredi skverovi, travnjaci, zelenilo uz prometnice i sl.); zelene zone, odnosno pojasevi kojima se sprečava širenje naselja i koje imaju različite rekreacijske i zaštitne namjene; zelene površine stambenih, odnosno urbanih cjelina; zelene površine posebne namjene (groblja, botanički i zoološki vrtovi i sl.); površine za rekreaciju i masovni sport na otvorenom prostoru (igrališta, štelišta, sportski tereni, kupališta, vježbališta, strelišta, kros i trim staze i sl.); zelene površine uz obale rijeka i jezera.

Na području grada postoji više vrsta zelenih površina od kojih se samo u naselju Centar redovno uređuju zelene površine-parkovi, a ostale zelene površine koje se nalaze po MZ se povremeno uređuju.

U periodu 2015.-2020. godine uočava se smanjenje uređenih parkovskih površina sa 11.450 m² na 10.027 m² a povećanje održavanja ostalih zelenih površina za 113 % (sa 6.865 m² na 14.641 m²), uz povećanje dotacija iz budžeta općine/grada za 54 % (sa 13.000 KM na 20.000 KM).

Ukopne parcele-Mezarja-Groblja

Način upravljanja površinama odnosno parcelama na kojima se vrši ukopavanje preminulih poznata kao mezarjima – grobljima u upotrebi, izgradnja novih, uslovi uređivanja i održavanja mezarja-groblja, uslovi za ustupanje i način utvrđivanja naknade za korištenje mezarjskih-grobnih mjesta, uslovi za izgradnju grobnica, nadgrobnih spomenika, prijenos posmrtnih ostataka do mezarja-groblja i obavljanje pogrebne djelatnosti svrstano u komunalne djelatnosti i dodijeljeno J.P. Komus d.o.o. Gračanica, prema Odluci o mezarjima/grobljima broj 01-04-01635-2022 od 28. 04. 2022. godine („Službeni glasnik Grada Gračanica“ broj: 05/2022). Na području grada postoje dvije privatne firme koje obavljaju pogrebne djelatnosti kao i prijevoz umrlih iz inostranstva.

Prema poznatim podacima ukupna površina zemljišta kulture „groblje“ je 287.590 m².

Svaka mjesna zajednica u zavisnosti od broja stanovnika ima svoju lokaciju za mezarja-groblje ili više lokacija raspoređenih po zaseocima.

U mjesnoj zajednici Gračanica postoji više lokacija groblja tako da je:

- na 1 lokaciji „katoličko groblje“ odnosno groblje za stanovnike katoličke vjeroispovijesti,
- na 1 lokaciji „pravoslavno groblje“ odnosno groblje za stanovnike pravoslavne vjeroispovijesti,
- na 1 lokaciji „jevrejsko groblje“ odnosno groblje za stanovnike jevrejske vjeroispovijesti,
- na 10 lokacija (2 velika i 8 manjih) „mezarje“ odnosno groblje za stanovnike islamske vjeroispovijesti.

Prema podacima Medžlisa islamske zajednice Gračanica, popunjenost groblja iznosi 75 %. Zbog velike popunjenosti postoji potreba za novo gradsko groblje.

Prema Odluci o mezarjima/grobljima broj 01-04-01635-2022 od 28. 04. 2022. godine („Službeni glasnik Grada Gračanica“ broj: 05/2022) u članu 4. navodi se:

„Grad Gračanica, odnosno nadležna služba za komunalne poslove, dužna je u roku od 12 mjeseci od dana donošenja ove Odluke putem mjesnih zajednica i vjerskih zajednica Grada Gračanica uraditi katastar svih mezarja grobalja, utvrditi vlasnički status svakog mezarja-groblja i u saradnji sa ostalim gradskim službama predložiti lokaciju za izgradnju novog gradskog mezarja-groblja.“,

A u članu 5. stav 3. navedeno je da se uređivanje, održavanje i upravljanje mezarjima-grobljima tipa gradsko mezarje groblje, povjerava se Javnom preduzeću „KOMUS“ d.o.o. Gračanica, koje je obavezno ispuniti uslove minimalne tehničke i stručne osposobljenosti za obavljanje komunalnih djelatnosti pogrebnih poslova i održavanja mezarja-grobalja i pogrebne djelatnosti, u skladu s posebnim propisima.“

2.1.7.8. Energetska djelatnost

Grad Gračanica je za doprinos provođenja energetske uštede uradio dokument Akcioni plan energetske održivosti razvoja i klimatskih promjena (SECAP - Sustainable Energy and Climate Action Plan) nakon čijeg donošenja je prestao da važi Akcioni plan energetske održivosti razvoja (SEAP-Sustainable Energy Action Plan), koji je ključni dokument Sporazuma gradonačelnika koji prezentuje način na koji će lokalne vlasti ispuniti obaveze preuzete njegovim potpisivanjem do 2020/30. godine

Primarno područje djelovanja predstavljaju programi i akcije uštede energije u javnim zgradama u vlasništvu lokalnih vlasti koje predstavljaju značajne potrošače energije, npr. za zagrijavanje i osvjetljavanje. Za nesmetano provođenje svih navedenih aktivnosti je potrebno prilagoditi strukture lokalnih vlasti i osigurati dovoljne ljudske potencijale. Tokom cjelokupnog procesa lokalne vlasti će razmjenjivati iskustva i znanja sa drugim gradovima i općinama, organizovati Energetske dane, te dati svoj doprinos godišnjoj Konferenciji gradonačelnika EU o energetske održivosti Europi. Potpisnici Sporazuma su spremni donijeti konkretne, dugoročne mjere kojima će se osigurati ekološki, društveno i gospodarski stabilno okruženje za sadašnje i buduće naraštaje. Zajednička odgovornost je stvarati održivija, privlačnija, otpornija i energetske učinkovitija područja prikladnija za život. Sporazum ima zajedničku viziju za 2050. koji obuhvata dekarbonizirana područja, čime se pridonosi da se prosječno globalno zagrijavanje zadrži znatno ispod +2 °C u odnosu na predindustrijske temperature.

2.1.7.9. Civilna zaštita

U obavljanju poslova iz djelokruga Grada, provođenje gradske politike i izvršavanje gradskih propisa, jedna od 7 službi za upravu, odnosno osnovnih organizacionih jedinica, je i Služba za civilnu zaštitu sa 2 odsjeka.

Za rukovođenje akcijama zaštite i spašavanja i obavljanje drugih poslova u zaštiti i spašavanju u skladu sa Zakonom i drugim propisima na području grada Gračanica osnovan je Gradski štab civilne zaštite kao stručno-operativni organ. Gradski štab civilne zaštite Gračanica se aktivira kada nadležni organ-Gradonačelnik proglasi da je nastalo stanje prirodne ili druge nesreće na određenom području ili cijelom području grada, odnosno kada treba preventivno djelovati prije nastanka prirodne i druge nesreće. Rad štaba se odvija na osnovu Zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća, uredbi, Odluke organizovanju i funkcionisanju zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća na području grada Gračanica, Odluke o osnivanju Gradskog štaba civilne zaštite i Poslovniku o radu Gradskog štaba civilne zaštite Gračanica.

Ugroženost od klizišta

Jedan od najtežih oblika incidenata u prostoru je pojava klizišta. Područje grada Gračanica ima složenu geološku strukturu tla koju karakterišu slaba fizičko-mehanička svojstva tla što se, u nepovoljnim hidrološkim uvjetima i u periodima sa dugotrajnim oborinama, manifestuje u vidu nestabilnosti tla. Područje grada Gračanica izgrađeno je pretežno od laporovito - glinovitih i pjeskovitih sedimenata neogene starosti. Ovakav sastav tla, kao i geomorfološka svojstva terena (blage do strme padine), zajedno sa intenzivnom rudarskom aktivnošću i nekontrolisanom urbanizacijom, doveli su do aktiviranja velikog broja klizišta, koja se razlikuju, kako po veličini tako i po genezi i mehanizmima kretanja.

Na području grada gotovo svakog mjeseca registruje se reaktiviranje po nekoliko starih klizišta i odrona zemljišta (oko 5) i aktiviranje manjeg broja novih klizišta, uglavnom manjih razmjera i slabijeg intenziteta. Najveći broj klizišta, velikih razmjera i jakog intenziteta djelovanja, aktivira se nakon obilnih i dugotrajnih kišnih padavina i poplava kao i nakon naglog topljenja snijega. U posljednjih 10 godina su registrovani periodi kada je dolazilo do reaktiviranja većeg broja starih ili aktiviranja novih klizišta.

Posljedice djelovanja klizanja i odronjavanja zemljišta su višestruke i imaju, kao krajnji ishod, u slučaju aktiviranja klizišta katastrofalnih razmjera, velike materijalne štete i ugrožavanje bezbjednosti i života ljudi. Također, su ugrožena i značajna dobra u poljoprivredi i voćarstvu. Mnogi navedeni objekti su pretrpjeli značajna oštećenja, što predstavlja poseban problem kod oštećenih stambenih objekata u kojima je ugrožena bezbjednost ljudi.

Sanaciji klizišta se ne poklanja dovoljna pažnja zbog činjenice da nedostaju finansijska sredstva u općinama/gradovima, koje su po zakonu, nadležne za sanaciju klizišta, te se mora konstatovati porazna činjenica da je na području TK do sada sanirano vrlo malo klizišta. Prema jednoj stručnoj procjeni samo za potpunu i trajnu sanaciju oko 500 klizišta potrebno je oko 52 miliona KM, a za parcijalnu sanaciju tih klizišta (preventivne mjere) potrebno je oko 11 miliona KM. Sanaciji klizišta se ne poklanja dovoljna pažnja ni sa stručnog aspekta, jer se klizišta često saniraju bez prethodno urađene projektne dokumentacije, koja treba da obuhvata geološka, inženjersko-geološka i geomehnička istraživanja klizišta.

Prema Studiji finansiranoj u okviru EU programa za oporavak od poplava “Procjene rizika od poplava i klizišta za stambeni sektor u BiH” iz novembra 2015. godine, dat je pregled rizika od klizišta po gradovima.

Na području grada Gračanica do sada je registrovano 570 klizišta različite površine, a prema podacima o izdvojenim sredstvima za intervenciju do sada je realizovana sanacija 160 klizišta tako da u narednom period treba planirati realizaciju klizišta po prioritetima.

Od ukupne površine općine/grada Gračanice koja iznosi 215,33 km² stepen rizika od klizišta: 39,55 km² imaju visok stepen rizika; 87,39 km² srednji stepen rizik; 86,97 km² nizak stepen rizik i 16,89 km² veoma nizak stepen rizika.

Ugroženost od NUS-a i MES-a (neeksplozirana ubojita sredstva i minskoeksplozivna sredstva)

Rat je za sobom ostavio velike količine neeksploziranih ubojnih sredstava (NUS), mina i oružja i ko zna koliko će još vremena proći dok našu zemlju učinimo bezbjednom i dok iz svojih kuća uklonimo ratne trofeje, municiju i druga minsko-eksplozivna sredstva koja predstavljaju moguću opasnost, kao i nedostatak finansijskih sredstava za provođenje deminiranja sumnjivih površina od mina.

Zaštita od neeksploziranih ubojnih i minskoeksplozivnih sredstava (u daljem tekstu: NUS i MES) a provode je organi civilne zaštite Federacije BiH i kantona preko timova za deminiranje i pravna lica koja se bave poslovima uklanjanja mina i NUS-a i koja moraju biti akreditovana kod Centra za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini (BH MAC). Gradske i općinske službe civilne zaštite imaju koordinirajuću ulogu kod prijave građana o posjedovanju ili pronalasku neeksploziranih ubojnih sredstava, pomoći prilikom izviđanja sumnjivih površina od strane stručnih lica BH MAC-a u cilju izrade projekata deminiranja, saradnja sa policijskim organima kod različitih aktivnosti po pitanju NUS-a i deminiranja i sl.

Aktivnosti Službe za civilnu zaštitu po pitanju deminiranja su bile koordinacijskog karaktera sa izviđačima BH MAC-a u obradi lokalitea Lendići MSP metodom, kao i sa pripadnicima Oružanih snaga Bosne i Hercegovine i BH MAC-a na završavanju oznaka hitnog obilježavanja na svim rizičnim površinama na području grada.

Pored naprijed navedenih zadataka Služba za civilnu zaštitu aktivno je provodila i druge vidove zaštite od neeksploziranih ubojnih sredstava, kao što je edukacija svih kategorija stanovništva, najčešće kroz upozoravanje na opasnosti od mina i NUS-a putem lokalnog radija i Televizije Tuzlanskog kantona, printanog medija Dnevnog avaza i Web stranice Grada Gračanica.

Deminiranje je skup i dugotrajan proces, a provodi se na osnovu Plana deminiranja u Bosni i Hercegovini, koji na prijedlog BH MAC-a odobrava Komisija u saradnji sa Odborom donatora, a usvaja ga Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

Najvažnija aktivnost Gradske službe za civilnu zaštitu po pitanju NUS-a i MES-a u 2021. godini je bila na kordiniranju poslova na uklanjanju ovih opasnih sredstava iz posjeda građana, preuzimanje sredstava koje zaprime pripadnici Policijske uprave, kao i sredstava koje u prekršajnim postupcima izuzme Općinski sud u Gračanici. Preuzimanje i uklanjanje tih sredstava iz domaćinstava i na terenu obavljali su pripadnici timova Federalne uprave civilne zaštite za uništavanje NUS-a i MES-a (u daljem tekstu“**A**” TUN tim) u saradnji sa Službom za civilnu zaštitu.

Saradnja sa Federalnom i Kantonalnom upravom civilne zaštite Tuzla se odvija svakodnevno i ogleđa se u koordinaciji po svim pitanjima iz nadležnosti, kao i u kandidovanju projekata deminiranja, tehničkog izviđanja i trajnog obilježavanja, koji iste prosleđuju BH MAC-u, te u zahtjevima za angažovanjem timova za preuzimanja i uništavanja NUS-a i MES-a i deminiranja, koji su u nadležnosti Federalne i Kantonalne uprave civilne zaštite.

Radio Gračanica i dopisništvo Televizije Tuzlanskog kantona, kao i dopisništvo Dnevnog avaza iz Gračanice su sredstva informisanja preko kojih je Služba za civilnu zaštitu najčešće ostvarivala komunikaciju sa javnošću po pitanju preduzimanja preventivnih mjera zaštite od NUS-a i mina i primopredaje deminiranih terena. Upoznavanje javnosti o tim aktivnostima realizovano je putem informacija, upozorenja, učešćem u kontakt emisijama koje su imale snažnu poruku stanovništvu o rizicima, opasnostima i mjestima najčešćeg pojavljivanja zaostalih ubojnih sredstava i načinu njihovog prijavljivanja nadležnim organima.

Pored ovog, o pojedinim aktivnostima Službe informacije su prezentovane i putem Web stranice Grada Gračanica. Sa redakcijama svih ovih medija ostvarena je značajna saradnja putem koje je stanovništvo grada, ali i šire bilo upoznato sa aktivnostima Službe za civilnu zaštitu po ovom pitanju.

Zaštita ljudi od bolesti životinja

Zaštitu građana od bolesti životinja na području grada Gračanica provodi Veterinarska stanica Gračanica kojoj je prioritet da se u cjelosti zaštite na prvom mjestu uzgajivači, zatim konzumenti i drugi stanovnici sa područja grada, ali isto tako i domaće životinje.

Epidemija predstavlja naglu pojavu više slučajeva nekog zaraznog oboljenja ljudi u određenom vremenskom intervalu na nekom području

Uzroci nastanka neke epidemije su: loši uvjeti stanovanja, nehigijenska ishrana, opskrba higijenski neispravnom vodom, neplanirana migracija stanovništva, a naročito socijalni potresi kao što su ratovi, prirodne i druge nesreće (zemljotresi, poplave, suše, olujni vjetrovi, požari i dr.).

Epizootijom se smatra pojava oboljenja ili uginuća većeg broja životinja od nekog zaraznog oboljenja, koje je neuobičajeno po broju slučajeva, vremenu i mjestu pojavljivanja ili zahvaćenoj vrsti životinja, kao i povećana učestalost oboljenja ili uginuća čiji uzročnik je privremeno neutvrđen. U sadašnjoj situaciji, najveću opasnost po zdravlje ljudi i životinja, predstavljaju zarazna oboljenja kod životinja. Materijalni troškovi koji nastaju zbog suzbijanja zaraznih i parazitarnih bolesti kod životinja i ljudi mogu biti vrlo veliki.

Uzroci nastanka epizootija zaraznih bolesti su zaražene domaće i divlje životinje koje zarazu šire direktnim putem (hranom, vodom i zrakom) ili indirektnim putem (insektima, bolesnim životinjama) i upotrebom njihovih prerađenih dijelova: (kože, vune, krzna, rogova, kosti, čekinje i dr.). Zbog pojave Antraxa 2002. godine sa jednim smrtnim slučajem područje grada je bilo distrikt ove bolesti 20 godina te je potrebno preduzimati preventivne mjere zaštite kako se bolest ne bi ponovo pojavila.

Zarazna bolest domaćih i divljih životinja koje se direktnim ili indirektnim putem prenose na ljude naziva se zoonoza. U grupu zoonoza ubrajaju se: Q groznica, bruceloza, antrax, salmoneloza, leptospirea, hemoragična groznica i tulermija, a trihinoza i rabies u grupu antropozoonoza.

Na području grada Gračanica uzgaja se oko 10.000 goveda, oko 7.000 ovaca, oko 200 konja i 600.000 hiljada živine. Uzgoj životinja i proizvodnja namirnica životinjskog porijekla je zanimanje i izvor egzistencije velikog broja ljudi na području grada pa ugrožavanje stočnog fonda i pojava većih šteta na njemu direktno ugrožava i život i zdravlje ljudi.

Zaštita od požara

Odsjek za **zaštitu od požara i vatrogastvo** - Profesionalna vatrogasna jedinica (u daljem tekstu: PVJ) koji je u sastavu Službe za civilnu zaštitu izvršava: stručno-operativne, administrativne i druge poslove koji se odnose na prevenciju i zaštitu od požara i vatrogastvo, pregled, održavanje i servisiranje aparata za gašenje početnog požara i druge opreme koja se koristi u svrhu gašenja požara, usluge prijevoza vode za fizička i pravna lica, protivpožarno obezbjeđivanje raznih manifestacija gdje se okuplja veći broj ljudi, pružanje pomoći stanovništvu u uslovima prirodnih nepogoda i sl.

U Procjeni ugroženosti od požara područja grada Gračanica dat je poseban osvrt na centar grada sa aspekta požarne opasnosti zbog starosti objekata i individualnog zagrijavanja te postojanja dosta tavanskih prostora u kojima se odlažu nepotrebne stvari, a koje predstavljaju potencijalnu opasnost za izazivanje i prenos požara.

Požarna opasnost u gradu djelimično je umanjena primjenom urbanističkih mjera kod planiranja i izgradnje objekata i postojanju sistema vanjske hidrantske mreže u gradskim naseljima i unutrašnje hidrantske mreže u stambenim zgradama.

Oprema i sredstva sa kojima raspolaže jedinica je većim dijelom zastarjela, tako da njihova funkcionalnost i upotreba umanjuje spremnost i operativnost jedinice. Iz prirode ove djelatnosti i neophodnih materijalno-tehničkih sredstava za njeno funkcionisanje, može se reći da gotovo su svi problemi u vatrogastvu vezani za finansijska sredstva, odnosno za nedostatak finansijskih sredstava. Propisi koji regulišu način utroška sredstava koja se ubiru po osnovu posebnih naknada za zaštitu i spašavanje i zaštitu od požara, takođe ograničavaju utrošak kada je u pitanju materijalno-tehničko opremanje vatrogasnih jedinica, posebno nabavka vatrogasnih vozila.

Vatrogasnoj jedinici neophodna je kvalitetna popuna tehničkom opremom i sredstvima propisana Pravilnicima iz ove oblasti, kao i za održavanje opreme i sredstava tih jedinica, kako bi mogli kvalitetno odgovoriti postavljenim zadacima, to jest da zaštite građane i imovinu na prostoru Grada. Kako bi se sistem zaštite od požara podigao na viši nivo, potrebno je: Uspostaviti sistem finansiranja vatrogastva; nabaviti nova vatrogasna vozila, odnosno zamjenu starih vozila; izgraditi garažu za vatrogasna vozila, (dogradnjom vatrogasnog doma za koji je urađena projektna dokumentacija i pribavljeno odobrenje za građenje); uspostaviti i realizovati procedure za provođenje preventivnih i operativnih mjera zaštite i spašavanja u naseljima kolektivnog stanovanja putem upravitelja u stambenim zgradama (redovna kontrola i ispitivanje hidrantske mreže i vatrogasnih aparata, nabavka novih pp aparata, obezbijediti ispravnost i prohodnost požarnih stepeništa u stambenim objektima, redovno vršiti kontrolu dimnjaka - čišćenje i uređenja podrumskih prostorija); izgraditi vanjske hidrantske mreže u svim mjesnim zajednicama, koje bi služile vatrogasnim jedinicama za gašenje požara i punjenje vatrogasnih cisterni vodom; pored hidrantske mreže, obezbijediti i druge vidove snabdjevanja vatrogasne jedinice vodom, kao što su rijeke, potoci, bunari i sl.; promovisati potrebu nabavljanja aparata za gašenje požara u svako domaćinstvo shodno odredbama Zakona o zaštiti ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća; kadrovskom popunom osigurati potreban broj izvršilaca po

smjenama i kontinuirano provoditi edukaciju stanovništva i zaposlenih (sačiniti plan edukacije kao sastavni dio plana ljudskih resursa organa uprave Grada Gračanica).

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju V- zaštita i unapređenje okoliša, član 61. definisane su aktivnosti koje treba posebno naglasiti: Zaštita okoline se ostvaruje kroz sve vidove života i razvoja. Zaštita okoliša podrazumijeva: mjere zaštite od zagađivanja vazduha, vode i tla; mjere sanacije; procjenu stanja do kraja planskog perioda. Potrebno je uspostaviti cjelovit sistem praćenja stanja okoline, a koji treba da ima dvije osnovne funkcije: praćenje promjena kvaliteta okoline i nadziranje primjene standarda iz oblasti zaštite okoline.

Radi obezbjeđenja konkretnih mjera zaštite, Općina/Grad može donijeti akte u skladu sa propisima o:

- zaštititi zraka od zagađivanja,
- zaštititi voda od zagađivanja,
- zaštititi od djelovanja voda (erozivna područja, plavna područja i poplave),
- zaštita tla od zagađivanja,
- zaštita od elementarnih nepogoda i ratnih dejstava,
- zaštititi od buke i vibracije,
- zaštititi urbanog standarda,
- odlaganje otpada.

Potrebno je uspostaviti cjelovit sistem praćenja stanja okoline, a koji treba da ima dvije osnovne funkcije: praćenje promjena kvaliteta okoline i nadziranje primjene standarda iz oblasti zaštite okoline”.

2.1.8. Stanje prostorno planske dokumentacije

S ciljem planskog uređenja prostora i stvaranja povoljnih uslova za život, rad i zdravlje čovjeka, zaštite i dugoročnog upravljanja prirodnim dobrima, prostor se uređuje donošenjem planskih dokumenata različitog nivoa planiranja i njihovim međusobnim usaglašavanjem.

Općina/Grad Gračanica je u prošlim vremenima imala dobru praksu upravljanja prostorom, kako putem planskih dokumenata dugoročnog planiranja, tako i provedbenih planskih dokumenata.

I u periodu nakon završetka ratnih zbivanja Općina Gračanica je jedna od prvih općina koja je pokrenula aktivnosti na donošenju ovih baznih dokumenata bitnih za, detekciju stanja, oporavak i buduće planiranje i upravljanje prostorom.

Cjelovit pristup prostornom planiranju i uređenju prostora obuhvata: istraživanje, provjeru i ocjenu mogućnosti zahvata u prostoru u zavisnosti od nivoa planiranja; korištenje, zaštitu i način upravljanja prostorom; praćenje stanja u prostoru, te izradu i donošenje planskih dokumenata; provođenje i praćenje provođenja planskih dokumenata.

2.1.8.1. Planski dokumenti

Prostorno planiranje temelji se na načelima: usaglašenosti prostornog uređenja s prostornim uređenjem šireg područja (Kantona); ravnomjernog privrednog, društvenog i kulturnog razvoja područja Općine/Grada uz poštovanje i razvijanje Kantona i regionalnih prostornih specifičnosti; zaštita i racionalno korištenje prostora u skladu sa principima održivog humanog razvoja; zaštite integralnih vrijednosti prostora i zaštita i unapređenje stanja okoline; zaštite graditeljskog i prirodnog naslijeđa; usaglašavanje interesa korisnika prostora i prioriteta

djelovanja od značaja za Kanton, Općinu/Grad; usaglašavanje privatnog i javnog interesa; usaglašavanje prostornog uređenja općina/grad međusobno i sa prostornim uređenjem Kantona; javnosti i slobodnog pristupa podacima i dokumentima značajnim za prostorno planiranje i uređenje u skladu sa zakonom i posebnim propisima; uspostavljanja jedinstvenog sistema informacija o prostoru na području Općine/Kantona u svrhu planiranja, korištenja i zaštite prostora Općine/Grada.

Prostorni plan za područje Grada Gračanica 2006-2026 je usvojen, a Postupak donošenja plana je završen 2014. godine.

Prostorni plan je u proteklom periodu korišten kao bazni dokument razvoja određenih segmenata infrastrukture, korištenja građevinskog zemljišta, kao i smjernica za razvojne projekte: industrijska – privredna zona; izgradnja kanalizacionog sistema; regulacije rijeke Sokoluše; toplifikacije grada i projekata vodosnabdijevanja.

Prostorni plan Općine/Grada je osnova kojom će se dalje generisati lokalna strategija i razvojni programi iz oblasti: poljoprivrede i proizvodnje hrane, privrede, šumarstva, turizma, eksploatacije mineralnih sirovina, malog biznisa, sporta, rekreacije i donošenje planske dokumentacije nižeg reda (urbanistički plan i regulacioni planovi).

2.1.8.2. Urbanistički plan

Prostornim planom za područje Grada Gračanice, utvrđeno je donošenje Urbanističkog plana. U tom pogledu usvojena je Odluka o pristupanju izradi Urbanističkog plana kojom su utvrđeni svi propisani zakonski elementi za izradu i donošenje Plana.

Urbanistički plan je razvojni plan kojim se detaljnije utvrđuju: namjena prostora; prirodni resursi sa akcentom na zaštiti i korištenju obnovljivih resursa; karakteristike privrednog razvoja; karakteristike razvoja naselja; karakteristike razvoja infrastrukturnih sistema - saobraćajna, informacijska, energetska, komunalna i telekomunikaciona infrastruktura, uključujući vodosnabdijevanje i tretman voda; kao i upravljanje otpadom; društvene djelatnosti - socijalni razvoj, školstvo, nauka, zdravstvo, sport, kulturne djelatnosti i dr.; prirodno i kulturno - historijsko naslijeđe; stanovništvo; strateška procjena uticaja na okoliš (SEA); karakteristike razvoja turizma na bazi prirodne i kulturno - historijske baštine; prevencija, odnosno ograničavanje efekata prirodnih nepogoda i katastrofa; mjere zaštite stanovnika i materijalnih dobara od prirodnih i ljudskim djelovanjem izazvanih nepogoda i katastrofa i ratnih djelovanja; analiza i ocjena stanja u prostoru; mogući pravci razvoja zavisno od prirodnih i radom stvorenih uslova, kao i uslova ekonomskog razvoja, utvrđenih kantonalnim i lokalnim razvojnim dokumentima i strategijama razvoja.

U okviru namjene i korištenja prostora poseban akcenat urbanističkim planom daje se na određivanje: površina urbanog područja; površina užeg urbanog područja; površine urbanog područja predviđene za sanaciju i obnovu (površine unutar urbanog područja sa oštećenim, slabo održavanim, nedovoljno iskorištenim ili napuštenim i opustošenim objektima I neprimjerenom komunalnom infrastrukturu, za koje se radi racionalnije upotrebe radi koncept obnove postojećeg stambenog fonda, komunalne infrastukture i izgradnje novih građevina, sa ciljem oživljavanja postojećih i/ili razvoja novih djelatnosti); građevinsko zemljište po namjenama: stambene zone (kolektivno, individualno i mješovito stanovanje); mješovite zone (stambeno-poslovne i poslovne zone); privredne zone, zone male privrede i servisne zone; zone namijenjene otvorenim pijacama i sajmištima; zone društvene javne infrastukture, odnosno zone namijenjene društvenim djelatnostima (obrazovanje, zdravstvo, nauka, kultura, sport i

rekreacija, javna uprava, vjerske djelatnosti i dr); parkovske površine; zone privredne javne infrastrukture (saobraćajne i energetske površine u naselju, površine objekata za snabdijevanje i odvođenje otpadnih voda, površine groblja, kafilerija i slično); poljoprivredno zemljište po upotrebnoj vrijednosti i namjeni; područja predviđena za pošumljavanje i prevođenje u kvalitetnije sastojine; vodne površine (izvorišta vode, stajaće, tekuće i podzemne vode, vode za piće, mineralne, termalne i ljekovite vode) sa zaštitnim zonama i pojasevima i ekonomska valorizacija istih; zaštićena područja prirodnog naslijeđa, režimi zaštite, ekonomska valorizacija istih; zaštićeno kulturno-historijsko naslijeđe (područja i pojedinačni objekti), ekonomska valorizacija i režimi zaštite (revitalizacija, konzervacija, sanacija objekata); površine posebne namjene; površine planirane za budući razvoj (površine namijenjene širenju naselja, za koje se radi koncept širenja kojim se određuje namjena, program, smjer i obim širenja, povezivanje s postojećim površinama, kao uvjeti za opremanje građevinskog zemljišta).

Za razvoj gradskog područja Grada Gračanica neophodno je kod izrade I faze urbanističkog plana (Prostorne osnove) izraditi niz studija i elaborata kojima će se utvrditi postojeće stanje, dati analiza i smjernice za rješavanje pojedinačnih problema. Kako se planski dokument donosi na duži period potrebno je izraditi akcioni plan za pribavljanje potrebne dokumentacije koja će biti svrsihodna za izradu ovog planskog dokumenta.

Nakon donošenja izmjena i dopuna Prostornog plana TK i usaglašavanja Prostornog plana Grada Gračanica s navedenim planom, obezbjeđenjem potrebnih studija i elaborata za izradu Prostorne osnove Urbanističkog plana, realno je očekivati uspješnu realizaciju zacrtanih ciljeva planskih dokumenata u periodu za koji se planovi donose.

2.1.8.3. Regulacioni planovi

Donošenjem Izmjena Prostornog plana TK, Prostornog plana Općine/Grada i urbanističkog plana, stvaraju se veće mogućnosti za detaljnije planiranje uređenja prostora, područja Grada Gračanica. Od donošenja Prostornog plana kantona 2006. godine za područje Grada Gračanica usvojeno je nekoliko planova nižeg reda:

Regulacioni plan „Centar“ - Gračanica, koji ima kontinuitet od 1984. godine, a sve dopune i izmjene su uslijedile iz, prije svega, novog poimanja prostora centra grada i planiranja, oblika vlasništva i dobivanja novih prostora koji utiču na kvalitetu života u određenim njegovim segmentima (novi sadržaji). U smislu određivanja prostora samog centra grada, izvršena je novelacija usvojenog plana iz 1984. godine, potom je izvršena izmjena i dopuna RP „Centar“ 2006. godine koji obuhvata prostor od cca 35 ha gradskog područja sa užim dijelom centra grada. Novi Regulacioni plan „Centar“ Gračanica za vremenski period 2012-2022. godine, Izmjene i dopune Regulacionog plana se usvojene 2021. godine Odlukom o usvajanju i provođenju izmjena i dopuna Regulacionog plana pod brojem 01-19-01265-2021 od 31.03.2021. godine (Službeni glasnik 04/2021) za period 2018.-2028. godine. Stupanjem na snagu ove odluke van snage stavljen je regulacioni plan iz 2013. godine. Nakon proteka zakonski određenog vremena pristupilo se izmjenama i dopunama ovog Plana i iste su u fazi usvajanja.

Regulacioni plan „Radna zona I, II i III“ – Gračanica, Ovim planovima stvorena je e-baza za razvoj privredne djelatnosti i ostvarivanje prostora za rad i proizvodnju različitih vidova djelatnosti. Planovi su urađeni po fazama i obuhvataju ukupnu površinu cca 157 ha zemljišta. Sve faze regulacionih planova su usvojene 2008., 2010. i 2011. godine, a prostor unutar određenih planiranih površina, od vremena usvajanja planova u funkciji izgradnje, uglavnom,

proizvodnih objekata. U toku je donošenje izmjena i dopuna I faze regulacionog plana koji je usvojen 2008. godine.

Zoning plan je rađen u cilju očuvanja i planskog korištenja prostora rekreacionih zona utvrđenih Prostornim planom donesena je Odluka o pristupanju izradi zoning plana područja „Sijedog krša“.

2.1.8.4. Korištenje, zaštita i upravljanje prostorom

Donošenjem započete planske dokumentacije i izradom novih planova zacrtanih Prostornim planom stvaraju se mogućnosti racionalnog i fleksibilnog korištenja zemljišta, planskog uređenja zemljišta i izgradnje infrastrukture, zaštitu prostora i kontrolu zagađivača prostora, odnosno održiv razvoj.

Grad Gračanica ukupne površine 21.537 ha ima oko 61,6 % brdovitog terena i 38,4 % nizijskog terena. Analiza korištenja prostora po namjenama pokazuje da u strukturi površina najveće površine pripadaju poljoprivrednom i šumskom zemljištu. Poljoprivredno zemljište je zastupljeno sa 13.026 ha što je 60,5 % od ukupne površine, a šumske površine zauzimaju 7.245 ha što je 33,6 % od ukupne površine Grada. Grad Gračanica spada u red jedinica lokalne samouprave Tuzlanskog kantona sa prosječnom zastupljenošću šumskih kompleksa. Na području grada Gračanica evidentirano je 1.007,4 ha izgrađenog zemljišta što je 4,68 % od ukupne površine. Ova površina obuhvata 911,0 ha građevinskog zemljišta sa namjenom stanovanja i 96,4 ha sa namjenom privreda.

Upravljanje prostorom otežava i neusaglašeno stanje podataka za 45 % K.O. po katastarskoj evidenciji (katastra) i podataka u zemljišno-knjižnoj evidenciji (gruntovnice). U toku je proces usaglašavanja - harmonizacije.

2.1.8.5. Harmonizacija podataka katastra i zemljišnih knjiga

Jedna od aktivnosti na poboljšanju procesa pružanja usluga građanima je i Proces harmonizacije katastra i zemljišno knjižnih podataka tako da je do kraja 2021. godine obuhvaćeno (11) jedanaest KO (katastarskih općina), sa ukupno 57.465 parcela ukupne površine 13.043 ha sa 10.864 objekata.

Tabela 11. Pregled zbirnih indikatora harmonizacije katastra i zemljišno knjižnih (ZK) podataka obuhvaćenih u periodu 2016.-2021. godine – Grad Gračanica

Opis	Broj K.O.	Broj parcela	Broj objekata	Površina KO u ha
Ukupno za harmonizaciju ZK i katastra nekretnina				
	20	81.883	15.267	26.184
Obuhvaćeno harmonizacijom ZK i katastra nekretnina po godinama				
2016.	2	16.220	4.559	3.021
2017.	2	12.685	2.173	2.797
2018.-2019.	3	12.986	2.545	3.450
2020.-2021.	4	15.574	1.587	3.775
Ukupno 2016-2021.god	11	57.465	10.864	13.043
Ostaje za harmonizaciju	9	26.161	4.403	13.141
Ostaje za harmonizaciju u %	45,00 %	31,95 %	28,84 %	50,19 %

Izvor: Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko pravne poslove Grada Gračanica (Katastar organa uprave)

Broj parcela po katastarskim općinama obuhvaćenih harmonizacijom daje se u narednoj tabeli:

Tabela 12. Katastarske općine sa brojem parcela obuhvaćenih procesom harmonizacije katastra i zemljišno knjižnih podataka u periodu 2016.-2021. godine – Grad Gračanica

R. br.	Katastarska općina	Broj parcela po godinama				
		2016	2017	2018-2019	2020-2021	Ukupno
1	Gračanica	11.527			563	12.090
2	G.Orahovica	4.693			147	4.840
3	Donja Lohinja		5.632		302	5.934
4	Donja Orahovica		7.053		311	7.364
5	Miričina			3.850	63	3.913
6	Lukavica			4.615	-	4.615
7	Stjepan Polje			4.521	1.065	5.586
8	Babići				3.740	3.740
9	Lohinja Gornja				2.315	2.315
10	Malešići				4.652	4.652
11	Rašljeva				2.416	2.416
	Ukupno	16.220	12.685	12.986	15.574	57.465

Izvor: Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko pravne poslove Grada Gračanica (Katastar organa uprave)

U toku su aktivnosti na realizaciji procesa harmonizacije preostalih 9 katastarskih općina (Škahovica, Piskavica, Soko, Dobrovci, Džakule, Skipovac Donji i Skipovac Gornji, Vranovići i Prijeko Brdo) na području Grada Gračanica ukupne površine 13.141 ha sa 26.161 parcelom i 4.403 objekta.

2.1.9. Analiza budžeta i projekcije sredstava za finansiranje realizacije strategije razvoja

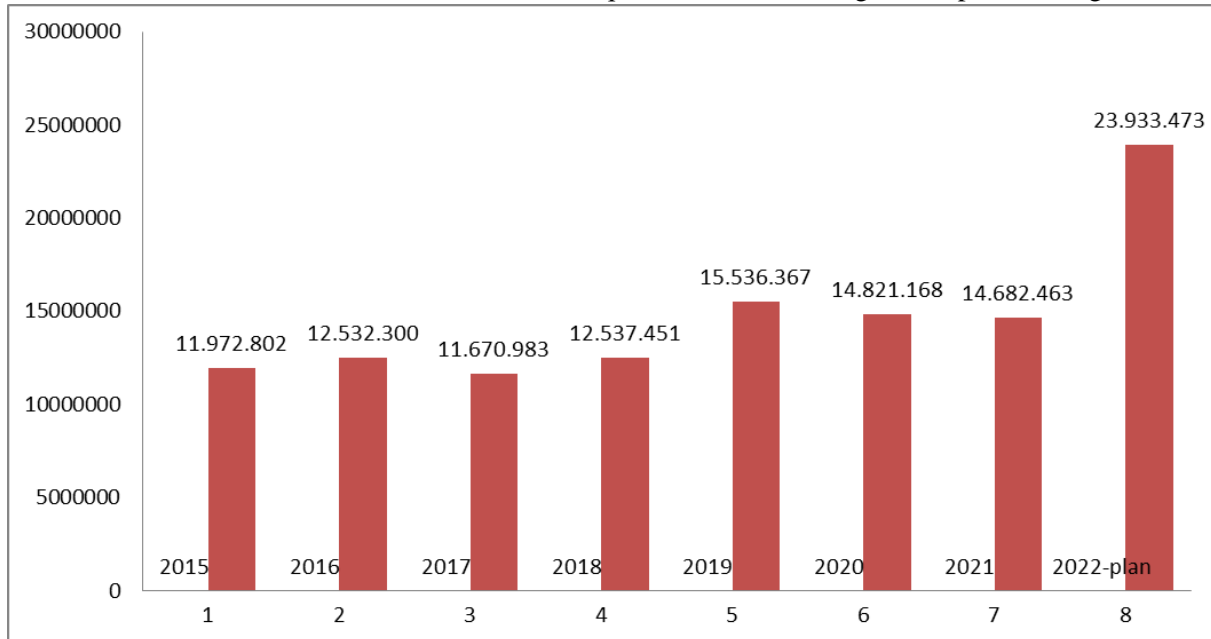
Grad Gračanica u posmatranom periodu je imao u zakonskom roku usvojene Budžete općine/grada.

2.1.9.1. Pregled učešća poreznih i neporeznih prihoda u ukupnom budžetu

Ostvareni budžet Grada Gračanica za 2021. godinu iznosi 14.682.463 KM što je za 0,94 % manje od ostvarenog budžeta za 2020. godinu a veći je u odnosu na ostvarene budžete u periodu 2015.god.- 2019.god. Smanjenje ostvarenog budžeta u 2021. godini u odnosu na ostvarene budžete u periodu 2015.-2020.godine se odnosi najvećim dijelom na manje ostvarene prihode od poreza na dohodak kao i na prihode od indirektnih poreza. Učešće poreskih prihoda u ukupnom Budžetu Grada u periodu 2015.-2021. godina raste iz godine u godinu. Najveće ostvarenje poreskih prihoda u posmatranom periodu bilo je u 2020. godini na što su uticali prvenstveno prihodi po osnovu poreza na dohodak i prihod od indirektnih poreza.

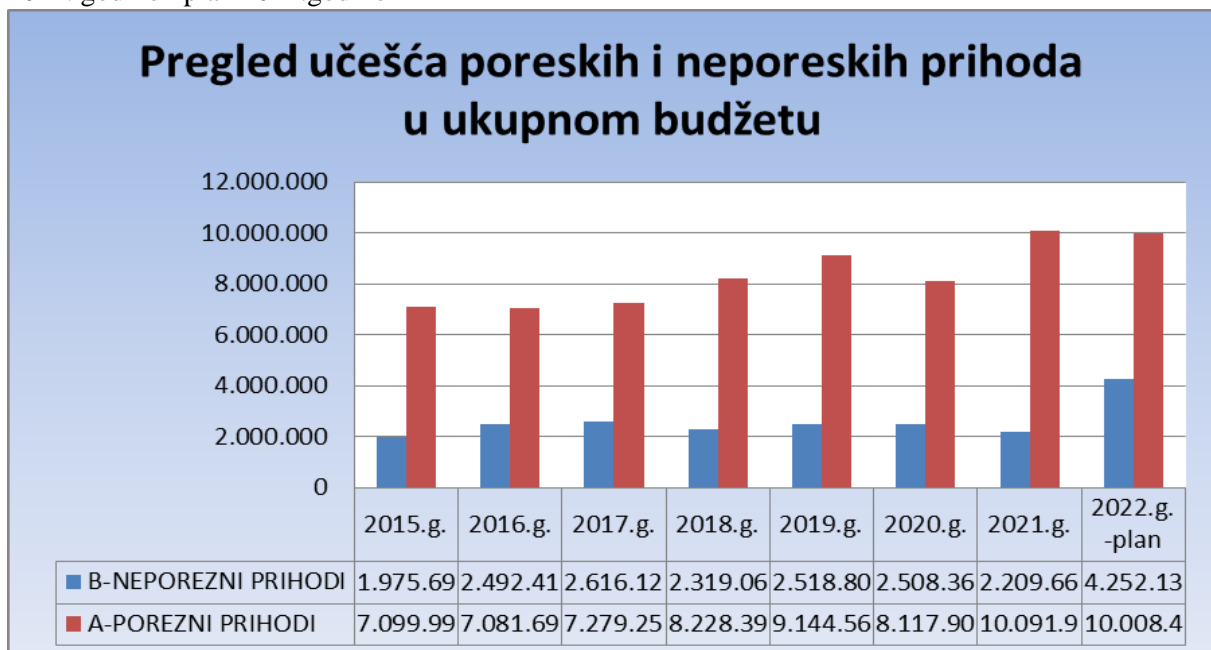
Kada su u pitanju neporeski prihodi najveće ostvarenje bilo je takođe u 2017. godini na što su prvenstveno uticali prihodi od administrativnih taksi, komunalnih taksi i naknada, i naknada po osnovu rente.

Grafikon 31. Ostvareni budžet Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godina i plan 2022. godine

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015., 2016., 2017., 2018., 2019, 2020., 2021 i plan 2022. godine

Grafikon 32. Pregled učešća poreskih i neporeskih prihoda u budžetu Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godine i plan 2022.godine

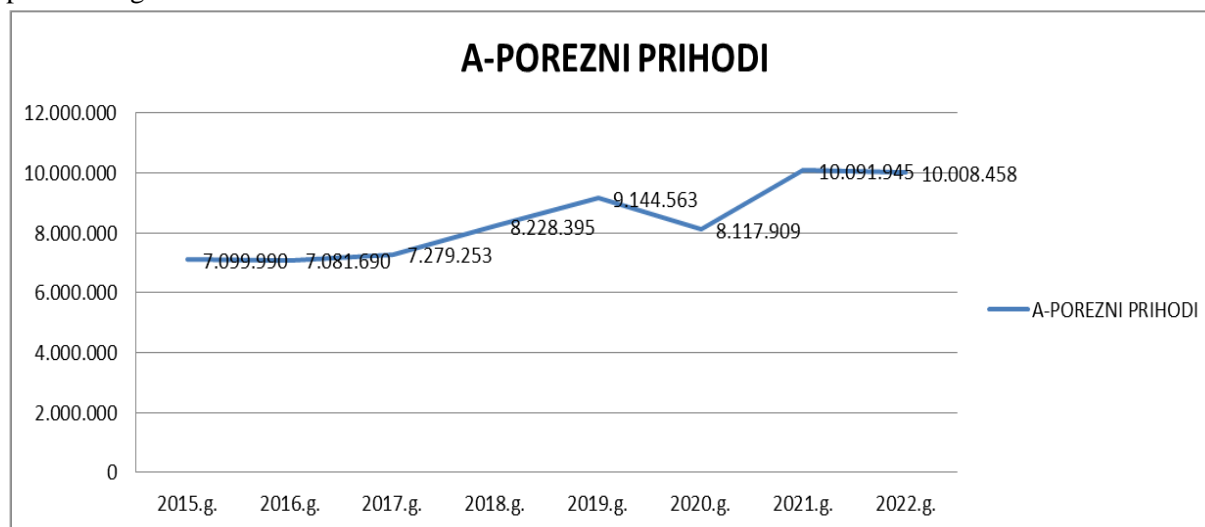
Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica za 2015., 2016., 2017., 2018., 2019.,2020.,2021. te plan 2022. godine

2.1.9.2. Kretanje poreznih prihoda

U posmatranom periodu primjetan je trend rasta poreskih prihoda od 2017. godine, gdje 2019. godine dostiže vrhunac i to prvenstveno zbog ostvarenih prihoda od poreza na dohodak i prihoda od indirektnih poreza, dok je u 2020. godini došlo do pada ostvarivanja poreskih prihoda. U protekloj 2021. godini poreški prihodi su ostvareni u najvećem iznosu u posmatranom periodu.

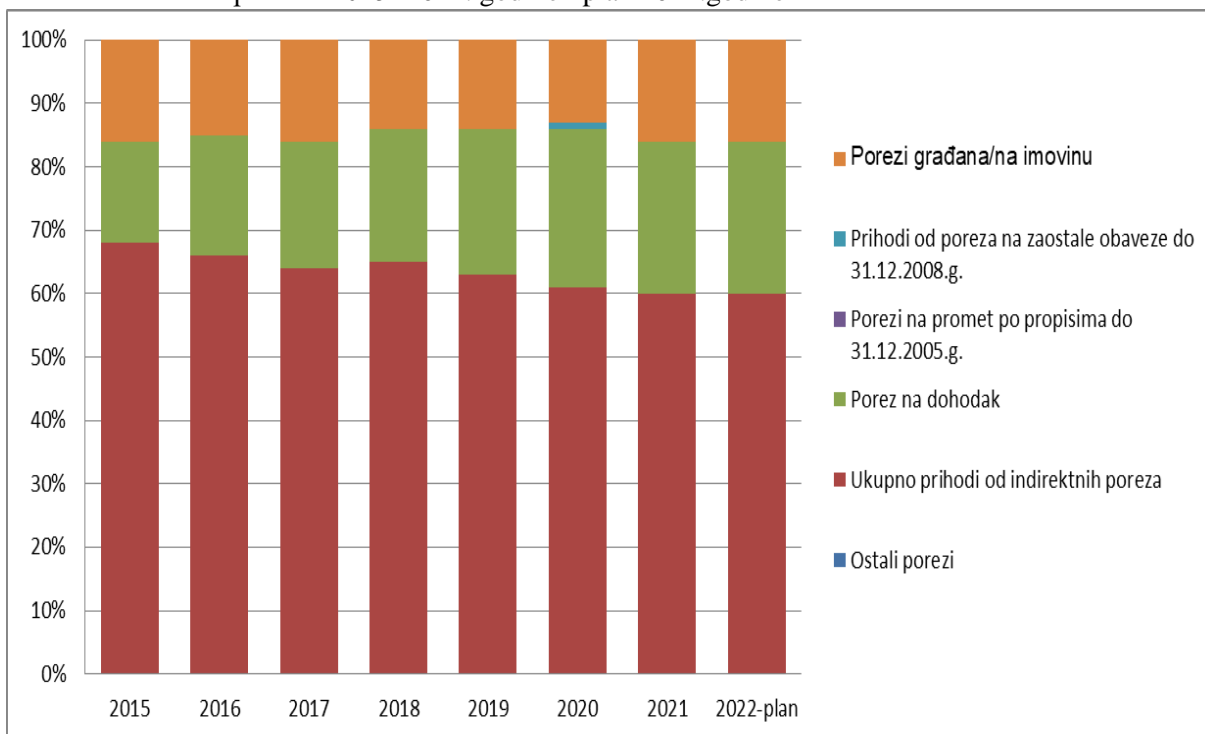

Grafikon 33. Kretanje poreskih prihoda u Budžetu Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godine i plan 2022.godine

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015.,2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021. i plan 2022. godine

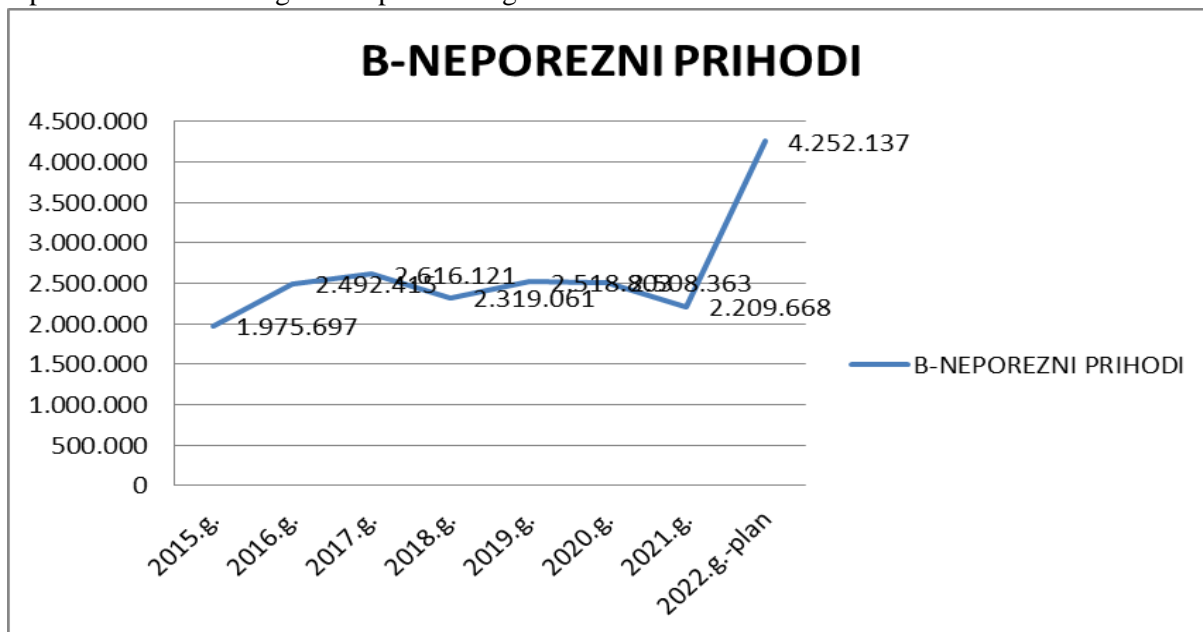
Grafikon 34. Procentualno učešće pojedinih poreskih prihoda u ukupnim poreskim prihodima budžeta Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godine i plan 2022.godine

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015., 2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021. i plan 2022. godine

U posmatranom periodu neporezni prihodi rastu iz godine u godinu, izuzev 2018. godini gdje dolazi do smanjenja ostvarenih neporeznih prihoda.

Grafikon 35. Kretanje neporeskih prihoda u ukupnim neporeznim prihodima – budžet Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godine i plan 2022.godine

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015.,2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021. i plan 2022. godine

2.1.9.3. Kretanje odnosa kapitalnih i administrativnih izdataka

Izvršeni izdaci u posmatranom periodu uglavnom su se kretali od 10.mil do 19.mil. Najveći izdaci u posmatranom periodu su bili u 2019. godini kada je i najviše sredstava izdvojeno za kapitalne projekte obzirom da je u toj godini bilo i najmanje izdvajanje za otplate duga.

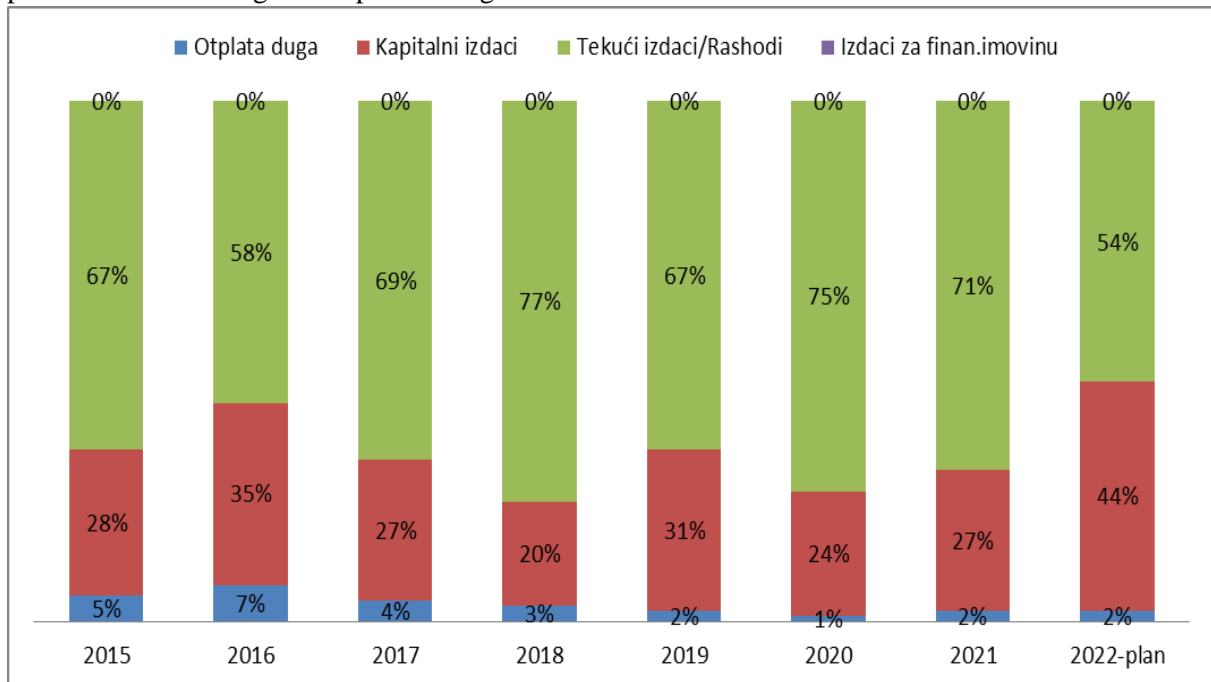
Grafikon 36. Kretanje ukupno izvršenih izdataka u budžeta Grada Gračanica za period 2015.-2021.g i plan 2022.godine

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015.,2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021. i plan 2022. godine

Iz **Grafikona 37.** vide se kretanja i odnosi kapitalnih i tekućih izdataka, pa se može zaključiti da izdvajanja za tekuće izdatake – rashode uglavnom ne osciliraju znatnije dok izdvajanja za kapitalne projekte uveliko ovise o kreditnom zaduženju te grantovima.

Grafikon 37. Kretanje i učešće pojedinih izdataka u ukupnim izdacima budžeta Grada Gračanica u periodu 2015.-2021. godine i plan 2022.g.

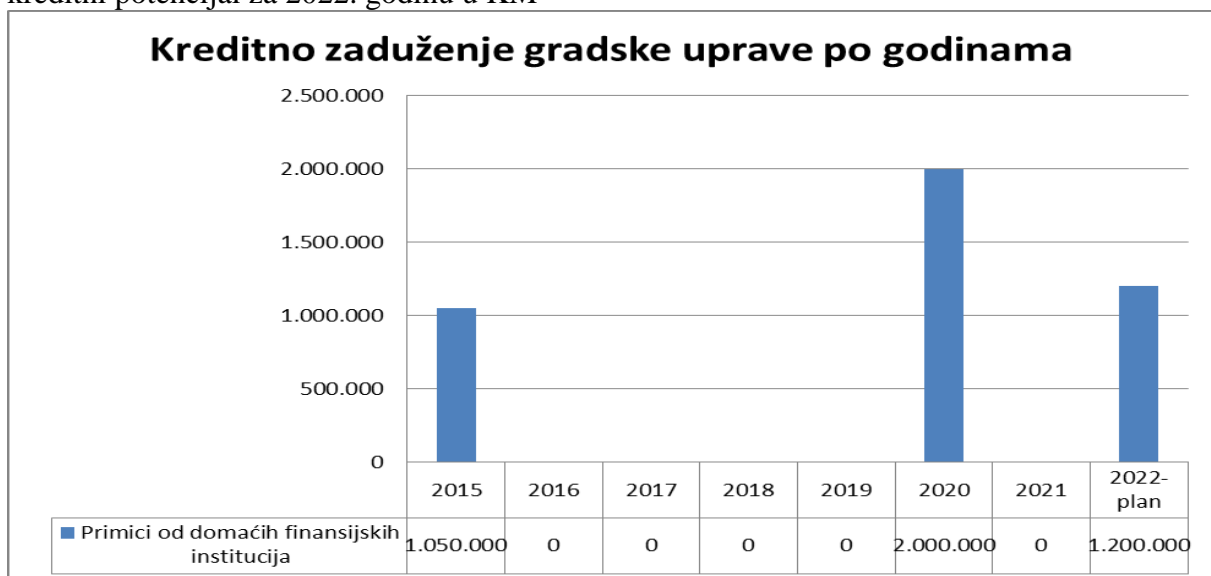
Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015.,2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021.g i plan 2022. godine

2.1.9.4. Kreditna zaduženost i kreditni potencijal

Od 2015.-2019.godine Grad Gračanica je koristila kreditno zaduženje radi finansiranja kapitalnih projekata, u 2020. godini u budžetu je izvršeno kreditno zaduženje.

U novoj budžetskoj 2022. godini planirano je novo zaduženje namijenjeno nastavku izgradnje sportske dvorane „PKSC Bazen“. U narednim grafikonima mogu se vidjeti iznosi zaduženja za kapitalne projekte po godinama.

Grafikon 38. Kreditno zaduženje općine/grada Gračanica za period 2015-2021. godine i kreditni potencijal za 2022. godinu u KM

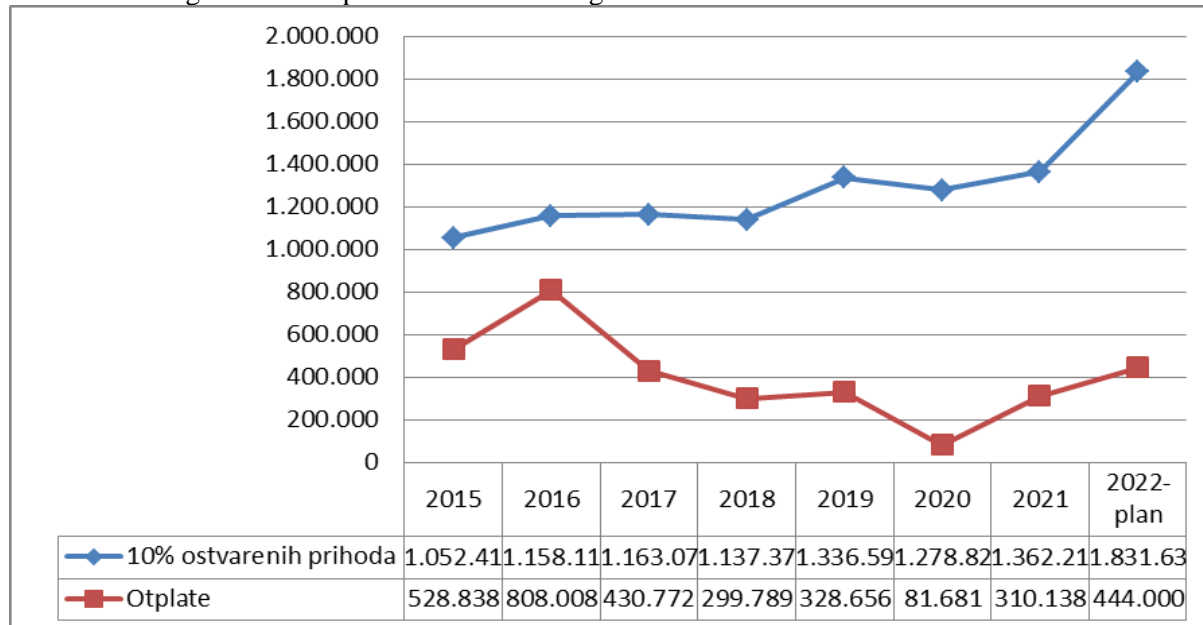

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015.,2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021. i plan 2022. godine

Prema Zakonu o dugu, zaduženju i jamstvima u FBiH (Sl.FBiH 86/07) Općine se mogu dugoročno zadužiti ukoliko u vrijeme odobrenja zaduženja iznos servisiranja duga koji dostiže u svakoj narednoj godini, uključujući servisiranje za predloženo novo zaduženje i sve zajmove za koje su izdana jamstva općine, ne prelazi 10 % prihoda ostvarenih u predhodnoj fiskalnoj godini.

To znači da ukupne otplate tekuće godine ne smiju preći 10 % prihoda ostvarenih u predhodnoj godini.

Grafikon 39. Kreditni potencijal Grada Gračanica (Iznos 10 % ostvarenih prihoda i otplata u periodu 2015.-2021. godine i plan za 2022. godinu u KM – Budžet Grada Gračanica)

Izvor: Izvještaji o izvršenju budžeta Grada Gračanica 2015.,2016.,2017.,2018.,2019.,2020.,2021. i plan 2022. godine

Kreditni potencijal gradske uprave, dakle, predstavlja razliku između 10 % ostvarenih prihoda prethodne godine i tekućih otplata.

2.1.9.5. Rodno odgovorna analiza budžeta

Za potrebe analize budžeta sa aspekta ravnopravnosti spolova, kao primjer je uzet budžet za 2020. godinu jer je to posljednji budžet za koji je bila dostupna Odluka o izvršenju budžeta.¹ Ukupan budžet za ovu godinu je iznosio 14.999.903 KM. Pregledom budžeta, identificirani su sljedeći rashodi koji su direktno usmjereni na podršku ženama, uključujući i podršku predškolskoj ustanovi, kao jednom od vidova podrške za pomirenje privatnog i profesionalnog života žene i muškarca.

¹ Dostupno na <https://gracanica.gov.ba/download/i-z-v-j-e-s-t-a-j-o-izvršenju-budžeta-grada-gracanica-za-period-01-01-31-12-2020-godine/?wpdmdl=28871>

Tabela 141. Rashodi direktno usmjereni na podršku ženama

Opis	Iznos u KM
Tekući transferi pojedincima	
Izdaci za pomoć nezaposlenim porodicama	25.000 KM
Sufinansiranje troškova vantjelesne oplodnje ²	13.000 KM
Tekući transferi neprofitnim organizacijama	
Organizacija porodica šehida	10.000 KM
Transfer Dječije obdanište Naša djeca	298.500 KM
Tekući transfer za program predškolskog obrazovanja	31.500 KM
Podrška, podsticaj poduzetništvu žena i srednjoškolaca	10.000 KM
Kapitalni izdaci	
Kapitalni grant za sigurnu kuću u Tuzli	3.000 KM
Ukupno	392.000 KM (2.6% od ukupnog ostvarenog budžeta Grada Gračanica)

Izvor: Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije

Prema pregledu finansiranja projekata nevladinih organizacija 2020. godine, iz budžeta Grada je finansirano ukupno 33 projekta nevladinih organizacija sa 33.100 KM.³ Tematske oblasti koje su bile predviđene javnim pozivom su uključivale i žensko poduzetništvo, ranjive grupe i edukaciju mladih, između ostalih. Prema podacima Grada, ukupan broj učesnika aktivnosti koje su realizovane ovim javnim pozivom je 2.539, od čega su 599 žene, 856 muškarci i 1.084 djeca.⁴

Bez obzira na izolovane budžetske izdatke koji se mogu povezati sa podrškom ženama, ne može se reći da je budžet Grada Gračanica rodno odgovoran jer ne uzima u obzir analizu ravnopravnosti spolova i ne identificira mjere i sredstva koja mogu direktno uticati na unapređenje ravnopravnosti spolova u Gradu Gračanica. Implikacije vezane za ravnopravnost spolova i osnaživanje žena nisu uzete u obzir ni na prihodovnoj, niti rashodovnoj strani budžeta. Tako, i pored niza izdataka koji mogu uticati i na položaj žena i muškaraca, nije vidljivo iz budžeta koji uticaj plasiranje sredstava može i treba imati na žene, a koji na muškarce, imajući u vidu analizu ravnopravnosti spolova i oblasti u kojima je identificirana neravnopravnost.

2.1.9.6. Projekcija sredstava za finansiranje strategije razvoja

Tabela 13. Pregled realizacije Strategije 2016.-2020. po izvorima finansiranja i plan za period 2023.-2027. godine

R/B	Realizacija 2016-2020. godine				Plan za period 2023.-2027. godine					
	Izvori finansiranja	Iznos u KM	Struktura izvora finansiranja u %	Godišnji prosjek	2023	2024	2025	2026	2027	Ukupno 2023-2027.
1	Budžet	15.937.315	45,19	3.187.463	3.200.000	3.300.000	3.500.000	3.700.000	3.700.000	17.400.000
2	Kredit	1.368.971	3,88	273.794	250.000	270.000	270.000	270.000	270.000	1.330.000
3	TK/FBiH	8.534.583	24,20	1.706.917	1.500.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	2.000.000	9.500.000

² Prema Pravilniku o raspodjeli novčanih sredstava za sufinansiranje troškova biomedicinski potpomognute oplodnje iz 2019. godine,² na osnovu kojeg se ženama koje ispunjavaju uslove uplaćuje jednokratna pomoć od 1.000 KM.

³ Izvor: Izvještaj o odabiru projekata po Javnom pozivu za omladinske i nevladine organizacije

⁴ Ibid.

R/ B	Realizacija 2016-2020. godine				Plan za period 2023.-2027. godine					Ukupno 2023- 2027.
	Izvori finansiranja	Iznos u KM	Struktura izvora finansiranja u %	Godišnji prosjeak	2023	2024	2025	2026	2027	
4	BiH	45.420	0,13	9.084	50.000	100.000	100.000	100.000	100.000	450.000
5	JP	1.844.712	5,23	368.942	400.000	400.000	400.000	400.000	400.000	2.000.000
6	Privatni izvori	87.020	0,25	17.404	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000	250.000
	Eksterni izvori od 2 do 6	11.880.706	33,68	2.376.141	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000	12.500.000
7	IPA	2.546.081	7,22	509.216						
8	Donatori	1.988.133	5,64	397.627						
9	Ostalo	2.917.899	8,27	583.580						
	Ukupno ostali izvori sr. od 7 do 9	7.452.113	21,13	1.490.423	1.000.000	1.100.000	1.200.000	1.500.000	2.000.000	6.800.000
	SVEGA	35.270.134	100,00	7.054.027	6.700.000	6.900.000	7.200.000	7.700.000	8.200.000	36.700.000

2.2. Strateško fokusiranje

Definisanje strateških fokusa predstavlja izdvajanje jedinstvenih konkurentskih prednosti i koncentracija na njihovo sudjelovanje sa vanjskim prilikama. Na osnovu ključnih nalaza situacione analize, definisani su sljedeći fokusi:

- Podsticati razvoj poduzetništva, posebno kroz unaprjeđenje radnih zona, i osigurati visok stepen zaposlenosti
- Kreirati poticajno okruženje i društvene sadržaje za život mladih, te poboljšati kvalitet života ranjivih grupa
- Promovirati održivu poljoprivredu i proizvodnju zdrave hrane
- Koristiti prednosti saradnje i razmjene iskustava sa drugim gradovima i općinama u BiH i susjednim zemljama za brži rast i razvoj
- Osigurati zeleni rast i promovirati proizvodnju i korištenje čiste energije
- Razvijati održiv turizam i osigurati očuvanje kulturno-historijske baštine
- Ubrzati proces deminiranja kontaminiranih područja.

Podsticati razvoj poduzetništva, posebno kroz unaprjeđenje radnih zona, i osigurati visok stepen zaposlenosti

Ovaj fokus definisan je kao odgovor na prepoznatu potrebu za kontinuiranim poboljšanjima u infrastrukturi, tehnološkim procesima i načinima za kreiranje ljudskog kapitala. Gračanica je sredina prepoznatljiva po poduzetničkoj tradiciji i iskustvu u različitim privrednim granama, posebno u sektoru prerađivačke industrije. Razvoj novih tehnologija i digitalizacije nameću potrebu za daljim unapređenjima tehnoloških i proizvodnih procesa, kao i potrebu da se ljudski kapital unapređuje i osposobljava za rad sa novim tehnologijama. Sve više je izražena potreba za usklađivanjem obrazovnih programa sa potrebama privrede, kao i za jačanjem partnerskog odnosa između Gradske uprave i poslovnog sektora. Također, postoji potreba za poboljšanjem postojeće i izgradnjom nove infrastrukture za potrebe razvoja privrede, posebno u radnim zonama. Sve identifikovane potrebe su u funkciji povećanja zaposlenosti žena i muškaraca na području Grada.

Kreirati poticajno okruženje i društvene sadržaje za život mladih, te poboljšati kvalitet života ranjivih grupa

Nalazi situacione analize ukazuju na činjenicu da su mladi ljudi ranjiva kategorija u društvu, na koju je potrebno usmjeriti posebnu pažnju u svim segmentima: zapošljavanju, pružanju obrazovnih i zdravstvenih usluga, uključivanju u odlučivanje, itd. Fokus na mlade ljude treba prožeti kroz sve strateške ciljeve, prioritete i mjere, da bi se u budućnosti registrovala dugoročna i održiva poboljšanja u položaju i pravima mladih, te u konačnici ostanku i privlačenju mladih ljudi u Gračanicu. Strateške aktivnosti za mlade će se kreirati u skladu sa Strategijom za mlade, čija je izrada u toku.

U domenu socijalne i zdravstvene zaštite dolazi do izražaja problematika ranjivih grupa – pored mladih, tu spadaju i lica starije dobi, osobe kojima je potrebna tuđa njega i pomoć, nezaposleni, žene – samohrane majke, itd. Za njihovo adekvatno uključivanje u društvo i poboljšanje njihovog života, treba unaprijediti kvalitet usluga i osigurati adekvatan institucionalni odgovor za identificirane probleme u različitim segmentima života i rada. Dio ove problematike već je prepoznat u akcionim planovima Grada (poput Lokalnog gender akcionog plana), ali potrebni su dodatni naponi da se operacionaliziraju mjere za poboljšanja.

Promovirati održivu poljoprivredu i proizvodnju zdrave hrane

Grad Gračanica raspolaže značajnim potencijalima za poljoprivrednu proizvodnju i razvoj hrane. I pored značajnog napretka u posljednjim godinama, ti potencijali nisu dovoljno iskorišteni. Nije provedena analiza kvaliteta poljoprivrednog zemljišta u dolini Spreče, što je važan preduslov za organsku proizvodnju hrane. Postoji potreba da se promovira održiv razvoj poljoprivrede, posebno zbog otvaranja novih radnih mjesta i održivosti poljoprivrednih gazdinstava, te podrži i potakne razvoj prerađivačkih kapaciteta za proizvodnju zdrave hrane. Također je uočena potreba za poboljšanjem komunalne infrastrukture u ruralnim područjima, kao osnov za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju i povećavanje zaposlenosti u poljoprivredi.

Koristiti prednosti saradnje i razmjene iskustava sa drugim gradovima i općinama u BiH i susjednim zemljama za brži rast i razvoj

Grad Gračanica je uključen u nekoliko velikih projekata, gdje ima šansu da promovira svoje kapacitete i da drugim gradovima i općinama prenese dobre prakse u radu uprave i lokalnom razvoju. Također, Gračanica može učiti iz iskustava drugih gradova i općina i time omogućiti brži rast i razvoj svih aktera u lokalnoj zajednici. Pored prednosti saradnje unutar BiH, Gračanica ima mogućnosti i šanse za prekograničnu saradnju, posebno sa susjednom Republikom Hrvatskom i Republikom Srbijom. Rukovodstvo Grada njeguje međuopćinsku i prekograničnu saradnju kao pretpostavku za privlačenje fondova i razvojnih programa, posebno programa EU, usmjerenih na zaštitu okoliša, ublažavanje klimatskih promjena, unapređenje kvaliteta života i stimulativnog poslovnog okruženja.

Osigurati zeleni rast i promovirati proizvodnju i korištenje čiste energije

Na osnovu već realizovanih projekata kanalizacije i vodosnabdijevanja kroz projekat WATSAN, Grad će nastaviti da unapređuje infrastrukturu i sisteme za pružanje usluga u ovim sektorima. U sektoru vodosnabdijevanja, vizija mora biti orijentisana na osnovnu ideju da svi građani Grada Gračanica imaju zdravstveno i higijensko epidemiološki ispravnu vodu za piće, što podrazumijeva pristup kvalitetnom i urednom vodosnabdijevanju, a zatim i odvodnji

otpadnih voda. Potreban je kontinuiran rad i briga na iznalaženju prirodnih resursa za vodosnabdijevanje sa akcentom na očuvanje i racionalno trošenje postojećih. U sektoru odvodnje otpadnih voda, vizija je orijentisana ka tome da svi korisnici na području Grada Gračanica imaju redovno i uredno prikupljanje i odvođenje otpadnih i oborinskih voda kroz izgrađene sisteme, sa krajnjim opredjeljenjem odvodnje do postrojenja za prečišćavanje. Realizacija svega navedenog omogućice postizanje višestruko značajnih rezultata u smislu poboljšanja usluga za građane, smanjenja zagađenja i ušteda u utrošku energije.

Grad će u narednom periodu realizovati ključne strateške projekte u domenu upravljanja otpadom (saniranje deponije), toplifikacije (proširenje kapaciteta eko-toplane – korištenje biomase) i saobraćaja (rješavanje kritičnih tačaka i zagušenja u saobraćaju). Time će se smanjiti zagađenje i poboljšati kvalitet vode, zraka i tla, što je od velike važnosti za javno zdravlje.

Snabdijevanje privrednih subjekata električnom energijom, posebno u radnim zonama, nije na zadovoljavajućem nivou, te postoji potreba za iznalaženjem novih rješenja. Pored unaprjeđenja sistema koji koriste konvencionalna goriva, intenziviraće se korištenje alternativnih i obnovljivih izvora energije u svim sektorima.

Razvijati održiv turizam uz očuvanje kulturno-historijske baštine

Održiv razvoj okoliša usko je povezan sa razvojem turizma i nastojanjem Gračanice da poboljša kvalitet turističkih destinacija na području grada, što je posebno važno u ruralnim područjima. Očuvanje kulturno-historijske baštine, pozitivan odnos stanovnika – turista kao i kulturni identitet su važni elementi turističke destinacije.

Kulturno naslijeđe Gračanice obilježavaju spomenici koje karakteriše raznovrsnost, slojevitost i izvrsnost od praistorije do danas. Kroz proces zaštite i uređenja, kulturno naslijeđe treba prilagoditi potrebama savremenog čovjeka, te isto na najbolji način valorizovati i zaštititi. Kulturno-historijsko naslijeđe ima posebno mjesto u razvoju turističke privrede u ruralnom dijelu grada, a samim tim na značaju dobija i ekonomsko osnaživanje žena sa sela kroz plasman proizvoda i usluga zasnovanih na tradicijskim vrijednostima i kulturnom naslijeđu.

Ubrzati proces deminiranja kontaminiranih područja

Mine i eksplozivne naprave zaostale od rata onemogućavaju smanjenje siromaštva u ruralnim područjima te predstavljaju značajnu prepreku razvoju turizma i iskorištavanju potencijala drvne industrije i hidro-energije.

Deminiranje kontaminiranih područja grada Gračanica je skup i dugotrajan proces, a provodi se na osnovu Plana deminiranja u Bosni i Hercegovini, koji na prijedlog BH MAC-a odobrava Komisija u saradnji sa Odborom donatora, a usvaja ga Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

Prema podacima BH MAC-a, Ured u Tuzli zaključno sa 08.12.2021. godinu, ukupna sumnjiva površina od mina na području grada Gračanica iznosi 7.466.890 m², odnosno 3,51 % od ukupne površine grada (prema podacima BH MAC-a površina grada Gračanica iznosi 212,2 km²).

Sumnjive površine od mina prema standardima BH MAC-a svrstane su u tri kategorije i to:

- I kategorija: 789.730 m², odnosno 10,57 % od ukupno sumnjive površine
- II kategorija: 2.092.170 m², odnosno 28,01 % od ukupno sumnjive površine
- III kategorija: 4.584.990 m², odnosno 61,42 % od ukupno sumnjive površine

Sumnjive-rizične površine su prostori između bivših linija konfrontacije AR BiH i VRS, što potvrđuju i minske nesreće koje su se polije rata dešavale na tim površinama, a one su najveće na sjevernom dijelu teritorije grada, na prostoru Gornjeg i Donjeg Skipovca.

Prema podacima iz Odluke o provođenju Prostornog plana općine/Grada Gračanica 2006-2026 u poglavlju V- zaštita i unapređenje okoliša, 1. Minske i sumnjive površine, član 59. definisane su aktivnosti koje treba posebno naglasiti: Sumljive i rizične površine nije dozvoljeno koristiti za bilo kakve namjene dok se ne izvrši deminiranje. Sumnjive površine prikazane su na grafičkom prilogu Prostornog plana.”

Koliko su mine opasna ubojna sredstva, tzv. „ubice na čekanju”, pokazuje i broj nastradalih u poslijeratnom periodu. Tako je na području grada Gračanica od 1996. godine do danas od mina poginulo 11 osoba (među poginulim je i 1 deminer), 10 je teže i 6 lakše ranjeno lica, što ukazuje na stalnu opasnost i ugroženost građana od skrivenih ubica na ovom prostoru i šire.

2.3. Vizija razvoja

Vizijom i strateškim ciljevima formulisane su jedinstvene konkurentske pozicije koje Grad u budućnosti namjerava dostići u relevantnom okruženju, koristeći konkurentske prednosti i princip održivosti.

VIZIJA

Vizija Grada Gračanica definisana je za period do 2027. godine:

Grad Gračanica je zajednica sa visoko razvijenim poduzetništvom, zelenim rastom i socijalno pravednim društvenim okruženjem u kojem žive sretni i zadovoljni ljudi.

2.4. Strateški ciljevi

Strateški ciljevi prozilaže iz vizije razvoja, definisanih strateških fokusa i prioriteta definisanih strateškim dokumentima viših nivoa vlasti. Oni predstavljaju glavne pravce dostizanja vizije i izražavaju krajnje rezultate koje namjeravamo postići do kraja planiranog perioda 2023-2027.godine.

U planskom periodu 2023-2027. godina Grad Gračanica će se rukovoditi sljedećim strateškim ciljevima:

Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam

Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane

Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije

Objašnjenja strateških ciljeva nalaze se u nastavku.

Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam

Grad Gračanica ima tradicionalno visoko kvalitetno poduzetništvo i pozitivan poduzetnički imidž, razvijen sistem banaka, osiguravajućih društava i mikro-kreditnih organizacija. Svi navedeni faktori predstavljaju dobru osnovu za održiv ekonomski rast. U posljednjim godinama, u Gračanici se radi na uspostavi sinergija između tradicije i modernih tehnologija u raznim ekonomskim sektorima. Važnu ulogu ima MTTC d.o.o. (Machine Tool Technology Center Centar za napredne tehnologije Gračanica), koji okuplja 21 poslovni subjekat i ima 1 laboratoriju. Cilj MTTC-a je da podrži rast i podigne konkurentnost srednjih i malih bh. preduzeća iz odabranih sektora, kroz upotrebu naprednih tehnologija kako bi one nudile nove usluge i proizvode sa visokom dodatnom vrijednošću koji su traženi na domaćem i međunarodnim tržištima. Aktivno radi na promociji poduzetništva, posebno organizovanjem gračaničkog sajma poduzetništva, tradicionalnog gračaničkog vašara, i na druge načine. Poduzetnička infrastruktura je relativno dobro razvijena, sa mogućnostima za greenfield i brownfield investicije u različite privredne grane. U narednom strateškom periodu nastojeće se dalje raditi na jačanju lokalnih partnerstava za zapošljavanje, poduzetništva žena i mladih, povećanju poslovne aktivnosti na stranom tržištu, kao i podržati postojeći pozitivan trend rasta investicija u proizvodno poslovne objekte.

Kulturno-historijsko nasljeđe predstavlja značajan potencijal za razvoj održivog turizma na području Grada Gračanice. Budući razvoj turizma bi se, uz adekvatnu valorizaciju postojećih resursa, trebao jednim dijelom oslanjati na umrežavanje domaćih ponuđača i turističkih aktera sa ciljem stvaranja zaokružene ponude. Termomineralne vode su značajan resurs Gračanice, koji ima širok dijapazon primjene u zdravstvu, turizmu, proizvodnji zdravstveno ispravne hrane, ribogojstvu, eksploataciji ugljen dioksida i slično. Cilj je da Gračanica nastavi iskorištavati veliki potencijal termomineralnih voda na održiv način, da izvrši identifikaciju drugih turističkih potencijala i objedini ih u jednu turističku ponudu koju je neophodno promovisati na najbolji način i time privući turiste iz susjednih sredina i zemalja.

U sektoru poljoprivrede broj registrovanih poljoprivrednih proizvođača raste, ali potencijali za produktivniji razvoj poljoprivrede još nisu u punoj funkciji. Poljoprivreda pruža i značajan potencijal za povećanje stope aktivnosti i uključivanje ranjivih kategorija na tržište rada. Na tome će se raditi u narednom periodu.

Intenzivniji ekonomski rast postići će se kroz primjenu inkluzivnih i održivih pristupa i tehnologija, poput cirkularne ekonomije i digitalne transformaciju u poduzetništvu, poljoprivredi i turizmu, te kroz razvijanje vještina za postizanje visok stepen zaposlenosti i dostojanstven rad za sve

Grad Gračanica	Strateški cilj 1: Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam
Strateški ciljevi FBiH	Strateški cilj 1. Ubrzan ekonomski razvoj Strateški cilj 4. Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor
Strateški ciljevi Tuzlanskog kantona	1. Strateški cilj 1. Dinamičan i održiv ekonomski razvoj u povoljnom poslovnom okruženju
Ciljevi održivog razvoja	1. cilj: Nema siromaštva 2. cilj: Nula gladnih 8. cilj: Dostajan rad i ekonomski rast 9. cilj: Industrija, inovacije i infrastruktura
	
Pravci razvoja	1. Pametan rast 2. Društvo jednakih mogućnosti 3. Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom

Tabela 14. Pokazatelji uticaja za Strateški cilj 1

Strateški cilj 1	Indikatori uticaja	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam	Stopa zaposlenosti	...	...
	Obim investicija u poslovnom sektoru za 20% do 2020.godine u odnosu na 2015. godinu	...	Povećanje investicija u poslovnom sektoru za 20% do 2027.godine u odnosu na 2020. godinu
	Broj prijavljenih gostiju i noćenja u svim smještajnim objektima Grada Gračanica	Broj gostiju: 682 Broj noćenja: 1.265 (2020.)	...

Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane

Rukovodstvo i zaposelni u Gradskoj upravi posvećeni su realizaciji misije lokalne samopurave u smislu zadovoljavanja potreba građana i kontinuirano unapređivanje kvaliteta života u lokalnoj zajednici. U posljednjim godinama primjećuje se da građani lokalnu samoupravu sve više doživljavaju kao svoje pravo i kao obavezu da daju sopstveni doprinos lokalnom razvoju.

U skladu sa lokalnim i globalnim prioritetima za realizaciju Ciljeva održivog razvoja, rad Gradske uprave u narednom periodu biće usmjeren na digitalnu transformaciju, sa krajnjim ciljem da pružanje usluga bude transparentnije, efikasnije i inkluzivnije. Posebna pažnja posvetiće se ranjivim kategorijama stanovništva, kako bi se osiguralne kvalitetnije,

pristupačnije i pravednije zdravstvene, socijalne i obrazovne usluge za sve građane u lokalnoj zajednici, u skladu sa principom „*niko ne smije biti isključen*“. Na tom polju, podržavaće se rad ustanova i nevladinih organizacija, koje pružaju podršku posebno ranjivim kategorijama: djeci sa posebnim potrebama, starim licima u stanju socijalne potrebe i romskoj populaciji.

U sklopu izgradnje funkcionalnog sistema kreiranja politika i upravljanja održivim razvojem, rukovodstvo Gradske uprave će ostvarivati saradnju sa svim akterima iz javnog, civilnog i poslovnog sektora. Kroz zajedničke napore razvijaaće se nova znanja i kapaciteti za razvoj „*ljudskog kapitala za budućnost*“: poznavanje stranih jezika, rada na računaru, specifična znanja i vještine za pisanje i upravljanje projektima po standardima EU, i druge vještine koje će omogućiti dostojanstveno zapošljavanje. Pored javnih obrazovnih ustanova, veliki značaj imaće i ustanove koje se bave neformalnim obrazovanjem i obrazovanjem odraslih, na primjer kroz aktivnosti Centra za obrazovanje odraslih Gračanica.

Grad Gračanica	Strateški cilj 2: Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane
Strateški ciljevi FBiH	Strateški cilj 2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj
Strateški ciljevi Tuzlanskog kantona	2. Strateški cilj 2. Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane
Ciljevi održivog razvoja	1. cilj: Nema siromaštva 3. cilj: Zdravlje i blagostanje 4. cilj: Kvalitetno obrazovanje 5. cilj: Rodna ravnopravnost 8. cilj: Smanjiti nejednakost 9. cilj: Industrija, inovacije i infrastruktura 16. cilj: Mir, pravda i snažne institucije 17. cilj: Partnerstvom do ciljeva
	
Pravci razvoja	1. Pametan rast 2. Društvo jednakih mogućnosti 3. Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom

Tabela 15. Pokazatelji uticaja za Strateški cilj 2

Strateški cilj 1	Indikatori uticaja	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
Odgovorna orjentirana transparentno profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane uprava na i pružanje	Stepen zadovoljstva građana uslugama u društvenom sektoru (prema rezultatima redovnog godišnjeg anketiranja građana o zadovoljstvu uslugama)	...	...
	Broj stanovnika na 1 ljekara	494 (2020.)	...
	Broj krivičnih i prekršajnih slučajeva u saobraćaju na području grada Gračanica	...	Smanjen krivičnih i prekršajnih slučajeva u saobraćaju na području grada Gračanica za 20% do 2027. u odnosu na 2020. godinu

Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije

U predstojećem strateškom periodu Gračanica će, u skladu sa principima održivog razvoja, rješavati prioritetne komunalne i infrastrukturne potrebe: saniranje gradske deponije otpada, proširenje kapaciteta i unapređenje rada eko-toplane i rješavanje kritičnih tačaka u saobraćaju. Navedeni kapitalni projekti značajno će doprinijeti poboljšanjima u kvalitetu vode, zraka i tla.

Pored toga, kroz dalji rad na unapređenju vodosnabdijevanja i odvodnje otpadnih voda, te kroz realizaciju mjera za energetske efikasnost i ublažavanje klimatskih promjena (mjere predviđene u SECAP-u), ostvariće se smanjenje emisija stakleničkih gasova

Nastaviće se aktivnosti na deminiranju kontaminiranih područja i uspostavi sistema za upravljanje rizicima od katastrofa, kako bi se osigurao veći stepen otpornosti Grada na potencijalne katastrofe.

Grad Gračanica	Strateški cilj 3: Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije
Strateški ciljevi FBiH	Strateški cilj 3. Resursno efikasan i održiv razvoj
Strateški ciljevi Tuzlanskog kantona	3. Strateški cilj 3 Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj
Ciljevi održivog razvoja	6. cilj: Čista voda i sanitarni uslovi 7. cilj: Pristupačna energija iz čistih izvora 11. cilj: Održivi gradovi i zajednice 12. cilj: Odgovorna potrošnja i proizvodnja 13. cilj: Očuvanje klime 14. cilj: Očuvanje vodenog svijeta 15. cilj: Očuvanje života na zemlji 16. cilj: Mir, pravda i snažne institucije
	
Pravci razvoja	1. Pametan rast

Tabela 16. Pokazatelji uticaja za Strateški cilj 3

Strateški cilj 1	Indikatori uticaja	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost (2027)
Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije	Povećano zadovoljstvo građana grada Gračanica kvalitetom javnih komunalnih usluga (vodosnabdijevanje, upravljanje otpadom) za 20 % do 2020. u odnosu na 2016. godinu;	...	Povećano zadovoljstvo građana grada Gračanica kvalitetom javnih komunalnih usluga za 20 % do 2027. u odnosu na 2020. godinu;
	Nivo emisija CO ₂ , po sektorima	Polazne vrijednosti 2016. godine (SECAP): - Zgradarstvo: 126.304 t - Javna rasvjeta: 865 t Transport: 74.476 t	Smanjenje nivoa emisija u odnosu na polaznu vrijednost, po sektorima: - Zgradarstvo: 20,80% - Javna rasvjeta: 40,00% Transport: 0,14%
	Ostvareni prihodi od prodaje reciklažnog otpada	1.029,30 KM (2020.)	...

3. PRIORITETI I MJERE

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći utjecaj na razvoj, odnosno ostvarenje indikatora uticaja. Definisani prioriteti su grupisani po strateškim ciljevima.

Tabela 17. Prioriteti grupisani po strateškim ciljevima

Strateški ciljevi	Prioriteti
Strateški cilj 1: Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam	Prioritet 1.1. Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica Prioritet 1.2. Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća Prioritet 1.3. Poboljšan razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe
Strateški cilj 2: Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane	Prioritet 2.1. Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa Prioritet 2.2. Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“ Prioritet 2.3. Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život Prioritet 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada
Strateški cilj 3: Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije	Prioritet 3.1. Efikasno upravljanje otpadom Prioritet 3.2. Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama Prioritet 3.3. Poboljšan kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena Prioritet 3.4. Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća

3.1. Prioriteti za strateški cilj 1

Strateški cilj 1. „Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam“ operacionalizira se kroz 6 prioriteta i 14 mjera, čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela xx. Prioriteti za strateški cilj 1 sa pripadajućim indikatorima i mjerama

	Prioriteti	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Strateški cilj 1.	Prioritet 1.1. Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica	Zaposleni - prosjek	FZZPR*			
		Ostvareni prihod preduzeća sa područja grada Gračanica				
		Broj novih projekata ulaganja (domaćih i ino investitora, dijaspore)				
	Prioritet 1.2. Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća					
	Prioritet 1.3. Poboljšan razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja	% sredstava novčane podrške od vrijednosti poreskih prihoda godišnjeg Budžeta	SPLRF**			
		Broj registrovanih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovne pravne osobe i obrti)	FZS***			
	Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe	Dolasci turista	TZ TK****			
Broj noćenja turista		TZ TK****				
Broj hotela			2			

* FZZPR – Federalni zavod za programiranje razvoja

** SPLRF – Služba za poduzetništvo lokalni razvoj i finansije Grada Gračanica

*** FZS – Federalni zavod za statistiku

**** TZ TK – Turistička zajednica Tuzlanskog kantona

Prioritet 1.1. Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica

Stabilizacija poslovanja privrednih subjekata nakon negativnih ekonomskih posljedica globalne pandemije COVID-19 je jedan od značajnih faktora daljeg razvoja privrede na području Grada Gračanica. S tim u vezi fokus podrške u oblasti razvoja privrede biti će na unapređenju poslovnog okruženja te olakšanju pristupa finansijskim sredstvima za privredne subjekte i obrtnike kako bi se uspješno nosili sa izazovima očuvanja, rasta i razvoja poslovnih poduhvata

ali i izazovima koje nosi globalizacija i sve konkurentnije okruženje, pri čemu podrška namijenjena digitalizaciji i unapređenju inovativnosti dobiva na posebnom značaju. Konkurentan i efikasan industrijski sektor ovisi o sposobnosti industrije da se neprekidno prilagođava i reagira na promjene koje se događaju oko nje.

Boljem poslovnom i investicionom okruženju na području grada Gračanica doprinijet će i bolji kapaciteti za izradu i implementaciju projekata po modelu javno-privatnog partnerstva stvarajući dodatni okvir i mogućnosti saradnje i udruživanje napora i finansijskih sredstava javnih i privatnih partnera na ostvarenju razvojnih potencijala i ciljeva Grada Gračanica. Provođenje aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja zasnovane na potrebama poslodavaca ali i tražilaca posla u funkciji je konkurentnog poslovnog sektora i od posebnog značaja.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju i konkurentnosti poslovnog sektora Grada Gračanica. Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe poboljšanja infrastrukture u radnim zonama, realizaciji značajnijih investicionih projekata putem modela javno-privatnog partnerstva, uspostavom sistema za digitalno poslovanje i korištenje umjetne inteligencije, unapređenje poslovnog okruženja uvođenjem standarda u rad Gradske uprave, te uspostavom strateške saradnje sa predstavnicima dijaspore. Dijaspore se sastoji od prve generacije koja otišla na rad u inozemstvo sedamdesetih godina prošloga stoljeća, druga generacija su izbjegli u toku ratnih zbivanja 1992.-1995. i treća grupa su oni koji su napustili naš grad u zadnjih desetak godina. Očekuje se da navedeno rezultira povećanjem prosjeka zaposlenih osoba. Ujedno će se ostvariti i veći iznos investicija u projekte javno-privatnog partnerstva.

Kako bi se doprinijelo održivom ekonomskom rastu Grada Gračanica, nužno je fokus staviti na unapređenje poslovnog okruženja, kroz poboljšanje infrastrukture u radnim zonama, uvođenjem standarda u rad Gradske uprave, uspostavom sistema za digitalno poslovanje i uspostavu strateške saradnje sa predstavnicima dijaspore i realizaciju značajnijih investicionih projekata putem modela javno-privatnog partnerstva

Pored toga, s ciljem stabilizacije privrede Grada nakon iskustvovanja negativnih ekonomskih posljedica COVID 19 pandemija, potrebno je kreirati ambijent u kojima će se očuvati postojeća preduzeća, te potpomoći njihov rast i razvoj kroz finansijsku pomoć sa fokusom na obrte. Potrebno je kontinuirano motivisati i podržavati nove poduzetnike za ulazak u ranu poduzetničku aktivnost, te osigurati obuke za jačanje upravljačkih kapaciteta poduzetnika i obrtnika.

Provedbom aktivne politike samozapošljavanja i zapošljavanja stvoriti će se uslovi za uključivanje na tržište rada nezaposlenih osoba, poticati dinamika tržišta rada kao i poslovnog sektora te stvarati poticajno okruženje za poslodavce u osiguranju kvalitetnih kadrova koji će biti u funkciji unapređenja njihove konkurentnosti.

Prioritet se operacionalizira kroz 6 mjera čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 19. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.1. Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Prioritet 1.1.	Mjera 1.1.1. Poboljšanje infrastrukture u radnim zonama	Broj kilometara infrastrukture	SPUGIPP*			
		Kolski most na rijeci Sokoluši – kod Etivaže – MZ Gračanica	SPUGIPP*	-	Kolski most u prometu	
		Odluka o kupovini zemljišta za sajam i dr.		-	Kolski most u prometu	
	Mjera 1.1.2. Jačanje javno-privatnog partnerstva	Odluka o projektima javno-privatnog partnerstva	SPLRF**	-	Odluka	
		Iznos investicija u projekte javno-privatnog partnerstva	SPLRF**	-		
		% realizacije projekata javno-privatnog partnerstva	SPLRF**	-	70 %	
	Mjera 1.1.3. Uspostava sistema za digitalno poslovanje i korištenje umjetne inteligencije	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća da se izradi program promocije digitalnog poduzetništva			Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća da se izradi program promocije digitalnog poduzetništva	Program promocije digitalnog poduzetništva
	Mjera 1.1.4. Unapređenje poslovnog okruženja uvođenjem standarda u rad Gradske uprave	Broj uvedenih standarda u rad Gradske uprave				
		Broj urađenih studija				
		Broj urađenih dokumenata prostorno-planske dokumentacije	SPUGIPP*			
		Broj projektne dokumentacije				
		Broj nelegalno urađenih objekata	SPUGIPP*			
	Mjera 1.1.5. Uspostava strateške saradnje sa predstavnicima dijaspore	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća u vezi sa kreiranjem Smjernica za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore			Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća u vezi sa kreiranjem Smjernica za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore	Smjernice za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore
		Smjernice za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore				
		Broj novih projekata ulaganja dijaspore	SPLRF**			

* SPUGIPP - Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko pravne poslove Grada Gračanica

** SPLRF – Služba za poduzetništvo lokalni razvoj i finansije Grada Gračanica

Prioritet „Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG8: Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9: Industrija, inovacije i infrastruktura.

Prioritet 1.2. Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća

Prelazak na ekonomiju s niskim udjelom ugljika podrazumijeva promjene u postojećim profilima poslova, kao i pojavu novih profila zanimanja. To zahtijeva razvoj potrebnih „zelenih“ vještina i poslova među postojećim radnicima i mladom radnom snagom u tercijarnom obrazovanju (tehničkog i stručno obrazovanje i obuka i univerzitet). U tom kontekstu, potrebno je prilagođavanje tehničkog i stručno obrazovanje i obuka i univerzitetskih nastavnih programa, kao i obuka odraslih radnika kako bi zeleni rast postao stvarnost.

Povećanjem broja stipendiranih učenika i studenata, obezbjeđivanjem većeg broja prilika za stručno osposobljavanje nezaposlenih osoba kao i povećanjem iznosa sredstava koja se iz Budžeta Grada izdvajaju za za subvencionisanje troškova prevoza pruža se podrška zapošljavanju nezaposlenih osoba.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 20. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.2. Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 1.2.	Mjera 1.2.1. Podrška edukacijama i promociji poslovnih subjekata	Program podrške privrednim subjektima	SPLRF*	-	Program
		Broj edukacija/seminara	SPLRF*		
		Broj učesnika na programima edukacija			
		Broj učesnika na sajamskim aktivnostima			
	Mjera 1.2.2. Podrška zapošljavanju	Broj stipendija	SUDDBIZZP**		
		Broj stručno osposobljenih nezaposlenih osoba	SUDDBIZZP**		
		Iznos subvencija za troškove prevoza	SPLRF*		
		Broj korisnika			
		Iznos podrške projektima			
		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za izradu Lokalnog akcionog plana za zapošljavanje	SPGGV***	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za izradu Lokalnog akcionog plana za zapošljavanje	Lokalni akcioni plan zapošljavanja

Pri	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
	Mjera 1.2.3. Promocija standarda za održivo poslovanje, razvoj "zelenih" vještina i poslova				

* SPLRF – Služba za poduzetništvo lokalni razvoj i finansije Grada Gračanica

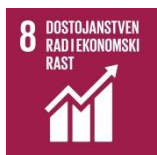
** SUddbIZZP – Služba za upravu, društvene djelatnosti, boračko-invalidsku zaštitu i zajedničke poslove Grada Gračanica

***SPGGV – Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća

Prioritet „Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG8: Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9: Industrija, inovacije i infrastruktura.

Prioritet 1.3. Poboljšan razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja

Sistem poticaja poljoprivredi potrebno je unaprijediti u cilju obezbjeđenja efikasnije i pravednije raspodjele poticaja i prilagođavanja zahtjevima za očuvanje okoliša. Šumarstvo, a potom i drvna industrija koja se naslanja na njega, predstavlja jednu od ključnih oblasti razvoja industrije te je ključno stvoriti pretpostavke za održiv razvoj ove oblasti kroz sistemsko uređenje te praćenje zaštite i korištenja ovih resursa.

Cilj prioriteta je kreirati ambijent u kojem će se na efikasan način poticati razvoj održivog konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva koji doprinosi cjelokupnom ekonomskom razvoju Grada Gračanica.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe unapređenja infrastrukture za intenzivniji razvoj poljoprivrede u ruralnim sredinama, poticaje za ratarsku proizvodnju i intenzivniji razvoj stočarstva. Prioritet će se realizirati i kroz aktivnosti usmjerene ka uspostavljanje ekološki prihvatljivog i održivog upravljanja šumama i vodnim resursima.

Navedeno se očekuje da rezultuje okrupnjivanjem zemljišnih posjeda i većom efikasnošću poljoprivredne proizvodnje i njene konkurentnosti, većem broju privrednih subjekata u oblasti poljoprivrede, šumarstva i ribolova, povećanju prihoda od poljoprivredne proizvodnje te povećanoj proizvodnji i prodaji šumskih sortimenata. Očekuje se i povećanje udjela sredstava novčane podrške od vrijednosti poreskih prihoda godišnjeg Budžeta, kao i da realizacija prioriteta pozitivno utiče i na očuvanje životne sredine te smanjivanju rizika od prirodnih nesreća na području Grada Gračanica.

Povećavanjem nivoa korištenja obradivih površina, zaštite i unapređenja plodnosti tla i uspostavom politike održivog upravljanja zemljištem dugoročno se utiče na očuvanje zemljišta kao neobnovljivog a veoma značajnog resursa za razvoj poljoprivrede Grada Gračanica.

Direktnim novčanim podrškama, pored podrške opstanku poljoprivrednih proizvođača, doprinosi se njihovoj većoj konkurentnosti te jačanju ekonomske stabilnosti poljoprivrednih gazdinstava i poboljšanje životnog standarda njihovih članova.

Uspostavom inventara šuma i šumskog zemljišta omogućava se sistemsko praćenje i održivo upravljanje u oblasti šumarstva, koje je značajno za razvoj privrede na području Grada Gračanica. Osim ekonomskih benefita, očuvanje šuma će ublažiti posljedice klimatskih promjena, te smanjiti rizike od poplava i klizišta.

Realizacijom mjera podrške ruralnom razvoju unaprijedit će se tehnološki, strateški i ljudski kapaciteti potrebni za povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, dok se istovremeno jača održivost ruralnih zajednica kroz diverzifikaciju ruralne ekonomije.

Savjetodavnim uslugama i drugim uslugama podrške će se unaprijediti specifično znanje poljoprivrednih proizvođača, ali i unaprijediti međusobna povezanost poljoprivrednih proizvođača kao i sa eksternim akterima, posebno akademskom zajednicom u cilju kreiranja novih znanja i primjene novih tehnologija koje će doprinijeti održivosti i konkurentnosti poljoprivrede Grada Gračanica.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 21. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.3. Poboľšan razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 1.3.	Mjera 1.3.1. Unapređenje infrastrukture za intenzivniji razvoj poljoprivrede u ruralnim sredinama	Usvojen Program razvoja poljoprivrede			
		Iznos investicija u razvoj poljoprivrede			
		Izgrađena __ mljekara i pijaca			
	Mjera 1.3.2. Poticaji za ratarsku proizvodnju	Broj poticaja			
		Iznos poticaja			
	Mjera 1.3.3. Intenzivniji razvoj stočarstva	Iznos poticaja			

Prioritet „Poboľšan razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja SDG 2: Svijet bez gladi i SDG 8: Dostojanstven rad i ekonomski rast.

Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe

Zahvaljujući brojnim turističkim atrakcijama, raznovrsnosti turističke ponude, postojanju aerodroma na području Tuzlanskog kantona, ali i dobroj cestovnoj povezanosti sa regijom, stvorene su pretpostavke za progresivniji razvoj turizma u funkciji ukupnog ekonomskog razvoja Grada Gračanica. Za dalji razvoj turizma Grada potrebno je inoviranje postojećih i razvoj novih sadržaja turističke ponude uz jačanja ljudskih potencijala osposobljenih sa savremenim znanjima i vještinama koji doprinose održivosti turizma Tuzlanskog kantona kao i privlačenju i zadržavanju turista na području Grada. To posebno dobiva na značaju ukoliko se u obzir uzme činjenica da destinacijski menadžment težište razvoja usmjerava ka umrežavanju različitih javnih i privatnih interesa na dobrobit jačanja i promocije lokacije odnosno destinacije gdje se nameće potreba kvalitativnog usmjeravanja profesionalnom pristupu integriranog menadžmenta kvalitete u destinaciji.

S ciljem razvoja različitih oblika turizma, u okviru turističke ponude neophodno je unapređenje i izgradnja turističke infrastrukture (planinske staze, turistička signalizacija, uređenje izletišta i odmorišta i sl.) uz opremanje turističkih atrakcija prikladnim objektima turističke ponude te izrada promo materijala i realizacija kampanja sa ciljem promocije i brendiranja Grada Gračanica kao poželjne turističke destinacije (izrada internet stranica, online prezentacija, organizacija stručnih predavanja i izložbi i sl.). U svemu navedenom, poseban značaj ima unapređenje regulatornog okvira koji će olakšati rad turističkih radnika i poslovnih subjekata u turizmu, a ujedno potaknuti turističke poduzetnike u sivoj zoni za formalnu registraciju poslovanja. Izrada Strategije razvoja turizma Tuzlanskog kantona doprinijeće sistemskom pristupu razvoju ove oblasti i efikasnosti planiranja i implementacije prioriteta razvoja turizma Kantona. Turistički proizvodi, a uz njih i smještajni kapaciteti trebaju biti jasno osmišljeni, moderno uređeni i prezentovani te strateški komunicirani koristeći dostupne kanale u cilju motivisanja dolaska turista, ali i produžetka boravka na području Grada. Razvoju održivog turizma Grada Gračanica doprinijeće se kroz aktivnosti jačanja svijesti stanovništva, poduzetnika, obrtnika, ali i drugih relevantnih aktera o „pametnom“ raspolaganju turističkim resursima, od kulturnih vrijednosti do prirodnih bogatstava, odnosno upravljanje resursima ostvarujući ekonomske i društvene potrebe, poštujući kulturološki integritet, ekološke principe, procese i biodiverzitet, istovremeno uzimajući u obzir potrebe i turista i njihovih domaćina.

Cilj prioriteta je da se kroz kreiranje raznovrsnih turističkih ponuda, razvoj turističke infrastrukture, promociju Grada Gračanica kao poželjne turističke destinacije i principa održivog turizma doprinese razvoju turizma na području Grada Gračanica. Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz unapređenje kulturno-historijskog naslijeđa, tekući transfer građanima i podršku razvoju NVO za obogaćivanje kulturnih sadržaja i unapređenje turističke ponude i starih zanata.

Navedeno se očekuje da rezultira u povećanju ostvarenih direktnih prihoda od turizma kao i povećanju broja dolazaka turista na području Grada Gračanica kao i njihovo duže zadržavanje ogledano u povećanom broju noćenja na području Grada Gračanica.

Kroz razvoj turističke ponude na području Grada Gračanica planira se podići svijest o potencijalima bavljenja turizmom posebno u ruralnom području te motivirati stanovništvo da se uključe u razvoj turističkih kapaciteta i ponude. Poseban naglasak biti će na razvoju svijesti i kapaciteta za održivo korištenje resursa u bavljenju turizmom.

Unapređenjem i razvojem turističke infrastrukture, a prvenstveno turističke signalizacije i uređenjem pristupnih puteva kao i mapiranjem turističkih sadržaja, stvorit će se pretpostavke za potpuniji i ugodniji boravak turista na području Grada Gračanica ali, između ostalog, doprinijeti i većoj ulozi kulturno-historijske baštine Grada i prirodnih resursa u razvoju turizma.

Korištenjem dostupnih promotivnih alata i promocijom Grada Gračanica kao turističkog brenda doprinijet će se kvalitetnijoj, boljoj promociji turizma na području Grada.

Za razvoj destinacijskog menadžmenta posebnu ulogu imati će razvoj ljudskih potencijala i saradnja relevantnih aktera, a naročito u oblasti pripreme i implementacije projekata koji će kroz saradnički pristup osigurati privlačenje vanjskih izvora sredstava za realizaciju razvojnih prioriteta u oblasti turizma.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 22. Pregled mjera unutar Prioriteta 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 1.4.	Mjera 1.4.1. Unapređenje kulturno-historijskog naslijeđa	Broj izrađenih planova održivog upravljanja kulturno-historijskim naslijeđem			
		Površina uređenih turističkih lokaliteta u m ²	TZGG*		
		Broj izdavačkih projekata			
	Mjera 1.4.2. Tekući transfer građanima i podrška NVO za obogaćivanje kulturnih sadržaja	Program podrške NVO			
		Broj projekata			
		Iznos sredstava za NVO			
		% realizacije sredstava za NVO			
	Mjera 1.4.3. Unapređenje turističke ponude i starih zanata	Projekat izgradnje sportsko-rekreativnog centra Vis usvojen	SZPGGV**		
		Broj uređenih izletišta			
		Dužina uređenih šetnica, biciklističkih staza i dr.			
		Iznos podrške Turističkoj zajednici Grada Gračanica			
		Broj turističkih manifestacija implementiranih u organizaciji Turističke zajednice Grada			

Pri ori	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
		Gračanica			

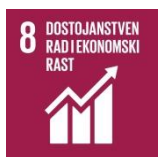
* TZGG – Turistička zajednica Grada Gračanica

**SZPGGV – Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća

Prioritet „Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 1. „Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG8 Dostojanstven rad i ekonomski rast i SDG9: Industrija, obrazovanje i infrastruktura

3.2. Prioriteti za strateški cilj 2

Strateški cilj 2. „Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“ operacionalizira se kroz 6 prioriteta i 21 mjeru, čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela xx. Prioriteti za strateški cilj 2 sa pripadajućim indikatorima i mjerama

	Prioriteti	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Strateški cilj 2.	Prioritet 2.1. Unapređen sektor socijalne zaštite I položaj ranjivih grupa					
	Prioritet 2.2. Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“					
	Prioritet 2.3. Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama					
	Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život					
Prioritet 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga	% djelatnika koji su obuhvaćenih edukacijama iz oblasti informatičke pismenosti					

Strate	Prioriteti	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
		% zadovoljnih građana uslugama javne uprave			
		% povećanja gradskih prihoda od gospodarenja gradskom imovinom			
	Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada	Dužina rekonstruisanih lokalnih i regionalnih cesta i ulica			
Dužina novoizgrađene i rekonstruisane distributivne kanalizacione mreže					

Prioritet 2.1. Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa

Sve izražajni problem nasilja u porodici, naročito izražen u vrijeme pandemije i restrikcije kretanja, odnosno u vrijeme smanjenja ekonomske aktivnosti (recesije) i smanjenih novčanih priliva, potrebno je adekvatno adresirati. Za ostvarivanje ovih aktivnosti potrebno je uspostaviti sporazume između nadležnih ministarstava i ustanova radi razmjene podataka o korisnicima i razviti integralni sistem socijalnih karata i registara koji će osigurati pravovremenu i pouzdanu informaciju o stanju i potrebama društva. Potrebno je razvijati socijalne servise u Gradu Gračanica i omogućiti pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravičan, fer i jednak način. Od ključne važnosti je umrežavanje i koordinacija ustanova i organizacija koje se bave socijalnom zaštitom djece i odraslih, dok je sa druge strane potrebno sistem novčanih davanja usmjeriti prema grupama stanovništva koje su u stvarnoj potrebi te osigurati materijalna izdvajanja za grupe u riziku od siromaštva. Od posebnog značaja je razvijati i podržati programe jačanja porodica i prevencije obiteljskog nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja djece, odvajanja djece od porodica, jačanja kompetencija mladih koji napuštaju alternativnu brigu, nezaposlenih mladih osoba, nezaposlenih žena itd., a koji podrazumijevaju savjetodavno-terapijske i socijalno edukativne programe za pojedince i porodice u kriznim situacijama kroz rad porodičnih/psiholoških savjetovališta, odnosno zaštitu, rehabilitaciju i osnaživanje žrtava nasilja na Tuzlanskom Kantonu kroz rad sigurnih kuća. Potrebno je sa nevladinim sektorom izraditi program i sudjelovati u aktivnostima podizanja svijesti građana o prevenciji nasilja u porodici i stvarati povoljno okruženje kroz unapređenje multisektorske podrške porodicama pogođenim nasiljem na području Grada Gračanica.

U slučaju da je odvajanje djece od porodica neminovno, odnosno da djeca izgube biološke roditelje, neophodno je u saradnji sa nevladinim organizacijama i drugim ustanovama

adekvatno podržati programe i aktivnosti jačanja kapaciteta i kvaliteta alternativnog zbrinjavanja djece, prvenstveno u okviru hraniteljstva a zatim porodičnog oblika brige kao i drugih oblika zbrinjavanja, pri čemu ne treba zanemariti poboljšanje kvalitete života djece i odraslih sa invaliditetom, povratnika i raseljenih lica, kao i korisnika javnih kuhinja i mladih u stanju potrebe, a posebnu pažnju posvetiti programima maloljetničke delikvencije.

U okviru ovog prioriteta posebnu pažnju je potrebno posvetiti jačanju saradnje vladinog i nevladinog sektora kroz formiranje koordinacionog tijela i uspostavljanje registra nevladinih organizacija koje djeluju na području Grada Gračanica, te osmisliti kvalitetne sisteme podrške i sufinansiranja projekata organizacija nevladinog sektora, koji imaju razvojni karakter.

Pored podrške porodicama i djeci, a u cilju sveobuhvatne i kvalitetne socijalne zaštite pristupačne svima, u okviru ovog prioriteta poseban značaj se daje unapređenju položaja mladih i boračke populacije, kroz programe uključivanja mladih u rad omladinskih organizacija i aktivnosti usmjerenih na aktivizam mladih, zapošljavanja i samozapošljavanja mladih i boračke populacije kao i programa obuke, preobuke i sticanja životnih vještina ovih ranjivih kategorija stanovništva.

Cilj prioriteta je stvoriti bolje uslove za život ranjivih kategorija stanovništva, a posebno porodica, djece, mladih, osoba sa invaliditetom i boračke populacije kako bi se poboljšao kvalitet njihovog života i smanjio rizik od siromaštva. Također cilj prioriteta je promovisati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu, te smanjiti rizik odvajanja djece od porodica.

Realizacija prioriteta ostvarit će se pružanjem podrške za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva i unapređenje podrške ranjivim grupama, kao i provođenjem aktivnosti za ravnopravnost polova (veza sa LGAP 2022-2025) i programe sufinansiranja projekata NVO i jačanja saradnje nevladinog i vladinog sektora s ciljem kvalitetnije podrške ranjivim kategorijama i sveobuhvatnom razvoju Grada Gračanica, programe podrške mladima. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem stopa fertiliteta i nataliteta, smanjenjem indeksa starosti odnosno povećanje broja mlađe populacije u odnosu na stariju. Dodatno, doprinijeti će se stvaranju većeg broja omladinskih organizacija u Gradu Gračanica koji će zastupati interese mladih te promovisati njihov bolji položaj u društvu.

Unapređenjem targetiranja socijalnih davanja na osnovu stvarnih potreba, postići će se stabilizacija ukupnih izdvajanja i potencijalno povećati naknade postojećim korisnicima iz istih finansijskih sredstava.

Stvaranjem uslova za što kvalitetniji život djece, mladih i odraslih, a posebno osoba sa invaliditetom, osoba u stanju socijalne potrebe, porodica sa djecom, kao i djece i osoba bez porodične podrške, smanjit će se negativne društvene pojave poput maloljetničke delinkvencije, bolesti ovisnosti, svi oblici nasilja, i sl.

Stvaranjem bolje saradnje i koordinacije razvojnih aktivnosti između javnog sektora i nevladinog sektora, omogućiti će se multiplikacija razvojnih efekata.

Kroz bolje uslove za život mladih, smanjio bi se negativan trend odlaska mladih ljudi sa područja Grada Gračanica izvan granica države i pozitivno bi se uticalo na unutrašnju migraciju stanovništva na području Grada.

Unapređenjem i povećanjem efikasnosti tržišta rada kroz implementaciju programa aktivne politike zapošljavanja i samozapošljavanja boračke populacije i članova njihove porodice kreira se stimulirajuće okruženje za olakšan pristup tržištu rada i povećanja njihove ekonomske neovisnosti kroz programe zapošljavanja i samozapošljavanja boračke populacije. Stipendijama i beneficijama za pripadnike boračke populacije i članova njihove porodice pokušava se uticati na povećanje interesa ciljane grupe učenika i studenata za školovanjem kod upisa na visokoškolske ustanove, obavljanje pripravničkog i volonterskog staža, i na taj način se jačaju njihove kompetencije koje ih čine konkurentnima na budućem tržištu rada.

U Odluci o mezarjima/grobljima broj 01-04-01635-2022 od 28. 04. 2022. godine („Službeni glasnik Grada Gračanica“ broj: 05/2022) u članu 4. navodi se:

„Grad Gračanica, odnosno nadležna služba za komunalne poslove, dužna je u roku od 12 mjeseci od dana donošenja ove Odluke putem mjesnih zajednica i vjerskih zajednica Grada Gračanica uraditi katastar svih mezarja grobalja, utvrditi vlasnički status svakog mezarja-groblja i u saradnji sa ostalim gradskim službama predložiti lokaciju za izgradnju novog gradskog mezarja-groblja.“,

A u članu 5. stav 3. navedeno je:

„Uređivanje, održavanje i upravljanje mezarjima-grobljima tipa gradsko mezarje groblje, povjerava se Javnom preduzeću „KOMUS“ d.o.o. Gračanica, koje je obavezno ispuniti uslove minimalne tehničke i stručne osposobljenosti za obavljanje komunalnih djelatnosti pogrebnih poslova i održavanja mezarja-grobalja i pogrebne djelatnosti, u skladu s posebnim propisima.“

Realizacijom aktivnosti navedenih u Lokalnom gender akcionom planu (u daljem tekstu: LGAP) grada Gračanica 2022.-2027. godina u svrhu unapređenja integrisanja pitanja rodne ravnopravnosti u sve segmente društva, kao i za unapređenje stanja rodne ravnopravnosti u Gračanici, doprinosi se usklađivanju gradskih propisa sa principima ravnopravnosti spolova, razvrstavanje evidencija i statističkih podataka Grada su po spolu, poduzimanje mjera za uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u Gradu, povećanju zastupljenosti žena u Gradskom vijeću, radnim tijelima Gradskog vijeća, upravama javnih preduzeća i ustanova, te organima mjesnih zajednica, osnaživanju žena za političku participaciju, informisanju biračkog tijela o prednostima političke participacije žena, povećanju mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje žena, osiguranju podrške porodicama sa djecom i djece sa poteškodama u razvoju, provođenju protokola o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, analiziraju razmjera, uzroka i posljedica nasilja u porodici i nasilja nad ženama, provođenju aktivnosti i programa prevencije i sprečavanja nasilja u porodici i nasilja nad ženama, čime se. LGAP se odnosi na period 2022. – 2025. godina i za njegovu implementaciju su odgovorni gradski organi i institucije, u saradnji sa organima viših nivoa vlasti, te nevladinim sektorom i profesionalnim organizacijama.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko ___ indikatora.

Tabela 24. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.1. Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 2.1.	Mjera 2.1.1. Stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva	Usvojen Projekat za izgradnju objekta za stare	SZPGIGV*	-	Usvojen Projekat
		% realizacije Projekta			
		Usvojena i implementirana odluka o kupovini zemljišta za gradsko groblje	SZPUGIPP**	-	Kupljeno zemljište površine — prema Odluci
		Broj stambeno zbrinutih socijalno ugroženih stanovnika	SZUDDBIZZP***		
		Izrađen katastar svih grobalja/mezarja			
	Mjera 2.1.2. Unapređenje podrške ranjivim grupama	Broj socijalno ugroženih	JU CSR****		
		Broj subvencija za vodu	JU CSR****		
		Iznos transfera u KM	JU CSR**** ili SZPLRF		
	Mjera 2.1.3. Provođenje aktivnosti za ravnopravnost polova (veza sa LGAP 2022-2025)	Indikatori iz LGAP-a 2022-2025	SZPGIGV*		
		Izveštaj o implementaciji LGAP-a 2022-2025	SZPGIGV*	0	4
		% implementacije LGAP-a 2022-2025	SZPGIGV*	0 %	100 %
	Mjera 2.1.4. Unaprijeđenje bezbjednosti na području grada Gračanica	Izrađen Program edukacije		0	Program edukacije
		Broj edukacija		0	
		Broj educiranih		0	

* SZPGIGV – Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća Grada Gračanica

** SZPUGIPP – Služba za prostorno uređenje, geodetske i imovinsko pravne poslove Grada Gračanica

*** SZUDDBIZZP – Služba za upravu, društvene djelatnosti, geodetske i imovinsko pravne poslove Grada Gračanica

**** JU CSR – Javna ustanova Centar za socijalni rad Gračanica

Prioritet „Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 4: Kvalitetno obrazovanje, SDG 1 – Svijet bez siromaštva, SDG 5 – rodna ravnopravnost, SDG8 – dostojanstven rad i ekonomski rast.

Prioritet 2.2. Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“

Odlika svakog savremenog i razvijenog društva jeste izgrađen i razvijen sistem zdravstvene zaštite. Kako bi se postigao zadovoljavajući nivo razvoja ovog sektora neophodno je kontinuirano promovisati pravo zdravstvene zaštite za sve građane, poboljšavati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati preventivno učenje o zdravlju, cjeloživotno učenje o zdravom životnom stilu i zdravim izborima, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitet zdravstvenih usluga, teritorijalno ravnomjernije pružati zdravstvene usluge i jačati vertikalnu i horizontalnu koordiniranost i spremnost, posebno u kriznim javno-zdravstvenim situacijama poput epidemija i pandemija visoko prenosivih i zaraznih bolesti (poput COVID-19, SARS, MERS, Tuberkuloza, HIV itd.). Unapređenje zdravlja i kvaliteta života podrazumijeva implementaciju koncepta novog javnog zdravstva kroz intersektorski pristup blagostanju društva, zdrave javne politike i uvođenje koncepta cjeloživotnog učenja o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima. Programi promocije zdravlja, prevencije bolesti (posebno malignih i bolesti krvotoka) i unapređenja kvaliteta života imaju za cilj uključiti i osnažiti pojedince i zajednicu u pravljenju odabira zdravoga ponašanja i izvršiti promjene koje smanjuju rizik od ranog razvoja hroničnih oboljenja i drugih bolesti. Posebna pažnja u oblasti prevencije i promocije zdravlja se treba usmjeriti na djecu i omladinu kako bi se prevenirao razvoj nezdravih stilova života i kako bi se mladi stimulisali za prihvatanje zdravih stilova života. Neophodna je digitalna transformacija sistema zdravstvene zaštite, sa korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola. Kao osnovni preduslov za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija, neophodno je postojanje baza podataka i znanja na svim nivoima zdravstvenog sektora, podržanih odgovarajućom informatičkom i informacionom strukturom i uvezanih u jedan sistem. To podrazumijeva vertikalnu i horizontalnu razmjenu podataka i informacija svih sudionika u zdravstvenom sektoru i unapređenje protokola za protok informacija.

Cilj prioriteta je doprinijeti povećanju nataliteta, poboljšanju kvaliteta života osoba oboljelih od dijabetesa i drugih bolesti, te povećanju sigurnosti građana i poljoprivrednih dobara urbanih i ruralnih područja, kroz pružanje podrške usluga zdravstvene zaštite ranjivim grupama i podrške za adekvatno zbrinjavanje domaćih i napuštenih životinja.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe vantjelesne oplodnje, nabavku senzora za mjerenje šećera u krvi i zbrinjavanje napuštenih životinja. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem nataliteta, unapređenjem kvaliteta života građanki i građana Grada Gračanica.

Omogućavanjem adekvatne ljudske, materijalno-tehničke i stručne opremljenosti zdravstvenih ustanova za pružanje primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, posebno centara urgentne medicine stvaraju se uslovi za kvalitetan rad ljekara odnosno medicinskog i nemedicinskog osoblja, a pacijenti imaju pristup savremenim i kvalitetnim uslugama liječenja.

Edukacijom medicinskih kadrova, jačanjem kapaciteta zdravstvenih ustanova da efikasno odgovore na prisustvo težih zaraznih i drugih oboljenja i uspostavljanjem čvrste i kontinuirane vertikalne i horizontalne koordinacije i komunikacije, preventivno se djeluje na smanjenje broja oboljelih od vodećih uzroka oboljenja, poboljšava kvalitet života građana i smanjuje se pritisak na sistem zdravstvene zaštite na području Grada Gračanica i Kantona.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 25. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.2. Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 2.2.	Mjera 2.2.1. Podrška za pružanje usluga zdravstvene zaštite ranjivim grupama	Broj korisnika vantjelesne oplodnje			
		Broj senzora za mjerenje šećera u krvi			
		Iznos sredstava u KM za troškove vantjelesne oplodnje i nabavku senzora			
	Mjera 2.2.2. Podrška za adekvatno zbrinjavanje domaćih i napuštenih životinja	Broj azila za zbrinjavanje napuštenih životinja			
		Broj zbrinutih - pasa - mačaka			
		Iznos transfera UG Srndać			

Prioritet „Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Odgovorna uprava orijentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 3 -Zdravlje i blagostanje

Prioritet 2.3. Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama

Odgoj i obrazovanje kao ulaganje u budućnost, od velike je važnosti za razvoj Grada Gračanica. Dinamika promjena i konstantni izazovi dinamičnog tržišta rada i potrebe za kvalitetnom i obrazovnom radnom snagom zahtijeva stalno osavremenjivanje obrazovnih programa, ali i unapređenje uslova u kojima se obrazovanje odvija kako bi se odgovorilo na zahtjeve promijenjenih uslova u životnoj okolini. Praktičan odgovor bi se ogledao u

intenzivnijoj upotrebi informacijskih tehnologija, usmjerenosti na inovacije kojima se razvija privreda, a istovremeno se povećava kvaliteta života svih građana, čuva okoliš i povećava briga za ranjive skupine. U strukovnom obrazovanju i obrazovanju odraslih će se osavremeniti programi i time ih uskladiti s potrebama tržišta rada, te će se poticati cjeloživotno učenje.

Cilj prioriteta je doprinijeti razvoju predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja na području grada Gračanica zasnovanog na unapređenju kvalitete osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja za sve.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe podrške unapređenju infrastrukturnih preduslova i poboljšanje uslova za rad, programe povećanja obuhvata djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, poboljšanje uslova za izvođenje nastave u osnovnim školama i usklađivanje obrazovanih programa srednjih škola sa potrebama privrede. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem obuhvata djece predškolskim obrazovanjem (3-6 god), brojem kvalitetno opremljenih osnovnih škola i izrađenim programom aktivnosti za uspostavu dualnog obrazovanja.

Unapređenjem usluge predškolskog odgoja, prvenstveno formiranjem novih javnih predškolskih ustanova, izgradnjom novih i proširenjem postojećih prostornih kapaciteta povećati će se obuhvat djece predškolskim odgojem i učiniti usluge predškolskog odgoja dostupne u svim mjesnim zajednicama, čime se stvaraju uslovi za kvalitetniji život mladih bračnih parova u svim mjesnim zajednicama, naročito onima koje su manje razvijene ili više udaljenim od mjesne zajednice Gračanica.

Stvaranjem infrastrukturnih preduslova za razvoj i modernizaciju, odnosno digitalizaciju i informatizaciju nastavnog procesa (kreiranje platformi za realizaciju nastavnog procesa i uvođenje elektronskog dnevnika) u skladu sa evropskim standardima i trendovima, omogućit će se učenicima pristup obrazovnim servisima i nastavnim platformama, a nastavnicima lakšu administraciju i provođenje nastavnog procesa.

Omogućavanjem pristupa kvalitetnim programima prekvalifikacije i cjeloživotnog učenja (u skladu sa potrebama tržišta rada i razvoja privrede Grada Gračanica) i nakon završene škole i studija, omogućiti će građanima Grada Gračanica konkurentniji pristup tržištu rada i brže zapošljavanje i na taj način uticati na smanjenje strukturne nezaposlenosti na području grada Gračanica.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 26. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.3. Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 2.3.	Mjera 2.3.1. Poboljšani uslovi za rad i povećana obuhvatnost djece u predškolskim obrazovnim ustanovama	Broj djece u predškolskim ustanovama na 1.000 stanovnika			
		Broj MZ u kojima funkcioniра odjeljenje predškolske ustanove			
		Broj školskih prostornih		0	

Pri ori	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
		kapaciteta uključenih u predškolsko obrazovanje			
	Mjera 2.3.2. Poboljšani uslovi za izvođenje nastave u osnovnim školama	Broj podržanih učenika za takmičenje			
		Broj edukacija			
		Broj educiranih učenika			
		Broj učenika – korisnika tranera za prevoz			
	Mjera 2.3.3. Usklađivanje obrazovnih programa srednjih škola sa potrebama privrede	Program aktivnosti za uspostavu dualnog obrazovanja			
		% realizacije Programa			
		Odluka Gradskog vijeća Grada Gračanica			

Prioritet „Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 4:Kvalitetno obrazovanje

Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život

Sport je jedna od nepravredno zapostavljenih oblasti u Gradu Gračanica. Uz takmičarske sportske aktivnosti, definicija sporta danas u potpunosti uključuje motoričke i tjelesne aktivnosti, koje ne samo da potiču porast sportskih aktivnosti nego promoviraju zdravlje, usvajanje zdravih životnih navika i sprečavanje pojave hroničnih bolesti kod stanovništva, kao što su pretilost, dijabetes tipa 2, kardiovaskularna oboljenja, mentalne bolesti itd. Kako bi se navedeno postiglo, potrebna je stalna promocija bavljenja sportom cjelokupne populacije, posebno djece u školama od najranije dobi, uključivanje u sportske aktivnosti lica s invaliditetom i osoba treće dobi, ali da bi isto bilo efikasno potrebno je imati kvalitetnu, pristupačnu i adekvatnu sportsku infrastrukturu. Nužno je obezbijediti uslove za ravnomjernu zastupljenost bavljenja sportom na području cijelog grada Gračanica, te izraditi planove izgradnje, obnove, rekonstrukcije i održavanja sportskih objekata i prostora za rekreaciju, kao bitne pretpostavke za uspješno bavljenje sportom.

Pored navedenog, neophodno je obezbijediti odgovarajući stručni kadar, unaprijediti stručni rad za profesionalno i rekreativno bavljenje sportom, kao i poticaje za postignute rezultate na

međunarodnim takmičenjima. Za praćenje aktualnih prilika u svim segmentima sporta i rekreacije, neophodno je izvršiti digitalizaciju sporta, što podrazumijeva uspostavu jedinstvene baze podataka iz svih raspoloživih izvora uključujući i sportske klubove. Ovakva baza podataka je pretpostavka za kvalitetno donošenje odluka u oblasti sporta na području Grada Gračanica.

S druge strane, modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture obezbijediće se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci. To podrazumijeva proširivanje uloge ustanova kulture, kao nosilaca aktivnosti u razvoju i unapređenju kulturnog turizma, zatim pružanje aktivne podrške razvoju kreativnih industrija, te stavljanje kapaciteta navedenih ustanova u svrhu unapređenja naučno istraživačkog rada.

Cilj prioriteta je unapređenje sportskog i kulturnog života na području grada Gračanica, stvaranjem boljih uslova za što kvalitetniji rad sportsko-rekreativnih klubova i društava, sa jedne strane i osiguranje promocije i značaj očuvanja kulturno-historijske baštine stanovnika Grada Gračanica. Pored sportskih aktivnosti, sportska infrastruktura će se koristiti i za promociju i održavanje kulturnih i privrednih manifestacija na području Grada Gračanica.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe izgradnje sportskih sala i dvorana pri osnovnim i srednjim školama na području Grada Gračanica, koje pored sportskih aktivnosti mogu biti korištene za organiziranje i tradicionalnih i kulturnih manifestacija, izgradnje sportskih dvorana, otvorenih sportskih terena, bazena, rekreacionih staza i dječijih igrališta. Navedeno se očekuje da rezultira uspostavom registra i upisom u registar svih sportskih društava i sportista sa područja Grada Gračanica, izradom i realizacijom Akcionog plana razvoja sporta i povećanjem broja korisnika objekata od kulturno-historijskog značaja za Grada Gračanica.

Unapređenjem i izgradnjom sportske infrastrukture omogućiti će se odvijanje kulturnih, privrednih i sportskih, manifestacija na području Grada Gračanica, te poboljšati uslovi za rad sportskih klubova i udruženja odnosno jačanje vrhunskog sporta na području Grada Gračanica. Sve navedeno predstavlja preduslov za stalnu promociju bavljenja sportom cjelokupne populacije Grada Gračanica.

Uspostavljanjem registara pravnih i fizičkih lica u oblasti sporta, kao i izradom Strategije razvoja sporta obezbijediti će se kvalitetniji uslovi za razvoj sporta na području Grada, te će se uspostaviti sistemsko i strateško usmjeravanje aktivnosti na one oblasti koje će ostvarivati najveće razvojne efekte u oblasti sporta. Implementacijom mjere stvaraju se bolji uslovi za rad sportskih organizacija koje kroz kvalitetno usmjeravanje programa podrške predstavljaju najvećeg partnera za povećanje baze sportista (djece i omladine) a u cilju što boljih rezultata na polju kvalitetnog i vrhunskog sporta.

Modernizacijom infrastrukture u oblasti kulture obezbijediće se preduslovi za kvalitetnije obavljanje kulturnih djelatnosti u skladu sa savremenim kretanjima u struci, odnosno stvoriti će se pretpostavke da ustanove kulture mogu obavljati svoju djelatnost na način kako je to propisano zakonima koji regulišu kulturne djelatnosti na području Tuzlanskog kantona.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 27. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 2.4.	Mjera 2.4.1. Unapređenje sportskog života kroz ulaganje u sportsku infrastrukturu	Stepen unutrašnje opremljenosti objekta PKSC-a		60 %	100 %
		Stepen vanjskog uređenja PKSC-a		0 %	0 %
		Broj korisnika PKSC (učenici, sportisti, privredne i kulturne manifestacije i sl.)		0	5.000
		Broj rekonstruisanih igrališta i sportskih terena			
		Broj podržanih vrhunskih sportista			
	Mjera 2.4.2. Unapređenje kulturnog života	Broj saniranih objekata kulturno-historijskog naslijeđa			
		Broj saniranih, adaptiranih ili završenih objekata Društvenih domova			

Prioritet „Unapređen sportsko-kulturni život“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 3 –zdravlje i blagostanje

Prioritet 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga

Dinamičan i održiv ekonomski razvoj zahtjeva efikasan, djelotvoran i transparentan sistem upravljanja javnim finansijama, pravosudni sistem kao i sistem borbe protiv korupcije. Kroz realizaciju prioriteta čiji je fokus i na efikasnom i sveobuhvatnom sistemu upravljanja integralnim razvojem podržati će se sveukupni razvoj Grada Gračanica i doprinijeti unapređenju kvalitete života građana Grada.

Unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava Grada Gračanica će uporedo sa racionalizacijom tekućih rashoda i izdataka, doprinijeti mobilizaciji javnih finansijskih resursa i povećanju produktivnost ekonomije, time

promovišući i princip „Budžet za građane“ čime će se osigurati i veće povjerenje građana u javnu upravu i sistem upravljanja javnim finansijama. Digitalizacijom rada u pravosuđu i unapređenjem efikasnosti pravosudnog sistema smanjit će se troškovi pravosudnog sistema a time i troškovi pravnih lica i građana Grada, istovremeno doprinoseći unapređenju poslovnog okruženja. Reformom javne uprave Grada Gračanica i Tuzlanskog kantona organi uprave Tuzlanskog kantona unaprijediti će efikasnost i efektivnost svoga rada kao i položaj Grada Gračanica i Tuzlanskog kantona u procesu europskih integracija BiH. Unapređenje procesa prevencije i borbe protiv korupcije, kao integralnog i izuzetno bitnog aspekta poslovnog okruženja, osiguraće se kroz kreiranje institucionalnih i regulatornih mehanizama borbe protiv korupcije na nivou Grada Gračanica i Tuzlanskog kantona uz digitalizaciju kanala komunikacije i razmjene informacije između nadležnih institucija i relevantnih aktera u navedenoj oblasti.

Efikasno upravljanje integrisanim razvojem u Gradu Gračanica ostvariće se kroz koordinirano vertikalno i horizontalno djelovanje u navedenoj oblasti, jačanjem kapaciteta javnih službenika za efikasan proces upravljanja razvojem, pripremu projektnih aplikacija, proces europskih integracija i drugo. Rastući obim poslova upravljanja razvojem u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine, jačanje strukture koja upravlja Strategijom razvoja Grada Gračanica, potreba da se razvoj tretira kao multidisciplinarna kategorija i potreba jasnog i jakog pozicioniranja funkcije upravljanja razvojem, samo su neki od razloga koji govore u prilog potrebnom unapređenju i jačanju postojećih kapaciteta za upravljanje integrisanim razvojem. Razvojem e-uprave Grada osigurat će se veća dostupnost i transparentnost informacija koje dolaze iz organa javne uprave Grada, te unaprijediti povezanost javnog sektora kako sa privrednim subjektima tako i sa akademskom zajednicom, civilnim sektorom i slično.

Cilj prioriteta je kroz unapređenje rada gradskih službi i digitalizaciju administrativnih usluga za građane i privrednike doprinijeti stvaranju djelotvorne, otvorene i odgovorne javne uprave Grada Gračanica, koja svojim radom doprinosi unapređenju poslovnog okruženja i cjelokupne kvalitete života na području Grada.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz aktivnosti na unapređenju znanja, vještina i kompetencija javnih službenika i namještenika, povećanje procenta harmonizovanih podataka katastra nekretnina, izgradnju rampi u mjesnim uredima, nabavku računarske opreme, nabavku i instaliranje licenciranih softvera, opreme za multimedijalnu salu i 5 novih vozila za službe gradske uprave Grada Gračanica.

Navedeno se očekuje da rezultira povećanim brojem odobrenih aplikacija za finansiranje razvojnih prioriteta Grada Gračanica iz vanjskih izvora, funkcionalnim registrom organa uprave i upravnih organizacija te povećanim indeksom za horizontalnu i vertikalnu integraciju uz smanjenje indeksa za korupciju.

Izgradnjom efikasnog sistema prevencije i borbe protiv korupcije omogućiti će se koordinirano, sveobuhvatno i sistematsko djelovanje protiv korupcije na području Grada Gračanica, između ostalog i kroz unapređenje regulatornog okvira ali i organizacijskih i institucionalnih kapaciteta u ovoj oblasti.

U sklopu mjere čiji je fokus na efikasnom upravljanju razvojem, između ostalog, ojačati će se ljudski i institucionalni kapaciteti, ali i saradnja i koordinacija različitih nivoa vlasti,

horizontalno i vertikalno s ciljem osiguranja osnove za veću podršku ostvarenju razvojnih prioriteta Grada Gračanica, ali i multipliciranja efekata ulaganja sredstava u razvoj.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 28. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 2.5.	Mjera 2.5.1. Unapređenje rada gradskih službi	Broj licenci			
		% harmonizovanih podataka katastra nekretnina			
		Broj educiranih službenika i namještenika			
		Broj izgrađenih rampi u mjesnim uredima			
	Mjera 2.5.2. Digitalizacija administrativnih usluga za građane i privrednike	Broj nabavljene računarske opreme			
		Broj instaliranih licenciranih softvera			
		Oprema za multimedijalnu salu nabavljena i u upotrebi			
		Nabavljeno 5 novih vozila za službe gradske uprave			

Prioritet „Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Odgovorna uprava orijentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuća mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 5 Rodna ravnopravnost, SDG 16 Mir, pravda i jake institucije i SDG 17 Partnerstvom do ciljeva.

Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada

U kontekstu zaštite okoliša, saobraćaj na području Grada Gračanica ima značajan utjecaj na zagađenje zraka, ujedno i okoliša. S tim u vezi, u cilju smanjenja lokalnog zagađenja koje prouzrokuje transport neophodno je raditi na povećanju nivoa saobraćajne usluge na području

kantona, povećanju protoka vozila, smanjenja gustine saobraćaja. Navedeno će dovesti do smanjenja zagađenja zraka naročito u urbanim područjima, ali ujedno i do povećanja privrednih aktivnosti zbog prohodnosti cestovnog saobraćaja, povećanja tehničko-eksploatacione brzine saobraćajne, smanjenja emisije izduvnih gasova i povećanja nivoa bezbjednosti saobraćaja. Što je najvažnije, izgradnjom autocesta i brzih cesta koje povezuju Grad Gračanica i Tuzlanski kanton sa evropskim regionom i magistralnih cesta koje povezuju Tuzlanski kanton sa drugim kantonima izvršila bi se saobraćajna deblokada Tuzlanskog kantona. Ulaganje u cestovnu infrastrukturu podrazumijeva izgradnju brze ceste Tuzla- Doboj i izgradnju magistralne ceste prema Sarajevu, što je od posebnog značaja za Tuzlanski kanton.

Cilj prioriteta je da se realizacijom izgradnje i rekonstrukcije saobraćajne infrastrukture u urbanom području i čvrste infrastrukture u ruralnim područjima doprinese unapređenju uslova za razvoj urbanih područja, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima, stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta u urbanom i ruralnom području grada Gračanica, bezbjednosti građana kao i kvalitete zraka, a time i zaštiti okoliša na nivou Grada Gračanica. Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 29. Pregled mjera unutar Prioriteta 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 2.6.	Mjera 2.6.1. Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajne infrastrukture u urbanom području	Broj __ kilometara rekonstrukcije čvrste infrastrukture			
		Broj km izgrađene javne rasvjete			
		Broj __ km rekonstruisane javne rasvjete			
		Broj __ km pokriveno saobraćajnom signalizacijom			
		Stepen završenosti raskrsnice kod BKC-a		0 %	100 %
		Raskrsnica sa kružnim tokom u %		0 %	100 %
	Mjera 2.6.2. Izgradnja i rekonstrukcija čvrste infrastrukture u ruralnim područjima	Broj __ kilometara rekonstrukcije čvrste infrastrukture			
		Broj km izgrađene javne rasvjete			
		Broj __ km rekonstruisane javne rasvjete			

Prioritet „Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 2. „Odgovorna uprava orijentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 9 – Industrija inovacije i infrastruktura.

3.3. Prioriteti za strateški cilj 3

Strateški cilj 3. „Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije“ operacionalizira se kroz 4 prioriteta i 16 mjera, čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela xx. Prioriteti za strateški cilj 3 sa pripadajućim indikatorima i mjerama

	Prioriteti	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Strateški cilj 3.	Prioritet 3.1. Unapređen sistem upravljanja otpadom	% smeća koji se sortira			
		Količina otpada (u t) koji se adekvatno sortira			
		% domaćinstava obuhvaćenih odvozom smeća			
		% domaćinstava uključenih u odvojeno prikupljanje otpada			
	Prioritet 3.2. Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama				
	Prioritet 3.3. Pобољшан kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena	Potrošnja energije u javnim objektima			
		Smanjena emisija CO2 kao rezultat primjene obnovljivih izvora energija i mjera EE u javnom i privatnom sektoru			
Prioritet 3.4. Poboљšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća	Ukupan broj klizišta				
	Broj građana ugoženih				

Strate	Prioriteti	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
		klizištem			
		Finansijska ulaganja u sanaciju klizišta			
		Iznos štete od poplava i drugih elementarnih nesreća			

Prioritet 3.1. Unapređen sistem upravljanja otpadom

Grad Gračanica sprovodi niz aktivnosti na zaštiti okoliša, prilagođavanju klimatskim promjenama, zaštiti prostora, zemljišta, voda, šuma kao i bio i geo raznovrsnosti, adekvatnijeg tretiranja otpada čime se doprinosi unapređenju javnog zdravlja. U tom kontekstu neophodno je i dalje jačanje institucionalnih kapaciteta Grada Gračanica, kroz podršku uvođenja prostornih informacionih sistema i digitalizacije prostorno planskih podataka za praćenje korištenja prostora, odnosno provođenje planova prostornog uređenja. Drugim riječima, digitalizacija procesa obrade i izdavanja urbanističko – planskih dokumenata će osigurati brže i efikasnije rješavanje zahtjeva stranaka u postupku izdavanja urbanističkih saglasnosti i odobrenja za građenje, osigurati bolju primjenu propisa o prostornom uređenju i građenju kojima su definisani načini upravljanja i iskorištavanja prostorom i uspostava baza podataka koje će biti osnov za uspješno i odgovorno upravljanje prostorom. Također, osnovu za održivi razvoj predstavlja izrada i primjena Prostornog plana općine Gračanica do 2026. godine.

Potrebno je provesti analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom (komunalni, posebne kategorije i sve druge vrste otpada) te predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom i stvoriti uslove za sanitarno odlaganje otpada za najmanje 5 godina u Gradu Gračanica. To podrazumijeva eliminiranje i saniranje nelegalnih odlagališta otpada. Potrebno je okončati odlaganje otpada na nesanitarnim deponijama, minimizirati količinu otpada koja se odlaže na postojeću sanitarnu deponiju.

Pored navedenog od posebnog značaja je uspostavljanje sistema monitoringa zraka kako bi se omogućilo detaljno i kontinuirano praćenje i prezentacija kvaliteta zraka. Neophodno je uspostavljanje mreže za automatski monitoring kvaliteta zraka i izrada katastra zagađivača zraka. Potrebno je je kontinuirano pratiti realizaciju Nacionalnog plana smanjenja emisija za Bosnu i Hercegovinu (NERP) i unapređivati sistem monitoringa lokalnih zagađenja i mjerenje uticaja zagađenja na zdravlje, uključujući mortalitet i transparentno informisati javnost.

Povećanjem broja stanovnika koji su obuhvaćeni organiziranim prikupljanjem otpada smanjiti će se pritisak otpada na zemljište i okoliš. To podrazumijeva sanaciju lokalnih deponija, uklanjanje i sanaciju divljih deponija i nabavku adekvatne opreme za prikupljanje čvrstog otpada.

U cilju sveobuhvatnijeg i kvalitetnijeg izvještavanja o rezultatima mjerenja kvalitete zraka na cjelokupnom području, potrebno je izvršiti nabavku novih analizatora za praćenje kvaliteta zraka, kao i nabavka novog softvera.

Cilj prioriteta je unapređenje sistema upravljanja otpadom radi unapređenja stanja okoliša na području grada Gračanica.

Realizacija prioriteta ostvarit će se kroz programe unaprijeđenja sistema upravljanja otpadom, organizovanje odvoza otpada iz ruralnih područja i sortiranje otpada, reciklažu i ponovne upotrebe otpada. Navedeno se očekuje da rezultira povećanjem procenta smeća i otpada kojij se sortira, količine adekvatno odloženog otpada, procenta implementiranih aktivnosti Projekta – sanacije deponije, broja saniranih divljih deponija, a smanjenjem broja divljih deponija i otpada odloženog na divljim deponijama, te donošenjem odluke o lokaciji Jame stočne grobnice.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 31. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.1. Unapređen sistem upravljanja otpadom

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Prioritet 3.1.	Mjera 3.1.1. Unaprijeđen sistem upravljanja otpadom	% implementiranih aktivnosti Projekta – sanacija deponije				
		Broj saniranih divljih deponija				
		Iznos __KM za članstvo u Lokalnoj akcionoj grupi Doboj				
		Odluka o deponiji građevinskog otpada	SPGGV*	Ne	Odluka	
	Mjera 3.1.2. Organizovanje odvoza otpada iz ruralnih područja	Projekat za lokaciju nove sanitarne deponije			0	Usvojen Projekat
		Odluka o lokaciji Jame stočne grobnice				Usvojena Odluka
		% realizacije aktivnosti iz Projekta izgradnje sanitarne deponije			0	
		Iznos investicije u izgradnju sanitarne deponije				
	Mjera 3.1.3. Sortiranje otpada, reciklaža i ponovna upotreba otpada	% smeća i otpada koji se sortira – procjena			1,73 (2020. godina)	
		Broj divljih deponija			14 (2020. godina)	0
		Količina otpada na divljim deponijama (procjena) u tonama			4.654 (2020. godina)	0
		Količina otpada adekvatno odložena u tonama			11.818 (2020. godina)	

*SPGGV – Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća

Prioritet „Unapređen sistem upravljanja otpadom“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 13 – očuvanje klime, SDG 14 – očuvanje vodenog svijeta i SDG 15 – očuvanje života na zemlji

Prioritet 3.2. Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama

Kao dio napora da se uspostavi kvalitetan sistem zaštite okoliša, posebno se ističe potreba za izgradnjom nove i modernizacijom postojeće vodne infrastrukture, s ciljem održavanja dobrog stanja površinskih i podzemnih voda radi zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika voda. Neophodno je nastaviti s izradom planova upravljanja vodama za vodna područja kojima gravitira Grad Gračanica. U cilju smanjenja rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama neophodno je provesti mjere za povećanje stepena zaštite od poplava, provesti mjere za smanjenje erozije, uspostaviti programe i mjere prilagođavanja klimatskim promjenama i za borbu protiv suša. Nužno je jačanje kontrole ispuštanja otpadnih voda u vodotoke i provoditi aktivnosti na smanjenju tereta zagađenja od urbanih/sanitarnih otpadnih voda, te smanjenju emisije štetnih i toksičnih materija koje stvaraju pojedini industrijski zagađivači.

Izgradnjom novih sistema vodosnabdijevanja i modernizacijom postojećih općinskih/gradskih i mjesnih sistema vodosnabdijevanja zadovoljile bi se potrebe stanovništva i privrednih subjekata Grada Gračanica. Također je neophodno postojeće općinske/gradske i mjesne kanalizacione sisteme proširiti i/ili modernizovati i njihovo funkcionisanje uskladiti sa propisima u oblasti zaštite voda.

Prioritet se operacionalizira kroz 4 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 32. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.2. Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost	
Prioritet 3.2.	Mjera 3.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija sistema vodosnabdijevanja u urbanom i ruralnom području Grada	m ³ novih količina vode u sistemu vodosnabdijevanja		0		
		Postrojenje za tretman pitkih voda u _____		0		
		Usvojen Elaborat prostojećeg stanja u oblasti vodosnabdijevanja	SZPGIGV*	0		
	Mjera 3.2.2. Rekonstrukcija kaptaža i izvorišta za vodosnabdijevanje	Broj rekonstruisanih kaptaža i izvorišta u ruralnim MZ			0	
		Broj saniranih javnih česmi			0	
		Rekonstruisano izvorište Slanska voda u MZ Dobrovci			0	
	Mjera 3.2.3. Izgradnja kanalizacione	m ¹ rekonstruisane				

Pri ori	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
	mreže u urbanom i ruralnom području Grada	kanalizacione mreže			
		m ¹ izgrađene kanalizacione mreže			
		Broj MZ sa rekonstruisanom i izgrađenom kanalizacionom mrežom			
	Mjera 3.2.4. Uređenje vodotokova	Broj km regulisanog korita			
		Broj uređenih vodotokova			
		Šteta od poplava u KM			
		Nivo investicija u sanaciju vodotokova			

* SZPGIGV – Služba za poslove Gradonačelnika i Gradskog vijeća Grada Gračanica

Prioritet „Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 6 – Čista voda i sanitarni uslovi, SDG 3 -Zdravlje i blagostanje i SDG 11 – održivi gradovi zajednice

Prioritet 3.3. Poboljšan kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena

Povećanje energetske efikasnosti (EnE), posebno u segmentu potrošnje energije, ima najveći efekat na dekarbonizaciju energetske sektora, smanjenje troškova energije, kao i na povećanje produktivnosti i konkurentnosti privrednih subjekata i javnog sektora. Kod njenog povećanja fokus se stavlja na podizanje svijesti javnosti o energetskej efikasnosti i klimatskim promjenama i provođenje mjera energetske efikasnosti iz SECAP-a (Akcioni plan energetske održivog razvoja i klimatskih promjena općine Gračanica) što rezultira povećanjem broja saniranih krovova na zgradama kolektivnog stanovanja, broja sufinansiranih nabavki podstanica za gradsko grijanje, broja sufinansiranih priključaka na gradsko grijanje, broja uključenih domaćinstava i privrednih subjekata u sistem daljinskog grijanja i instalirane snaga kotlova.

Cilj prioriteta je da se podizanjem svijesti javnosti o energetskej efikasnosti i klimatskim promjenama i provođenjem mjera energetske efikasnosti iz SECAP-a, unaprijedi stanje zaštite

okoliša, smanje energijski gubici, te ostvari ušteda u budžetima. Cilj je u dugom roku doprinijeti rastu bruto-dodane vrijednosti, zahvaljujući energetske uštedama i većoj konkurentnosti u globalnim lancima vrijednosti.

Implementacija mjera energetske efikasnosti na javnim objektima u gradu Gračanica rezultirat će smanjenjem potrošnje energije i zavisnih troškova. Preciznije, realizacijom mjera EE doprinijeti će se poticanju primjene ekonomski isplativih i energetske efikasne tehnologije, materijala i usluga.

Provedbom mjera energetske efikasnosti u stambenom sektoru i saobraćaju smanjio bi se pritisak i zagađenje zraka na području grada Gračanica, a izgradnjom staza za održivi transport (biciklističkih staza) unaprijedilo bi se i zdravlje građana Grada i promovisao bi se zdrav stil života.

Obezbjedenjem toplotne energije iz sistema daljinskog grijanja osiguraće se unapređenje kvaliteta života stanovništva i snabdijevanje dijela poslovnih subjekata na području Grada Gračanica u dovoljnim količinama ovog energenta.

Prioritet se operacionalizira kroz 2 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 33. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.3. Poboľšan kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena

	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prioritet 3.3.	Mjera 3.3.1. Podizanje svijesti javnosti o energetske efikasnosti i klimatskim promjenama	Broj organizovanih edukacija			
		Broj učesnika			
		Broj novopriključenih na sistem gradske toplane Eko Toplane d.o.o.			
	Mjera 3.3.2. Provođenje mjera energetske efikasnosti iz SECAP-a	Broj implementiranih aktivnosti			
		Broj saniranih krovova na zgradama kolektivnog stanovanja			
		Broj sufinansiranih nabavki podstanica za gradsko grijanje			
		Broj sufinansiranih priključaka na gradsko grijanje			
		Broj uključenih domaćinstava u sistem daljinskog grijanja			
		Broj priključenih privrednih subjekata na mrežu daljinskog grijanja			
		Instalirana snaga kotlova u MWh			

Prioritet „Poboljšana kvaliteta zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 11 – održivi gradovi zajednice, SDG 13 – očuvanje klime i SDG 15 – očuvanje života na zemlji.

Prioritet 3.4. Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća

Uspostava efikasnog sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća podrazumijeva poboljšanje infrastrukture, posebice transportne i zemljišne (poljoprivredne) infrastrukture (sistemi ranog upozoravanja, protivgradna zaštita, zaštita od poplava i sl.), tehničkih i ljudskih kapaciteta, ujedno i uspostavu efikasnog sistema koordinacije na svim nivoima vlasti u cilju osiguranja većeg stepena pripravnosti i mogućnosti brzog i efektivnog odgovora za potrebe spašavanja, sanacije i obnove područja.

Od posebnog značaja raditi na opremanju i obučavanju pripadnika Civilne zaštite kao i na kontinuiranoj edukacijskih učesnika sistema zaštite i spašavanja – vatrogasci, gorska služba spašavanja, jedinice ZIS-a u privrednim subjektima, zdravstvene institucije, nevladin sektor.

Cilj prioriteta je da se unapređenje sistema zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara, jačanje kapaciteta struktura Civilne zaštite, ubrzanje procesa deminiranja prostalog područja kontaminiranog neeksplozivnim ubojitim sredstvima i sanaciju klizišta na području grada, unaprijedi lična i imovinska sigurnost građana Tuzlanskog kantona.

Unapređenjem kapaciteta zajednice da prevenira, odgovori i sanira negativne posljedice prirodnih i drugih opasnosti smanjuje rizike i povećava sigurnost građana i imovine. Pored zaštite života i imovine građana Grada Gračanica, unaprijeđeni kapaciteti će omogućiti smanjenje reprezentativnih rizika i za privredne subjekte koji djeluju na području grada Gračanica, čime se stvara povoljnije okruženje za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih ekonomskih aktivnosti.

Prioritet se operacionalizira kroz 3 mjere čije ostvarenje će se pratiti preko __ indikatora.

Tabela 34. Pregled mjera unutar Prioriteta 3.4. Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća

Prioritet 3.4.	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
	Mjera 3.4.1. Unapređen sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara		Izrađen program		
		Broj organizovanih stručnih radionica			
		Broj obučeni i			

Pri ori	Mjera	Indikator (krajnjeg rezultata)	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
		certificiranih pripadnika CZ za pružanje usluga spšavanja			
		Iznos investicija u opremanje Protivpožarne vatrogasne jedinice			
		Uspostavljena i podržana web/GIS platforma za upravljanje u hitnim situacijama			
	Mjera 3.4.2. Ubrzanje procesa deminiranja preostalog područja kontaminiranog neeksplozivnim ubojitim sredstvima	Ukupan broj nesreća izazvanih neeksplozivnim ubojitim sredstvima			
		% procijenjenog sumnjivog područja minskih polja (označenih) grada Gračanica			
	Mjera 3.4.3. Sanacija klizišta na području grada	Broj saniranih klizišta		27	100
		Nivo investicija za sanaciju i izgradnju klizišta			
		Broj stanovnika direktno ugroženih klizištem			

Prioritet „Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća“ doprinosi ostvarenju Strateškog cilja 3. „Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije“.

Detaljna razrada mjera data je u Aneksu 1 dokumenta.

Ovaj prioritet i pripadajuće mjere u skladu su sa ciljevima održivog razvoja: SDG 16 –Mir, pravda i snažne institucije, SDG 15 – očuvanje života na zemlji

4. KLJUČNI STRATEŠKI PROJEKTI

Ključni strateški projekti grada Gračanica za period 2023.-2027. godina su:

1. Sanacija deponije komunalnog otpada „Grabovac“ u Gradu Gračanica (II faza)
2. Toplifikacija grada Gračanica III faza
3. Kružni tok kod Bosanskog kulturnog centra Gračanica
4. Završetak privredno kulturnog i sportskog centra Bazen Gračanica
5. Opremanje Civilne zaštite Grada Gračanica
6. Rješavanje vodosnabdijevanja u MZ Lukavica
7. Izgradnja postrojenja za tretman pitkih voda MZ Soko
8. Izgradnja fabrike za prečišćavanje otpadnih voda, kanalizacionih sistema Gračanica u MZ Gračanica
9. Uređenje obale korita rijeke Spreče
10. Sanacija krovova sa azbestno-cementnim salonitnim pokrovom,

a u nastavku su opisani prvih pet strateških projekata.

4.1. Sanacija deponije komunalnog otpada „Grabovac“ u Gradu Gračanica (II faza)

Postojeća deponija krutog otpada „Grabovac“ u gradu Gračanica je značajno napunjena i ekološki zapuštena tako da je potrebno što hitnije ovu deponiju sanirati, urediti i proširiti. Trenutno je odlagalište uglavnom potpuno prekriveno otpadom organskog i neorganskog tipa, koji nije bio odlagan u skladu sa postojećom regulativom, tj. otpad nije bio odlagan u odgovarajućim kasetama i prekriven inertnim materijalom, niti je deponija otplinjavana, sto ovo odlagalište čini veoma ekološki zapuštenim, te uzrokuje širenje otpada i pojavu samozapaljenja deponije. Projektom je planirano zatvaranje postojeće deponije na način da odloženi otpad bude neškodljiv za okolinu.

U skladu sa Studijom i Planom prilagođavanja upravljanja otpadom za deponiju „Grabovac“ i koji je, a u skladu sa članom 55. Zakona o upravljanju otpadom, odobren od strane Federalnog ministarstva okoliša i turizma- broj Rješenja: UP-I/05-23-5-25/10, dana 11.07.2011., ovim projektom bi se započela II faza realizacije koja obuhvata projekat prikupljanja, odvođenja i tretmana procjednih voda, odvođenja i tretmana deponijskog gasa, izgradnju objekata u sklopu prijemno-otpremne zone i vanjsko uređenje.

U toku 2019. godine kroz projekat koji je sufinansiran od strane Fonda za zaštitu okoliša urađen je Glavni projekat, na osnovu kojeg je u 2021. godini izdato Rješenje o odobrenju za građenje.

Glavnim projektom sanacije deponije komunalnog otpada grada Gračanica i izgradnje sadržaja prilagođenih regionalnom konceptu odlaganja (II faza - uvjeti za građevinsku dozvolu) planirana je:

1. Sanacija postojeće deponije:

- a. Projekat sanacije postojećeg tijela deponije
- b. Projekat prikupljanja, odvođenja i tretmana procjednih voda
- c. Projekat prikupljanja, odvođenja i tretmana deponijskog gasa

2. Izgradnja objekata u sklopu prijemno-otpremne zone

- a. Sortirnica
- b. Portirnica
- c. Reciklažno dvorište
- d. Upravna zgrada sa garažom
- e. Uređaj za pranje točkova
- f. Kompostana
- g. Ograda
- h. Pretovarna stanica

3. Vanjsko uređenje

- a. Projekat internih puteva i radnih platoa
- b. Projekat odvodnje radno-manipulativnih površina sa uređajima za tretman sa obodnim kanalom
- c. Projekat vanjskih elektro i telekomunikacionih instalacija
- d. Projekat vanjskih hidroinstalacija

Projektom se doprinosi ispunjavanju ciljeva/podciljeva iz slijedećih strateških dokumenata:

Ciljevi održivog razvoja(11 - Održivi gradovi i zajednice; Podcilj: 11.6 Do kraja 2030. smanjiti negativan uticaj gradova na životnu sredinu mjeren po glavi stanovnika, između ostalog i tako što će se posebna pažnja posvetiti kvalitetu vazduha i upravljanju otpadom na opštinskom i drugim nivoima

Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021 – 2027. (Strateški cilj: 3. Resursno efikasan i održiv razvoj; prioritet: 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa; Mjera: 3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa 3.1.7. Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021. – 2027. godina (Strateški cilj: 3. „Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“; prioritet: 3.1. Unapređenje zaštite okoliša, komunalne infrastrukture i planskog korištenja prirodnih resursa i prostora; Mjera: 3.1.2. Uspostava funkcionalnog sistema upravljanja otpadom

Sektorski akcioni plan: LEAP – Gračanica SEKTOR TLO I OTPAD

Operativni cilj 1. Riješeno pitanje trajnog odlaganja otpada na okolišno prihvatljiv način

Sektorska strategija: Akcioni plan energetske održivosti razvoja i klimatskih promjena općine Gračanica (Sustainable Energy and Climate Action Plan of Gračanica Municipality - SECAP).

Područje upravljanja: Otpad. **Predmet intervencije:** Sanitarno odlaganje otpada i promovisanje recikliranja. **Mjera:** Proširenje pokrivenosti odvojenim sakupljanjem otpada i rehabilitacija i zatvaranje deponije komunalnog otpada.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna finansijska vrijednost projekta je 7.478.996 KM, i planira se finansiranje iz slijedećih izvora: 886.261 KM iz budžeta grada Gračanica, 333.512 KM iz Budžeta FBiH,, 3.637.498 Fond okoliša, 1.545.190 KM budžet TK.

4.2. Toplifikacija grada Gračanica III faza

Eko Toplane d.o.o. Gračanica je prva toplana na biomasu u BiH koja je počela sa radom 2008.godine, a realizacijom III faze projekta postaje prva toplana u BiH sa proizvodnjom električne energije na biomasu.

Svrha projekta: Projekat doprinosi zaštiti okoliša i smanjenju uticaja na klimatske promjene. Čist zrak, voda i hrana, doprinose zdravlju stanovnika grada Gračanica. Na ovaj način živjet ćemo u gradu gdje ljudi imaju kontrolu nad svojim zdravljem i zdravljem Planete. Poznato je da klimatske promjene predstavljaju prijetnju ljudskom zdravlju i pokreću bolesti poput raka, astme, bolesti srca i dr. Visok stepen zagađenosti zraka, uzrokovan velikim brojem individualnih ložišta uglavnom na ugalj, a manjim dijelom na drvo (lošeg kvaliteta), se odražavao na zdravlje stanovnika grada Gračanica.

U periodu 2022.-2027. godine, planira se instalacija kotla snage 6,2 MWh za proizvodnju električnu energiju snage do 1 Mwh i 50 kwh, uz kontinuirano proširenje mreže daljinskog grijanja. Za razliku od ostalih kotlova, ovaj sistem ne koristi sistem tople vode kroz kotlovske cijevi, nego hlađenje termalnim uljem, čime će se ostvariti uštede na rekonstrukciji kotlovskih cijevi (jedna rekonstrukcija = 150.000 KM). U toku su aktivnosti na instalaciji kotla i pribavljanju dozvola za proizvodnju el. energije, po sistemu kogeneracije, koji podrazumijeva proizvodnju el. energije u periodu grejne sezone), za vlastite potrebe i zagrijavanje vode Eko toplane, a višak će se prodavati. Time će Eko toplana biti jedina u BiH koja će proizvoditi el. energiju na biomasu.

Očekivani efekat: Realizacijom aktivnosti projekta osigurat će se unapređenje kvaliteta života stanovništva i sigurno snabdjevanje dovoljnom količinom ovog energenta. Također će se smanjiti zagađenje zraka posebno u zimskom periodu, što doprinosi zaštiti okoliša i zdravlja ljudi. Projekat je komplementaran sa projektima energetske efikasnosti iz SECAP-a, kao što su LED rasvjeta, utopljanje objekata.

Projekat doprinosi realizaciji ciljeva i prioriteta iz slijedećih strateških dokumenata:

Ciljeva održivog razvoja: Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH (11 - Održivi gradovi i zajednice ; podcilj: 11.6 Do kraja 2030. smanjiti negativan uticaj gradova na životnu sredinu mjeren po glavi stanovnika, između ostalog i tako što će se posebna pažnja posvetiti kvalitetu vazduha i upravljanju otpadom na opštinskom i drugim nivoima; SDG indikator 11.6.2: Zagađenje zraka)

Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine do 2035. godine, Strateški cilj: Sigurnost snabdijevanja te stvaranje održivog razvoja i konkurentnog energetskog sektora

Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021 – 2027.

Strateški cilj: 3. Resursno efikasan i održiv razvoj; Prioritet: 3.2. Unapređivati kvalitet zraka

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021. – 2027. godina (Strateški cilj: 3 „Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“ Prioritet: 3.2. Povećanje energetske efikasnosti; Mjera: 3.2.3. Proširenje mreže snabdijevanja toplotnom energijom u daljinskom sistemu grijanja

Akcioni plan energetske održivog razvoja i klimatskih promjena općine Gračanica (Sustainable Energy and Climate Action Plan of Gračanica Municipality - SECAP) - 5.4. Energija 5.4.1. Toplotna energija

Indikativni finansijski okvir: Ukupna finansijska vrijednost projekta je 775.000 KM, i planira se finansiranje iz slijedećih izvora: 48.000 KM Eko toplana doo; Grant F BiH 275.000 KM i Ostali izvori 452.000 KM.

4.3. Kružni tok kod Bosanskog kulturnog centra Gračanica

Svrha projekta: Realizacijom projekta se doprinosi unapređenju protoka saobraćaja, na regionalnoj cesti R-460 „Gračanica-Bukva – Doborovci-Srnice“ sigurnijim uključivanjem u saobraćaj sa trenutne četiri glavne priključne ulice (ul. 22. divizije, ul. 11. Gračaničke brigade, ul. Sarajevska, ul. Kej), uz veću bezbjednost svih učesnika u saobraćaju i osiguranjem uslova da se promet odvija u režimu sa najmanjim zagađivanjem doprinosi se smanjenju zagađenja zraka i emisije CO₂.

Projektom je predviđena odabir idejnog rješenja i izrada projektne dokumentacije za kružni tok kod BKC-a Gračanica, jednoj od najprometnijih raskrsnica u Gradu Gračanica koju karakteriše veliko saobraćajno opterećenje. Da bi se dobio neophodan prostor za kružni tok, uz minimalne intencije na postojećim saobraćajnicama, idejnim rješenjem se planira natkriti 130 metara korita rijeke Sokoluše, podzemni pješački prijelaz i pješački otoci, izgradnja mosta uz očuvanje slobodnog profila rijeke. Time će se unaprijediti odvijanje saobraćaja i doprinijeti smanjenju zagađenja zraka i emisije CO₂.

Očekivani efekat: brži protok saobraćaja, povećanje bezbjednosti svih učesnika u saobraćaju te smanjenje zagađenja zraka CO₂.

Projekat doprinosi realizaciji ciljeva i prioriteta iz slijedećih strateških dokumenata:

Ciljevi održivog razvoja: Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH (Cilj:11 - Održivi gradovi i zajednice; Podciljevi: 11.6 Do kraja 2030. smanjiti negativan uticaj gradova na životnu sredinu mjereno po glavi stanovnika, između ostalog i tako što će se posebna pažnja posvetiti kvalitetu vazduha i upravljanju otpadom na opštinskom i drugim nivoima; SDG indikator 11.6.2: Zagađenje zraka)

Okvirna energetska strategija Bosne i Hercegovine do 2035. godine

(Strateški cilj: Sigurnost snabdijevanja te stvaranje održivog razvoja i konkurentnog energetskog sektora; Prioritet: Energetska tranzicija i odgovornost prema okolišu)

Strategija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021 – 2027.god.

Strateški cilj: 3. Resursno efikasan i održiv razvoj; Prioritet 3.2. Unapređivati kvalitet zraka; 3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021. – 2027. godinu

(Strateški cilj: 2 „Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“ 3 „Resursno efikasan i održiv infrastrukturni razvoj“; Prioriteti: 2.5.Unapređenje javne sigurnosti i održivo upravljanje rizicima od prirodnih i drugih nesreća 3.3. Modernizacija saobraćajne infrastrukture;

Mjere: 2.5.2. Unapređenje stanja lične i imovinske sigurnosti i zaštite ljudskih prava na području Tuzlanskog kantona i 3.3.2. Rekonstrukcija, rehabilitacija i sanacija mreže regionalnih cesta na području Tuzlanskog kantona)

Indikativni finansijski okvir: Ukupna finansijska vrijednost projekta je 4.500.000 KMKM,i planira se finansiranje iz slijedećih izvora: Budžet grada 1.000.000 KM, JU Direkcija regionalnih cesta TK 2.000.000 KM i Vlada F BiH 1.500.000 KM.

4.4. Završetak privredno kulturnog i sportskog centra Bazen Gračanica

Svrha projekta: Nastavkom radova na završetku objekta PKSC Bazen, obezbijedit će se uslovi za održavanje nastave tjelesnog odgoja učenika dvije srednje škole Grada Gračanica,

sportskih takmičenja, trenažnog procesa sportista i sportskih ekipa, ali i sajamskih, kulturnih, rekreativnih, promotivnih i drugih manifestacija. Korist od realizacije projekta bi imali svi učenici srednjih škola, sportski klubovi, privrednici, posjetioци i gosti Gračanice,

Ovim projektom bi dobili i otvoreni plato za veliki parking prostor koji će omogućiti smanjenje gužve u centru i obezbjeđenje potreba za parking prostorima u centru.

Da bi se stavio u funkciju, na objektu je potrebno izvršiti kompletno unutrašnje uređenje, vodovodne mašinske i elektroinstalacije, tribine, podove, nabaviti opremu za odvijanje sportskih takmičenja i nastave tjelesnog odgoja.

Očekivani efekat: Osigurani uslovi za efiksno odvijanje nastave tjelesnog i

zdravstvenog odgoja preko 1.600 učenika. Gračaničkih srednjoškolca koji trenutno nastavu tjelesnog izvode u maloj, oronuloj sali staroj više od 70 godina. Pored toga PKSC će se u slobodnim terminima koristiti za druge sportske i sajamske aktivnosti.

Projekat doprinosi ispunjenjenju ciljeva/podciljeva iz strateških dokumenata.

Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021. – 2027. godina (Strateški cilj: 2. „Razvijen inkluzivni i prosperitetni društveni sektor sa jednakim pravima za sve građane“; Prioritet: 2.4. Poticati i razvijati sportsko-kulturne aktivnosti; Mjera: 2.4.1. Unapređenje uslova za razvoj i bavljenje sportom.

Indikativni finansijski okvir: Ukupna finansijska vrijednost projekta je 523.000 KM, i planira se finansiranje iz slijedećih izvora: budžet grada 80.000 KM i ostali izvori 443.500 KM.

4.5. Opremanje Civilne zaštite Grada Gračanica

Svrha projekta „Opremanje Civilne zaštite“ je nabavka i opremanje struktura Civilne zaštite grada Gračanica sa odgovarajućom materijalno-tehničkim sredstvima i opremom radi preduzimanja odgovarajućih mjera u akcijama zaštite i spašavanja. Aktivnosti projekta će obuhvatiti jačanje strukture civilne zaštite te povećati njenu spremnost da adekvatno i brzo odgovore na pojavu prirodnih i drugih opasnosti i smanje njihov negativan uticaj na živote i imovinu ljudi i privrednih subjekata na području Grada Gračanica.

Osim zaštite života i imovine građana, unaprijeđeni kapaciteti omogućit će smanjenje rizika i za privredne subjekte, čime se stvara povoljno poslovno okruženje za privlačenje novih investicija i povećanje postojećih poslovnih aktivnosti.

Ovim projektom se povećava sigurnost građana i društvene infrastrukture, čime se direktno utiče na poboljšanje kvalitete života i odluke da građani a naročito mladi planiraju svoju budućnost u Gradu Gračanica.

Očekivani efekti: Osim pozitivnih efekata na ekonomski i društveni razvoj, jačanje kapaciteta strukture CZ omogućit će i kvalitetnije preventivno djelovanje na pojavu reprezentativnih rizika uzrokovanih prirodnim i drugim opasnostima te direktno utiče na očuvanje prirodnih resursa

Indikativni finansijski okvir: Ukupna vrijednost projekta je _____ KM, i upotpunost bi se finansirao iz drugih izvora odnosno sredstava iz Fonda za posebne naknade za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća u FBiH

5. INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR						
ZA PERIOD VAŽENJA STRATEŠKOG DOKUMENTA						
akcenat na STRATEŠKE PROJEKTE						
Redni broj i oznaka	Opis	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
					(KM)	Opis
Strateški cilj 1	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam	7,60%	5.799.000	4.714.000	1.085.000	
Strateški cilj 2	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane	26,27%	20.053.311	14.250.125	5.803.186	
2.4. Prioritet	Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život	24,72%	4.957.982	2.402.982	2.555.000	
2.4.1. Mjera	Mjera 2.4.1. Unapređenje sportskog života kroz ulaganje u sportsku infrastrukturu	17,36%	3.482.049	1.262.049	2.220.000	kredit-2.000.000, Budžet TK-220.000
2.4.1.1. Strateški projekat	Strateški projekat 2.4.1.1. Završetak privredno kulturnog i sportskog centra Bazen Gračanica	12,58%	2.523.449	303.449	2.220.000	kredit-2.000.000, Budžet TK-220.000
2.6. Prioritet	Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada	63,93%	12.820.329	9.572.143	3.248.186	
2.6.1. Mjera	Mjera 2.6.1. Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajne infrastrukture u urbanom području	32,17%	6.451.230	4.841.230	1.610.000	Budžet TK-1.540.000, Donacija-70.000
2.6.1.1. Strateški projekat	Strateški projekti 2.6.1.1. Izgradnja raskrsnice sa kružnim tokom na rijeci Sokoluši (lokacija Dom kulture Gračanica – Žitokombinat)	12,47%	2.500.000	1.000.000	1.500.000	Budžet TK
3. Strateški cilj	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam	66,14%	50.497.071	14.311.562	37.185.509	
3.1. Prioritet	Prioritet 3.1.: Unapređen sistem upravljanja otpadom	19,85%	10.050.000	1.290.000	9.760.000	
3.1.1. Mjera	Mjera 3.1.1. Sanacija deponije komunalnog otpada Grada Gračanica	19,61%	9.900.000	1.165.000	9.735.000	kredit-700.000, JP-1.285.000, Budžet TK-2.250.000, Budžet Federacije 4.500.000

Redni broj i oznaka	Opis	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
					(KM)	Opis
3.1.1.1. Strateški projekat	Strateški projekti 3.1.1.1. Sanacija deponije komunalnog otpada Grada Gračanica (II faza)	14,85%	7.500.000	900.000	6.600.000	JP-1.000.000, Budžet TK-1.600.000, Budžet Federacije 4.000.000
3.1.2. Mjera	Mjera 3.1.2. Organizovanje odvoza otpada iz ruralnih područja	0,05%	25.000	25.000	0	
3.1.3. Mjera	Mjera 3.1.3. Sortiranje otpada, reciklaža i ponovna upotreba otpada	0,25%	125.000	100.000	25.000	Budžet TK
3.2. Prioritet	Prioritet 3.2.: Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama	65,00%	32.825.469	10.526.269	22.299.200	
3.2.1. Mjera	Mjera 3.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija sistema vodosnabdijevanja u urbanom i ruralnom području Grada	11,34%	5.724.600	4.364.100	1.360.500	kredit-1.000.200, građani-360.300
3.2.1.1. Strateški projekat	Strateški projekat 3.2.1.1. Rješavanje vodosnabdijevanja u Lukavici	0,51%	260.000	260.000	0	
3.2.1.2. Strateški projekat	Strateški projekat 3.2.1.2. Izgradnja postrojenja za tretman pitkih voda u MZ Soko	2,18%	1.100.000	0	1.100.000	Kreditna sredstva
3.2.2. Mjera	Mjera 3.2.2. Rekonstrukcija kaptaza i izvorišta za vodosnabdijevanje	0,92%	465.000	465.000	0	
3.2.3. Mjera	Mjera 3.2.3. Izgradnja kanalizacione mreže u urbanom i ruralnom području Grada	30,70%	15.500.700	1.992.000	13.508.700	kredit-13.490.700, građani-18.000
3.2.3.1. Strateški projekat	Strateški projekat 3.2.3.1. Izgradnja fabrike za prečišćavanje otpadnih voda kanalizacionog sistema Gračanica u MZ Gračanica	7,92%	4.000.000	0	4.000.000	Kreditna sredstva
3.2.4. Mjera	Mjera 3.2.4. Uređenje vodotokova	22,05%	11.135.169	3.705.169	7.430.000	Budžet TK-3.540.000, Budžet Federacije-3.890.000
3.2.4.1. Strateški projekat	Strateški projekti 3.2.4.1. Uređenje obale i korita rijeke Spreče	4,95%	2.500.000	0	2.500.000	Budžet TK 500.000, Budžet Federacije 2.000.000
3.3. Prioritet	Prioritet 3.3.: Poboľšan kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena	4,12%	2.082.293	543.293	1.539.000	
Redni broj i oznaka	Opis	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
					(KM)	Opis

3.3.1. Mjera	Mjera 3.3.1. Podizanje svijesti javnosti o energetske efikasnosti i klimatskim promjenama	0,09%	47.000	47.000	0	
3.3.2. Mjera	Mjera 3.3.2. Provođenje mjera energetske efikasnosti iz SECAP-a	4,03%	2.035.293	496.293	1.539.000	PPP-748.000, Budžet TK -275.000, Budžet Federacije-477.000, građani-39.000
3.3.2.1. Strateški projekat	Strateški projekat 3.3.2.1. Toplifikacija grada Gračanica III faza	2,97%	1.500.000	0	1.500.000	PPP-748.000, Budžet TK -275.000, Budžet Federacije-477.000
3.3.2.2. Strateški projekat	Strateški projekat 3.3.2.2. Sanacija krovova sa azbestno-cementnim salonitnim pokrovom	0,26%	130.000	91.000	39.000	građani
3.4. Prioritet	Prioritet 3.4.: Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih I drugih nesreća	57,79%	5.539.309	1.952.000	3.587.309	
3.4.1. Mjera	Mjera 3.4.1. Unapređen sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara	0,73%	370.000	320.000	50.000	Budžet TK
3.4.2. Mjera	Mjera 3.4.2. Deminiranje	52,89%	3.067.309	400.000	2.667.309	Donacija
3.4.2.1. Strateški projekat	Strateški projekat 3.4.2.1. Deminiranje kontaminiranog područja grada Gračanica	5,28%	2.667.309	0	2.667.309	donacija za kandidovane projekte deminiranja
3.4.3. Mjera	Mjera 3.4.3. Sanacija klizišta	4,16%	2.102.000	1.232.000	870.000	Budžet TK-710.000, Budžet Federacije-160.000
Ukupno iz strateškog dokumenta**		100%	76.349.382	33.275.687	44.073.695	
PREGLED PO IZVORIMA						
(iznosi u KM i procenti)						
Budžetska sredstva			Kreditna sredstva		Sredstva EU i drugih međunarodnih donatora	Ostale donacije
33.275.687			17.190.900		2.737.309	23.145.486
43,58%			22,52%		3,59%	30,32%

6. USKLAĐENOST STRATEGIJE RAZVOJA SA DRUGIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

6.1. Usklađenost sa strateškim dokumentima viših nivoa vlasti

Jedan od principa Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH jeste i vertikalna koordinacija i usklađivanje kao koordinacija odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Federaciji, kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, dok se horizontalna koordinacija i usklađivanje odnosi na koordinaciju odgovornosti i procesa institucija, kao i usklađivanje strateških dokumenata, odnosno usklađivanje strategije razvoja i sektorskih strategija na istom nivou upravljanja u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave prema zajedničkim razvojnim ciljevima. S tim u vezi, strateški ciljevi i prioriteti Grada Gračanica za period 2023.-2027. godina usklađeni su sa ključnim strateškim dokumentima u Tuzlanskom kantonu, FBiH i BiH, ali i uvažavaju ostale planske dokumente Grada Gračanica.

U skladu sa navedenim, prilikom izrade Strategije razvoja Grada Gračanica poseban fokus stavljen je na to da razvojna opredjeljenja, strateški ciljevi i prioriteti razvoja Grada Gračanica uzmu u obzir i budu na adekvatan i odgovarajući način prilagođeni sljedećim strateško-planskim dokumentima:

- Okvir za provođenje Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini (radna verzija)
- Strategija razvoja Federacije BiH 2021. – 2027. godina,
- Strategija razvoja Tuzlanskog kantona za period 2021.-2027. godina;
- Strategija protuminskog djelovanja BiH 2018. – 2025. godina,
- Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018.– 2021. (okvirni dokument),
- Okvirna strategija prometa BiH 2015.-2030.,
- Okvirna energetska strategija BiH do 2035.,
- Strategija prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH za period 2020.-2030. (nacrt),
- Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih poduzeća i poduzetništva u BiH za period 2021. – 2027. (radna verzija),
- Strategija borbe protiv dijabetesa u FBiH 2014. – 2024.,
- Transportna Strategija Federacije Bosne i Hercegovine 2016.– 2030.,
- Plan upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH 2022.– 2027.,
- Gender Akcioni plan TK za period 2021.-2024.

Od posebnog značaja za implementaciju Strategije razvoja Grada Gračanica ima Strategija razvoja Tuzlanskog kantona koja obuhvata sličan planski period 2021.-2027. Prilikom izrade Strategije razvoja Grada Gračanica u obzir su uzete i obaveze Bosne i Hercegovine u procesu ispunjenja uslova za postojanje dijelom Europske unije, odnosno aktivnosti koje su neophodne vezano za usklađivanje zakonodavstva i drugih obaveza koje propisuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europske Unije i Bosne i Hercegovine. Poštivanje principa vertikalne koordinacije propisane Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, podrazumijeva i usklađenost sa međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja. Navedeno podrazumijeva da svi nivoi vlasti u BiH treba da definiraju svoje prioritete, mjere i aktivnosti na način da istovremeno osiguraju doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, kao i da izvještavaju o ostvarenom napretku.

6.2. Usklađenost sa globalnim ciljevima održivog razvoja

Poštivanje principa vertikalne koordinacije propisane Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, podrazumijeva i usklađenost sa međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja (SDC-2030).

To podrazumijeva da svi nivoi vlasti u BiH treba da definišu svoje prioritete, mjere i aktivnosti na način da istovremeno osiguraju doprinos ostvarivanju ciljeva održivog razvoja, kao i da izvještavaju o ostvarenom napretku.

Strategija razvoja Grada Gračanica doprinosi ostvarenju sva tri pravca iz dokumenta Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u BiH:

- dobra uprava i upravljanje javnim sektorom,
- pametan rast i
- društvo jednakih mogućnosti,

i dvije horizontalne teme:

- ulaganje u ljudski kapital i
- princip “nitko ne smije biti isključen”,

koji su adekvatno adresirani kroz definiranje strateških ciljeva te pripadajućih prioriteta i mjera.

7. OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEGIJE RAZVOJA

U skladu sa odredbama regulatornog okvira za planiranje i upravljanje razvojem, posebno Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, Grad Gračanica je ispunio sve zakonske odredbe u dijelu uspostave sistema za efikasno upravljanje razvojem. Formalnu funkciju tijela za razvojno planiranje i upravljanje razvojem na nivou Grada Gračanica ima Odsjek za lokalni razvoj u okviru Službe za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije. Pored toga uspostavljena su i funkcionalna druga tijela odnosno koordinacioni i participativni mehanizmi – Gradski razvojni tim i Partnerska grupa. U svrhu efikasne implementacije, praćenja ostvarenja i izvještavanja o realizaciji Strategije razvoja Grada Gračanice za period 2023.-2027. godina neophodno je u narednom planskom periodu osigurati bolju horizontalnu koordinaciju što će se dijelom osigurati i kroz primjenu Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine, a koja će osigurati jedinstven pristup u izradi trogodišnjih i godišnjih planova rada, kao i godišnjih izvještaja o radu svih organa javne uprave uz usaglašavanje programa rada sa planovima vezanim za provedbu Strategije.

Od posebnog značaja biti će i uspostava funkcionalnog sistema praćenja ostvarenja definisanih indikatora u Službama organa uprave Grada Gračanice, kako bi se osiguralo efikasno dostignuća strateških intervencija, a time i poduzimanje korektivnih akcija i/ili korigovanje definisanih indikatora.

7.1. Implementacija

Implementacija Strategije razvoja propisana je Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19).

Navedenim regulatornim okvirom propisao je da su implementacioni dokumenti trogodišnji i godišnji planovi rada tijela općinskih/gradskih organa uprave pri čemu proces trogodišnjeg planiranja rada započinje izradom smjernica za trogodišnje planiranje koje priprema gradonačelnik Grada Gračanica u suradnji sa tijelom za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem Grada Gračanica, odnosno Službom za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije. Proces izrade i usvajanja Smjernica usklađen je sa izradom Akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja Grada Gračanica čiju izradu koordinira Gradski razvojni tim (GRT) svake planske godine po principu 1+2.

Trogodišnji plan rada gradskih organa uprave je implementacioni dokument koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja Grada Gračanica u skladu s nadležnostima gradskih organa uprave te predstavlja temelj za izradu Dokumenta okvirnog Budžeta (DOB) i Programa javnih investicija (PJI). Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, gradski organi uprave (gradske službe i dr.) imaju obvezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora

za svaku godinu trogodišnjeg perioda. Trogodišnji plan rada se ne usvaja, ali služi kao osnova za izradu DOB-a kao i Godišnjeg plana rada.

Uredbom je predviđeno da se mjere iz Strategije razvoja unose kao programi u trogodišnjem planu rada, dok se svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u zbog čega je bilo značajno da sve službe grada Gračanica definiraju mjere unutar Strategije razvoja.

U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program utvrđuju se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju mjere, prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja.

Godišnji plan rada je implementacioni dokument koji, pored redovnih aktivnosti sadrži i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se poduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteta i mjere iz usvojenih strateških dokumenata. Godišnji plan rada se priprema na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada gradski organi uprave preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada.

Prema Uredbi, koordinaciju u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja u gradskom organu uprave vrše rukovodeći državni službenici (pomoćnici gradonačelnika) uz pomoć sekretara, svako u skladu sa svojim nadležnostima, koji osiguravaju dosljedno provođenje internih uloga i odgovornosti u skladu sa unutrašnjom organizacijom i nadležnostima, te učesćem različitih subjekata. Pomoćnici gradonačelnika/šefovi gradskih službi odgovorni su za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada, te godišnjeg izvještaja o radu osnovne organizacione jedinice kojima rukovode. Za izradu trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu, kao i drugih akata u procesu programiranja razvoja u Federaciji, odgovoran je rukovodilac gradskog organa uprave. Ako organi uprave, pored trogodišnjih i godišnjih planova rada, izrađuju i akcione planove za implementaciju sektorskih strateških dokumenata, obaveza je da se aktivnosti iz takvih planova, evidentiraju u godišnjim planovima rada.

Trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici Grada Gračanice.

7.2. Monitoring i izvještavanje

Monitoring predstavlja sistemsko i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja Grada Gračanice, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Pored implementacije strateških dokumenata Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH definisani su procesi monitoringa i izvještavanja kao i nosioci navedenih aktivnosti. Kako bi se na adekvatan način vršio monitoring implementacije strateških dokumenata, neophodno je da svi gradski organi uprave uspostave i redovno ažuriraju elektronske evidencije o implementaciji strategije kao i osiguranje pravovremeno i kvalitetno praćenje indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije

razvoja, kao i indikatora iz godišnjih planova rada. Navedeni sistem monitoringa osnova je za izradu izvještaja o radu kao i Izvještaja o razvoju Grada Gračanice.

Naprijed navedeni zakonski okvir propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja rada i Izvještaja o razvoju. Godišnji izvještaj o radu priprema se radi praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa odnosno mjera gradskih organa uprave.

U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi jesu li i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, ostvareni očekivani rezultati, utrošena planirana sredstva za izvršenje aktivnosti. Utvrđuje se ukoliko je došlo do eventualnog neizvršavanja planiranih aktivnosti, navode se razlozi za neizvršenje kao i objašnjenje za djelomično izvršenje.

Rukovodeći državni službenici (pomoćnici gradonačelnika) uz pomoć sekretara, izrađuju godišnji izvještaj o radu u skladu sa unutrašnjom organizacijom i nadležnostima. U jedinici lokalne samouprave, konkretno u Gradu Gračanica sekretar u suradnji sa rukovodećim državnim službenicima (pomoćnici gradonačelnika), objedinjava godišnji izvještaj o radu gradskih organa uprave (službi) u jedinstveni izvještaj o radu Grada Gračanica, koji se dostavlja gradonačelniku najkasnije do 10. februara tekuće godine. Gradsko vijeće Grada usvaja Godišnji izvještaj o radu Grada Gračanica najkasnije do 28. februara tekuće godine te se isti objavljuje na web stranici Grada Gračanice.

Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se sagledavaju opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata. Izvještaj o razvoju Grada Gračanica izrađuje Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije-Odsjek za lokalni razvoj. Izvještaj o razvoju gradonačelnik Grada Gračanice, dostavlja Gradskom vijeću radi informisanja i isti se objavljuje na web stranici Grada.

Pored naprijed navedenog, Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu suradnju sa svim gradskim organima uprave (službama) kao i institucijama nosiocima implementacije i monitoring.

7.3. Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH uspostavljen je proces evaluacije strateških dokumenata.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema unaprijed definiranim kriterijima. U skladu sa navedenim regulatornim okvirom za strateške dokumente na nivou JLS obavezna je evaluacija u toku. Evaluacija u toku se provodi s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, ostvarivanja, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i direktnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i osiguranja ulaznih elemenata za slijedeće strateške dokument

Tabela ____ . Pregled aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja Grada Gračanica

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja Grada Gračanica	
Aktivnosti^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema/ažuriranje Kalendara aktivnosti nadležnog tijela za planiranje i upravljanje razvojem Grada Gračanica	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT) Učesnici procesa: Ostali službenici razvojnog tima
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja (uključujući lokalizirane ciljeve održivog razvoja BIH)	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT) Učesnici procesa: Ostali službenici razvojnog tima
Izrada Akcionog plana za implementaciju Strategije 1+2	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT) Učesnici procesa: Ostali službenici razvojnog tima pomoćnici gradonačelnika/šefovi gradskih službi (dostavljaju prijedloge aktivnosti za Akcioni plan za implementaciju Strategije 1+2 iz svojih nadležnosti)
Definiranje Smjernica na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Gradonačelnik u suradnji sa koordinatorom razvojnog tima (GRT) Učesnici u procesu: Ostali službenici razvojnog tima
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Rukovodioci nadležnih organa uprave Grada Gračanica (gradskih službi), sekretar organa uprave Učesnici procesa: Službenici organa uprave Grada Gračanica (gradskih službi),
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada Grada Gračanica	Nosilac procesa: Sekretar gradskog organa uprave Učesnici procesa: Rukovodioci i članovi razvojnog tima (GRT) grada Gračanica
Usklađivanje godišnjih planova rada gradskih službi Godišnjeg plana rada Grada Gračanica sa usvojenim budžetom (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Rukovodioci nadležnih organa uprave Grada Gračanica (gradskih službi), sekretar organa uprave gradonačelnika Učesnici procesa: Službenici organa uprave Grada Gračanica (gradskih službi)
Usvajanje Godišnjeg plana rada Grada Gračanica (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Gradsko vijeće Gračanica Učesnici procesa: Gradonačelnik
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT) Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica, ostale gradske službe
Praćenje i privlačenje eksternih izvora financiranja projekata	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT); Nadležne službe Grada Gračanica Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada gradskih organa uprave i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT); Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica
Izrada godišnjih izvještaja o radu gradskih službi	Nosilac procesa: Rukovodioci gradskih službi Učesnici procesa: ostali službenici u gradskim službama
Uključivanje javnosti u praćenje provođenja strategije razvoja	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT); Nadležne službe Grada Gračanica Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (RT); Nadležne službe Grada Gračanica Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica/rukovodioci i ostali službenici u gradskim službama
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu Grada Gračanica (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Sekretar gradskog organa uprave Učesnici procesa: Rukovodioci nadležnih gradskih službi
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT); Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica

Aktivnosti^(*)	Nadležnost (ko?)
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu Grada Gračanica (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Gradsko vijeće Grada Gračanica Učesnici procesa: Gradonačelnik , gradske službe
Ostale važne aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uspostavljanje i unaprjeđenje međuopćinske/međuopštinske suradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja 	Nosilac procesa: Koordinator razvojnog tima (GRT); Učesnici procesa: Ostali članovi razvojnog tima (GRT) Grada Gračanica

Napomene:

(*)Odnosi se na procesne aktivnosti koje su usklađene sa relevantnim regulatornim okvirima oba entiteta u BiH uključujući propise o budžetima, kao i internim regulatornim okvirom JLS, tamo gdje je uspostavljen.

(**) Partnerska grupa se uključuje jednom do dva puta godišnje u praćenje provođenja strategije razvoja. Prema Zakonu o razvojnom planiranju ne postoji obaveza uključivanja Partnerske grupe u process.

8. ANEKSI

Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima

Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta

Aneks 3. Izvod iz dokumenta Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Aneks 1. Detaljan pregled mjera po strateškim ciljevima

Strateški cilj 1

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.1.: Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica					
Naziv mjere	Mjera 1.1.1. Poboľjšanje infrastrukture u radnim zonama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> - izraditi program razvoja infrastrukture u radnim zonama grada Gračanica, - izgraditi kolski most na rijeci Sokoluši - kod Etivaže u MZ Gračanica, - riješiti pitanje kupovine zemljišta za sajamske i druge aktivnosti. 					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj kilometara infrastrukture					
	Kolski most na rijeci Sokoluši – kod Etivaže – MZ Gračanica		-		Kolski most u prometu	
	Odluka o kupovini zemljišta za sajam i dr.		-		Kolski most u prometu	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom aktivnosti iz mjere 1.1.1. Poboľjšanje infrastrukture u radnim zonama, doprinosi se unapređenju poslovnog okruženja u gradu Gračanica.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	100.000	50.000	0	50.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere						
Nosioci mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije					
Ciljne grupe	Privredni subjekti I obrtnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.1.: Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica					
Naziv mjere	Mjera 1.1.2. Jačanje javno-privatnog partnerstva					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Izraditi Program jačanja javno-privatnog partnerstva na području grada sa prijedlogom aktivnosti za edukacija službenika na lokalnom nivou za pripremu projekata po modelu javno-privatno partnerstvo i - pripremit i usvojiti prijedloga projekata za finansiranje putem primjene modela javno-privatno partnerstvo.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Odluka o projektima javni-privatnog partnerstva		-		Odluka	
	Iznos investicija u projekte javno-privatnog partnerstva		-			
	% realizacije projekata javno-privatnog partnerstva		-		70 %	
	Odluka Gradskog vijeća/Gradonačelnika Akcioni plan		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za kreiranjem Akcionog plana jačanja		Akcioni plan jačanja javno-privatnog partnerstva	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Javno privatnim partnerstvom će se neminovno utjecati na povoljnije poslovno okruženje, jer će se kroz dijalog javnog i privatnog sektora iskristalisati ideje I programi koji će biti za dobrobit i privatnog sektora, a i društva u sredini.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	110.000	110.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije					
Nosioci mjere	LER					
Ciljne grupe	Privredni subjekti I obrtnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.1.: Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica					
Naziv mjere	Mjera 1.1.3. Uspostava sistema za digitalno poslovanje i korištenje umjetne inteligencije					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program za promociju digitalnog poduzetništva (sa prijedlogom promotivnih aktivnosti za uspostavljanje online trgovina lokalnih kompanija).					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	-Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća da se izradi program promocije digitalnog preduzetništva		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća da se izradi program promocije digitalnog preduzetništva		-Program promocije digitalnog preduzetništva	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Digitalno poslovanje je jedan od preduvjeta za rast trgovine i razmjene dobara i usluga koji se skoro nikako ne prakticira u Gračanici, a vrlo malo i u BiH. Gračanica u tom kontekstu značajno zaostaje, te iz navedenog razloga promocijom mogućnosti koju takva vrsta usluge pruža te implementacijom alata za digitalnu trgovinu od strane lokalnih firmi će značajno doprinijeti ispunjavanju prioriteta 1.1. povoljno poslovno okruženje.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	100.000	100.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije					
Nosioci mjere	Odsjek za LER, Firme koje se bave razvojem softwera za sigurnu online trgovinu					
Ciljne grupe	Privredni subjekti i obrtnici, stanovnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.1.: Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica					
Naziv mjere	Mjera 1.1.4. Unapređenje poslovnog okruženja uvođenjem standarda u rad Gradske uprave					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program unapređenja poslovnog okruženja uvođenjem standard u rad Gradske uprave sa prijedlogom aktivnosti za izrade studija, urbanističko planske dokumentacije, regulacionih planova, akcionih planova , projektne dokumentacije i projekata id r.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj uvedenih standarda u rad Gradske uprave					
	Broj urađenih studija					
	Broj urađenih dokumenata prostorno-planske dokumentacije					
	Broj projektne dokumentacije					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom aktivnosti iz mjere 1.1.4. – doprinosi se unapređenju poslovnog okruženja u Gradu Gračanica, privlačenju investicija i sl.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	693.000	693.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere						
Nosioci mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije					
Ciljne grupe	Privredni subjekti i obrtnici, građani					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.1.: Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica					
Naziv mjere	Mjera 1.1.5. Uspostava strateške saradnje sa predstavnicima dijaspore					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program uspostave strateške saradnje sa predstavnicima dijaspore					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća u vezi sa kreiranjem Smjernica za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća u vezi sa kreiranjem Smjernica za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore		Smjernice za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore	
	Smjernice za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Gračanička dijaspora je netaknuti ekonomski potencijal Grada Gračanica, te uspostava ekonomskih veza sa dijasporom prevashodno će utjecati na ispunjenje prioriteta 1.1. povoljno poslovno okruženje. Investicije iz dijaspore će povećati prisutnost naših firmi u međunarodnim tokovima, te time osigurati da se lokalne firme shvate kao pouzdani partneri na međunarodnoj sceni.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	20.000	20.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Odsjek za LER					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Građani u diaspori					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam
Prioritet	Prioritet 1.2.: Poboljšana efikasnos i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća

Naziv mjere	Mjera 1.2.1. Podrška edukacijama i promociji poslovnih subjekata					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program podrške privrednim subjektima na području grada u cilju jačanje upravljačkih kapaciteta obrtnika I poduzetnika i podrške sajamskim i drugim aktivnostima.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost			Ciljna vrijednost	
	Program podrške privrednim subjektima	-			Program	
	Broj edukacija/seminara					
	Broj učesnika na programima edukacija					
	Broj učesnika na sajamskim aktivnostima					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Promovisati poslovne subjekte, posebno obrtnike na sajmovima.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	350.000	350.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Privredni subjekti i obrtnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.2.: Poboljšana efikasnos i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća					
Naziv mjere	Mjera 1.2.2. Podrška zapošljavanju					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program podrške zapošljavanju na području grada (stipendiranje, kreditiranje, stručno osposobljavanje, subvencije za troškove prevoze is l.) Podrška kapitalnim projektima " Jačanje uloge Mz u BiH" – UNDP i sl.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj stipendija					
	Broj stručno osposobljenih nezaposlenih osoba					
	Iznos subvencija za troškove prevoza					
	Broj korisnika					
	Iznos podrške projektima					
	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za izradu Lokalnog akcionog plana za zapošljavanje		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za izradu Lokalnog akcionog plana za zapošljavanje		Lokalni akcioni plan zapošljavanja	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Lokalni akcioni plan za zapošljavanje će svojom implementacijom doprinijeti boljoj zapošljivosti građana građanica a samim tim I ispunjenju Prioriteta 1.2.: Poboljšana efikasnos i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća jer će lokalna preduzeća na raspolaganju imati stručno osposobljenu radnu snagu koja će odmah moći započeti sa radnim aktivnostima.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.000.000	1.000.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Privredni subjekti i obrtnici, nezaposlene osobe					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.2.: Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća					
Naziv mjere	Mjera 1.2.3. Promocija standarda za održivo poslovanje, razvoj "zelenih" vještina i poslova					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Program za promociju standarda za održivo poslovanje, razvoj zelenih vještina i poslova te edukacija građana					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta						
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	50.000	50.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Privredni subjekti I obrtnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.3.: Poboľšan razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja					
Naziv mjere	Mjera 1.3.1. Unapređenje infrastrukture za intenzivniji razvoj poljoprivrede u ruralnim sredinama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program razvoja poljoprivrede na području grada sa prijedlozima aktivnosti za unapređenje poljoprivrednog zemljišta iz (promjena namjene zemljišta) na području grada Gračanica i izgradnjom infrastrukture za poljoprivredne kulture u MZ Donja Lohinja, Pribava, Gračanica, Stjepan Polje, Džakule, Doboro vci i Mini mljekara za proizvodnju sira na zadružnom zemljištu u MZ Doborovci- grad Gračanica Uređenje zelene pijace u MZ Gračanica-Izgradnju mini zelene pijace u naselju Lamele u MZ Gračanica					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Usvojen Program razvoja poljoprivrede					
	Iznos investicija u razvoj poljoprivrede					
	Izgrađena ___ mljekara i pijaca					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacija ove mjere doprinosi poboljšanju razvoja poljoprivrede u ruralnim područjima					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	550.000	450.000	0	100.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije					
Nosioci mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije u partnerstvu sa Zemljoradničkom zadrugom Gračanka					
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.3.: Poboljšani razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja					
Naziv mjere	Mjera 1.3.2. Poticaji za ratarsku proizvodnju					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program poticaja za ratarsku proizvodnju na području grada Jačati aktivnu saradnju i podršku Udruženju poljoprivrednika na području grada Grača nica u cilu organizovane edukacije poljoprivre dneih proizvođača za podizanje zasada maline i jagode i plasteničke proizvodnje povrća na području grada Grača nica					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj poticaja					
	Iznos poticaja					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđenje i razvoj ratarske proizvodnje					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.769.000	1.049.000	0	0	0	720.000
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj I finansije					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.3.: Poboljšani razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja					
Naziv mjere	Mjera 1.3.3. Intenzivniji razvoj stočarstva					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Program razvoja stočarstva na području grada					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost		
	Iznos poticaja					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta						
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	250.000	100.000	0	0	0	150.000
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Stočari					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe					
Naziv mjere	Mjera 1.4.1. Unapređenje kulturno-historijskog naslijeđa					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program unapređenja kulturno-historijskog naslijeđa na području grada u cilju očuvanja kulturno historijskog naslijeđa Unaprijediti Infrastrukture u zoni banjskog turizma u MZ Gračanica Podrška izdavačkim projektima od značaja za grad i šire.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj izrađenih planova održivog upravljanja kulturno-historijskim naslijeđem					
	Površina uređenih turističkih lokaliteta u m ²					
	Broj izdavačkih projekata					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje kulturno-historijskog naslijeđa u cilju promocije turističke ponude.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	100.000	100.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	Turistička zajednica grada Gračanica					
Ciljne grupe	Građani, NVO					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe					
Naziv mjere	Mjera 1.4.2. Tekući transfer građanima i podrška NVO za obogaćivanje kulturnih sadržaja					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izraditi Program podrške NVO na području grada u cilju implementacije projekata iz Strategije za mlade, skladu sa prioritetima.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Program podrške NVO					
	Broj projekata					
	Iznos sredstava za NVO					
	% realizacije sredstava za NVO					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta						
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	250.000	250.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Građani, NVO					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj I (SC I): Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam					
Prioritet	Prioritet 1.4. Razvijeni i promovisan turizam i kulturno historijsko naslijeđe					
Naziv mjere	Mjera 1.4.3. Unapređenje turističke ponude i starih zanata					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Izgradnju sportsko-rekreativnog centra na platou Vis u MZ Babići - Uređenje 3 izletišta (Monj u MZ Doborovci, Mekote (infrastruktura) u MZ Gornji Doborovc, "Borik" u MZ Gornji Doborovci (infrastruktura) i vidikovca na više lokacija na području MZ Gračanica. - Podrška Turističkoj zajednici Grada Gračanica u cilju implementacije projekata od značaja za razvoj turističke ponude					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost		
	Projekat izgradnje sportsko-rekreativnog centra Vis usvojen					
	Broj uređenih izletišta					
	Dužina uređenih šetnica, biciklističkih staza i dr.					
	Iznos podrške Turističkoj zajednici Grada Gračanica					
	Broj turističkih manifestacija implementiranih u organizaciji Turističke zajednice Grada Gračanica					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacijom aktivnosti iz Mjere 1.4.3. povećat će se broj turističkih usluga broj posjetitelja, zaposlenosti, a sve će doprinijeti održivom turizmu					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	457.000	392.000	0	65.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	Gradska služba i Turistička zajednica Grada Gračanica					
Ciljne grupe	Građani					

Strateški cilj 2

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orijentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.1.: Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa					
Naziv mjere	Mjera 2.1.1. Stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Izgradnja objekta za stare u centru u MZ Gračanica grad Gračanica, - Rješavanje stambenih pitanja boraca, - Pomoć za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih, - Kupovina zemljišta za gradsko groblje.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost			Ciljna vrijednost	
	Usvojen Projekat za izgradnju objekta za stare	-			Usvojen Projekat	
	% realizacije Projekta					
	Usvojena i implementirana odluka o kupovini zemljišta za gradsko groblje	-			Kupljeno zemljište površine __ prema Odluci	
	Broj stambeno zbrinutih socijalno ugroženih stanovnika					
	Izrađen katastar svih grobalja/mezarja					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ostvarenjem ove mjere doprinosi se unapređenju sektora socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa stanovnika.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	125.000	125.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere	Gradske službe					
Ciljne grupe	Građani u potrebi					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.1.: Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa					
Naziv mjere	Mjera 2.1.2. Unapređenje podrške ranjivim grupama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Transferi: <ul style="list-style-type: none"> - pomoći boračkim populacijama (BiZ) sredstva od Ministarstva za boračka pitanja, - Realizacija MEG projekta i MDGF-a u oblasti unapređenja socijalne zaštite i inkluzije u gradu, - Izdvajanje za vojne invalide, porodice poginulih boraca i zlatne ljljane, - Subvencije za troškove dženaza, - izbjegla i prognana lica, - Unapređenje uslova i rada Romske populacije (nabvaka udžbenika), - Narodnu kuhinju, - Udruženje penzionera, - UG Futura Gračanica - za angažovanje logopeda, - pomoć nezaposlenim porodiljama, - Subvencije za vodu i odvoz smeća, - Izdaci za plaćanje zakupa, grijanja i struje NVO koje su od reprezentativnog značaja za grad. 					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj socijalno ugroženih					
	Broj subvencija za vodu					
	Iznos transfera u KM					
	Broj korisnika transfera					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje sektora socijalne zaštite i položaja ranjivih grupa					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	300.000	300.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere	Služba za					
Ciljne grupe	Stanovnici (ranjive grupe) grada Gračanica					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.1.: Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa					
Naziv mjere	Mjera 2.1.3. Provođenje aktivnosti za ravnopravnost polova (veza sa LGAP 2022-2025)					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Implementacija aktivnosti akcionog plana ravnopravnosti polova na području grada (veza sa Lokalnim gender akcionim planom Grada Gračanica 2022-2025) u skladu sa prioritetima i dostupnim izvorima finansiranja. Lokalni gender akcioni plan grada Gračanica predstavlja planski dokument za integrisanje pitanja rodne ravnopravnosti u sve segmente društva, kao i za unapređenje stanja rodne ravnopravnosti u Gračanici. LGAP se odnosi na period 2022. – 2025. godina i za njegovu implementaciju su odgovorni gradski organi i institucije, u saradnji sa organima viših nivoa vlasti, te nevladinim sektorom i profesionalnim organizacijama.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Indikatori iz LGAP-a 2022-2025					
	Izveštaj o implementaciji LGAP-a 2022-2025		0		4	
	% implementacije LGAP-a 2022-2025		0 %		100 %	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Integrisanje pitanja rodne ravnopravnosti u sve segmente društva, kao i unapređenje stanja rodne ravnopravnosti u Gračanici što doprinosi unapređenju kvaliteta života za sve građane					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	50.000	50.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2025					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za upravu, društvene djelatnosti i zajedničke poslove					
Nosioci mjere	Komisija za ravnopravnost spolova Gradskog vijeća Gračanica, uz podršku nadležne gradske službe					
Ciljne grupe	Stanovnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orijentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.1.: Unapređen sektor socijalne zaštite I položaj ranjivih grupa					
Naziv mjere	Mjera 2.1.4. Unaprijeđenje bezbjednosti na području grada Gračanica					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Unaprijeđenje bezbjednosti na području grada Gračanica - Izrada Program edukacije o javnoj bezbjednosti, prevenciji i načinu na koji stanovnici mogu doprinijeti poboljšanju bezbjednosnog stanja na području grada 					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Izrađen Program edukacije		0		Program edukacije	
	Broj edukacija		0			
	Broj educiranih		0			
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Podizanje nivoa svijesti stanovništva o bezbjednosti na području grada Gračanica					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	40.000	40.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska uprava Grada Gračanica					
Nosioci mjere	Policajska uprava grada Gračanica					
Ciljne grupe	Stanovništvo					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.2.: Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“					
Naziv mjere	Mjera 2.2.1. Podrška za pružanje usluga zdravstvene zaštite ranjivim grupama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Sufinansiranje troškova vantjelesne oplodnje, - nabavkom senzora za kontinuirano mjerenje šećera u krvi za djecu i mlade do 18. godina.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost 2020		Ciljna vrijednost	
	Broj korisnika vantjelesne oplodnje					
	Broj senzora za mjerenje šećera u krvi					
	Iznos sredstava u KM za troškove vantjelesne					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje nataliteta, poboljšanje kvaliteta života osoba oboljelih od dijabetesa.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	50.000	50.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere	Gradske službe					
Ciljne grupe	Građani u potrebi					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.2.: Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“					
Naziv mjere	Mjera 2.2.2. Podrška za adekvatno zbrinjavanje domaćih i napuštenih životinja					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Sufinansiranje troškova i za zbrinjavanje napuštenih životinja - pasa i mačaka, - Transfer - UG Lovačko društvo Srndać - uništavanje pasa lualica u lovištima.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj azila za zbrinjavanje napuštenih životinja					
	Broj zbrinutih - pasa - mačaka					
	Iznos transfera UG Srndać					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Adekvatno zbrinjavanje domaćih i napuštenih životinja, povećana sigurnost građana i poljoprivrednih dobara urbanih i ruralnih područja od napuštenih životinja.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	505.000	505.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere	Veterinarska stanica Gračanica					
Ciljne grupe	Građani					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.3.: Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama					
Naziv mjere	Mjera 2.3.1. Poboljšani uslovi za rad i povećana obuhvatnost djece u predškolskim obrazovnim ustanovama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Uređenje i održavanje Dječijih igrališta u MZ Gračanica i MZ-a grada Gračanica, - Transferi za obrazovanje (stimulacije učenika u takmičenjima, nagrade i priznanja), - Proširenje kapaciteta postojećih predškolskih ustanova, - Otvaranje odjeljenja javnih predškolskih ustanova u MZ, - Stavljanje školskih prostornih kapaciteta u funkciju predškolskog odgoja i obrazovanja (sa posebnim akcentom na uključivanje djece u predškolsko obrazovanje u godini prije polaska u školu).					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost			
	Broj djece u predškolskim ustanovama na 1.000 stanovnika					
	Broj MZ u kojima funkcioniraje odjeljenje predškolske ustanove					
	Broj školskih prostornih kapaciteta uključenih u predškolsko obrazovanje	0				
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje obuhvata djece predškolskih odgojem i unapređenje kvaliteta predškolskih usluga za mlade bračne parove koji svoju budućnost vide na području grada Gračanica.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	175.000	175.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Djeca u predškolskim ustanovama					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane
Prioritet	Prioritet 2.3.: Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama

Naziv mjere	Mjera 2.3.2. Poboľjšani uslovi za izvođenje nastave u osnovnim školama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U cilju unapređenja rada osnovnog obrazovanja planirane su aktivnosti: -Sufinansiranje Općinske organizacije Crvenog križa (OOCK) u organ izaciji takmičenja učenika osnovnih škola iz oblasti PMP, upozoravanja od opasnosti od mina-Transfer za prevoz učenika i dr.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj podržanih učenika za takmičenje					
	Broj edukacija					
	Broj educiranih učenika					
	Broj učenika – korisnika tranera za prevoz					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje rada u ustanovama osnovnog obrazovanja					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	50.000	50.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	učenici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.3.: Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama					
Naziv mjere	Mjera 2.3.3. Usklađivanje obrazovnih programa srednjih škola sa potrebama privrede					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U saradnji sa privredom i udruženjem poslodavaca usklađivati upisne politike sa potrebama tržišta rada te razvijati dualno obrazovanje.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Program aktivnosti za uspostavu dualnog obrazovanja					
	% realizacije Programa					
	Odluka Gradskog vijeća Grada Gračanica					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje broja učenika srednjih škola, educiranih u skladu sa potrebama i zahtjevima privrede.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	30.000	30.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Učenici i nastavnici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život					
Naziv mjere	Mjera 2.4.1. Unapređenje sportskog života kroz ulaganje u sportsku infrastrukturu					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - završetak PKSC Bazen u MZ Gračanica; - postavljanje klizališta; - rekonstrukcija nogometnog igrališta „Luke“; - revitalizacija rukometnog igrališta; - sanacija i održavanje sportskih terena; - uređenje sportskih poligona u naseljima u MZ Gračanica; - nabavka i ugradnja LED semafora na stadionu LUKE; - izgradnja sportsko rekreativnog centra u prirodi „Gaj“; - omladinski dom na Gaju u MZ Gračanica grad Gračanica; - Nagrađivanje vrhunskih sportista (uključujući i troškove priprema i odlaska na takmičenja); - Sportske igre mladih - otvaranje u Gračanici.					
Strateški projekat 2.4.1.1. Završetak privredno kulturnog i sportskog centra Bazen Gračanica	Opis	Očekivani efekti				
	Opremanje objekta PKSC i vanjsko uređenje i izgradnja pješačkog mosta preko rijeke Sokoluše te povezivanje sa 2 srednje škole u cilju obezbjeđenja sigurnosti korisnika PKSC.	Indikativni finansijski okvir				
		Iznos: 2.523.449 KM Izvori: 303.449 KM Budžet grada Gračanica 2.000.000 KM Kredit 220.000 KM Budžet TK:				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost			
	Stepen unutrašnje opremljenosti objekta	60 %	100 %			
	Stepen vanjskog uređenja PKSC-a	0 %	100 %			
	Broj korisnika PKSC (učenici, sportisti, privredne i kulturne manifestacije i	0	5.000			
	Broj rekonstruisanih igrališta i sportskih terena					
	Broj podržanih vrhunskih sportista					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova mjera doprinosi unapređenju sportsko-kulturnog života učenika 2 srednje škole, te unapređenju kvaliteta života građana. Ostvarivanjem aktivnosti iz ove mjere doprinijet će se kvalitetnijem životu građana i učenika srednjih škola, pružanjem usluga za korištenje sportskih objekata, promovisanje zdravog načina života, bavljenje sportom što doprinosi poboljšanju fizičkog i mentalnog zdravlja građana, a sve u cilju osiguravanja uslova za bogatiji društveni i kulturni život stanovnika.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)

izvorima finansiranja	3.482.049	1.262.049	2.000.000	220.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Grad Gračanica u saradnji sa višim nivoima vlasti, Gradske službe					
Nosioci mjere	Grad Gračanica, Sportski savez					
Ciljne grupe	<p>Ciljna grupa: dvije srednje škole: Srednjoškolski centar i Gimnazija “Dr. Mustafa Kamarić”, sportski klubovi</p> <p>Krajnji korisnik: Učenici srednjih škola, sportisti i sportski klubovi, zainteresovani građani, NVO i privrednici</p> <p>Udruženja građana</p>					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.4. Unapređen sportsko-kulturni život					
Naziv mjere	Mjera 2.4.2. Unapređenje kulturnog života					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Informatizacija biblioteke i obnavljanje knjižnog fonda - BKC u MZ Gračanica, - Sanacije vjerskih objekata na prostoru Grada Gračanica i stare zgrade Općine-Gradske uprave (kulturno-historijski spomenik - Konak u MZ Gračanica, - Promocija kulturno-historijskog naslijeđa Grada Gračanica, - Sanacija i održavanje spomenika i spomen obilježja na području grada Gračanica, - Izgradnja malog amfiteatra u parku ispred SŠC u MZ Gračanici grad Gračanica, - Izgradnja fontane u centru grada u MZ Gračanica grad Gračanica, - Adaptacija čitaonica Lipa i Riječka u MZ Gračanica, - Sanacija, adaptacija ili završetak objekata Društvenih domova u mjesnih zajednicama (Priješko Brdo, Gornja Lohinja, Babići, Vranovići, Soko, Trnovci, Škahovica, Rašljeva, Malešići).					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj saniranih objekata kulturno-historijskog					
	Broj saniranih, adaptiranih ili završenih objekata					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ostvarivanjem aktivnosti iz ove mjere doprinijet će se kvalitetnijem životu građana, osiguravanjem uslova za bogatiji društveni i kulturni život stanovnika.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.475.933	1.140.933	0	335.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere	JU BKC Gračanica					
Ciljne grupe	Udruženja građana, građani					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane
Prioritet	Prioritet 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga

Naziv mjere	Mjera 2.5.1. Unapređenje rada gradskih službi					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - harmonizacija podataka katastra nekretnina; - kontinuirana edukacije uposlenika Gradske uprave grada Gračanica; - poboljšanje uslova rada u Mjesnim uredima i izgradnja rampi (u MZ: Soko, Doborovci, Džakule, Stjepan Polje, Malešići, Lukavica, Donja Orahovica, Gornja Orahovica, Miričina), - upravljanje imovinom grada Gračanica.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj licenci					
	% harmonizovanih podataka katastra					
	Broj educiranih službenika i namještenika					
Broj izgrađenih rampi u mjesnim uredima						
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ostvarenjem aktivnosti iz ove mjere doprinosi se unapređenju rada administracije u gradskoj upravi i mjesnim uredima, efikasnije pružanje usluga, pojednostavljenje procesa rada, a sve u cilju unapređenja kvaliteta života svih građana.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	135.000	135.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradske službe					
Nosioci mjere	Gradske službe					
Ciljne grupe	Građani, zaposlenici					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.5. Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga					
Naziv mjere	Mjera 2.5.2. Digitalizacija administrativnih usluga za građane i privrednike					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> - Nabavka računarske opreme uz primjenu softvera za efikasnije obavljanje i arhiviranje javnih usluga i dokumenata (finansijski softver, softver za matične knjige, lotus softver) i licenciranih antivirusnih programa (Nabavka licenci za Firewal/softwer), - Nabavka i ugradnja opreme za multimedijalnu salu za elektronsko glasanje i onlajn konferencije u objektu nove zgrade Gradske uprave grada Gračanica nabavka novog video nadzora u zgradi gradske uprave, - Nabavka 5 novih vozila za potrebe službi Gradske uprave grada Gračanica. 					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj nabavljene računarske opreme					
	Broj instaliranih licenciranih softvera					
	Oprema za multimedijalnu salu nabavljena i u					
Nabavljeno 5 novih vozila za službe gradske uprave						
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacija mjere doprinosi transparentnom i profesionalnom pružanju usluga i unapređenju kvaliteta života građana.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	815.000	815.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska uprava-služba Gradonačelnika					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Građani					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane		
Prioritet	Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada		
Naziv mjere	Mjera 2.6.1. Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajne infrastrukture u urbanom području		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere su realizacija investicija u: - izgradnju čvrste infrastrukturu u urbanom području, - rekonstrukciju čvrste infrastrukturu u urbanom području, - izgradnju javne rasvjete u urbanom području, - rekonstrukciju javne rasvjete u urbanom području, - saobraćajnu signalizaciju u urbanom području, - raskrnicu sa kružnim tokom na rijeci Sokoluši (lokacija Dom kulture Gračanica – Žitokombinat).		
Strateški projekti 2.6.1.1. Izgradnja raskrsnice sa kružnim tokom na rijeci Sokoluši (lokacija Dom kulture Gračanica – Žitokombinat)	Opis	Očekivani efekti	
	Prema savremenoj definiciji kružna raskrsnica je cestovna građevina sa središnjim otokom na koji se veže 3 ili više cesta, a promet se odvija u smjeru suprotnom od kazaljke na satu. Prva raskrsnica sa kružnim tokom u Gradu Gračanica izgrađen je ___ godine, kod Bolnice ____. S obzirom na niz prednosti kružnih raskrsnica (veća sigurnosti, kraće vrijeme čekanja, manje buke i emisije ispuštenih plinova motornih vozila, manji troškovi održavanja) u prethodnom periodu urađen je idejni projekat kao prva aktivnost za proces pripreme ostalih aktivnosti na izgradnji kružne raskrsnice kod BKC-a, koja predstavlja dobro rješenje za smirivanje prometa u urbanom dijelu grada i povećanje sigurnosti svih učesnika u saobraćaju.	Indikativni finansijski okvir Iznos: 2.500.000 KM Izvori: 1.000.000 KM Budžet Grada Gračanica 1.500.000 KM Budžet Tuzlanskog kantona	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
	Broj ___ kilometara rekonstrukcije čvrste infrastrukture		
	Broj km izgrađene javne rasvjete		
	Broj ___ km rekonstruisane javne rasvjete		
	Broj ___ km pokriveno saobraćajnom signalizacijom		
	Stepen završenosti raskrsnice kod BKC-a	0 %	100 %
	Raskrsnica sa kružnim tokom u %	0 %	100 %
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju	Nakon izgradnje raskrsnice sa kružnim tokom kod Bolnice – Gračanica, intenzivirane su aktivnosti na izgradnji raskrsnice sa kružnim tokom kod BKC-a. Razlog tome su brojne prednosti kojom kružni tok ima u odnosu na klasične		

prioriteta	<p>raskrsnice. Osnovne karakteristike ovih raskrsnica su usmjeravanje prometa suprotno od kazaljke na satu, mogućnost spajanja 3,4 ili više priključaka što doprinosi povećanju sigurnosti i propusne moći kao njihovoj najvećoj vrijednosti.</p> <p>Realizacijom ove mjere obezbjeđuje se razvoj urbanih područja, povećava se protok saobraćaja (gradskog i prigradskog), povećava sigurnost učesnika u saobraćaju, smanjenje zagađenja vazduha obezbjeđuju uslovi za korištenje alternativnih sredstava prevoza (bicikla, trotineta isl.), a sve zajedno kreira povoljan ambijent za život i zdravlje stanovnika i turista grada Gračanica.</p>						
Indikativna finansijska konstrukcija izvorima finansiranja	sa	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
		6.451.230	4.841.230	0	1.540.000	0	70.000
Period implementacije mjere	2023. – 2027. godina						
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	<p>Gradska Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije</p> <p>Javna ustanova Direkcija regionalnih cesta Tuzlanskog kantona u saradnji sa Gradom Gračanica</p>						
Nosioci mjere	Javna ustanova Direkcija regionalnih cesta Tuzlanskog kantona						
Ciljne grupe	<p>Stanovnici</p> <p>Ciljna grupa: svi građani a naročito učenici dvije srednje škole: J.U. Mješovita srednja škola Gračanica, J.U. Gimnazija „Dr. Mustafa Kamarić“ Gračanica, učenici J.U. Osnovna škola „Hasan Kikić“ Gračanica</p> <p>Krajnji korisnik: svi učenici u saobraćaju (naročito učenici dvije srednje škole: J.U. Mješovita srednja škola Gračanica, J.U. Gimnazija „Dr. Mustafa Kamarić“ Gračanica, učenici J.U. Osnovna škola „Hasan Kikić“ Gračanica, teretna i druga vozila koja učestvuju u saobraćaju preko regionalne ceste, stanovnici grada gračanica i drugi korisnici).</p>						

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj II (SC II): Odgovorna uprava orijentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane					
Prioritet	Prioritet 2.6. Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada					
Naziv mjere	Mjera 2.6.2. Izgradnja i rekonstrukcija čvrste infrastrukture u ruralnim područjima					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je obezbijediti uslove za razvoj ruralnih područja, osiguravanje održivog upravljanja prirodnim resursima, te stvaranje novih i zadržavanje postojećih radnih mjesta u ruralnom području grada Gračanica. Aktivnosti mjere uključuju realizaciju investicija u: - izgradnju čvrste infrastrukture u ruralnom području, - rekonstrukciju čvrste infrastrukture u ruralnom području, - izgradnju javne rasvjete u ruralnom području, - rekonstrukciju javne rasvjete u ruralnom području, - saobraćajnu signalizaciju ruralnom području.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj — kilometara rekonstrukcije čvrste					
	Broj km izgrađene javne rasvjete					
	Broj — km rekonstruisane javne					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom ove mjere obezbjeđuje se razvoj ruralnih područja, povećava se protok saobraćaja (gradskog i prigradskog), povećava sigurnost učesnika u saobraćaju, smanjenje zagađenja vazduha, obezbjeđuju uslovi za korištenje alternativnih sredstava prevoza (bicikla, trotineta isl.), a sve zajedno kreira povoljan ambijent za život i zdravlje stanovnika i turista grada Gračanica.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	6.369.099	4.730.913	0	1.430.000	0	208.186
Period implementacije mjere	2023-2027.godina					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Služba za poduzetništvo, lokalni razvoj i finansije					
Nosioci mjere						
Ciljne grupe	Stanovnici					

Strateški cilj 3

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije	
Prioritet	Prioritet 3.1.: Efikasno upravljanje otpadom	
Naziv mjere	Mjera 3.1.1. Unaprijeđen sistem upravljanja otpadom	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Aktivnosti mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sanacija postojeće deponije "Grabovac" sa produžetkom roka njenog korištenja u gradu Gračanica, - uklanjanje divljih deponija na području grada Gračanica, - nastavak saradnje i članstvo grada Gračanica u Lokalnoj akcionoj grupi Doboj (vezano za deponiju). 	
Strateški projekti 3.1.1.1. Sanacija deponije komunalnog otpada Grada Gračanica (II faza)	Opis	Očekivani efekti
	<p>Postojeća deponija krutog otpada „Grabovac“ u gradu Gračanica trenutno je značajno napunjena i ekološki zapuštena tako da je potrebno što hitnije ovu deponiju sanirati, urediti i proširiti. Trenutno je odlagalište uglavnom potpuno prekriveno otpadom organskog i neorganskog tipa, koji nije bio odlagan u skladu sa postojećom regulativom, tj. otpad nije bio odlagan u odgovarajućim kasetama i prekriven inertnim materijalom, niti je deponija otplinjavana, što ovo odlagalište čini veoma ekološki zapuštenim, te uzrokuje širenje otpada i pojavu samozapaljenja deponije. Projektom je planirano zatvaranje postojeće deponije na način da odloženi otpad bude neškodljiv za okolinu.</p> <p>U skladu sa Glavnim projektom sanacije deponije komunalnog otpada grada Gračanica i izgradnje sadržaja prilagođenih regionalnom konceptu odlaganja (II faza - uvjeti za građevinsku dozvolu) realizovat će se slijedeće:</p> <p>4. Sanacija postojeće deponije: Projekat sanacije postojećeg tijela deponije; Projekat prikupljanja, odvođenja i tretmana procjednih voda; Projekat prikupljanja, odvođenja i tretmana deponijskog gasa</p> <p>5. Izgradnja objekata u sklopu prijemno-otpremne zone: Sortirnica; Portirnica; Reciklažno dvorište; Upravna zgrada sa garažom; Uređaj za pranje točkova; Kompostana; Ograda; Pretovarna stanica</p> <p>6. Vanjsko uređenje: Projekat internih puteva i radnih platoa;</p> <p>Projekat odvodnje radno-manipulativnih površina sa uređajima za tretman sa obodnim kanalom; Projekat vanjskih elektro i telekomunikacionih instalacija; Projekat vanjskih hidroinstalacija</p>	<p>Adekvatnom obradom i uskladištenjem otpada minimiziran negativan uticaj na prirodnu sredinu na području grada Gračanica i šire. Pod navedenom mjerom se podrazumijeva značajno unapređenje sistema odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada u cijeloj FBiH, eliminiranje i saniranje nelegalnih odlagališta otpada te izgradnju regionalnih sanitarnih deponija i regionalnih centara za upravljanje otpadom. Cilj je prestanak odlaganja otpada na nesanitarne općinske deponije, minimizirati količinu otpada koja se odlaže na postojeće sanitarne deponije, te povećati broj sanitarnih deponija, povećati količinu otpada koji se reciklira, ponovno koristi i energetski iskorištava.</p> <p>Ovim projektom se rješava specifični problem zagađenosti izazvane otvorenom, prebukiranom deponijom, koja je ujedno i ekološki zagađivač šireg područja grada Gračanica. Opasnosti i druge neugodnosti na neuređenoj deponiji su višestruke za okoliš i zdravlje ljudi i životinjskog svijeta (širenje zaraznih bolesti, smrad,</p>

		prašina, dim, procjedne vode iz deponije, emisija deponijskih plinova i sl.). Projekat se nadovezuje na projekat Sanacija postojeće deponije „Grabovac“ sa produžetkom roka njenog korištenja.				
		Indikativan finansijski				
		Iznos: 7.500.000 KM Izvori: 900.000 KM Budžet grada Gračanica 1.000.000 KM JP 1.600.000 KM Budžet TK 4.000.000 KM Budžet FBiH				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2020)			Ciljna vrijednost	
	% implementiranih aktivnosti Projekta – sanacija deponije	0 %			80 %	
	Broj saniranih divljih deponija					
	Iznos _KM za članstvo u Lokalnoj akcionoj grupi Doboj					
	Odluka o deponiji građevinskog otpada	Ne			Odluka	
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje upravljanja otpadom , zaštita okoliša (zemlje, vode, zraka), zaštita zdravlja stanovništva (smanjenje broja oboljelih od negativnog uticaja deponije otpada „Grabovac“ i divljih deponija i životinjski svijet.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	9.900.000	1.165.000	700.000	6.750.000	0	1.285.000
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za JP Komus d.o.o. Gračanica u saradnji sa Gradom Gračanica					
Nosioci mjere	JP Komus d.o.o. Gračanica					
Ciljne grupe	Građani i privredni subjekti Ciljna grupa: Stanovnici grada Gračanica (MZ Gračanica - MZ Stjepan Polje) Krajnji korisnik: Pravna, fizička lica, svi stanovnici grada Gračanica					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.1.: Unapređen sistem upravljanja otpadom					
Naziv mjere	Mjera 3.1.2. Organizovanje odvoza otpada iz ruralnih područja					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Istraživanje/iznalaženje rješenja i izrada projekta za lokaciju nove sanitarne deponije u gradu Gračanica, - Rješenje lokacije i izgradnja - Jame stočne grobnice sa pomoćnim objektima na području grada Gračanica, - Izgradnja nove sanitarne deponije u gradu Gračanica.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Projekat za lokaciju nove sanitarne deponije		0		Usvojen Projekat	
	Odluka o lokaciji Jame stočne grobnice				Usvojena Odluka	
	% realizacije aktivnosti iz Projekta izgradnje sanitarne deponije		0			
Iznos investicije u izgradnju sanitarne deponije						
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Implementacija ove mjere doprinosi smanjenju zagađenja tla i vode, emisija štetnih gasova i količine odloženog otpada. Unaprijeđena zaštita životne sredine (zemlje, vode, zraka) zaštita zdravlja stanovnika grada Gračanica.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	25.000	25.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	JP Komus doo Gračanica					
Ciljne grupe	Građani i privredni subjekti					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.1.: Unapređen sistem upravljanja otpadom					
Naziv mjere	Mjera 3.1.3. Sortiranje otpada, reciklaža i ponovna upotreba otpada					
Opis mjere sa okvirnim područjima	Aktivnosti mjere: primarna selekcija ambalažnog otpada iz komunalnog čvrstog otpada na području grada Gračanica (IV faza Projekta).					

djelovanja*						
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost			Ciljna vrijednost	
	% smeća i otpada koji se sortira – procjena	1,73 (2020. godina)				
	Broj divljih deponija	14 (2020. godina)			0	
	Količina otpada na divljim deponijama (procjena) u tonama	4.654 (2020. godina)			0	
	Količina otpada adekvatno odložena u tonama	11.818 (2020. godina)				
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Selektivnim prikupljanjem otpada na mjestu nastanka, donosi uštede, obezbjeđenjem sirovina za reciklažu, smanjuje se uvoz, podiže se svijest građana, a sve zajedno doprinosi zaštiti okoliša i razvoju MSP.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	125.000	100.000	0	25.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	JP Komus doo Gračanica					
Ciljne grupe	Građani i privredni subjekti					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.2.: Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama					
Naziv mjere	Mjera 3.2.1. Izgradnja i rekonstrukcija sistema vodosnabdijevanja u urbanom i ruralnom području Grada					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Hidrogeološki istražni radovi, bušenje eksploatacionih bunara i uvođenje novih količina vode u sistem, - izgradnja i rekonstrukcija Sistema vodosnabdijevanja u ruralnim područjima Grada, - Izgradnja postrojenja za tretman pitkih voda u MZ Soko - grad Gračanica, - Izrada Elaborata postojećeg stanja u oblasti vodosnabdijevanja Grada Gračanica i - druge aktivnosti koje doprinose unapređenju vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama.					
Strateški projekat 3.2.1.1. Rješavanje vodosnabdijevanja u Lukavici	Opis		Očekivani efekti			
			Indikativan finansijski okvir Iznos: 260.000 KM Izvori: 260.000 KM Budžet Grada Gračanica			
Strateški projekat 3.2.1.2. Izgradnja postrojenja za tretman pitkih voda u MZ Soko	Opis		Očekivani efekti			
			Indikativan finansijski okvir Iznos: 1.100.000 KM Izvori: 1.100.000 KM Budžet Grada Gračanica			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	m ³ novih količina vode u sistemu vodosnabdijevanja		0			
	Postrojenje za tretman pitkih voda u _____		0			
	Usvojen Elaborat prostojećeg stanja u oblasti vodosnabdijevanja		0			
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ostvarenje ove mjere doprinijet će kvalitetnijem životu građana, povećanom zadovoljstvu građana vodosnabdijevanjem, smanjenju bolesti uzrokovanih higijenski neispravnom vodom za piće.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)

izvorima finansiranja	5.724.600	4.364.100	1.000.200	0	0	360.300
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	JP Vodovod i kanalizacija doo Gračanica					
Ciljne grupe	Građani i privredni subjekti					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.2.: Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama					
Naziv mjere	Mjera 3.2.2. Rekonstrukcija kaptaža i izvorišta za vodosnabdijevanje					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - rekonstrukcija kaptaža i izvorišta za vodosnabdijevanje u ruralnim područjima, - sanacija javnih česmi u urbanom i ruralnom području i - Rekonstrukcija izvorišta Slanska voda u MZ Doborovci.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj rekonstruisanih kaptaža i izvorišta u		0			
	Broj saniranih javnih		0			
	Rekonstruisano izvorište Slanska voda u MZ Doborovci		0			
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zaštita vode, vazduha i zdravlja stanovništva					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	465.000	465.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	JP Vodovod i kanalizacija doo Gračanica					
Ciljne grupe	Stanovnici grada Gračanica					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.2.: Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama					
Naziv mjere	Mjera 3.2.3. Izgradnja kanalizacione mreže u urbanom i ruralnom području Grada					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Rekonstrukcija kanalizacione mreže iz rente u Centru grada, - Izgradnja fabrike za prečišćavanje otpadnih voda kanalizacionog sistema Gračanica u MZ Gračanica - grad Gračanica, - Izgradnja kanalizacione mreže u ruralnom području (kanalizacija u naselju Mala Rijeka MZ-a: Donja Orahovica, Piskavica, Škahovica, Pribava, Donja Lohinja, Gornja Lohinji), - Izgradnja kanalizacione mreže i fabrike za prečišćavanje otpadnih voda u MZ-a: Škahovica i Piskavica, Babići), - Izgradnja kanalizacije u MZ-a: Soko, Džakule, Polje-MZ Stjepan Polje, Vranovići, Srednjoj Miričini u MZ Miričina, «naselje Ribnjak» u MZ Pribava, naselje Brdo-Babljak u MZ Miričina.					
Strateški projekat 3.2.3.1. Izgradnja fabrike za prečišćavanje otpadnih voda kanalizacionog sistema Gračanica u MZ Gračanica	Opis			Očekivani efekti		
				Indikativni finansijski okvir		
			Iznos: 4.000.000 KM			
			Izvori: 4.000.000 KM Kreditna sredstva			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	m ¹ rekonstruisane kanalizacione mreže					
	m ¹ izgrađene kanalizacione mreže					
	Broj MZ sa rekonstruisanom i izgrađenom kanalizacionom mrežom					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zaštita voda, vazduha i zdravlja stanovnika, zaštita od oštećenja objekata i pojave klizišta.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	15.500.700	1.992.000	13.490.700	0	0	18.000
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	JP Vodovod i kanalizacija doo Gračanica					
Ciljne grupe	Stanovništvo					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.2.: Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanitacije i upravljanja vodama					
Naziv mjere	Mjera 3.2.4. Uređenje vodotokova					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - Uređenje i čišćenje vodotokova i obala uz mjere deratizacije, - Uređenje korita «Tunjevačke Rijeke» u MZ Pribava, - Regulacija korita Drafničkog potoka (dionica od mosta u ul. Bosanska do drafničke džamije) u MZ Gračanica, - Izrada i implementacija Program čišćenja vodotokova na području grada, - Formiranje drvoreda uz obalu rijeke Sokoluše na platou SKPC-a "Bazen" u MZ Gračanica, - Regulacija korita potoka i izgradnja kanalizacione mreže u dijelu ulice Hajrudina Džebe Bajbage u MZ Gračanica, - Kanalisanje potoka i izrada propusta na asfaltnom putu u naselju Ražište u MZ Škahovica, - Regulacija korita rijeke Sokoluše, Drijenče, Japaga - Uređenje obale i korita rijeke Spreče i dr.					
Strateški projekti 3.2.4.1. Uređenje obale i korita rijeke Spreče	Opis			Očekivani efekti		
				Indikativni finansijski okvir Iznos: 2.500.000 KM Izvori: 500.000 KM Budžet Tuzlanskog kantona 2.000.000 KM Budžet Federacije BiH		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj km regulisanog korita					
	Broj uređenih vodotokova					
	Šteta od poplava u KM					
	Nivo investicija u sanaciju vodotokova					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zaštita imovine i stanovništva od poplava. Sprečavanje zagušenja vodotokova zbog naslaga otpada, očuvanje biodiverziteta, zaštita zdravlja stanovnika od neprijatnih mirisa.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	11.135.169	3.705.169	0	7.430.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere						

Ciljne grupe	Građani, privredni subjekti
---------------------	-----------------------------

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.3.: Poboljšan kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena					
Naziv mjere	Mjera 3.3.1. Podizanje svijesti javnosti o energetskej efikasnosti i klimatskim promjenama					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: - izrada i implementacija Programa edukacija iz oblasti energetske efikasnosti u cilju podizanja svijesti korisnika zgrada u vlasništvu grada kao i korisnika zgrada u privatnom vlasništvu. - Povećanja energetske efikasnosti i uticaju na klimatske promjene.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost	
	Broj organizovanih					
	Broj učesnika					
	Broj novopriključenih na sistem gradske toplane Eko Toplane d.o.o.					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje potrošnje energije, smanjenje troškova energije za vlasnike objekata, smanjenje stepena zagađenosti, smanjenje respiratornih oboljenja stanovnika grada Gračanica.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	47.000	47.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	Eko Toplane d.o.o. Gračanica					
Ciljne grupe	Stanovi zgrada, vlasnici individualnih objekata, vlasnici javnih objekata, stanovnici (manje zagađenje vazduha)					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije	
Prioritet	Prioritet 3.3.: Pобољšan kvalitet zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena	
Naziv mjere	Mjera 3.3.2. Provođenje mjera energetske efikasnosti iz SECAP-a	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> - nastavak toplifikacije grada Gračanica, - implementacija mjera energetske pregleda (na objektima u nadležnosti grada Gračanica i objektima koji nisu u nadležnosti Grada, - Sanacija krova sa zamjenom azbest-cementnih salonitnih ploča kao pokrova na zgradama kolektivnog stanovanja u naselju „Iza općine“ u MZ Gračanica-grad Gračanica, - Zamjena azbestno-cementnih salonitnih ploča kao pokrova na zgradama kolektivnog stanovanja u naselju „Luke“ u MZ Gračanica, - Sufinansiranje nabavke podstanica za gradsko grijanje i - Sufinansiranje priključaka na gradsko grijanje. 	
Strateški projekat 3.3.2.1. Toplifikacija grada Gračanica III faza	Opis	Očekivani efekti
	<p>U periodu 2022.-2027. godine, planira se instalacija kotla snage 6,2 MWH za proizvodnju električnu energiju snage do 1 Mwh i 50 kwh, uz kontinuirano proširenje mreže daljinskog grijanja. Za razliku od ostalih kotlova, ovaj sistem ne koristi sistem tople vode kroz kotlovske cijevi, nego hlađenje termalnim uljem, čime će se ostvariti uštede na rekonstrukciji kotlovske cijevi (jedna rekonstrukcija = 150.000 KM). U toku su aktivnosti na instalaciji kotla i pribavljanju dozvola za proizvodnju el. energije, po sistemu kogeneracije, koji podrazumijeva proizvodnju el. energije u periodu grejne sezone), za vlastite potrebe i zagrijavanje vode Eko toplane, a višak će se prodavati. Time će Eko Toplana biti jedina u BiH koja će proizvoditi el. energiju na biomasu.</p>	<p>Projekat doprinosi zaštiti okoliša i smanjenju uticaja na klimatske promjene. Čist zrak, voda i hrana, doprinose zdravlju stanovnika grada Gračanica. Na ovaj način živjet ćemo u gradu gdje ljudi imaju kontrolu nad svojim zdravljem i zdravljem Planete. Poznato je da klimatske promjene predstavljaju prijetnju ljudskom zdravlju i pokreću bolesti poput raka, astme, bolesti srca i dr. Eko Toplane d.o.o. Gračanica je prva toplana na biomasu u BiH koja je počela sa radom 2008. godine, a realizacijom III faze projekta postaje prva toplana u BiH sa proizvodnjom električne energije na biomasu.</p> <p>Visok stepen zagađenosti zraka, uzrokovan velikim brojem individualnih ložišta uglavnom na ugalj, a manjim dijelom na drvo (lošeg kvaliteta), se odražavao na zdravlje stanovnika grada Gračanica. Realizacijom aktivnosti projekta i uključivanjem privrednih subjekata i zgrada kolektivnog stanovanja u centralizovan sistem grijanja iz Eko Toplane, smanjuje se količina CO₂, što doprinosi zaštiti okoliša i zdravlja ljudi. Projekat je komplementaran sa projektima energetske efikasnosti iz SECAP-a, kao što su LED rasvjeta, utopljanje objekata.</p> <p>Ostvarenjem očekivanih rezultata: Smanjenje potrošnje uglja; Bolji kvalitet zraka i smanjenje emisija ugljen dioksida; Održivost Toplane, doprinosi se: modernizaciji i proširenju sistema daljinskog grijanja na području grada Gračanica, što doprinosi redukciji emisije CO₂ na području grada Gračanica.</p>
	Indikativni finansijski okvir	

		Iznos: 1.500.000 KM Izvori: 748.000 KM PPP Budžet FBiH 275.000 KM				
Strateški projekat 3.3.2.2. Sanacija krovova sa azbestno-cementnim salonitnim pokrovom	Opis	Očekivani efekti				
	Aktivnosti: - Analiza stanja i procjena troškova sa izvorima finansiranja, - Realizacija aktivnosti prema prioritetima i obezbijeđenim izvorima finansiranja.	Smanjenje oboljelih od kancerogenih bolesti uzrokovanih uticajem azbestno-cementnih salonitnih ploča na zdravlje.				
		Indikativni finansijski okvir				
		Iznos: 130.000 KM Izvori: 100.000 KM Budžet Grada Gračanica 30.000 KM Građani				
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost		Ciljna vrijednost		
	Broj implementiranih aktivnosti					
	Broj saniranih krovova na zgradama kolektivnog stanovanja					
	Broj sufinansiranih nabavki podstanica za gradsko grijanje					
	Broj sufinansiranih priključaka na gradsko grijanje					
	Broj uključenih domaćinstava u system daljinskog grijanja		417			
	Broj priključenih privrednih subjekata na mrežu daljinskog grijanja		144			
	Instalirana snaga kotlova u MWh					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje potrošnje energije, zagađenja okoliša – vazduha, smanjenje troškova energije za vlasnike objekata					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	1.300.000	1.300.000	0	0	0	0
Period implementacije mjere	2023.-2027. godine					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za Eko Toplane d.o.o. Gračanica u saradnji sa Gradom Gračanica					

Nosioci mjere	Eko Toplane d.o.o. Gračanica
Ciljne grupe	Stanovi zgrada, vlasnici objekata, stanovnici grada/manje zagađenje zraka, zemlje i vode – okoliša Ciljna grupa: lokalno stanovništvo Krajnji korisnik: lokalno stanovništvo i privreda

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.4.: Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća					
Naziv mjere	Mjera 3.4.1. Unapređen sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Aktivnosti mjere: <ul style="list-style-type: none"> - izrada programa zaštite i spašavanja, - uspostavljanje novog sistema ranog upozorenja, - stručne edukacije i opremanja struktura CZ, - uspostava video nadzora na području Grada Gračanice, - nabavka opreme za Protivpožarnu vatrogasnu jedinicu Gračanica (specijalnog vatrogasnog vozila voda-pjena, zapremine 12.000 l i hidraulične platforme, radne visine do 25 m), - uspostava Računalom podržane web/GIS -platforme za pomoć sistemu upravljanja hitnim situacijama na području grada Gračanica, - podizanje nivoa svijesti građana na području grada Gračanica - smanjenje rizika od katastrofa - obuke i edukacije stanovništva o mjerama zaštite i spašavanja. 					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost			
	Izrađen program					
	Broj organizovanih stručnih radionica					
	Broj obučeni i certificirani pripadnika CZ za pružanje usluga spašavanja					
	Iznos investicija u opremanje Protivpožarne vatrogasne jedinice	0				
Uspostavljena i podržana web/GIS platforma za upravljanje u hitnim situacijama	0					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kontinuiranom edukacijom jačati sistem smanjenja rizika od katastrofa za područje grada Gračanica - izgradnja kapaciteta u prevenciji, pripravnosti i odgovoru na katastrofe. Povećanjem stepena opremljenosti Protivpožarne vatrogasne jedinice uspostavljen visok sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	370.000	320.000	0	50.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju	Gradska služba za civilnu zaštitu					

implementacije mjere	
Nosioci mjere	
Ciljne grupe	Stanovnici

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije		
Prioritet	Prioritet 3.4.: Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća		
Naziv mjere	Mjera 3.4.2. Ubrzanje procesa deminiranja preostalog područja kontaminiranog neeksplozivnim ubojitim sredstvima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera podrazumijeva obezbjeđenje sredstava za sufinansiranje kandidovanih projekata za deminiranje sumnjivih površina od mina i obnavljanje oštećenih oznaka za trajno obilježavanje rizičnih površina od mina na području Grada Gračanica.		
Strateški projekat 3.4.2.1. Deminiranje kontaminiranog područja grada Gračanica	Opis	Očekivani efekti	
	Cilj ove mjere je da se do 2025. godine u gradu Gračanica, aktivnošću Centra za uklanjanje mina u BiH, dođe do faze završetka identifikacije i čišćenja svih poznatih površina kontaminiranih minama, u cilju smanjenja prijetnji preostale kontaminacije i vraćanja površina u upotrebu. Da bi Bosna i Hercegovina blagovremeno ispunila svoje obaveze u pogledu čišćenja mina, neophodno je poduzeti mjere i aktivnosti na produženju roka određenog za uništavanje protupješačkih mina, prema članku 5. Otavske konvencije i osigurati poštovanje i primjenu novousvojenih standarda za protuminske akcije i standardnih operativnih procedura BiH. Centar za uklanjanje mina Bosne i Hercegovine provodit će aktivnosti planiranja, određivanja prioriteta, izdavanja zadataka i provedbe protuminskih akcija. Aktivnosti mjere: - proaktivne operacije izviđanja i čišćenja kontaminiranih površina - upozoravanje na mine u okviru obrazovnog sustava organiziranje seminara i predavanja o važnosti PP zaštite i uputstvima nadležnih organa o tom pitanju, u saradnji s kućnim savjetima, mjesnim zajednicama i školama.	Deminiranjem područja grada Gračanica će omogućiti 3 dimenzije održivog razvoja grada: privrednu, socijalnu i okolišnu. Privredna dimenzija i efekti se ogledaju u većoj učinkovitosti i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, okolišna dimenzija se ogleda u omogućavanju poljoprivrednicima da koriste površine koje su bile kontaminirane, a društvena dimenzija omogućava opstanak i u dijelovima grada gdje do sada građani grada nisu zbog ugroženosti od mina imali pristup. Razminiranje preostalog područja grada Gračanica utjecat će na stvaranje uvjeta u kojima će svi građani obavljati aktivnosti neophodne za život bez opasnosti za vlastitu sigurnost, uz integraciju žrtava mina i NUS-a u društvo. Mjera će ostvariti doprinos potpunom uklanjanju rizika od posljedica mina i NUS-a te omogućiti sigurno korištenje površine za obavljanje svih aktivnosti neophodnih za život i poslovanje.	
		Indikativni finansijski okvir	
		Iznos: 2.667.309 KM Izvori: 2.667.309 KM Donacije	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
	Ukupan broj nesreća izazvanih neeksplozivnim ubojnim sredstvima		
	% procijenjenog sumnjivog područja minskih polja (označenih) grada Gračanica		

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta						
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	3.067.309	400.000	0	0	0	2.667.309
Period implementacije mjere	2023.-2027. godina					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za civilnu zaštitu Grada Gračanica					
Nosioci mjere	Uprava civilne zaštite Tuzlanskog kantona, BH MAC i Služba za civilnu zaštitu Grada Gračanica					
Ciljne grupe	Građani Svi građani grada Gračanica koji žive na području i uz područja koja su kontaminirana zaostalim minskim eksplozivnim sredstvima.					

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj III (SC III): Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije					
Prioritet	Prioritet 3.4.: Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća					
Naziv mjere	Mjera 3.4.3. Sanacija klizišta na području grada					
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ova mjera implementirat će se sanacijom klizišta na području grada i mjesnih zajednica u skladu sa prioritetima i obezbjeđenim izvorima finansiranja.					
Strateški projekti	Nije primjenjivo					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori (izlaznog rezultata i krajnjeg rezultata)		Polazna vrijednost (2020.)		Ciljna vrijednost	
	Broj saniranih klizišta		27		100	
	Nivo investicija za sanaciju i izgradnju					
	Broj stanovnika direktno ugroženih klizištem					
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Zaštita stanovnika i imovine stanovnika ugroženih klizišta komunalne i putne infrastrukture.					
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Ukupno (KM)	Budžetska sredstva (KM)	Kreditna sredstva (KM)	Sredstva viših nivoa vlasti (KM)	Sredstva EU (KM)	Ostali izvori (KM)
	2.102.000	1.232.000	0	870.000	0	0
Period implementacije mjere	2023-2027					
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Gradska služba za					
Nosioci mjere	Gradske službe					
Ciljne grupe	Stanovnici					

Aneks 2. Sažeti pregled strateškog dokumenta

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
1. Strateški cilj	Održiv ekonomski rast – postignut visok stepen zaposlenosti, produktivna poljoprivreda i održiv turizam	Stopa zaposlenosti	...	...
		Obim investicija u poslovnom sektoru za 20% do 2020.godine u odnosu na 2015. godinu	...	Povećanje investicija u poslovnom sektoru za 20% do 2027.godine u odnosu na 2020. godinu
		Broj prijavljenih gostiju i noćenja u svim smještajnim objektima Grada Gračanica	Broj gostiju: 682 Broj noćenja: 1.265 (2020.)	...
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
		4,7	1,09	5,8

1.1. Prioritet	Povoljno poslovno okruženje u Gradu Gračanica	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Zaposleni - prosjek		
Ostvareni prihod preduzeća sa područja grada Gračanica				
Broj novih projekata ulaganja (domaćih i ino investitora, dijaspore)				
Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)		

1.1.1. Mjera	Poboljšanje infrastrukture u radnim zonama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj kilometara infrastrukture		
Kolski most na rijeci Sokoluši – kod Etivaže – MZ Gračanica	-	Kolski most u prometu		
Odluka o kupovini zemljišta za sajam i dr.	-	Kolski most u prometu		
Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)		
1.1.2. Mjera	Jačanje javno-privatnog partnerstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

		Odluka o projektima javno-privatnog partnerstva	-	Odluka
		Iznos investicija u projekte javno-privatnog partnerstva	-	
		% realizacije projekata javno-privatnog partnerstva	-	70%
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
1.1.3. Mjera	Uspostava sistema za digitalno poslovanje i korištenje umjetne inteligencije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća da se izradi program promocije digitalnog poduzetništva	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća da se izradi program promocije digitalnog poduzetništva	Program promocije digitalnog poduzetništva
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
1.1.4. Mjera	Unapređenje poslovnog okruženja uvođenjem standarda u rad Gradske uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj uvedenih standarda u rad Gradske uprave		
		Broj urađenih studija		
		Broj urađenih dokumenata prostorno-planske dokumentacije		
		Broj projektne dokumentacije		
		Broj nelegalno urađenih objekata		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
1.1.5. Mjera	Uspostava strateške saradnje sa predstavnicima dijaspore	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća u vezi sa kreiranjem Smjernica za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća u vezi sa kreiranjem Smjernica za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore	Smjernice za stratešku saradnju sa predstavnicima dijaspore
		Broj novih projekata ulaganja dijaspore		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

1.2. Prioritet	Poboljšana efikasnost i održivost u poslovanju malih i srednjih preduzeća	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.2.1. Mjera	Podrška edukacijama i promociji poslovnih subjekata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Program podrške privrednim subjektima	-	Program
		Broj edukacija/seminara		
		Broj učesnika na programima edukacija		
		Broj učesnika na sajamskim aktivnostima		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.2.2. Mjera	Podrška zapošljavanju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj stipendija		
		Broj stručno osposobljenih nezaposlenih osoba		
		Iznos subvencija za troškove prevoza		
		Broj korisnika		
		Iznos podrške projektima		
		Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za izradu Lokalnog akcionog plana za zapošljavanje	Odluka Gradonačelnika/Gradskog vijeća za izradu Lokalnog akcionog plana za zapošljavanje	Lokalni akcioni plan zapošljavanja
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.2.3. Mjera	Promocija standarda za održivo poslovanje, razvoj "zelenih" vještina i poslova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.3. Prioritet	Poboljšani razvoj poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% sredstava novčane podrške od vrijednosti poreskih prihoda godišnjeg Budžeta		
		Broj registrovanih poslovnih subjekata u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (osnovne pravne osobe i obrti)		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.3.1. Mjera	Unapređenje infrastrukture za intenzivniji razvoj poljoprivrede u ruralnim sredinama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Usvojen Program razvoja poljoprivrede		
		Iznos investicija u razvoj poljoprivrede		
		Izgrađena ___ mljekara i pijaca		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.3.2. Mjera	Poticaji za ratarsku proizvodnju	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj poticaja		
		Iznos poticaja		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.3.3. Mjera	Intenzivniji razvoj stočarstva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iznos poticaja		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.4. Prioritet	Razvijeni i promovisan turizam i kulturno	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dolasci turista		

	historijsko naslijeđe	Broj noćenja turista		
		Broj hotela	2	
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)

1.4.1. Mjera	Unapređenje kulturno-historijskog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj izrađenih planova održivog upravljanja kulturno-historijskim naslijeđem		
		Površina uređenih turističkih lokaliteta u m ²		
		Broj izdavačkih projekata		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
1.4.2. Mjera	Tekući transfer građanima i podrška NVO za obogaćivanje kulturnih sadržaja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Program podrške NVO		
		Broj projekata		
		Iznos sredstava za NVO		
		% realizacije sredstava za NVO		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
1.4.3. Mjera	Unapređenje turističke ponude i starih zanata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Projekat izgradnje sportsko-rekreativnog centra Vis usvojen		
		Broj uređenih izletišta		
		Dužina uređenih šetnica, biciklističkih staza i dr.		
		Iznos podrške Turističkoj zajednici Grada Gračanica		
		Broj turističkih manifestacija implementiranih u organizaciji Turističke zajednice Grada Gračanica		
		Budžet (milion KM)	Ostali izvori (milion KM)	Ukupno (milion KM)
Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		

2. Strateški cilj	Odgovorna uprava orjentirana na transparentno i profesionalno pružanje usluga i unapređenje kvaliteta života za sve građane	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stepen zadovoljstva građana uslugama u društvenom sektoru (prema rezultatima redovnog godišnjeg anketiranja građana o zadovoljstvu uslugama)	...	...
		Broj stanovnika na 1 ljekara	494 (2020.)	...
		Broj krivičnih i prekršajnih slučajeva u saobraćaju na području grada Gračanica	...	Smanjen krivičnih i prekršajnih slučajeva u saobraćaju na području grada Gračanica za 20% do 2027. u odnosu na 2020. godinu
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		14,25	5,80	20,01

2.1. Prioritet	Unapređen sektor socijalne zaštite i položaj ranjivih grupa	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.1.1. Mjera	Stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih kategorija stanovništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Usvojen Projekat za izgradnju objekta za stare	-	Usvojen Projekat
		% realizacije Projekta		
		Usvojena i implementirana odluka o kupovini zemljišta za gradsko groblje	-	Kupljeno zemljište površine __ prema Odluci
		Broj stambeno zbrinutih socijalno ugroženih stanovnika		
		Izrađen katastar svih grobalja/mezarja		

		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.1.2. Mjera	Unapređenje podrške ranjivim grupama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj socijalno ugroženih		
		Broj subvencija za vodu		
		Iznos transfera u KM		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.1.3. Mjera	Provođenje aktivnosti za ravnopravnost polova (veza sa LGAP 2022-2025)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Indikatori iz LGAP-a 2022-2025		
		Izveštaj o implementaciji LGAP-a 2022-2025	0	4
		% implementacije LGAP-a 2022-2025	0%	100%
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.1.4. Mjera	Unaprijeđenje bezbjednosti na području grada Gračanica	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izrađen Program edukacije	0	Program edukacije
		Broj edukacija	0	
		Broj educiranih	0	
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.2. Prioritet	Modernizovan sistem zdravstvene zaštite uz poštivanje principa „Niko ne smije biti isključen“	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.2.1. Mjera	Podrška za pružanje usluga zdravstvene zaštite ranjivim grupama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
---------------------	---	------------------	--------------------------------	-------------------------------

		Broj korisnika vantjelesne oplodnje		
		Broj senzora za mjerenje šećera u krvi		
		Iznos sredstava u KM za troškove vantjelesne oplodnje i nabavku senzora		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.2.2. Mjera	Podrška za adekvatno zbrinjavanje domaćih i napuštenih životinja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj azila za zbrinjavanje napuštenih životinja		
		Broj zbrinutih		
		- pasa		
		- mačaka		
		Iznos transfera UG Srndać		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.3. Prioritet	Modernizovani programi i poboljšani uslovi za rad u svim obrazovnim ustanovama	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.3.1. Mjera	Poboljšani uslovi za rad i povećana obuhvatnost djece u predškolskim obrazovnim ustanovama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj djece u predškolskim ustanovama na 1.000 stanovnika		
		Broj MZ u kojima funkcioniраje odjeljenje predškolske ustanove		

		Broj školskih prostornih kapaciteta uključenih u predškolsko obrazovanje		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.3.2. Mjera	Poboljšani uslovi za izvođenje nastave u osnovnim školama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj podržanih učenika za takmičenje		
		Broj edukacija		
		Broj educiranih učenika		
		Broj učenika – korisnika trenera za prevoz		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.3.3. Mjera	Usklađivanje obrazovnih programa srednjih škola sa potrebama privrede	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Program aktivnosti za uspostavu dualnog obrazovanja		
		% realizacije Programa		
		Odluka Gradskog vijeća		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.4. Prioritet	Unapređen sportsko-kulturni život	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.4.1. Mjera	Unapređenje sportskog života kroz ulaganje u sportsku infrastrukturu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
---------------------	--	------------------	--------------------------------	-------------------------------

		Stepen unutrašnje opremljenosti objekta PKSC-a	60%	100%
		Stepen vanjskog uređenja PKSC-a	0%	0%
		Broj korisnika PKSC (učenici, sportisti, privredne i kulturne manifestacije i sl.)	0	5.000
		Broj rekonstruisanih igrališta i sportskih terena		
		Broj podržanih vrhunskih sportista		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.4.2. Mjera	Unapređenje kulturnog života	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj saniranih objekata kulturno-historijskog naslijeđa		
		Broj saniranih, adaptiranih ili završenih objekata Društvenih domova		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.5. Prioritet	Unapređen rad lokalne uprave kroz digitalizaciju administrativnih usluga	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% djelatnika koji su obuhvaćeni edukacijama iz oblasti informatičke pismenosti		
		% zadovoljnih građana uslugama javne uprave		
		% povećanja gradskih prihoda od gospodarenja gradskom imovinom		

		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.5.1. Mjera	Unapređenje rada gradskih službi	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj licenci		
		% harmonizovanih podataka katastra nekretnina		
		Broj educiranih službenika i namještenika		
		Broj izgrađenih rampi u mjesnim uredima		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.5.2. Mjera	Digitalizacija administrativnih usluga za građane i privrednike	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj nabavljene računarske opreme		
		Broj instaliranih licenciranih softvera		
		Oprema za multimedijalnu salu nabavljena i u upotrebi		
		Nabavljeno 5 novih vozila za službe gradske uprave		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.6. Prioritet	Unapređena cestovna infrastruktura i javna rasvjeta u urbanom i ruralnom području Grada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Dužina rekonstruisanih lokalnih i regionalnih cesta i ulica		
		Dužina novoizgrađene i rekonstruisane distributivne		

		kanalizacione mreže		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

2.6.1. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajne infrastrukture u urbanom području	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj __ kilometara rekonstrukcije čvrste infrastrukture		
		Broj km izgrađene javne rasvjete		
		Broj __ km rekonstruisane javne rasvjete		
		Broj __ km pokriveno saobraćajnom signalizacijom		
		Stepen završenosti raskrsnice kod BKC-a	0%	100%
		Raskrsnica sa kružnim tokom u %	0%	100%
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
2.6.2. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija čvrste infrastrukture u ruralnim područjima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj __ kilometara rekonstrukcije čvrste infrastrukture		
		Broj km izgrađene javne rasvjete		
		Broj __ km rekonstruisane javne rasvjete		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
		Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
3. Strateški cilj	Pametno upravljanje prirodnim resursima i korištenje čiste energije	Povećano Nivo zadovoljstva građana grada Gračanica kvalitetom javnih komunalnih usluga (vodosnabdijevanje, upravljanje otpadom) za 20 % do 2020. u odnosu na 2016. godinu;	...	Povećano zadovoljstvo građana grada Gračanica kvalitetom javnih komunalnih usluga za 20 % do 2027. u odnosu na 2020. godinu;
		Nivo emisija CO ₂ , po sektorima	Polazne vrijednosti 2016. godine (SECAP): - Zgradarstvo: 126.304 t - Javna rasvjeta: 865 t Transport: 74.476 t	Smanjenje nivoa emisija u odnosu na polaznu vrijednost, po sektorima: - Zgradarstvo: 20,80% - Javna rasvjeta: 40,00% Transport: 0,14%
		Ostvareni prihodi od prodaje reciklažnog otpada	1.029,30 KM (2020.)	...
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
		14,31	37,19	50,50

3.1. Prioritet	Efikasno upravljanje otpadom	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% smeća koji se sortira		
		Količina otpada (u t) koji se adekvatno sortira		
		% domaćinstava obuhvaćenih odvozom smeća		
		% domaćinstava uključenih u odvojeno prikupljanje otpada		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.1.1. Mjera	Unaprijeđen sistem upravljanja otpadom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% implementiranih aktivnosti Projekta –		

		sanacija deponije		
		Broj saniranih divljih deponija		
		Iznos ___KM za članstvo u Lokalnoj akcionoj grupi Doboj		
		Odluka o deponiji građevinskog otpada	Ne	Odluka
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.1.2. Mjera	Organizovanje odvoza otpada iz ruralnih područja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Projekat za lokaciju nove sanitarne deponije	0	Usvojen Projekat
		Odluka o lokaciji Jame stočne grobnice		Usvojena Odluka
		% realizacije aktivnosti iz Projekta izgradnje sanitarne deponije	0	
		Iznos investicije u izgradnju sanitarne deponije		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.1.3. Mjera	Sortiranje otpada, reciklaža i ponovna upotreba otpada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% smeća i otpada koji se sortira – procjena	1,73 (2020. godina)	
		Broj divljih deponija	14 (2020. godina)	0
		Količina otpada na divljim deponijama (procjena) u tonama	4.654 (2020. godina)	0
		Količina otpada adekvatno odložena u tonama	11.818 (2020. godina)	
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.2. Prioritet	Unapređeni sistemi vodosnabdijevanja, sanacije i upravljanja vodama	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.2.1. Mjera	Izgradnja i rekonstrukcija sistema vodosnabdijevanja u urbanom i ruralnom području Grada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		m ³ novih količina vode u sistemu vodosnabdijevanja	0	
		Postrojenje za tretman pitkih voda u	0	
		Usvojen Elaborat postojećeg stanja u oblasti vodosnabdijevanja	0	
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.2.2. Mjera	Rekonstrukcija kaptaza i izvorišta za vodosnabdijevanje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj rekonstruisanih kaptaza i izvorišta u ruralnim MZ	0	
		Broj saniranih javnih česmi	0	
		Rekonstruisano izvorište Slanska voda u MZ Dobrovci	0	
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.2.3. Mjera	Izgradnja kanalizacione mreže u urbanom i ruralnom području Grada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		m ¹ rekonstruisane kanalizacione mreže		
		m ¹ izgrađene kanalizacione mreže		
		Broj MZ sa rekonstruisanom i izgrađenom kanalizacionom mrežom		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.2.4. Mjera	Uređenje vodotokova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj km regulisanog korita		
		Broj uređenih vodotokova		

		Šteta od poplava u KM		
		Nivo investicija u sanaciju vodotokova		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.3. Prioritet	Poboljšanje kvaliteta zraka realizacijom mjera energetske efikasnosti i ublažavanja klimatskih promjena	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Potrošnja energije u javnim objektima		
		Smanjena emisija CO2 kao rezultat primjene obnovljivih izvora energija i mjera EE u javnom i privatnom sektoru		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.3.1. Mjera	Podizanje svijesti javnosti o energetske efikasnosti i klimatskim promjenama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj organizovanih edukacija		
		Broj učesnika		
		Broj novopriključenih na sistem gradske toplane Eko Toplane d.o.o.		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.3.2. Mjera	Provođenje mjera energetske efikasnosti iz SECAP-a	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj implementiranih aktivnosti		
		Broj saniranih krovova na zgradama kolektivnog stanovanja		
		Broj sufinansiranih nabavki podstanica za gradsko grijanje		
		Broj sufinansiranih priključaka na gradsko grijanje		

		Broj uključenih domaćinstava u sistem daljinskog grijanja		
		Broj priključenih privrednih subjekata na mrežu daljinskog grijanja		
		Instalirana snaga kotlova u MWh		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.4. Prioritet	Poboljšana sigurnost građana u odnosu na rizike od prirodnih i drugih nesreća	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ukupan broj klizišta		
		Broj građana ugroženih klizištem		
		Finansijska ulaganja u sanaciju klizišta		
		Iznos štete od poplava i drugih elementarnih nesreća		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

3.4.1. Mjera	Unapređen sistem zaštite i spašavanja građana i materijalnih dobara	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Izrađen program		
		Broj organizovanih stručnih radionica		
		Broj obučeni i certificirani pripadnika CZ za pružanje usluga spšavanja		
		Iznos investicija u opremanje Protivpožarne vatrogasne jedinice		
		Uspostavljena i podržana web/GIS platforma za upravljanje u hitnim situacijama		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.4.2. Mjera	Ubrzanje procesa deminiranja preostalog područja kontaminiranog	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	neeksplodiranim ubojitim sredstvima	Ukupan broj nesreća izazvanih neeksplodiranim ubojnim sredstvima		
		% procijenjenog sumnjivog područja minskih polja (označenih) grada Gračanica		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)
3.4.3. Mjera	Sanacija klizišta na području grada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj saniranih klizišta	27	100
		Nivo investicija za sanaciju i izgradnju klizišta		
		Broj stanovnika direktno ugroženih klizištem		
		Budžet (milijon KM)	Ostali izvori (milijon KM)	Ukupno (milijon KM)

Aneks 3. Izvod iz dokumenta Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

16

Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom

EFIKASAN, OTVOREN, INKLUZIVAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR	Odgovorna uprava fokusirana na građane i poslovni sektor
	Depolitizacija i profesionalizacija javnih poduzeća
	Efikasno upravljanje javnim finansijama
	Funkcionalan sistem kreiranja politika i upravljanja održivim razvojem
	Digitalna transformacija javnog sektora
VLADAVINA PRAVA, SIGURNOST I OSNOVNA PRAVA	Efikasni pravosudni sistem
	Zaštita ljudskih prava
	Zaštita prava radnika, regulisanje rada i prava radnika tokom nesreća
	Efikasna borba protiv korupcije
OTPORNOST NA KATASTROFE	Borba protiv različitih oblika kriminala i terorizma
	Zaštita i nesmetano funkcioniranje ključne infrastrukture
	Nesmetano pružanje usluga i ključnih dobara
	Održivi oporavak (build back better)
	Unaprijeđenje sistema javnih nabavki i efikasnija regulacija
	Otporna i inkluzivna javna zdravstvena infrastruktura i institucije
	Socijalna zaštita za sve
Unaprijeđeno krizno komuniciranje	

**LJUDSKI KAPITAL
ZA BUDUĆNOST**

Pametni rast

POVOLJNO OKRUŽENJE ZA PODUZETNIŠTVO I INOVACIJE	Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru
	Mobiliziranje potencijala dijaspore
	Olakšavanje poslovanja i podrška brzorastućim firmama
	Jačanje uloge gradova i regija kao pokretača razvoja
	Digitalizacija ekonomije
	Stvaranje i uključivanje u globalne lance vrijednosti
POVEĆANJE INVESTICIJA U INFRASTRUKTURU	Razvoj prevodilačke infrastrukture
	Osiguravanje jednakog pristupa modernoj transportnoj infrastrukturi
	Veći udio javnih investicija u infrastrukturu
UNAPREĐENJE PRISTUPA I KVALITETE OBRAZOVANJA I OBUKE	Razvoj javne digitalne infrastrukture
	Karikularna reforma na svim nivoima obrazovanja
	Razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda
	Razvoj digitalnih vještina
	Univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje
ZELENI RAST I ČISTA ENERGIJA	Strateško investiranje u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija
	Efikasni sistem cjeloživotnog učenja
	Smanjenje energetske siromaštva
	Razvoj "zelenih" vještina i poslova
PAMETNO UPRAVLJANJE PRIRODNIH RESURSIMA I OKOLIŠEM	Decentralizacija elektro-energetskog sistema
	Dekarbonizacija energetske sektora
	Deminiranje kontaminiranih područja
	Upravljanje rizicima od katastrofa
	Zaštita i obnova prirodnog kapitala
	Razvoj sistema cirkularne ekonomije
Jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko sistema	
Održivi turizam	

Društvo jednakih mogućnosti

UNAPREĐENJE POLITIKA SOCIJALNE ZAŠTITE	Ciljano i bolje usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu
	Jačanje infrastrukture i kompetencije pružalaca usluga kroz uvođenje novih modela pružanja usluga
	Unaprijediti sistem identifikacije i praćenje ranjivih porodica i porodica u riziku
AKTIVACIJA I ZAPOŠLJAVANJE SA FOKUSOM NA RANJIVE KATEGORIJE	Povećanje stope aktivnosti i uključivanje ranjivih kategorija na tržište rada
	Povećanje zapošljivosti nezaposlenih osoba kroz razvoj socijalnog poduzetništva
EFIKASNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA ZA SVE	Unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite
	Provođenje reformi finansiranja zdravstvene zaštite
	Preventivne zdravstvene mjere
	Strateški pristup zadržavanju posojećeg osoblja i razvoj ljudskih resursa u oblasti zdravstva
POBOLJŠANJE INKLUZIVNOSTI OBRAZOVNIH SISTEMA	Jednak pristup obrazovanju
	Uspostava sistema rane detekcije i intervencije za djecu u riziku i sa razvojnim poteškoćama
	Povećanje obuhvata djecu sa predškolskim znanjem (uzrast od 3 do 6 godina)
	Mjere smanjivanja ranog napuštanja školovanja
	Smanjenje broja osoba bez znanja ili vještina i njihova integracija na tržište rada
FINANSIJSKA INKLUZIJA	Unapređenje dostupnosti finansijskih usluga za najranjivije kategorije stanovništva
	Bolja pristupačnost mikrokreditima sa povoljnim kamatnim stopama

 **NIKO NE SMIJE
BITI ISKLJUČEN**

Slika 2 — Vizuelni prikaz razvojnih pravaca, akceleratora i pokretača

Skraćenice

Al – Aluminij

Antrax – je zarazna bolest životinja, sinonimi su crni prišt i bedrenica

AR BiH – Armija Republike Bosne i Hercegovine

ASB – Arbeiter-Samariter-Bund je njemačka organizacija usmjerena na humanitarne i socijalne djelatnosti i najviše angažovana u oblastima civilne zaštite, uslugama spašavanja i socijalnim uslugama

BD – Brčko distrikt

BH MAC – Minsko Akcioni Centar BiH

BiH – Bosna i Hercegovina

BKC – Bosanski kulturni centar

BOSS – Bosanska stranka

BPS – Bosanska patriotska stranka

CaCl₂ – Kalcijev klorid je poznata kalcijeva sol

CaSO₄ – Kalcijum sulfat je anorgansko jedinjenje

cca – Cirka

CO – ugljenmonoksid

CORONA VIRUS – Koronavirusi su grupa ovijenih, nesegmentiranih RNA virusa koji spadaju u obitelj Coronaviridae, red Nidovirales. Cijela skupina virusa je ime dobila u skladu sa svojim izgledom poput krune ('corona' je latinska riječ za krunu)

COVID – 19 – bolest uzrokovana novim koronavirusom SARS-CoV-2

Cu – Bakar

d.o.o. – Društvo ograničene odgovornosti

e-uprava – Elektronska uprava

ECDL – European Computer Driving Licence

ES - ekvivalent stanovnika

EU – Evropska unija

EUFOR – Snage Evropske unije

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FGU – Federalna geodetska uprava

FK – fudbalski klub

FZS – Federalni zavod za statistiku

Global GAP – Međunarodno prihvaćena norma za certifikaciju poljoprivrednih proizvoda

GSM – Standard za mobilnu telefoniju (engleski-Global System for Mobile Communications)

GŠCZ – Gradski štab civilne zaštite

ha – Hektar

HACCP – eng. Hazard Analysis and Critical Control Point predstavlja proces analize opasnosti i kritičnih kontrolnih tačaka koji obuhvata cijeli niz preventivnih postupaka s krajnim ciljem – osiguravanje zdravstveno ispravne hrane

HE – Hidroelektrana

HES – Higijensko epidemiološka služba

Hilfswerk Austria – HWA jedna je od vodećih austrijskih organizacija za razvojnu saradnju i humanitarnu pomoć u Istočnoj Evropi

IPPC – Integrated pollution prevention and control

JLS – Jedinica lokalne samouprave

JP – Javno preduzeće

JRM – Javni red i mir

JU – Javna ustanova

JZU – Javna zdravstvena ustanova

KK – Košarkaški klub

km – Kilometar

km² – Kilometar kvadratni

KM – Konvertibilna marka

KMnO₄ – anorganski hemijski spoj Kalijev permanganat (Potassium permanganate)

koalicija SDU-SPU – Koalicija socijaldemokratska unija BiH

KUD – Kulturno umjetničko društvo

KV radnici – kvalifikovani radnik

KW – Kilo vati

LOT kuće – kuće Timova za vezu i promatranje

LOTUS – Lotus Notes & Domino je klijentsko-serverska kolaboracijska softverska platforma i e-mail server

M – muški spol

m – metar

m² – Metri kvadratni

m³ – Metri kubni

m³/s – metri kubni po sekundi

MALARIJA – Malaria je zarazna bolest crvenih krvnih stanica

MERS-COV – je virusna bolest disajnog sistema koju uzrokuje coronavirus nazvan

MES – Minsko eksplozivna sredstva

MFS Emmaus – Međunarodni forum solidarnosti Emmaus
MNK – Malonogometni klub
m.n.v. – Metara nadmorske visine
MZ – Mjesna zajednica
MSP – mala i srednja preduzeća
MSP postupak – Postupak utvrđivanja minsko sumnjivih područje
MSŠ – Mješovita srednja škola
MUP – PU – Ministarstvo unutrašnjih poslova – policijska uprava
MW – Mega wati
MZ – mjesna zajednica
NaCl – Natrijev klorid, je natrijeva sol klorovodične kiseline
Na-Ca-Mg – Natrij-kalcij-magnezij
NK radnici – niskokvalifikovani radnici
NK – Nogometni klub
NO₂ – azotdioksid
NUS – Neeksplozivno ubojno sredstvo
NVO – Nevladina organizacija (Organizacije civilnog društva)
OOCK – Općinska organizacija Crvenog krsta
OS BiH – Oružane snage Bosne i Hercegovine
OŠ – Osnovna škola
Pb – Olovo
pH vrijednost - Negativan logoritam koncentracije H⁺ iona u otopini tla ili vodi
PIO/MIO – Penziono invalidsko osiguranje/Mirovinsko invalidsko osiguranje
PK radnici – polukvalifikovani radnici
PKSC Bazen – Privredno kulturni sportski centar Bazen
pp aparat – protivpožarni aparat
PTT – pošta, telegraf telefon
PVJ – Profesionalna vatrogasna jedinica
RK – Rukometni klub
RKV – Rukometni klub veterana
RS – Republika Srpska
RVAS - engl. Risk and Vulnerability Assessment - procjena ranjivosti i rizika sektora od posebnog značaja za područje grada na utjecaj klimatskih promjena
SBB – Savez za bolju budućnost

SCHRITTE – program za učenje opšteg njemačkog jezika kao stranog jezika i zasnovan je na zajedničkim evropskim referentnim okvirima

SDA – Stranka demokratske akcije

SDP – Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine

SEAP – Sustainable Energy Action Plan

SECAP – Akcioni plan energetske održivosti i klimatskih promjena općine Gračanica

SO₂ – sumpordioksid

t/ha – Tona po hektaru

TE – Termoelektrana

TK – Tuzlanski kanton

tj. – To jest

UN – Ujedinjene nacije

UNDP BiH – Razvojni program Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini

USA – United States of America (Sjedinjene Američke Države)

VRS – Vojska Republike Srpske

VK radnici – Visokokvalifikovani radnici

VSS – Visoka stručna sprema

VŠS – Viša stručna sprema

Zn – CinkCr – Hrom

ZONDOM – Zakon o nabavljanju, držanju i nošenju oružja i municije

ZORJIM – Zakon o remećenju javnog reda i mira

Ž – ženski spol

ŽKK – Ženski košarkaški klub

Q – groznica – KJU groznica je najčešća zoonoza, nekih divljih i gotovo svih domaćih životinja, rasprostranjena u cijelom svijetu, posebno u ruralnim područjima

QIF – Sredstva brzog djelovanja